

TREI SERGENȚI

CAMPANIA ROMÂNILORU
IN BULGARIA

DE

ALESSANDRU PELIMON

BUCUREȘCI

24. NOUA TYPOGRA. NAȚIONALĂ, C. N. RĂDULESCU, STR. ACADEMIEI 24.

1879.

PARTEA ÂNTÊI

I

OSTAŞUL ROMÂNUL

Am putea să întitulăm opul acesta, Eventurile a trei sergenți și întâmplările a trei fete, despre a le cărora infortuni avem a vorbi. Dér, fiind-că cu acéstă ocasiune se narează evenimente și împregiurări ostășesci, dintre cari, lectorul se interesează mai mult a sci pre cele ce privesc pe armata română, încât se gădesc descrise aci, îi lăsăm tot titlul care îl are. Ca să începem, ne rēdicăm ochii mai ântēi cātre casarmă.

Puținele vorbe ce vom dice despre acolo, decurg din simțimentul de frate și părinte, pentru că acești junii bărbați, frații noștri, sânt dētori, chiar de la cele d'ântii dīle a le casarmei, să dea essemplu u' u' mare ordine, precum sânt chiămați d'a apēra, cu întrēga națiune, Patria și a susține respectul legilor.

Óre-cari alunecări, cum am dice, abateri a le unora, este gunoiul dupe ușa ce nu trebuie ținut și acoperit în casă... orī cine vor fi acei cari le comite!..

Recrutul dér, să 'lă cunóscemă cu miclele lui peripeții.

Dupě tragerea sórșiloră, recruții se distribuescă dupě voința loră la corpuri, măi cu sémă dupě ocupațiunea ce aă ayut-o; spre essemplu : cei cari aă fost cu vite, cōci ei cunoscă cum trebuie să caute caii, îi trimită la cavalerie; cei cari sântă industriași, dogari, ferari, se trimită pe la pompieri; lemnari și ferari se daă la artilerie, cōci ferari ajută la potcovitul cailoră, pentru cari aă și ateliere speciale; plugari și ciobani se trimită la infanterie, precum : linie, dorobanți, vânători, geniu etc. Țigani măi ales sântă bunī corniști și musicanți.

Aducerea recruților se procede cu acéstă regulă : acei sórșiară de prin pregiurul capitalei, sântă avertiți de điuă când trebuie să mérgă singuri la corpă; acei al căroră domiciliu e necunoscută, saă nestabili cu locuința, se adună pe la comisii, saă subprefectura județului, cari îi înaintează la corpulă unde sântă destinați, însoțiți de călărași. Când vină cu trenulă cheltuiala privesce pe Stată.

La vre uă câte-va đile ei sântă îmbrăcați cu uniformă. Aceste îmbrăcăminti li se daă noui, déca în magasia companiiloră nu se gălescă de cele rămase de la soldații liberați. Îmbrăcămintile cu cari aă venită, regula ar' fi să le depue în magasi; dér jidani hăinari și speculanți de asemenea vechituri, sântă aci îndată ca să le cumpere cu prețuri de tot scăđute. De uă pré puțină importanță acésta; dér care urmază a se sci!..

Le trebuie băețiloră bani! măi alesă celoră deprinși cu bătura și fumarea tutunului!.. Ei daă pe nimica cămésă și îmbrăcămintile țesute de măicuța acasă, cojocul și căciula cari le a purtat măi 'nainte.

Maî atâtî li se pare un ce peste mână uniforma, că trebue a fi tot-déuna încheiaţi cu bumbi, când ei erau deprinşi a umbla deschişi la peptu, şi pantalonii ce li se dă, când ei purtauî maî 'nainte, maî ales sêrbi de pe lângă capitală şi unii ţeraniî mărginaşi, dulvarî largi, cum pórtă Vlăsceniî şi cei din judeţele de pe lângă Dunăre. Cât despre încălţăminte, daû de greû, cõcî trebuescû cismele lorû văcsuite şi lustruite în tóte ڃilele.

Aci rămâne lucru şi la omenia vre unui soldatû vechiû, acelû care li se dă să 'î înveţe cum să pună vacsul şi să frece apoi cu peria pênă se face cisma după cum i se pretinde şi şede frumosû, ca uă oglindă. Se înţelege, ڃicemû acestea pentru ţeraniî cari n'aû fostû deprinşi cu ast-felû de lucruri. Cu mâncarea earăşi e uă nevoie! Ei sântû deprinşi cu mămăliga şi cu ce-va udătură; şi aiciî supa şi ciolanele mari de prin hârdaele de mâncare, li se pare de uă-camdată că ar' fi un lucru care nu este curatû. Ênsă cu ce nu se deprinde omul? . . Vre uă duoë ڃile la începutû nu pré se uită la ast-felû de ospetû; dér după ce îi ajunge bine fómea nu 'î maî poţi sătura, cerëndû de câte duoë orî castronulû plin cu acea zeamă. Cu pâinea êncă o păţescû bieţii noviciî din casarmă; cõcî fiind regula să o punë într'un săculeţû numitû : sacû de pesmeţi, (în care se ţine castronulû de ferû, tacâmurile, servetul şi pâinea) soldaţii cei vechi se 'ntâmplă că le o fură şi le o vinde; cu chipul acesta ei o cumpără de la soldaţii aceia, cari ڃicû că este a lorû. În cele din urmă vëđându-se înşelaţi de maî multe-orî, cumpărândû pâinea care li se furase, alérgă şi ei la un chipû de asigurare, pênă ajungû şi ei, maî târđiû, la esperienţa celorû de

mai susu cu alți recruți cari voru veni. Unii mănâncă pâinea diminéța aprópe tótă cu porția de rachiú, și la timpulú mesei ia supa gólă; alții, mai deștepți, găsescu vre un locú d'a o ascunde pe sub saltele, saú unde sciú ei mai bine.

Munițiunea recrutului i se dá mai 'nainte d'a fi învățatú scóla soldatului; i se dá și arma cu munițiunea tótă, spre a se instrui cum trebuie să îngrijiască de dênsa. Soldații cei vechi și caporalii sântú détori a le arêta chipulú pachetagiului, întreținerea ei în bună stare.

Ênsă soldații cei vechi cari sântú numiți ai lorú îngrijitori, saú din alte căprării, ascundú, de la recrutú, câte unú obiectú din munițiune, pecând elú nu scie câte și cari sântú efectele date lui în priimire, și apoi numaí-decât se duce la dênsul și îi spune că lipsesce cutare saú cutare obiectú, și 'lú amenință că va fi pedepsitú déca nu'si va complecta cât mai curênd aceia ce 'i lipsește. Recrutulú atuncî, îngrozitú de spaima ce i o face soldații vechi, e în stare să dea tot ce are dupe sufletul seú, să poté a 'și complecta obiectele din ranița sa. Și pe când elú cumpără unele, soldatul vechiú flú pândesce când elú nu bagă de seamă, saú când se mișcă pênă unde-va, și earășî îi ascunde vre-un obiectú. Acesta se întêmplă mai cu sémă recruților pe cari îi simte că au venit d'acasă cu ceva banî. Abusul cu ignoranța se ținú pe un toiagú! . .

Ați văđut un june román, un flăcăiandru păzind oile, saú în urma plugului cu boii înjugați, îndemnându-i la lucru pênă în ăiuă; a cărui căutătură senină apropie pe omú și îndulcesce inimă orî cui l'ascultă, prin vorbe fru-

mose pline de înțelepciune? În fisionomia lui se descrie nise ochi mari căprui, obrasul îi e plin alb cu pușină rumenială, cu nise plete ce se lăgână îmbrucate cădându de sub pělărióra sa cea cu cordea roșcată, saü căciula négră de óie; cămeșa lui e de cânepă grósă, tăiată dreptu pe peptu, cu gulerul îngustu și înodatü la gütü cu uă ață grósă răsucită din cânepă și la vírfü cu uă floricecă de arniciü tricoloră; cu ițari precum 'ı e portulu, saü cioarici de dimie albă; cu opinci țărănesci încălțatü, și cu unü minteanü grosü aruncatü pe umere; cu uă curea în-cinsü, saü cu un chimirașü de pele imprimatü cu flori pre miđlocul seü legatü binișorü, și cu fluerele viritü sub chimirü. Ast-fel era un recrutü, numitü Mitea cio-banulü...

Pe acesta flü adusesse la Craiova, unde petrecu atéile đile la casarmă. Fusesse îndestulü de bine căpuitü de bani ce 'ı a dat Soare ciobanulü din munți. A pățitü și elü câte-ceva de la maı vechii lui; ênsă în curând a aflat cum să 'și îngrijiască de munițiune, arma și tóte obiectele, și cum banii seı a trebuit să 'ı ascunde de la ochii cei lacomi și câte uă dată ai celorü cu grade. În-vestitü în plina sa uniformă, cu cismele frumosü lustruite, tunsü, peptenatü, curățitü, încheiatü la peptü, cu bum-bii de la tunică frecați și strălucindü ca aurulü, părea a fi un alt omü!..

În trei luni, recrutulü venit din rărunchii munțilorü, care lepădase opincile și ițarii, cum am đis, fusesse ostașü formatü; elü învêțase de rostü teoria, se deprinsese cu es-sercițiulü, și se juca în cele din urmă cu arma, precum ar' fi umblat în mâini cu fluerele cu care cânta adese-orı.

Elu fu admisu antei la corpul de geniu, la pluton, pentru care s'a transferatu din Craiova la Bucuresci. A fost dat pentru cate-va luni la compania de pompieri capitalei, in timpu cand nefericitiloru Argeseni li s'a intemplatu, intr'ua primaveru, de duoë ori incendiuri insemnate, si poliția capitalei a trimsu, dupu cerere, u parte din pompieri sei la Pitesci, ca cei de acolo sa potu merge la Argesu. Elu fiind deprinsu din munți a se urca pe cate un bradu uscatu cu cracile taiate, ca pe un catartu penă in virfulu lui, facu minuni intre disii pompieru, cand se urca pe corda si se lasa in josu din strasina cea inalta a caseloru cu duoë etage a vehei poliții.

Elu s'a cerut mai tarziu sa trecu la un batalionu de venatori, a carora arma si uniforma ii placea pre mult. In alu duoilea anu ilu veduramu sergentu la acestu corp, in Galati si Ismailu, unde era stationatu. Pe-candu fusese la pompieri era numai caporalu. A fostu mai tarziu trimisu instructoru de acesta arma la unu regimentu de armata teritoriala la nordul Moldovei, pentru ca elu se ceruse, cu ocasiunea formarii earasi a opt regimente de dorobanti, in anii mai din urma, cu cari s'au maritu cadrele corpuriloru celoru patru divisiuni a le ostirei romanesce; se ceruse ca sa aiba ocasiune sa cunosca bine intr'acolo tera si diferitele obiceiuri a le Romaniloru. Astfelu in anul din urma ilu veduramu sergentu adiotantu la unu regimentu de dorobanti, cei cu caciuila negra cu penă de curcanu, pentru care ei se numira: Curcani si Caciulani!.. In intervalul de trei ani de serviciu a avut ocasiune sa cunosca atatea corpuri a le ostei si a visi-

tat țeara de la uă estremitate la alta, munții și albia Dunărei pênă la mare.

Românul păstor plugară advine ună cavaleră bravă prin arme și învățatură de carte! În camaraderie și între familii era cu manieri dulci; la postul seă, când era de sentinelă saă sta sprijinită cu mâna pe baionetă, severă, impunându întocmai ca acei ostași antică cu visiera rēdicatā de la coifū, rezemată pe lance, cu căutătura fic-satā, și cu piciorū fermū așteptându pe inamicu. Ast-felū vēđurāmū pe ostașul romānū! . .

Militarulū, afară de pasiunea ce o are din copilăria ca să cante în momente de recreație cu fluerulū dulcile lui suvenirī, în timpulū ocupațiunei elū se instruesce mereū, se aplică la esserciții și la carte, cum điserāmū, fiind doritorū de a sci, a se desvolta și a se lumina. Sergentul nostru nu perduse un minutū de a se folosi de acēsta. Elū citia mult, dupē ce ēnsă în corpul de geniu începuse la carte, cōci, tōte corpurile astā-đi ținū scolī pentru soldați, și mai cu osebire geniu, a căruia numire se înțelege: instrucțiune, sciință! Elū se aplicase la citirea istorii patrii care e pentru fie-ce popolū cartea cea mai importantă. S'a interesatū de tot ce a găsit scrisū și publicatū despre Romāni; banul cel din urmă îlū dete pentru cumpērarea astorū cărți. Dēcā disciplina militarulū îlū opresce d'a discuta, saă a judeca chestiunile politice a le đilei, ci e dētorū a se supune orbesce ordinilorū date de đi, asupra cunoscințilorū istorii patriei și faptelorū strămoșesci, elū pōte raționa, judeca și discuta cât de mult. Și, afară de ceia ce a citit, elū putu vedea monumentele, edificiile diferitelorū epoche cari ni le arētă,

istoria. Începându din culminea munților, elu a vëdut și studiat pe rândü tôte aceste urmë istorice, în ruine și lucrări de pământü, cetățï surpate și șanțurï de bătăliï, precum : la Sibii, Grădiscea-Hațegü, Tîrgu-Jiului, cetățï, ca și cea de lângă Stănesci, cavele cele zidite cu petre de riü marï cioplite, în marginea ăisului orașü, lângă apa Șușița la Bărsesci; calea lui Michai-Vodă peste plaiü la Vülcanü, arëtată pënă de cel din urmă omü din poporü; și în diferite locurï și puncte a le plaiurilorü și pre câmpii în tötă țeara, la Severin, Celeiü, Caracalü, Craiova, Câmpu-Lungü, Argeșu, Arifu, Teleormanü, Nicopole, Șiștovu, Giurgiu, Galații-Tiglina sau Tireghina, Ismailü, Chilia, Bârladu, Racova-Vasluiü, Iașiü, Hârlău, Cotnariü, Baia, Suceava, Cernăuți-Cecina; și prin tôte părțile monastirï, monumente, cruci, colöne marï de peatră, în cari sântü scrise gravate faptele acelorü heroï și Domnitorï, cari s'aü sacrificatü și aü conservatü cu prețul sângelui lorü essistența patriei Românilorü!.. Elü le vëdu și cercetă tôte aceste ilustre rëmășițe cari sântü uă viue mărturie despre trecutul acestei țeri, instituțiunile și strălucirea faptelorü strămoșesci!.. Cercetându monumentele, visitându mai de multe ori pichetele de pe graniță, înșiruite pe marginea Dunărei și în tôte direcțiunile cu țerile învecinate, citindü cele descrise și vëdëndü atâtea lucrurï despre trecutü, i se păru că găsesce uă lacună în istorie; că nu se arëtă clarü ce a făcut acestü popolü dupë retragerea legiunilorü Romei din Dacia, în care timpü s'aü succedatü incurgerile barbarilorü, - pënă la venirea lui Radu Negru și Dragoși, de la cari istoria datează fundarea principatelorü României. Elü a vëdut

monumente mai numeroase decât aceia ce ne vorbesce istoria. Decî istoricii noştri n'aŭ complectatŭ opera lorŭ!.. Acelŭ oraşŭ descoperitŭ lângă piciorul podului lui Traian, la Severin, se înţelege că a fost în era crestină, fiind-că se vedŭ biserici d'a le nŃstre în elŭ; de cînd s'a început formarea lui şi în ce epochă şi ce împregiurări a causat desfiinţarea lui, istoricii şi archeologii nu ne vorbescŭ îndestulŭ. Apoi biserica Bucovăţul-vechiŭ, lângă marginea Jiului, conservă figurile a mai multorŭ Domni pe cari nu 'i numesce istoria; Bucovăţul fiind tot aşa de vechiu precum este St. Dumitru, biserica cea ruinată din Craiova. Pe lângă acesta, cugetă elŭ, Mircea Domnu, care a fostŭ un organisatorŭ înţeleptŭ şi heroŭ în luptele cari le a avut cu inamicii sŃi, cum în alianţele sale cu puterile creştine, după ce elŭ a fost învingătorŭ, a preferatŭ a pune Ńeara sub suzeranitatea Înaltei-Porti? cînd bătălia de la Rovine nu o câştigase Baiazet, şi Mircea ar' fi putut să întindă mâna vre unei alte puteri din acei timpŭ?.. Şi marele Domnitorŭ Stefan, care a purtat patru-deci de bătălii cu diferiţi popoli; şi, dupe ce a zdrobit armatele lui Mahomet la Racova şi în mai multe părţi, a consiliat în cele din urmă pe fiul seŭ Bogdan, să urmeze essemplul lui Mircea, să pună, ca şi dŃnsul, Moldova sub suzeranitatea Porti-Otomane?.. Găsesce tot în istorie pe Vlad, acea fisionomie spăimîntătoare încarcată de heroismŭ şi de cruşime, cum, după ce înfrânse pe inamicŭ, preinoesce acestŭ tractatŭ cu Turcia? Michaiŭ marele herou, în incurgerile şi bătăliile cu care a băgat grŃză pŃnă în sŃnul Balcanilorŭ, în contra Turcilorŭ, repetă în câtŭ-va înţelegeri cu vecinii, şi nu anulează cu

Înlta-Pórtă fapta predecesorilor săi Domni?.. După istorie, din cele petrecute în vechime și cele urmate în timpii modernii, póte orî-cine judeca, cari aũ fostũ, sũntũ, saũ nu, amicii Românilorũ, cari sũntũ saũ nu aliații naturali ai lorũ?..

Osteanul român, cu inima și cu sufletul își înțelegea de a sa détorie a sta cu arma la peptũ și gata de a îmbrânci pe inamicu încãlcãtorulũ hotarului și violatorulũ legilorũ și drepturilorũ patrii sale.. Sergentul, făcând parte în corpul Cãciulanilorũ, aci se gãsia cugetândũ și judecândũ cu istoria în mână, și așa cređu că trebuie să urmeze lucrurile... Elũ vede și pe Theodor Vladimirescu, Gorjan ca și dẽnsul, martirũ patriotismului românescũ, care priimesce mórte cu resignație ca să scape țeara sa; acela ẽnsã nu făcu causã comunã cu cei cari îi promitea multe la începutũ, și nu voi să strice legãturile ce le aũ făcut bẽtrâniũ de essistența României!.. În acẽstã stare și ast-felũ găsimũ cugetândũ pe Românulũ adus de la córnela plugului și de la vite, eșit din opincã, care e originea celorũ mai însemnați și mândri cavaleri români, necorruptũ ẽncã, neînstrãinatũ cu inima și cu sufletul de la frații săi și cu unũ adevãrat amorũ pentru patrie!.. Elũ se instrui și se lumineã, de a fi Român oșteanũ, întãrindu-se la minte și formãnduse, precum se lãmuresce, se întãresce și se formeazã prin focũ oțelulũ și ar gintulũ!..

II

CAPORALUL ȘI DUOI SERGENȚI DINAINTEA CASARMEI
DE CAVALERIE St. GEORGE

Se află, în Bucuresci, unû birtulețû, puçin mai sus de bisericuța care era numită a *Farmasonuluï*, spre bariera Podu-de-pământû. Numirea acêsta o dete poporulû, în credința sa, pe la începutulû secululuï în care trăimû, fundatoruluï astuï templu, pentru că elû călëtorise în Europa, vorbia limbî străine și nu postia mercuria și vinerea . . . Mai târziu, se prefăcu numele astuï foburgû și al bisericuței în : Malmeson. Aci, în fația bisericeï, Domnitorul Bibescu, așternu fundamentele și se edifică casarma de cavalerie consânșindu-ï numele St. George. Pe dinaintea ei este șoséoa plantată pe de măriginî cu salcâmî, care s'a numitû mai în urmă : Belvedere. Casarma are în fația ei un locû întinsû pentru essercițiî militare, și la spatele ei curge Dîmbovița.

În curtea cea spațiosă dinaintea porțiî celeï mari a casarmei se găsiră sergentulu Viscol de la pompierî și caporalul Mitea, care atunci făcea parte la corpulû de vênători. Acesta se preumbla cu mâinile la spate avëndû fluerulû în mână, pentru că elû altă-dată precum sciți a fost ciobanû.

Fiind birtul cam în dreptu porții casarmei, la ȳumătate distanța, ei aũ vorbitũ.

— Caporale? îi ȳise celũ de mai susũ.

— Sã trãitĩ domnule sergentũ, ordonaȳi!.. rãspunde caporalulũ rãmãnendũ, ca cum ar' fi fost la vre-un oficerũ, ca uã statue drept dinaintea militarului ce era mai vechiũ decãt dẽnsul în armatã.

— Sã 'mĩ ȳici deșcã, (*) cãnd sũntemũ a farã din serviciu, ai auditũ? adãogã sergentul de artilerie pompierũ. Spune, tu ai bani?

Amẽnduoĩ începuserã a suride ca camarãȳi.

— Prẽ puȳintei, rãspunde celãlaltũ.

— Așã dẽr, deșcã, e rãndul teũ sã plãtesci uã oca de vin, altã-datã o sã te tratezũ eũ.

Ei plecarã spre birtulețul ȳisũ.

Acolo, subt uã strașinã întinsã ca un umbrarũ, unde era vre uã duoẽ trei mesciõre acoperite cu pãnzã și cu scaune de lemn p'ĩmpregiurũ, veniaũ ofiȳerii inferiori de prãnsiaũ și cinaũ; ear mai peste ȳi era visitatũ, birtulețulũ acesta, și de caporalĩ și sergenȳi, pentru cã, acolo, un vinũ porfiriũ de Dealu-mare, îi didese õre-care reputãȳiune p'ĩntre corpurĩ.

La una din aceste mesciõre se aflaũ duoĩ bẽtrãni ședẽndũ, cari, dupẽ ce se preumblaserã pe șosea, venirã sã se repause ce-va și sã bea cãte un pẽcharũ de apã rece. Petrache birtașulũ cu femeia și cu cãinele seũ staũ în ușa casei, celei aședẽte și pe josũ pardositã cu cãrãmiȳi, ear lãngã unul din stãlpi prispei era uã mãțã slabã

(*) Numire ce daũ militariĩ între ei, adicã cei noi veniȳi la cei bẽtrãni cari 'ĩ instruesce.

jigărită, venită de prin vecinătate aci, care ținea capul în jos. Când militarii noștri ajunseră și luară locu pe uă laviță dinaintea ferestrelor sub strașină. Ântêiul lucru fu să céră de bëntu. Acei doi bêtărâni se sculară ca să plece. Nu se putea cunosce care dintre ei era mai têtneru, sau mai cu bună poziție, coci și unul și altul erau cărunțiți, și îmbrăcămînțile pe dênși pré mult usate; cismele unuia aveau câte trei petice. Birtășița merse de rēdică, de pe mēsa unde ei ședuseră, uă tăviță cu duoē pēchare mari. Unul dintre aceia dicea celuilaltu : — ‘Dumneđeu a dat, Dumneđeu a luat! . . , Celu către care îi dicea vorbele acestea tâcu.

Viscol în ast timpû, trecēndu pe lângă animalul bolnavu, ce ‘î veni, se opri și rēdică piciorulu ca să ‘lû loviască să l’ arunce departe de acolo. Mitea îl atinse pe umere, voinđu să ‘lû opriască : — Ce ai cu astă nenorocită ființă? — Pentru că mâța e dobitocu vicleanu ca uă muiere înrētățită! rēspunse Viscol întorcēndu-se către camaradû.

— Domnilorû , îi întrerupse Petrache birtășul , sciți domnia-vôstră cine sântu acei bêtărâni cari ședură aci de se repausară? Unul a fost proprietarul unu mare hotelu aprôpe de St. George; elû numēra altă-dată miliône cu care făcea mare comerčiu în țeară; celălaltu, un meșteșugaru, care, de și nu era milionerû, avea ênsă pré destulû ca să trăiască, și era proprietaru de case pe Podul-mogoșoiei, în fața teatrulu. Acum amēndoi sântu mai săraci decât mine; vedeți cum sântu? . .

— Dér ce au făcut averea? întrebă Mitea auđindû de milionarulû sărăcitû.

— La noi capitaliștii români, ca să ne servim de esemplul acestora, s'au sărăcită prin două chipuri: unii tot punându țeara la cale ca să se facă ei Domni, alții cu femeile! . . răspunde priceputul birtașu.

— Nu înțelegă cum s'ar' putea să risipiască omul un milionă cu femeile? adăoga Mitea caporalulă.

— Dumnéta, deșcule, ești pênă acum cu dinții de lapte, lasă că o să scii asta când vei fi înșelată de vre uă femeie, cum am fost eu!

Caporalulă se uită cu ochi mari la sergentă, și adăogă :
— Apoă, de! . .

— Da! da! . . eu am pățit-o cât de bună cu uă femeie îndrăcită! . . continuă sergentulă care făcu semn cu mâna birtașului, celă ce 'lă înțelese și plecă ca să le aducă de bătută. Dér îmi spune tu băete, tu care ești pênă acum un copilă, și a alunecată vre uă-dată ochii pe uă flóre frumósă care era dincolo de riă și n'ai putut s'o iai? Ai iubită vre uă-dată uă copilă cum ai iubită pre mamă-ta care te a purtat la senu-ă; acolo în munți, uă fecioră cu ochii ca de ciută, cu inima de mielușa blêndă, fragetă, cu vorbele mângâiose, cu chipulă dulce, care să te atragă către dênă precum atrage pe copii smioretulă, și căria tu 'i ai cântat cu fluerul la umbra vre unui bradă, și la care tot te gôndesci, că și pênă acum porți fluerulă cu tine? Ia! îmi cântă și mie coela, cum îi cântai ei în munți, duminicele și serile lângă focă. Mitea tăcu. . . Dér te va înșela și te va frige ea și pe tine, băete, precum mi s'a întêplată mie! . .

— Socotescă că înșelă tôte? observă Mitea deșculă sêu mai bêtrână.

— Cum nu!.. Déca tot ce ni se spune astă-đi este minciună, ca să ne înşele pe noi ca pe nisce prosti?!

— Nu credŭ, răspunde junele militarŭ, ca ea să-mi fie ast-felŭ.

— Aşa, veđi! acum vorbesce? Spune unde este ea? ce-felŭ e? este frumuşică? ți a đisŭ că te va aştepta atâta pênă vei eși în rezerviști, ca să o iai?

— Póte! adăogă Mitea.

— Aşa! îmi spune de dênşa, și apoi să 'mi cânti cântecul acela :

Câte stele sântŭ pe ceriŭ

Pên' la điuă tóte perŭ;

Numai luna și c'ua stea

Scie de patima mea!..

— Eŭ credŭ că are virtute, pentru că i a însuflat-o părinți ei!.. adăogă caporalulŭ.

— Și eŭ cređusemŭ altă-dată tot așa, đise Viscol. Dér, ca ađi îmi făcuse jurăminte că ea numai la mine se va gôndi în viață, și cum ar' fi mâine, adică a duoa-đi diminéța, am vęđut-o eșindŭ... ia ghici de unde?.. ghici!.. din casă de la un căpitan, saŭ maior, ha!.. ha!.. ha!.. holteiŭ!..

— Ei nu, deşcule! a mea este cu moralitate, are un chipŭ așa de dulce și nisce ochi precum îi are ângerii, trebuie ca și sufletul ei să 'i fie frumosŭ precum este ea!..

— Hai! spunemŭ dér, unde ai lăsat-o, și cum îi e numele? Este negreșit uă româncuța de la munți? e ca uă lebadă, ca uă ciută, albă rôtundă, cu ochi negri și plini de farmecŭ?

— Numele ei nu ți 'lŭ voiŭ spune, dér cât despre

frumusețe, te pot încredința; despre inima ei, ȕicũ cã nu înșelã.

— Ți a ȕis, ȕi a fãcut jurãmentũ cã te va aștepta?..

— Am vorbitũ fõrte puȕin cu dẽnsa despre cele ce ȕici, pentru cã eũ, ca militarũ, cine scie ce sõrte voiũ avea! Și nu voiescũ sã cerũ jurãminte, ca uã femeie sã se închidẽ în monastire, dẽcã eũ voiũ peri unde-va... Mãine va fi resbelũ póte!!.

— Hei! deșcule, ẽnsã spunemĩ în care parte a țerei șede ea? cõci sciũ cã ești munteanũ, mi se pare!

— Am vẽȕut-o chiar astã primã-varã la Turnu-Severin, cãnd fusesemũ cu compania acolo.

— Hei! ciudatã istorie! rẽspunde exclamãndũ Viscol, și diavolul care m'a înșelat pe mine tot acolo este... Nucumva?..

— Ea nicĩ nu scie încotro e Bucureșcĩ, deșcule. Am vẽȕut-o pentru ıntẽi în munȕii ceĩ înalȕi din Gorjĩ, apoi am legatũ cunoșcinȕã cu dẽnsa și cu mama ei la Severin, precum ȕi am spusũ.

— Nefericitule!.. ȕise sergentul pompierũ, și ȕi a ȕis ea cã te iubescẽ?.. cã te va iubi?..

— N'am întrebãt-o acẽsta, rẽspunde ciobanul de altãdatã și acum devenit un cavalerũ, investitũ cu tunica de militarũ, cu pẽlãria pe frunte de vẽnãtorũ cu cocardã și cu penagiũ. Mama ei se arẽtase fõrte voiõsã cãnd eũ stamũ alãturĩ, și copila cu ochiĩ ceĩ de ãngerũ, cãnd imĩ suridea, cãnd pleca cãutãtura în josũ, de cãte-orĩ îi fãceam vre-uã întrebare. Orĩ cum, ea este frumõsã și sufletul ei trebuie sã fie ca al unũ ãngerũ.

— Spune-mĩ, Miteo, de unde la tine atãtea vorbe cu-

cernice și atâtea lucruri cari tu le ȃic? Ar' fi trebuit să te faci popă! Eă nu sânt așa, cu tóte că tata mă făcuse țircovnică când eramă acasă.

— Ascultă, eă am rămasă de mică copilă fără părinți; pe mamă-mea n'am cunoscut-o, pe tata l'am perdută în anii mai din urmă, și am un mōșu frate cu bu-niçu, care e fórte bătrână; se află acum schimnică la un schită depărtat în munți. Elă de câte-oră mă vedea, mă sfătuia ȃicându-mă: *'Iubesce pre Dumneȃeu și pe aprópele tēă! și cu acēsta, să nu te temă de nimică! . .*, Am urmat tot-d'auna învățăturile lui; eă am crescut cu acēsta. În óste, măre! trebuie să fie omulă și mai bună!..

— Hei! Miteo, dér pe moșul tēă de când nu l'ai vėȃut?

— De când am intrat în oștire nu l'am vėȃută, rėspunde Mitea cu un aeră ore-cum înfrăȃdită. Am în gōndă, când voiă căpăta cel d'ântei congediu, să mergă acolo la schită.

— Departe e?

— Tocmai în rărunchii munților pe Jiă, rėspunde caporalulă, la schitu Lainici. Dér, D-ta, deșcule, nu 'mă spusēi din care parte a țerei ești?

— Eă sânt Băcăoan, rėspunde sergentulă, ce rămăsese puțin în gōndire, ca un omă care caută să 'și rechiăme memoria despre trecută, de anii copilăriei. Sânt născut într'ua comună între apele Taslău și Trotușul. D'a stânga Trotușului se află un șiră de dealuri cu păduri și mai 'nainte munții cei mari ai Berzunțului. Aprópe de acești munți se află uă monăstioră și uă comună ce 'i pórta numele; acolo e locul născerei mele. Țeră frumósă! riuri!

munți! păduri! nu 'i potū uita, pre unde mi am păscut copilăria, de la Berzunțu și pênă mai în sus de Peatra, pe unde curge Bistrița înfrumusețată cu țermii și cu plutele cari vin în josū pênă ce daū în Siret și la Dunăre!.. Când eram flăcăiandru mersesemū la Galați. P'atunci era Domnitorul Cuza Pârcălabū al județului.

Ferita Sântul atunci ca cărciumarii să vîndă vinū cu oca mincinosă, măcelarii să dea lipsă la cântarū, orī jidaniī să vîndă cu cotu neadevăratū!.. Umbla ziua și nóptea tiptilū, ca să le afle și să le vedă cu ochiī tóte, și să facē ușurare, dreptate poporului!.. La cincī ani de pre timpul când s'a urcat elū pe tronū, am intratū și eū în oștire. Hei! p'atunci eū eram numai un copilū! Ce țile mândre! ce timpuri p'atunci când scóse la lumină și împroprietări pe țeranī!..

Petrache între astea adusese uă carafă cu vin de Dealu-mare, colóre porfirie, și turnă prin pēchare, cari erau pe uă mēsă dinaintea ferestrelorū unde ședuseră cei duoī ostași.

Sergentulū Viscol, luă cel d'ântēi pēcharū și începu a închina. Mitea făcu asemeni.

Poimăine batalionul de vênători plécă la Galați, îți u-resū, Miteo, să fii sănētosū! să petreci cu biue! și să fii mai fericitū decât mine! mirésa care ți o veī alege să fie cum gōndesci!..

— Să fii și domniata sănētosū! și bunul Dumneđeū să ajute tuturorū!..

Și acesti duoī militari atinseră pēcharele cari făcu un ușure sunetū, dulce pentru inima lorū căutândū ei cu ochiī plăcutū și cu busa riđendă, frați de arme, frați foști

camarađi într'un același serviciu, și iubindă de uă-potrivă pe Români : părinții și frații loră, și ei bătură în sănăta-tea atătoră lucruri ce și le urară.

Abia ei terminară d'a închina cu al duoilea pēchară, și se auđi cât colea țîiitura unăi lăutărășă, care venia cu uă grupă pe lângă dēnsul, despre barieră. Asti mili-tari se rēdicară în susă ca să vedă cine e.

Ună părinte, de bucurie că 'i a născut consórtea un bă-ețelă, plecase cu plosca cu vină și cu un lăutărășă, ca să ducă plocon cumétrului seă, un comerciantă mărginașă, și să'lă anunțe, ca să 'i boteze pe celă noă născută. Plo-conulă đisă, se compunea din câte-va lēmăi, cofetură și uă azimă cu forma de colacă, albă precum e fulgulă. Tóte acestea puse pe uă tavă și învelite cu uă mărămă albă cusută cu firă pe de mărgini și cu câte uă flóre la că-pătii, le ducea părintele copilului, cu lăutarulă și cu pa-rada după elă, nisce băeți cari veniaă în urmă-ă.

Cătă mirare pe militari, când recunoscură în bărbatul đisă, pe fostul sergentă Mărian din regimentul No. 3, cel-ce era liberată, se însurase, și femeia îi născuse un al duoilea copilă, pentru care se ducea la cumétru-seă, pre-cum arētarămă mai susă. Ei veniră dinaintea lui.

— Să'ți trăiască ! đise plin de voie bună Viscol.

— Vē mulțiănescă fraților ! Am un băiatu care o să serviască țera ! răspunse fostul sergentu în a căruia față era descrisă bucurie.

— Dér cine ? cine o să'ți boteze ast feciorășă ? ilă în-trebă Mitea, cine va fi nașul lui ?

— Déca era Gorjul mai aprópe, adăogă Mărian, ași fi đis lui Soare cel din munți, să mi 'lă boteze elă...

— O să avem război, te gâtesc, Măriane, când vei fi chemat să vii la regiment! îi zise Viscol ținând-o serios, ținând-o rădându.

— Să 'mi trăiască nevasta și copiii!! Dați mâna coala, fraților!.. adăogă Mărian, cel-ce cu uă mână ținuta va și cu cealaltă strânse pe a militarilor. Sânt gata pentru ei! pentru țeara mea!..

— Hai! să dăm câteși trei coala în chip de jurământu mână frățescă! zise Viscol, celu ca mai maturu dintre ei, că vom păstra dragoste și frăție neclintită în toate împrejurările și întâmplările, ca Români, în viitor!..

III.

PĂSTORIÎ ÎN SÉRA DE LĂSATU-SECULUI PENTRU POSTUL SÂNTEI MARIÎ

Eată cum s'a întâmpat să cunoscă pe disul ostașu, altă-dată ciobană.

Munții României sânt pitoresci, îmbrăcați cu vegetațiune, plini de isvóre din cari se formază fluvii; se găsesc frumoase cascade repezindu-se de pre stânci în adâncimele văilor; ei ascundă în sênul lor mari și nenumărate avuții!..

În véra anului 874, ne urcaserăm, uă bună compa-

nie de bărbați și femei, pe munții cei înalți ai Oltenii. Între alții se găsea uă familie care fusese stabilită de cât-va timp în Severin. Ea era despre părțile Moldovei. Uă copilă ca de cincisprezece ani, atunci, făcea bucuria și mângâierea astei familii. Părinții cugetându despre viitorul ficei lor, încoronaș speranșele cu cele mai măgulitoare ilusiuni : ea era de uă rară frumuseșe. Tata al ei aruncat de sôrtea funcționarismului într'ună orașelă la uă extremitate a țerei, era cam suferindă ; și, elă, priimise congediă, în luna lui Iulie, ca să mērgă să respire aerul sănētosă din munți. Elă venise cu soșia și cu ficasa în cel dântei orașă din Gorjiă ; și d'aci, precât ne aducemă aminte, trecuse înainte pe munții Novaciloră, cu uă societate precum menționarămă.

În aste excursiuni fusese însoșită de un cunoscut al sēu care venise din Constantinopole.

Ficasa acestuia era uă creatură ce înșpira admirașione, și care, pe lângă grașii, spirită, deșteptăciune, însușia uă sburdălnicie ce era încorageată de către mama ei, ênsă nu desplăcea aceloră cari o vedea. Tata al ei voia să o modereze. Dăcea elă : acēsta înaintează și maturiză pré repede gustulă la stravaganșe, care déca n'ar' fi, ar' ușura pe părinți când ei voescă d'a regula în conduită pe copii loră... Femeia observa bărbatului despre acēsta cam aspru. În calitatea ei de mamă, se înșelege că iubia pré mult pe ficasa sa. S'ară putea să nu iubiască uă mamă pre ficasă ? Și când o acoperea cu uă uitătură a ochiloră, mereă îi dăcea vorbele : ângerule ! și lumina ochiloră ! . .

Soșii ei, prin parentesă să arētămă acēsta, îi dăcea că ea vorbesce pré multă.

Cu toate acestea să lăsăm aceste amănunte; și, vorbindu despre copilă, ori cine ar' fi vădută-o nu putea ca să nu dică: Dumneșeu care a dat frumuseței uă înaltă perfecțiune, nu a lipsit pe Susana de darurile ei. Ast-fel se numia și-a copilă. Ênsă părinții de aceia ar' fi trebuit să aibă uă mai mare îngrijire de formarea inteligenței ei; ca prin educațiune, moralitate, modestie să întăriască acestu sufletu, să dirige acestu spiritu și să înlătore de la dânsa infortunele ce le ascunde viitorul. La rândul său o vom vedea! . .

Să urmăm de uă-cam-dată, cum șiserăm, cursul acestei excursiuni.

Mișcați din adâncul sufletului, inimile noastre săltau de plăcere, ochii erau mulțiamiți privind acele vîrfuri rotunde înșiruite la orizontu și înalte pên' la nuori, steu-rile muntóse, pădurile de brađi, stâncile și cascadele ce le găsiăm înainte, sorbindu profumul de prin plaiu, și auđindu murmura isvórelor șerpuinte cari esu de prin petre și se perdú sub erburí în adâncimea văiloru.

Dupé uă călătorie penibilă, dér fórte plăcută, sosirăm, a doua și pe la șiua șiumétate, în muntele Puru, dupe ce petrecuserăm nóptea la marginea unei pădurí; coci nisce nuori întunecoși ne oprise d'a trece poteca care se face pe dinfația Păpușei, acelu vîrfu de munte renumitu în Novaci; care e fórte periculósă când e timpul turburatú de vijeli și ploí. O trecurăm înfine a doua și pênă în șiua. Vêđurăm acolo rêsăríndu sórele, dupé ce eșirăm la culme din strêmtórea acésta cu bine. Scăparăm și din rípele Urdelorú; și costișarăm Cóta-bengheí, avêndu mereú acelu pomposu spectaclu dinaintea ochiloru. La Puru,

aceste priviri deveniaũ și mai interesante; rãdicãturile stãncose cari se vãdũ, vãile în josũ profunde, pãdurile seculari, cursul Lotrului și munții cei amestecați cu norii, cari sũntũ dincolo de hotarul țerei în Transilvania, facũ tabloulũ maiestosũ, plãcutũ și admiratũ de toți vișitorii în România!..

Aci, sã țicemũ ce-va despre viața în munte.

Cãnd ajunserãmũ acolo, dupã ce se potolirã cãiniĩ, cari dupã obicei lorũ ne asurđia urechile cu lãtrãtura, de la turme și pãnã dinaintea stãnelorũ, ântãiulũ sunetũ ce l'auđirãmũ fu acesta :

‘Huiũ!! . Miteo!.. întornã oile, cã este aprõpe namiađia!, țicea cu uã voce detunãtõre Soare pãstorul, lui Mitea ciobanul, care atunci conducea vre uã cincisute de mãnzare la pãscutũ pe cõstele înverđite a le muntelui.

Întregulũ cioporũ de oi acoperise dealurile înverđite, cari se întindũ împregiurul rĩpei celei profunde, de unde ia scurgere un rĩulețũ, ce, la õre-care distanțã, se mãresce prin pãdurea de brađi, și merge sgomotosũ pãnã se aruncã în apele Lotrului, rĩu însemnatũ în acea parte, care curge prin sãnul a nenumãrați munți. Oile dër se mișcarã pãscẽndũ și venindũ rãnduri, rãnduri, înđemnate de dulcea cãntare a fluerului ciobanului, care le cunoscea pe tõe și le striga pe nume. Acesta dãdea nisce chiote de rësuna muntele și valea pãnã în fundul ei. Mitea mergea înaintea oilorũ; ear Soare trecuse de cõstã în susũ pãnã în dunga dealurilorũ. De acolo elũ vedea, ca și noi, uã sumã de munți acoperiți cu pãduri verđii și uscate de incendiuri dupe timpĩ, și ajungea uitãtura lui pãnã peste Tãmpa și muntele : Frumosu, în Ardealũ.

Societatea noastră atunci sosită a fost bine vădută; noi fuserăm priimiți óspi ai acestorú buní ómení ciobaní.

Puru e unú frumosú munte; are uá abundantă vegetațiune de pădurí, cóstele-í sîntú acoperite cu erburí ș'al căruia vírfú se 'nséamnă mărețú la orizonte, acoperitú fiind adesea orí de nuorí, ear costișurile lui se cobórá în nemárginiți codri de pădurí pêná în apele Lotrului. Vidra este la picíórele lui, un punctú la graniță. În stînga e Bora și Miru, în drépta Petrimanu. Peste bărcul din drépta se vede vírful Petrimanului, ca unú capú cu coróna de petre pe dînsulú; ear în sus e Zănăguța. Stîncile, în Puru, sîntú situate la capétul vâii celei păduróse, și strunga oilorú e ce-va mai în susú de la stîne.

Unú strigátú al mánzárarului făcea să rêsune stîncile și codrii, așa că era audítú fórte departe în stîne. Baciú, femeile și bácițe alergáu către strungă, cât auđirá pe Soare cel cu uá voce ca tunetulú. Eí duserá gáleți pentru mulsú, vedéndú că oile sîntú aprópe sosite, auđindu-se fluierulú ciobanului mergéndú în fruntea lorú.

Vijáliile cele mari, ploile torențiale și grindina eí le înfruntă bárbătesce; acolo ninge și viscolesce uneorí în miđlocul verei. Când trăsnetul, scápărándú din negurile întunecóse, face a detuna munții cu urletul sêú, și foculú care mai ántéí luminézá atmosfera prin nisce licárirí în zigzagú, lovesce și distruge arborii secularí, nu înspáimántá pe acestí ómení și nici nu 'í împedicá de la ocupațiunea lorú cea îndestul de asprá. În nopti, prin plóie și negura rece, eí alérgá să dea peptú cu ursul fiorosú; păstorii și bácițele deopotrivá veghiazá și au grijá de turma care eí o pasce. Când rêsare énsá sórele strălu-

citoră și depărtează negurile cari mai 'nainte învăliseră văile și dealurile, se răspândește, în Iulie și August, un aer dulce, uă aromă plăcută se essală de prin brazi, ceriul se vede luminos senin; atunci sînt compensate ostenele cari le aū petrecut neobosiții păstori. Acea căldură îmbălsămită de profumul brazilor și al florilor, rēcórea cea plăcută lângă rîulețe, la umbra stîncilor și a arborilor, îi chiamă la repaus în frumusețea țilei; se aude în tóte părțile numai cîntece, glume și bucurie!..

Deci, în tot locul pe acel timp, se auđia, prin mulțimea ciobanilor, în Puru, cîntarea din fluier a lui Mitea și vocea cea tare a lui Soare mînzărarulă.

Într'ua ți, Soare plecase din munte ca să mērgă pēnă la tirg; rēmăsese numai Mitea ca să vegheze lângă oi. 'Va! ce o să ne facem dēca nu va veni Soare?, ți-seră femeile îngrijiate, cari erau deprinse să se deștepte fórte de diminēță la strigătul cel rēsunător al acestuia; Mitea nu va fi în stare, adăogară dēnsele, să se scóle așa de nópte să aducă la strungă oile precum făcea marele mînzărar. Mitea cu tóte acestea, pe cînd se lumina de țiua, pe lângă nisce strigări ce dete din miđlocul muntelui, apoi, la ușa fie-căria stāne, lovi tare cu măciuca lui ferecată, că se deșteptară toți cei din munte, și străinii cei așeđați p'în nisce căsuțe învecinate.

Mitea fu admirat de acēstă a lui deșteptăciune și bărbăție.

Este bun de a fi militar băiatul acesta! ți-seră unii de aci.—Așa era și Mărian care de mult a intrat în óste și a rēmas p'în București, adogară femeile.—A! Mărian, îl scim, ți-seră vre uă duoi ciobani de uă-dată;

elū se prinsese óre-când frate de cruce cu Soare? A fost de la noi din uă comună în Mechedinți; eară despre părinți lui, ei se trăgeau din munții Vrancei, cari suntu aproape de apa Putna!..

Venise în astă-laltă-și Borceanul, arendașul muntelui; și îndată sosi și mânzăraru Soare.

Era atunci ziua din urmă a dulcelui, adică lăsatu-secului de postul St. Mării; și în stâna cea spațioasă ca un șopron, construită de bârne, cu nisce pătceane și lăviți p'împregiurū, înlăuntru-î, cu focuri la mijlocū, și vântul cu fumul se întelnescū în ea rēdicându-se și suflându din tóte părțile, ceata păstorilorū pregătise un mare ospēțu pentru séra aceia. Soare și Mitea erau heroii astui spectaclu, între atâți flăcăi păstori, bătrâni, femei și fiice cari umpluseră stâna cea mare.

Dupē ce îngrijiseră de vite, dupe ce se pusese tóte la cale pentru ospēțulū acestei serī, precum șiserămū, cârligile cele mari și afumate erau unul după altul prinse, când cu cazane în care se ferbe jintița, când de căldarea cu lapte, când cu cele de mămăligi; și toți compe-trecătorii astei serate se aflaū înșiruiți pe lângă focū spunēndū ghicitori, femeile muntene împliniaū una din cele mai însemnate ocupațiuni, pregătindū menagiulū, precum se scie, de jintiță, cașuri și carne de óie afumată pentru mulțiamirea și serbarea păstorilorū.

Soare era atunci în cei mai frumoși ani ai juneței; ênsă se însurase pré de tinerū și avea două copii. Elū fusese d'ua etate cu Mărian, cu care se prinsese, precum s'a șis, frate de cruce, care atunci era de patru ani în oștire.

Mitea se părea un fecioraşu care n'a împlinit opt-spredece ani. Cel d'ântii era virtosă tare ca un Ercule; cel d'al duoilea, de şi un copilă, în fisionomia lui vedea cineva uă prematură desvoltare; în vorbele lui descoperea uă judecată care era în acord cu bărbăţia şi faptele lui cele de coragiū. Îlū vomū privi!..

Se întinse mēsa pentru păstorī; fluerul înbucura óspii prin uă dulce cântare; uă ploscă cu vinū se dedea în rōndū trecēndū din mână în mână!.. Se ospētară ei cu toţi; şi, dupē ce cei d'ântēi se rēdicară de la mēsă, cari eşiră la vite, veni apoi şi rāndulū ciobanilorū cei de afară, să intre şi ei să mănānce, ca, cu chipul acesta, să nu rēmāie vitele singure. Păstorīi îşi îndeplinescū dētoria acēsta cu sântēnie!..

Amū asistatū cu toţi la astă petrecere.

Ciobaniī, la asemenea ocaşiuni, se întrecū făcēndū tot felulū de mişcări gimnastice, precum săriturī peste focū de cetină, întrecere la fugă, la luptă, şi a rēdica greutateā marī pe braţe. Soare a rēdicat duoī păstorī făcuī berbece pe d'asupra capului sēu. Mitea a danţat pe bātă un danţū care l' obicinuescū Romāniī cei din Haţegū. Femeile şi ficele luară parte la danţū. Mulţimea păstorilorū se prinsese ca unū lanţū, ocolindū şi făcēndū săriturī cadēţate p'împrejurulū focului, şi, la fie-care duoī paşi, ōiceaū vorbe versificate, la care femeile le rēspundeaū. Mitea s'auđi ōicēnd între alte versurī cu uă voce forte :

‘M'a făcut mama feciorū

‘Să fiū tati d'ajutorū!..,

— Huiū!! se auđi de colo un Jinar, ce era de origine dintre vechiī grānicerī din Ardeal, care purta uă

palașcă înșesată pe curea cu bumbi, peste peptu, și avea la pëlărie două pene de păun.

- , Cucuruz cu fóia 'n susu,
- , Sărut ochii cui l'o pus!
- , Cui l'o pus cu patru boi,
- , Sărut ochii amênduoii!..

Și elu săria și lovia din picioru danțându.

Un altul dintre ciobani:

- , Sciî tu mândro ce ți am spusu,
- , La cules de cucuruză?
- , Unde-or fi ómenî mai mulți,
- , Tu la min' să nu te uiți;
- , Unde-or' fi mai puținei,
- , Ochii tei să fie-ai mei!

Jinarulú sārindú și lovindú în calcăie:

- , La feréstra mândrei mele
- , Curge un pêrîtuțu cu jele.
- , Eși mândra să se spele;
- , Vêdu că 'sú lacrimile mele!..

Salomia, una dintre băcițe, adăogă, ca răspuns, Jinarului:

- , Mergî noróce, mergî cu bine,
- , Că tu nu ești pentru mine!..

Jinarulú, eară dândú chiote:

- , Albo! Albo de la munte!
- , Ce ți ai pus fescioru pe frunte,
- , Că ți a eșit vorbe multe?..

Salomia :

, Las să iasă că nu'mi pasă,
 , Că s'a dus Bădea la cósă,
 , Să 'mi cosiască fână cu florî
 , Să'mi fie de sêrbători
 , La brâu și la cingătóri;
 , Să 'mi cosiască fână cu roă,
 , Rupe-i-s'ar' cósă 'n duoë,
 , Să vie la alta nouă!

Lui Soare îi veni rândulă a țice și elă, tot danțândă :

, Cine n'are doră pre vale,
 , Nu sciă luna când rêsare
 , Și nóptea cât e de mare!
 , Cine n'are doră pre luncă,
 , Nu sciă luna când se culcă,
 , Și nóptea cât e de lungă!..

Uă-dată cu danțulă dialogile acestea represinta ună theatru rustică.

Salomia, cea mai juuă dintre băciție, continuă :

, Jelui-m'ași jelui,
 , Jelui-m'ași și n'am cui,
 , Jelui-m'ași codrului.
 , Codru-e verde și nu'mi crede!
 , M'oiă lăsa pênă la véră,
 , Ș'oiă eși la câmp afară,
 , Când voră cresce dădăței,
 , Și m'oiă jelui la ei

,Ca la frățiorii mei,
 ,Când voru cresce viorele,
 ,Și m'oiu jelui la ele
 ,Ca la surorile mele!..

S o a r e :

,Cucule cu pénă sură,
 ,Ce tot cânti la noi pe șură?
 ,Aū ț-e fóme, saū ț e sete?
 ,Orī ț-e dorū de codru verde?.

Răspunde Ianoși Jianul, un al treilea păstorū :

,Nu mi 'i fóme, nu mi 'i sete,
 ,Nici mi 'i dorū de codru verde,
 ,Děr mi 'i dorū de satulū meū,
 ,C'am lăsat trei mândre 'n elū;
 ,Una 'n dealū și una 'n vale,
 ,Una 'n capul satulū.
 ,Cea din dealū, ca un pēcharū,
 ,Cea din vale, ca uă flóre;
 ,Cea din capul satulū
 ,Pune mórte capulū!..

Cântecile fluerilorū, loviturī din călcăie, călcăturile cele cu tropotu a le dănțitorilorū, rīsuri și bătēile în palme se amestecau făcēndū un sunetū pré sgomotosū.

Era mediul-noptiū, și festivitaea își urma cursul ei...

Între acestea intră un băiatū, și dișe Borceanulū care sta ređematū pe un patū de blāni gróse :—A venit suprefectul din Hirișesci cu primarul de la Novaci, și câțiva sătenī!.. Ei sūntū afară!..

— Ce va fi căutându elū acum aici?.. S'a făcut doară vre uă hoție?.. Este vre uă cercetare cum-va?.. țise Borceanul celū cu un peptū de trei palme și diumătate, cu chimirulū acoperitū cu bumbi de alamă, sarica lui lățosă pe dēnsulū, și cu uă pēlărie învechită rōsă care îi cădea pēnă pe ochi.

— Subprefectul?!. țiseră cu uă voce, păstorii, cari la ora aceia, începuseră să fie cam ameții. Soare rămase pe gōndurī. Mitea continuă cu alegrețea sa, arētându-se din ce în ce mai aprinsū la danțū.

Chestiunea pentru care autoritățile din plaiū veniseră p' acel timpū în munte, fu că ele căutaū recruți pentru ôste. Pe ciobani numai la stāni îi prindī véra.

De și cei mai mulți păstori erau veniți de peste graniță, și aveaū pasa-porte, Soare ênsă era din Bengesci, și elū fusese détorū, dupre legi, să tragē la sorți. Elū n'a venit când fusese chiămatū. Trăsese părintele seū pentru dēnsulū; și elū se vede că atunci n'a căđut la sorți.

Cei cari nu s'aū conformat détorilorū cătaū să se témă..

Ei toți înlemniră, toți înmărmuriră de acēsta.

— Nimeni să nu fugă, saū să se ascundē c'apoī va fi rēū!.. țise subprefectulū intrāndū în miđlocul păstorilorū.

Din femeī începură să plāngă; bētrāniī, schimbați la fețe, se gōndiră. Junii atunci stătură locului.

Pentru Soare era greū, că era însuratū și avea copii!.

Mitea de colo, fără a sta mult la gōndurī, voiosū și suriđēndū, înaintă către autorități, și elū țice:

„Sunt Românū! Voescū să mergū eū pentru țéră și pentru frațiī mei!.. și vē rogū să mă luați pe mine! Voiescū să 'mī daū sângele căud va fi trebuință, ca să apērū pă-

mântul strămoșilor și pentru mărirea națiunii întregi!.. Fiți domni-avóstră siguri că o să aveți un bun și credinciosu oșteanu!.. Mitea e cu inimă! Mitea este Românú!..“

Într'un momentu naivitatea și buna voie a acestuia schimbă fația lucrurilor dinaintea celor îngrijiați.

Cu tóte că tata lui Mitea venise de mult în țeară cu pasportú, în vedere énsă că acesta trăise aici de micú copilú, și din părinți era adevérat Românú, după încredințarea făcută de atâți păstorí, elú fu admisú. Mitea de aci, plin de entusiasmú, se pregăti d'a însoçi pe subprefectú la tactú, unde i se formă actele cerute, și d'acolo să mérgă la reședința județului.

Soare rămâne de uă-camdată.

Maí ales, elú avéndú numai tatá omú bătránú și nepuțințiosú, căta să fie de ajutorú tatine-seú în bătrânețile sale. Elú va intra énsă la reserve, pregătitú de a veni la uă a duoa chiámare, decă va fi necesitate.

Borceanul se găti de călătorie; și elú plecă a duoa di, cu câți-va cai încărcați, la tîrgulú de la Hațegú; și, după ce se va înturna de la acelu tîrgú, să se ducé spre Craiova, să reguleze acolo, cu un proprietarú de la Moțaței, pentru iernatul oilorú, împregiurul Calafatului; și tot-d' uă-dată să vîndă burdușile cu untú neguțiátorului Hechim, musulman de la Vidin.

Aci cată să nu uitămú că, precum inima are simțire și auđu ce o face a sălta de musică, ochii aú uă limbă a lorú de a vorbi. Vorbele sîntú slabe pe lângă aceia ce scie a spune ochii! Uă-dată mintea așințită la obiectulú ce 'lú iubimú, inima nóstră formează un cultú pentru dên-sulú, Nicí uă condițiune saú vre uă altă putere nu póte

ordona ochilorŭ d'a nu vedea ș'a vorbi, și inimei d'a nu iubi! Mitea dér, acelŭ ciobanŭ de mai 'nainte și în urmă devenitŭ ostașŭ pentru a apëra patria cu prețul sângelui sëu, precât timpŭ a vëduț pe fiica ȃisului funcționarŭ, nu a încetat într'una a o privi ș'a o admira, asemënând-o cu ȃeițele, ȃnile ce păstorii aŭ obiceiŭ d'a povesti în basnele lorŭ. Cât despre frumoșa Susana, ȃca va fi a-tras junele acesta atențiunea ei, a fost numai într' a-tăta, că îi plăcea să 'lŭ asculte când elŭ cânta cu fluerulŭ. Elŭ cânta cu acestŭ simplu instrumentŭ de mișca inima și scotea lacrimă, precum face un artistŭ. Póte că, ȃensa, nu 'lŭ va uita așa curëndŭ!..

Să nu uitămŭ, între atâtea personaje cari le vedemŭ aci, să vorbimŭ și despre D. P... celŭ cu uă figură impresionabilă, cu capul cărunțitŭ, cel-ce venise tot din Severin cu acestŭ funcționarŭ; un bărbatŭ care luase parte în tóte mișcările, în România, de la 35 pënă la revoluțiunea de la 48. Elŭ a trăit mult timpŭ în Varna și în urmă se stabilise în Constantinopole. Elŭ nu era născutŭ în România, dér desele relațiuni cu Românii, într'ua țeră atât ȃe ospitalieră, îlŭ făcuse să fie mândru numindu-se filoromânŭ, și în urmă se surnumi Românul P...

Loculŭ nasterii sale fu un sätucŭ în Macedonia. Elŭ servise, pe la începutul formării miliții în România, vre uă câți-va ani în óste; și, eșindŭ, se apucase să studie medicina. Ênsă nu escelase în acéstă carieră. Se ocupă în urmă de inginerie, și mai făcu și comerciŭ. În Turcia mai cu sémă face omul de tóte, că acolo se trece. Așa dér, elŭ, din când în când visita România pentru afaceri de comerciŭ, pe care o privia ca mama sa. Avea un orgoliu

numindu-se, cum am ȃisũ, Romãn, și chiar trăind în Constantinopole. În Bucurescĩ mai 'nainte fusese strẽns legatũ în relațiune cu rãposatul Capitan D. Cozacovici, cel-ce a lucrat cu tot dinadinsulũ și cu tãte miȃlãcele pentru a lumina și a rãdica Romãnii din Macedonia!..

La Bucurescĩ, Iași și Galați era, acela, prã bine cunoscutũ.

Avusese cu ȃisul funcționarũ uã veche și intimã cunoscințã ce data din junețea lorũ.

Elũ admira cu uã nespusã ardãre privindũ pãdurile cele mãrețe din Gorji, cursurile rĩurilorũ, apele și cascadele Galbenului, Gilortului, și albia mãrginitã de stãnca și munți înalți cu multe sãnuri formate pe lângã pãduri de braȃ și fagi seculari a le Jiiului, și admirabila eșire de substãnca a Sodooolului și Jealeșul la Runcũ, precum și defileul pitorescũ al munticeilorũ la Tismana, pescera de la Polovraci, în gura Oltețului etc.

Dupã duoẽ sãptãmãni, funcționarulũ se înturnase la Severin cu soția, cu fica-i, și cu a amicul sãu P...

În una din ȃile vorbindũ cu acesta despre nestabilitatea în funcțiuni, la noi, elũ se plãnse de greutate și neajunsurile de a putea trăi, cã este plãtitũ și tratatũ ca un salahorũ.

— Esti dër ca și muritorũ de fãme fiind funcționarũ? îi observã P.. Lasãte de asta carierã, și hai sã facemũ comerciũ; vino cu mine sã ne apucãmũ de comnrciũ! Vino dëca vreĩ cu mine în Constantinopole. Sper cã voiũ lua uã întreprindere cu reparația șoselei, în Bythinia, mai în sus de Brusa.

Ai putea sã fi folositũ bine...

— Cam greu acum, sînt împovărată de familie, și unde mă voi duce cu atâtea și atâtea greutate și cari le am?.. Și, afară de acésta, Românul măi anevoie se depărtează de căminul și mormintele părinților se!

— Dăcă nu vei putea să faci asta, copii dumitale vor veni vre unulă acolo unde ȃicū, adăogă P...

— Copii mei... rĂspunde funcȃionarulă, am numai uă fată.

— Cine pĂte să scie ce se va întembla? Eă tot-d'una voi fi amicū adevĂrată și ca ună părinte urmașiloră dumitale, chiară cĂnd voi fi depate de aici. Fiica dumitale, ĂnsĂși fiica dumitale, se va putea întembla ca să vinĂ acolo!..

IV

CUNOSCINȚA ȘI VISITA FĂCUTĂ LA SEVERIN

Uă eventuristă, nu scimă prin ce întemblare se întrodusese în casa acestui funcȃionară. DĂnsa predominia spiritul soȃiei acestuia, și cĂuta măi mult să predomine p'al junei Susanei, însuflĂndu-i gustulă pentru mode de tot felul și galanterii. Orașul Severin a putut vedea strĂbătĂndă stradele uă femeie ca de 22 ani, avĂndă pe capul ei uă beretă a le cĂria floră violete se albiseră de sĂre; ea era potrivită la statură, avĂnd cĂte-va semne de bubatū în obrasū, cu faȃia măi mult ócheșă, bună de gură teleleică, înȃlegea puȃin nemȃesce și cĂteva vorbe gre-

cescî, de pe timpul de cînd fusese la Giurgiu și la Galați. Dînsa frecuenta mai mult magazinele modistelor, de a putea aduce nuvele prîspete acelei familii unde ea adesea intra. Mai rarü s'ar' fi întîmplat să lipsiască de acolo la timpul mesei. Conversația ei interesa și cu acêsta pe soția funcționarului, cîci ea spunea tot ce se petrecea în orașu prin familii, câți străini bărbați și femei veniaü cu vaporulü, și ce se făcea serile pe la numeroasele grădini și berării.

În una din zile, întinse conversația, acêstă eventurieră, pînă și asupra părintelui familiei, că de avariție nu voesce să mérgă serile să petrecă la aceste grădini, unde e pré frumosü, și se daü mici reprezentațiunii teatrale, saü concerte de arphoniste; și soția numitului, cam ușurică cum era, asculta la acêstă cutezătore fără a 'i dice ce-va. Atât numai că nu era de față și Susana cînd fuse acêstă conversațiune. — Auđi! ce voesce să facă boierul dumitale? adăogă cea de sus, tot orașul vorbesce, că voesce să mărite pe domnișóra după unü băcan cu marele magazin cu măslina. Ciudatü!..—De unde scii asta Paulo? întreba funcționăreșa.

Lectorulü va crede că vede în femeia ast-fel numită vre uă Italiană, saü vre uă Nemțică? Numele acesta nu fusese al ei cel din botezu; ea îl luase auđindü lectura vre unü roman, ca să 'și dea óre-care aerü pe acolo unde nu era cunoscută.

— Da, toți vorbescü de astă nepotrivity alegere pentru mult grațiosa dumitale fică. Ea trebuie să ia vre unü funcționarü înaltü, vre-un oficerü, saü vre unü străin dintr'ua nobilă familie!.. Măritând-o după un omü de josü,

se asemănă cu acei părinți cari aplică pe băeți la nisce meserii gróse, în locu să 'i dea să învețe declamația, a produce din ei genii artistii.

În adevărú bărbatulú vorbise în acea diminéță cu femeia lui, că bine ar' fi să dea pe Susănica după unú avut băcan și proprietarú, un bărbat cu miđlóce, care o va face fericită. Prin ce întēmplare nu putemú sci, că, diavolu femeia intrigantă, a aflat de acésta, și voi să amețiască ântēi pe mama, și apoi să rēțaciască mintea copilei ca ea să se opună voinței tatălui. Mama, decī, cunoscēndú și voința fetei că este contrariă, a răspuns soçiului într'unú chipú negativú despre acéstă afacere...—Cine scie ce se întēmplă mâine poimăine, și noi n'o să trăimú cât lumea!.. đise bărbatulú soçiei sale, de aceia bine ar' fi să nu umblămú după lucruri cari nu le putemú să le ajungemú, și mai bine să măritămú pe Susănica dupe unú comerciantú onestú care acum o cere.—Cum?.. Dumnéta!.. đise femeia care aprópe nu sciea ce vrea și ce făcea cândú se opunea soçiului ei care ș' înțelegea mai bine pozițiunea sa de funcționarú.—Ce zestre putemú să dămú ficei nóstre ca să 'i găsimú uă partidă mai bună decât cea care acum se presintă?—Fata nu 'lú voesce!.. ai auđit? adăogă femeia cu uă căutătură acră asupra bărbatului ei.

Bietul omú, cât era elú de mare și cu unú chipú arētosú, a trebuit să tacă dinnaintea femeii care era puçină și slabă, ênsă care avea uă gură ca uă sabie. Elú nu scia nimicú, că, femeia care venia tot-d'auna pentru lucru în casa lui, era ceia ce đice românul, talpa-iadului!

Acea Paula intrase la Susana care sta pe gôndurii în camera ce avea privire spre Dunăre. Cum se deschise

ușia, copila întorse capul, și vedându că este acesta, se rĂdicĂ și Ți dete unĂ scaunĂ sĂ ședĂ. Juna femeie venise ca sĂ Ți vorbiascĂ și avea prĂ multe de vorbitĂ, de aceia incepu mai ĂntĂi de la mode și alte nimicuri, ca mai pe urmĂ sĂ vie la ceva mai importantĂ.

Privirea spre DunĂre este admirabile din acele case situate pe malĂ. Severinul orașĂ noĂ, care nu dateazĂ cincĂ-deci de ani de la fndarea lui, are uĂ formĂ 6re-cum europeanĂ și ascunde Ăn sĂnul sĂu urmele istorice de mai mulȚi secolĂ, de la Romani și Daci... FortereȚa și peci6rele podului fĂcut de Traian pe DunĂre este aci. Ăn t6te pĂrȚile se gĂsescĂ urme istorice și monumente, și numele acelorĂ iluștri heroĂ sĂntĂ scrise pe lespedele de piatrĂ. CĂrĂmiȚile cele mari și petrele din edificiuĂ, se aflĂ espuse vederei. Statue de diferite tĂieturi și mĂrimi, atragĂ mirarea visitorilorĂ. Puncturile principale, ce le privesce ochiulĂ și atinge inima, se vedĂ, Ăntr'uĂ mĂrĂȚĂ suvenire, mai cu sĂmĂ, Ăn grĂdina publicĂ, cea formatĂ din drumuleȚe cu aleiuri, pe antica fortereȚĂ romanĂ, Ăn care se aglomereazĂ t6te acele preȚi6se descoperiri; și, Ăn 6re-care depĂrtare, piciorulĂ podului lui Traian, care este situatĂ la capĂtulĂ din josĂ al orașului, pe țermulĂ DunĂrei, vorbesce despre venirea coloniilorĂ romane Ăn Dacia!.. PuȚin d'asupra acestuĂ locĂ, s'a descoperitĂ de curĂnd un orașĂ ĂntregĂ, care a fost 6re-cĂndĂ, dĂr s'a stersĂ din suprafaȚia pĂmĂntulu. Ca unĂ metru și ce-va mai adĂncĂ, se vedĂ fundamentele caselorĂ și bisericelorĂ: episcopia de Severin se cun6sce ĂntregĂ aci, precum și murĂi cari ĂncongiurĂ curȚile acestorĂ edificĂi.

OrașulĂ Severin este tĂiat Ăn duoĂ printr' uĂ vĂlcea, Ăn

abia căria sîntu fontânile din cari se alimentează tótă populațiunea, și a le căroru apeducurî datează de la Romanî, conservate pînă în dîilele nóstre. Unu podu de pétră cu forma arcuită, unesce aceste duoë părți a le orașului cari sîntu populate și înfrumusețate cu case și grădini. Dunărea care desparte aci pămênturile țerei nóstre d'a le Serbii, forméză, mai de la vale, nisce insulete acoperite cu păduri. Vederea ei este încântătoare, când vin bastimentele cu aburî din tóte direcțiunile, luptându-se cu valurile ce le respinge înspumate pînă la țermî; și, la marginile ei, pescariî, cu nisce luntrișóre ce alunecă pe d'asupra undelorü, cercetează ici și colo cârligile și mreșile lorü în ape. Mai cu sémă serile e și mai încântătoare privirea acésta, în mugirea valurilorü auđită de pe malurî, când reflectul rađelorü luneî cade pe ape, și de departe este vęđutü când sosesce vre unü bastimentü, care pórtă dinainte-î duoë lumini: roșie și verde.

Acestea tóte erau zărite din apartamentulü caseî funcționarului, cea situată spre malü, în fația agenții vapórelorü austriace, de unde copila petrecea privindü, avênd în mâinile sale nisce spițurî și uă igliță. Une-orî, serile, stând pînă târđiü în întunericü cu ochiî p'între zalozele, vedea de la ferestre încântătorulü cursü al fluviuluî, cum điserămü; și, ea, par'că ar' fi simțitü uă neliniscire, nefiindü în stare a 'și da uă sémă ca ce îi lipsia de a fi fericită. Alte orî cu tótă frumusețea localitășii, simția un uritü, din care se făcea óre-cum melancholică. Suvénirele păréü că se reinnoiañ pentru inaginațiunea ei. S'a observat ênsă că fiica era schimbată din ceia ce era mai 'nainte. Când intra în al șepte-spre-đecilea anü îi perise

acea sburdălnicie care o avusese, îi plăcea să fie serioasă, și căuta singurătatea de a putea cugeta.

Când Paola intră, ea era ast-felū, și numai-decât se redică de a îmbrățișa p'aceia care venia tot-d'una să ți spune ce-va nou, ceva d'a le modelorū!..

Ei bine, draga mea! am venitū să te felicitū pentru nunta dumitale, îi đise femeia cea cu semne pe obrazū, dumnéta n'ai voitū să mī-o spuī, énsă am auđit-o de la alđi; și eū, ca uă soră a dumitale, viū cea d'ântēi să mī facū détoria. Cāt ai fost de ascunsă!.. adăogă dēnsa cu óre-care ironie.

— În acésta, răspunde juna fată, mă voiū lăsa pe alegerea ce vorū face părinđiī; eū n'am auđitū éncă nimicū de la dēnsi, prin urmare nimicū nu sciū.

— Ba nu, adaogă femeia, dumnéta ești în dreptū să alegi. Unū băcanū, de!.. e tot băcanū!.. Se va găsi doară alt cineva, vre-un agentū, vre-unū funcđionarū, cine-va mai de susū pentru dumnéta!..

Copila tăcea fără a răspunde.

Ascultă, déca te încređi în mine, este unū străin, care a venit de curínd cu vaporulū! e ca unū fel de agentū, june frumosū, cu avere; elū a exprimat către cine-va dorința că voesce să te céră. Mai ántēi dumnéta cată să te arēți nemulđumită când ți se va vorbi de cel care vinde untdelemnū și stafide, să strici ímpețirea cu elū, să re-spingī acésta cu totulū, să te ții tare; fiind-că, de! dumneta o să trăesci cu elū, dumnéta ai tot dreptulū să alegi. Și, când se va strica de tot aceia ce caută să facă tai-că-teū, când se va uita de vorba asta, atunci íți facū eū

vorba cu acelă străin nobilă, care nu caută altă zestre decât că îi placă.

Susana earăși tăcu.

În acelă timpă, din întemplantare, tocmai venia despre agenție, pe cărare în susă, ună bărbatū roșcatū la față, cu ce-va pestrii pe obrasă, cu pělărie de colóre închisă, cu îmbrăcămînți strimte pe dēnsulū, și cu parasola în mână.

Dómne! ce minune?.. Uite, veđi acelū bărbatū galantū ce vine pe poteca despre agenție? Elū e, bărbatulū de care îți vorbescū. Décă pe séră o să veniți la grădină, ilū găsiți acolo. Să faci cunoscință cu un asemenea cavalerū; și, după ce veți face cunoscință, elū o să 'și cēră voie ca să vă facē visită. Numai dumnéta nu priimi înpețirea cu vinde untdelemnū și lumînări!..

Ca să lămurimū mai bine chestiuna, este nevoe a se sci cine era astă femeie ce îi toca așa gura, și care din căutătura ochilorū, se cunoscea că e uă viperă rafinată și periculósă pentru astă copilă.

Acestea le puturămū afla din gura unū sergentū de la pompierī; ênsuși omulū pe care dēnsa ilū idolulisase.

În unul din foburgurī, din capitală, déca nu ne înșelămū, cam pe lângă casarme în Spirea, era uă biată femeică care trăia cu lucru mâinilorū; orī cine o chiăma, ea era voiósă a merge, ca să aibă pâinea ăilnică. Fiica ei, atunci ca de 18 anī, se vedea în tóte diminețile trecēndū la cisméoa din fația casarmei, cu duoē cofe în mână, ca să aducă apă acasă.

Ea era rumenă la obrasī, cu nisce brațe vîrtóse, avēndū mánicile rochii suflecate pēnă la umeri. Se vedea uă fată voinică și nu neinteligintă. Cu portulū ei simplu, în

ună rochiță, cu unû șorțu albû pe dinainte, frumușelû încălțată, și de multe ori cu picióarele spălate albe în pa-puci, ea fusese admirată. Sergentulû de la pompieri, Vis-col, vedënd-o ast-felû, hotărise să o céră la mama ei, să i o dea în căsătorie. Unû militarû în retragere, cu gradu de maiorû, de câte ori o întélنيا nu se putea să nu 'i zîmbiască, și să nu 'i đică : bună diminéța fată frumósă! .

Dupě un timpû ea nu se mai vedû trecëndû cu cofele cum điserămû. Femeile ce ea le frecuentase mai 'nainte, și pentru care mama ei o certase că nu ședeă cu lu-cru acasă, și când o căuta o găsia hoinară tot pe la vecinî, însěși acele femei se întrebaû una pe alta; óre Nița nu se mai vede ducëndu-se la apă?.. Las'ó încolo! rěspunde una din acestea, ea acum s'a făcut maiorésă! Sergentulû, pețitorulû ei, a vedûto-eșind într'ua diminéță din casă unde ședeă maiorul care de curëndû lăsase ser-viciulû. Atâta, și a fost de ajuns să 'lû facă ca să o de-sprețuiască!..

Nefericita fată aduse la mama ei patru monede de aurû!.. Mamă-sa a înteles că vorbele cari le đicea femeile din foburgû erau adevěrate; și ea năbușită de un torentû de lacrimi fi veni să o blesteme, dér nu o făcu. Preotulû de la biserica de acolo, bêtrânû și orbû, chiămă la dên-sulû pe femeie, auđindû vorbele ce se đicea în contra ei. —Nu v'am đisû eû tot-d'auna: îngrijiți de copii! feriți-'i de rele năravurî, nu le dați drumû ca să se strice și să se pérđă, cõci păcatul e al vostru, părinți nemintoși! fără prevedere și fără compătımire de fii fragețele vóstre lăsta-re!.. Ce ai făcut fiică?.. đise preotulû bêtrânû cu ua voce tare. Femeia căđu în genuchî dinaintea omulû bi-

sericeii, și plânse cu amară audindă vorbele lui care o certa. Am păcătuită, părinte; e drept, nu'mi am făcut deajuns datoria de mamă!.. — Ei bine, ca să fii ertată de Dumnezeu și de ómeni, caută de îți mărită fata și o mântuesce; dă totă ce poți și ai, ca să o măriți, să o veđi fericită la casa ei!.. Ast-felă a vorbit preutulă, și femeia plecă către casa sa cugetândă, deca nu e pré târđiu, ca să stérgă rușinea ce ȳ făcuse nesocotita ei fiică.

Cum a mers lucrurile nu se mai scie, atâta s'a aflat, că fiica acelei femei a mers la uă modistă și apoi la uă croitorie femeiască ca să învețe, ênsă era cam târđiu; ea nu voia să mai asculte. Mai în urmă plecă în orașele Giurgiu și Galați; ênsă ea își dete un alt nume, ca să nu o cunóscă cine e. Ea iubise pe sergentulă ășu, și elă asemeni pe dênșă, care ar' fi luat-o de legiuita sa consórtie, dér greșiala a fost a ei. Își propuse, în acéstă cădere, dênșă, că înavușinduse va putea să 'lă înduplece vre uă-dată, și de aceia hotărîse să facă banı cu orı ce chipă va putea; banı cât de mulți să stréngă, ășea dênșă, în totă minutulă și orı unde se gășia. Mai ântei intrase la vre uă duoi stópâni; adică aceia erau supuși la ordinele ei!.. Plecă mai în urmă la Severin, ca să caute fortuna la uă extremitate a țerei, în care locă mai nimeni nu o cunoscuse. Aci se numi precum auđirăși, și frecuenta casa ășului particulară, cel-ce ocupa uă mică funcțiune, și care avea astă fiică, cum arêtarămă, fórte frumoșă.

Funcționarulă sta în pragul ușei dreptă în picioră cu mâinile încrucișate, când eși Paula din apartamentulă fiicei sale, și dênșă, vedéndu-lă, îi făcă uă reverență, căriia elă

îi mulțiamii cletinându cu capul. După ce se depărtă ca, elü vorbi cu femeia sa : — Nu'mi place că 'mi intră în casă în tot minutul astă femeie stravagantă! — Ce? óri ai voi, îi răspunse femeia acestuia, să nu vie nimeni la noi? Ea lucrăză cusăturî pentru Susănița. Dute mai bine de'ți veđi de scrisü, și nu te amesteca în trebî femeesci a le casei.

Bărbatulü tăcu și intră în casă, ca să nu pre'noiască cërta cu femeia lui. Elü cređu că cu altă ocașiune îi va spune ce intențiunii are, că, îi convine să dea pe ficialorü în căsătorie după acel comerciantü, despre care vorbirămü, un băcan înavuțitü.

După amiađi fiind un timpü fôrte frumosü, eșiră la grădina publică, care era la căți-va pași aprópe de casa unde ei löcuiău.

Susana fu admirată de visitoriî ce percurgeü în grădină viindü din acele împregiurimî și drumulețe umbróse cari cobóră împregiurulü fortereței Turri-Trajana pênă în jos la Dunăre, unde staționează vapórele și bastimentele de comerciü.

La vre uă trei pași îndărëtü, era paula cu acel străinü despre care am đisü.

Nu fu greü ca acesta să facë cunoscînță cu familia đisului funcționarü! Elü ceru permisiune ca să vie uădată să facë visită, care nu i s'a refusatü de către mamă.

Părintele Susanei nu đise nimicü.

A duoa đi la orele đece punctü, precum acela promisese, intră elü pe pórtă la funcționarul acasă. Femeia cea cu pëlărióra cu flori spalăcite veni și dënza.

După cât stătu de vorbă, străinul se recomandă că este impiecatu la uă ambasadă din Constantinople, și că atunci trecea de la Viena, și a trăit mult timpu la Iași, de unde scia romănesce, și câte și mai câte elu înșiră, și se rugă să i se permite a mai veni să repete visita sa; și 'n acestu timpu elu mereu ținuse ochii pe juna fică, cu care asemeni schimbă câte-va vorbe împresința mamei sale. După ce apoi sărută mâna dómnei, elu plecă, și promise că va mai veni.

Eată observația ce făcuse asupra acestu personagiū mama soției funcționarului, care era în etate de șese-deci de ani: — Óre acestu domnú va fi botezat creștin?

— Cum nu! răspuse Paula. Este un europeu, prin urmare creștinu.

Dintre ai casei numai bētrâna mamă se înșelase mai puçinū: elu era unul din acei fi caru inundează Galiția și Moldova. Ocupațiunea luī, e una din speculile cele mai curioșe de pe pământu. Cineva va roși auđind-o... De tóte!.. totulū pentru banī!..

În Severin elu nu a vizitat mai mult astă familie.

V

I S M A I L U

Duoē împregiurări pusese pe funcționarū în cea mai grea pozițiune: una, agitarea populiloru din Turcia, din a căreia cauză se făcuse concentrări de oștire spre par-

tea de la vestu a țerei, cari a scumpitu tôte lucrurile pré multu, și, al duoilea, că, guvernul care atunci venise, distituise pe toți funcționarii pendinți de ministerul finanțelor.

Omul despre care e vorba, era unu verifcătoru la vamă, cu unu sölariu abia numai câtu să 'și ție viața, cu uă familie grea : femeie, fiică și sócră bătrână, care o ținea în casă. Fórté amarú pentru dēnsul! rămăsese pe dinafară fără serviciu? Elú turba de mânie vedēnduse nedreptățitú, sciindú că nici-uădată n'a abusat în détoriile sale. Maí pa urmă, tot acelu guvernú, pe mulți din distituitii funcționarii i a restituitú în posturile lorú...

Și încă un evenimentú căđu greú bărbatului sus-đisú : soția sa se bolnăvise, și cu căutarea ei cheltuise pré mult. Ea însă din acea maladie rămăsese cam paralică, și numai bătrâna sócra cu fiica sa îngrijia de menagiul casei. Omul alergă cu cheltuială la Bucuresci să solicite vre unu alt postú. Elú se duse de se rugă, se umili pretutindení și pe la toți, se proșternu, ca să đicemú așa, lucru care nu era de caracteru lui, și celui maí din urmă parvenitú la putere, ca să capete vre-uă ocupațiune cât de mică, să aibă uă bucățică de pâine în patria lui. Nisce domnișori, a le căroră titluri saú merite : miđlóce prin cari ei aú ajuns ca să dispue de sórtea țerei întregi, celorú maí mulți nu ne suntu necunoscute, și nici nu ne mirămú după cum merseră lucrurile; acesti, abia ca uă grație, lăsară să vorbiască bietul omú despre nevoile sale; și, după ce elú termină, întórseră capulú fără a 'i da vre unu răspunsú. Unii îi șoptiră, funcționarului distituitú : — De ce colóre ai fost, frate?...—Ca Român, re-

spunse bietul om, mi am făcut bine datoria în postul care l'am am avut. — Nu este așa, amice! spunem de ce colóre ai fost?.. acésta te întreb.—N'am fost de nici uă colóre; îți spun că sântu Român, ce mai vreî alta?.. —Apoi nu! sub ce guvern ai servit?.. —Am servit țerei, ear nu ómenilor cari s'aú succedatú la guvern, răs-punse funcționarul cel lăsat în disponibilitate.

— Hei! hei! amice, greu! greu de tot îți va fi deca n'ai ținut de partida!...

Chipu și sémă funcționarul nostru, bupă multă stăruință și rugăciune pe la toți, fu trimisú la Ismail într'unú micú postú. Elú a priimit: ántei, că se mai apropia de locul născerei unde avea amici și cunoscuți, și, al duoi-lea, că L... fusese unú bărbatú stimatú care a fost și deputat în cameră. Elú sperase mult de la L... cu care despre femeia sa încát-va se rudea; venia cu densus vărú al treilea. Decí, cređu că cu vre uă altă ocașiune, elú, ajutatú și de rudenia sa, o să salte din locul unde abia încăpuse. Íși transportă cu mare greutate familia după ce o lăsase cât-va timpú să stea la Severin, pênă ce 'și luă salariulú, după trecere de mai multe luní în noua sa funcțiune. Și aci, în cele din urmă, se agravară lucrurile! Se dicea că Rosia o să declare resbelú Turciei, că uă încăirare va avea locú pe țermi Dunărei, și toți de acésta se îngrijiseră; fie-care se gôndia seriosú ce o să fie și ce se va petrece. Se vorbea êncă că și România va da opt-decí de mil ómeni în campania acésta; dér ómenii cei mai serioși nu o credea... Funcționarul se îngrijise mult de familia sa în acelú locú, și ar' fi voit să ș'o mute alt-unde va, la vre un orșăú mai înlăuntrul țerei.

După ce stătu ca vre uă ȝiumătate anū acolo nelipsită de la postu-î, ceru unū congediu. Elū voi să mérgă să véďă pe L...

Ce se petrecu în cele din urmă cu L...? Unū bărbatū fórté stimatū, uă capacitate alésă, într'unū orașū pe partea de dincolo de Milcovū, omū cu întinse cunoșcințe, și ceia ce este mai rarū, unū bărbatū cu caracterū, din nefericire elū își perduse mintea. Décă bóla acésta a atins pe mai mulți, făcênd pe unii a fi pré vorbitori fără a se gôndi, și alții cutezătorii periculoși hasardându-se în nisce lucruri de cari mintea omenéscă se spariă, apoi L... din contra nu vorbia, într'una tăcea. Suferința lui era de uă négră melancolie, nu ȝicea nimicū și nu cerea nimuluī nimicū; elū mânca, saū bea când îi dedea alții, fără ca elū să céră. Amicii și consângenii lui, pré mâhniți de acésta, mereū îlū visitaū. Doctorii le ȝisese să nu 'lū lase nici-uădată singurū. Elū era slabū, învinețitū la față, și ochii îi era turburi. Toți îlū îngrijaū, îlū căutaū și ar' fi doritū însănătoșirea lui. Medicii nu lipsiaū de pe lêngă elū. Eī recomandaū, că, déca L... va vorbi, se va îndrepta din astū atacū, va reveni încet încetū la starea sa normală.

Amicii seī și doctorii voiră să facē uă încercare. Elū altă-dată se ocupa pré mult de politică. Elū le scia tóte; ȝiarele le citia fără ca vre unul să 'i lipsiască, părea că numai pentru acésta trăesce... Eī îlū provocară. L... tăcea și nu răspundea la întrebările ce 'i făceaū amicii.

Într'uă ȝi fiind earăși adunați, acei cari priimiseră ȝiare și discutaū asupra felului de guvernū care e mai bunū, întrebă pe bolnavū despre acésta. În acea ȝi toc-

mai se afla aci și funcționarul menționat; cel-ce, în contra speranțelor sale, găsisse pe L... într'ună astfel de stare. Toți rămăseră înmărmuriți vedându că L... se scólă de pe pat și vine să ședă pe un jețu între ei, și căutându cu ochii ca cum voia să asculte.—Spune părerea dumitale, ce ȳici? care formă de guvernă e mai bună într'ună țeară: constituțională, ori monarchică? întrebară amicii pe celă care căutaă a 'lă provoca.

— După ómenii!! rěspunde acesta, care de mult timpă nă vorbise.

— Este semn bună, bolnavulă pare că raționează și are fórte multă dreptate în ceia ce a ȳis, șopti încetă ună bărbatū mai d'unăparte.

Ună altul fī mai ȳice:

— Ai auȳit că noi vomă lua parte în resbelă contra Turciloră?

— De ce?.. rěspunse earășī acesta, ș'a le căruia vorbe a umplut de mirare pe toȳi.

— N'am dori decât însănėtoșirea celoră cari suferă de acéstă bólă, ȳiseră într'una amicii și cunoscuȳii, când este vorba de asemenea lucrurī însemnate.

Óre fără minte să fi vorbit acelă bolnavū?..

Funcționarulă se înturnă la locu-ī în familia sa, fără să atingă scopulă care și 'lă propusese făcënd acea călėtorie.

* * *

Ismailul, altă dată renumitū, avusese ună fortereță însemnată, spre vestū la marginea Dunăreī. A fost luată de Rușī cu asaltū la 1789 în resbelul contra Turciloră;

și prin tractatul de Paris, după resbelul Puterilor Ocidentali în Crimeea la 1856 fu anecsată, cu uă parte a Basarabii, către Moldova, la vechia sa dominațiune.

Orașul acesta are uă întindere foarte mare cu numeroase suburbii, avându biserici remarcabile, piețe lungi cu nisce aleiuri prin mijlocul lor, numite : bulevardi. Stradele îi suntu largi și liniate, ênsă fără pavagiu, casele cele mai multe cu unu etagiu, dêrú suntu spațioase și aú curți mari; posede sumă de edificii publice, unele ênsă ruinate; comerțul de comercianți greci, români, bulgari și ruși; portul îi e renumitú prin esportulú de cereale din tótă Basarabia sus-șisă. Țeara care făcea parte din Moldova, are câmpii productive fânețuri, locuri de păscutú vite și mult pesce prin bălțile ce conține... În fația Ismailului, peste Dunăre, este Tulcea, orașú principalú în Dobrogea. Între aste duoë orașe se află un ostrovú de uă mărime foarte întinsă, șis : Delta-Dunărei, care produce mari venituri. Dunărea înainte forméză trei cracuri și guri principale, unulú numitú canalul Sulinei, Sântul George, și al treilea al Chilieii, spre Vâlcovú. În marginea marei Negre, e Tusla, salinele de mare, posesiunea cum am șis a României...(*) Suburbiile și împregiurimile Ismailului, cari prin mărimea lorú suntu ca nisce orășele aparte, se află, în susul Dunărei, spre vestú : Lărgeanca, Brósca și Nicrasofsca-nouă; spre nordú: Saftianu, Trubaifca, Sofianu; la estú și în josul fluviului, Nicrasofsca-veche, Copănăibalca; împregiurimi cari măresce îndestul acestú importantú orașú. Pre lângă Trubaifca și Sofianu este

(*) Acéstă dominațiune a essistatú pênă la 1878 Octombre 9.

ună lacă care e ca uă ramură a Ialpucului. La vale de aci, spre cursul Dunărei, este Bugeagu-mică, și mai în jos Bugeagu-mare. Peste fluviu, e Pardina, un sătucă de ruși și lipoveni, cu uă bisericuță de rital őrthodocsă. În Basarabia care conține trei județe remarcabile, anecsată României prin tractatul de Paris, fiind uă sumă de bălți precum am arătat, prin cele mai multe aceste localități locuitorii sântă cultivatori și pescari, și se face un însemnată comerț cu pesce. Pre câmpiile d'acolo sântă sate și orașe, capitalele acestor județe, precum Ismailu, Bolgradu și Cachul, în cari sântă așezați coloniști Bulgari, ce se numescă : Găgăuți. Ei sântă buni iconomi cultivatori, și parte din ei vorbescu limba turcă în familiile lor. La Cachul sântă mai mulți Români.

În centrul piaței Ismailului este cathedra, biserica grandioasă, cu un turn înalt, cu orologi și clopote mari; ea se numește : Soborul. La 1 Octombrie, de sėrbătore : *Acoperământul Maicei Domnului*, chramul acestei biserici, se face pe piața Soborului un tırg anual care ține vre-uă duoē septemăni, și se mișcă acolo un însemnată comerț.

Lucruri de vėđut și de studiat ale acestor locuri Dunărei-de jos, sântă, din cele mai principale, forterețele.

Dunărea care merge făcendă mari curbe, mărginită cum đerămă de bălți însemnate și stufării fără sfirșit, este dominată de aceste cetăți, cari, astăzi, nu represintă decât grămeđi enorme de ruini. Cele pe partea stângă a însemnatului fluviu, numai essistă; saă, și deca essistă, e în memoria celor cari cunoscă faptele petrecute în

vechime acolo, la Ismailu și Chilia. Acéstă din urmă, în timpîl lui Ștefan și alți Domnitori, forma portul principale de comerciū al țerei, precum e astă-đi Galați. Acum ruinată, desființată, numai câte-va biserici, dintre cari una e chiarū fundată de Marele Ștefan, pare a face însemnătatea locului și însufleșce credința unui tirgușorū care este alături. La Chilia vorbescū ruinele de importanța ce a avut-o acestū punctū sub Domni Șromăni, și mai 'naite în timpîl cândū Genovesii predominaiū cu comerciulū lorū marea și țermii astui fluviu ce traversează și légă Europa întrégă cu Orientulū. Se dá acestorū din urmă edificarea astei cetăți. Ismailul are uă pozițiune dominantă precum e a Calafatului în Oltenia. Elū ținuse, despre Dunăre, un al duoilea rangū între cetățile cele tari. Fu răsturnatū din temelie de Ruși când ilū părăsiră, după convențiunea dintre Puteri la 1856. Și, elū (cetatea) ca un omū care uită în bătrânețile sale adēnci întâmplările și evenimentele din viața-ı, peri rămânēndū ca nisce munți de cărămidı și petre, fortereța, casarme, parapeturı, casematele, — tunurile țintuite și sfărimate, asvêrlite din loculū lorū, șanțurile lui largi stricate desființate ca și murul celū tare care ilū ocolia. Tóte dinlăuntru-ı magazini, cisterne pentru apă, grajdurı, bucătării și multe alte edificii numai sūntū; afară numai de vre uă duoē biserici, cari, precum cele de la Chilia, stau întregi. Una din ele, cea de la marginea Dunărei, a fost geamie, apoi s'a transformatū în templu orthodoxū, avēndū alături uă clopotniță veche de lemnū în care sūntū și astă-đi mari clopote. Țermul acolo se rădică cu nisce malurı gigantesci. Cursul fluviului precum am arētatū, for-

mează uă insulă mare cât unŭ districtŭ, Delta, pe care locu-
esce abia nisce pescari. Are uă privire pitorescă vĕdĕnduse în
depărtare Tulcea cu bisericile și minarelele geamiilor strălucind
în rașele sórelui. Navele cu pânzele albe se vĕdŭ plutindŭ
în tóte direcțiunile, și vre unŭ bastimentŭ cu aburŭ, lâ-
sândŭ în urmă-í colóne de fumŭ negru, vine de către
Vâlcovŭ și Chilia, saŭ de către Galați aducĕndŭ mărfuri
și posta. Spre séra este încântătorŭ auđindu-se sunetulŭ
valurilorŭ, și cum despică lotcile (batelurile pescarilorŭ
lipovenŭ) undele mișcate de vĕntŭ ale fluviului aprópe de
țermi; și, la lumina stelelorŭ, cum acești pescari chiamă,
prin uă strigare acuatică afundă, produsă din loviturile
în apă a óre-cari instrumente, prin care ei înșelă moru-
nulŭ și somnulŭ, să iasă din ascunđĕtorile lorŭ undoase.

Lume adunată de tóte stările și tóte costumele se vede
de ocasiunea tĕrgului, precum și în alți timpŭ, pe piașele
și stradele Ismailului. Uă mulțime de cară și cărucioare
se grămădescŭ pe la portŭ cu cereale. Uă numerosă so-
cietate de bărbați și femei se preumblă pe bulevarde,
găsindŭ în timpul căldurilorŭ uă umbră plăcută de ar-
bori acația.

Însemnândŭ aci câte ce-va din obiceiuri, pe lĕngă cé-
iulŭ care se bea pré mult în tóte casele, pâinea cea bine
crescută, albă și de uă mărime monstră, avemŭ cea d'ântĕi
a nota; care se frământă și se vinde de femeile ruse în
piașă. Apoi aceia ce e de usŭ poporului rosian precum
și românilorŭ, fiind în contactŭ cu acesta, toți rodŭ se-
mĕnța flórei-sórelui, încât numaí câte unŭ străinŭ se scu-
tesce de acéstă continuă ocupațiune. Se vede une-orŭ fe-
mei învestite de moda cea mai nouă, cari vin să asculte

musica militară în vre unul din bulevardî; ele ține în uă batistióră ȓisa sēmēnță. Amū putea ȓice, că, după acēsta, se póte distinge unū străinū de curēnd venit dintre indigenî.

Într'ua ȓi, spre séră, uă mulțime de bărbați și femeî alergară se védă pe țermî oștirea adusă cu bastimentulū *Stefanu-cel-mare*. Acești militari erau ca vre uă duoē companiî de vênătorî veniți de la Galați. Sosirea lorū fu salutată de notabilități a le orașului, și fură priimiți cu musică la debarcaderū în portū. Ómenii și aci ca în tóte părțile, se preocupă și se interesează de câte ce-va noū. Casarma cea situată mai în susū de la țermî și ocolită de aleiurî, încurēnd scotea unū mare sunetū, plină fiind de acesti militari.

A dua-ȓi pe la amiadî, unū june ostașū mergēndū alăturî cu unū bărbatū care după căciulă și îmbrăcăminte sa se cunóscea că era unū omū de la munte, pâșia peste șanțurî și peste grămeȓile de tunurî sfărimate a le cetățiî celeî distruse. Ei vorbiaū preumblāndū căutăturile lorū în tóte părțile cu uă nespusă mirare. Sórele era susū; și ferbințēla, de și simțită în acelū timpū, fiind-că era în Augustū, o mai potolia óre-cum unū ușurelū vēntū care sufla despre ape.

Acolo, la óre-care distanță la umbra unui salcāmū, unū musulmanū își așternuse pe érbă vestmīntul sēū negru găitānitū, pe care sta îngenuchiatū și plecāndū din când în când capul în josū pe mâinî.

— Cine va fi óre acelū omū care stă acolo?.. și ce face elū? Întrēbă militarulū pe țeranul de care era acompāniatū. Ţeranul acesta părea că fusese mai de multe-orî peste Dunăre.

— Este unŭ Turcŭ care se 'nchină, răspunde păstorulŭ căprarului de vênătorŭ cu care visita cetatea.

— Cui se închină elŭ? adăogă cam rîdëndŭ junele cu ochii ficsați la păstorŭ.

— Cui ne închinămŭ și ne rugămŭ noi, colo în miđlocul câmpiei saŭ pe vîrfu de munte, unde n'avemŭ biserică, și ingenuchiămŭ dinaintea unei stânce de pétră, ori pe érba móle, și ardicămŭ ochii și mâinile către ceriŭ?..

Dér să lăsămŭ asta. Tu acum ai făcut duoŭ ani în óste, mai ai să fii earăși duoŭ, și apoi te liberezi, trecŭ între rezerviști; caută când te vei însura să nu iai fată de pe aici, ci să viŭ înapoi acolo unde ai mai trăitŭ. Noi cu toți o să te ajutămŭ să prăsescŭ vite și să te faci gasdă bună la noi în satŭ, saŭ la tîrgŭ, cum îți-va plăcea. Moșu-teŭ cel de la Lainici îți va da bine cuvîntarea lui.

— Cât despre asta, iubite Soare, o să vedemŭ cum o să fie... Dér spunemŭ cum se întêmplă să ne găsimŭ noi tocmai în Ismail, după atâta timpŭ de când nu ne mai vedurămŭ din Craiova? Tu ești bine? Acasă sînteți cu toții sănătoși?..

— Eŭ lipsescŭ cam de mult de acasă. Priimescŭ ênsă tot-d'auna scrisori; sciŭ că sîntŭ bine cu toții sănătoși!.. Amŭ fostŭ cu nisce Silișteni în Dobrogea, unde ei altădată iernaŭ oile, și acum sîntŭ siliți a le preunbla p'în Basarabia. Borceanu face lângă Chișița cașcavale cu care se duce la Constantinopolŭ de le vinde.

— Fratele meŭ Soare! fratele meŭ!.. cât îmi pare bine că te vedŭ! câtă bucurie îmi făcuși tu!.. Când te vedŭ pe tine păr' că sîntŭ colo pe munți unde pásceam noi oile?.

— Așa, să îți minte ce ți am dis, să nu cauți să te însori aiurea! Déca ai nevoie de ce-va bani, îți vomu da, adăogă românul cel cu căciula de óie albă pe capu. Tu ai lăsat puține vite acasă; noi avem grijă de ele...

După cincî minute ei se întelniră cu Turcul care se rēdicase de la pământu, își scuturase vestmēntulū, plecă către țermū, și în cale se vēdu cu cei de mai susū.

— Bună ziua jupân Hechim! ȃce păstorulū acestuī Musulmanū.

— Să fii sănētosū! rēspunde Turcul celui țereanu. Și aruncāndū ochiī spre Mitea, pe care ilū cunoscuse de pe când elū venia cu oile impregiurulū Calafatuluī : Bre! minune! adăogă elū, eată unū voinicū ascherū!.. Și tu Soare? întrebă Musulmanul, și tu ești unū ostașū?..

— Și eū, rēspunde acesta făcēndū cu ochiul către caporalū. Mai sciū!.. adăogă elū. Cine scie ne vomū vedea amēnduoī pe câmpu de bătălie!..

— Bre! îmi pare răū!... Noi am fost tot-d'auna prietenī, și tu, și părinți teī au trăitū bine când a venitū la dugheana mea, în Vidin. Acum s'a făcut amestecătură, că numai cunoscū ómenī pe adeverațiī prietenī. Îmi pare răū din sufletū de asta! adăogă Turcul.

— Adevērat, jupân Hechim e unū negustorū fórte cum se cade, tot-d'auna a plătit omenesce mărfurile cari i le am dat, urmă Românul cel cu căciula de óie pe capū. Dér acum ce-fel te găsești D-ta aici, tocmai de la Vidin?..

— Am fost, bre! la Stambul, rēspunde Musulmanul; și la în întórcere, caut să cumpērū orzū unde voiū găsi. Trebuie pentru oștirea Padișachuluī... Să ne vedemū sănătoși!.. adăogă Musulmanulū.

— Mulțiamî dumitale jupân Hechim, respunse omul cel de la munți.

— Dér unde?.. adăogă caporalul care de când era militar se făcuse cam comedios, că făcu și el cu ochiul către Soare.

— Bre! unde o fi!.. să ne vedem sănătoși!.. respunse Hechim, celce cam pricepu sensul vorbelor acestor băeți pe cari îi descriserăm...

Cam la orele patru, cânta banda militară în bulevardul de jos, spre biserica St. Dumitru. Aci e uă piațetă ocolită cu magazine și se găsesce un casinu în fața aleiului. Uă sumă de bărbați și femei se preumblă în toate direcțiunile, și militarii de curând veniți se amestecă p'între mulțime. Caporalul Mitea nu înceta d'a se preumbla cu colegul său de altă-dată, păstorul Soare. Cu câți-va pași îndărētū venia duoē femei rîdēndū și vorbindū despre diferite nimicuri. Cea mai jună avea un aer copilăresc, blondină cu îmbrăcăminte foarte curată și cu gust peptēnat, dupe cea din urmă modă, și arētândū uă dentură încântătoare când rîdea sau vorbea. Mitea întorse capul și rămase ca uimit. El ar' fi voit să stea ca să aștepte acea grupă, dér Soare îl trase după dēnsul și mereu înaintară. Aste femei trecură pe dinaintea bărbaților diși; și, la uă distanță, cădu de la una batista. Mitea se repeși de o rădică și o dete aceleia care o perduse. Ea îi mulțiamî cu multă grațiositate, dér negreșit se uită lung în fisionomia astui militar. Acēsta precum și compania ei se cunoscēu că nu erau de felul lor din astū oraș. Mitea o cunoscuse pré bine; însă amicu lui îl împedica d'a se ține după dēnsele, și

a putea vorbi celeia care era mai jună. Elū înturnându-se după uă ȕiumătate oră singurū, dênsele dispăruseră din drumulețele bulevardului și se duseseră să ședă într' uă parte pe uă bancă, lêngă uă bêtână ca de șese-șeci ani, și cu acêsta, pușin în urmă, se depărtară spre partea din susū a pieței. Ele aū părăsitū pré îndată acestū locū de petrecere. Când ele s'aū dus era numai patru și ȕiumătate orele.

Mitea rămase confusiatū avênd întipărită în mintea-ī o-brasul rotund și albū acelei june copile, pe care ênsă nu o mai putu să o găsiască. Elū era unū june militarū plăcutū. Miliția este uă scólă care deștêptă, lustruesce și formează pe omū. Elū scia vorbi bine, era îndestul de îndrășnețū, stimatū între camarađi, un alesū dintre gradele inferiøre la corpurī, și prin urmare, carieră ī era deschisă d'a înainta în viitorū. Acea fisionomie neștêrsă din imaginațiunea sa îlū însoșise pretutindenī, și acum îlū umpluse de uă nespusă bucurie că o găsesce unde elū nu se aștepta. Elū doria ca negreșit să o întêlnescă. Dupe vre uă câte-va ȕile ar' fi fost pré târđiū; cõcī era decisiune să se trimitē câți-va vênători aleși ca instructori la diferite districte, și dênsul era hotărītū, dupe cererea care o făcuse, de a se duce la Dorohoiu. Și uă-dată elū depărtatū de aci, cine scie ce se va întêmpla cu fica aceluī funcționarū despre care vorbirămū, pe care oștea-nul o adora din sufletū? Elū spera că o va afla; era sigurū de acêsta. Merse ênsă la casarmă și se regulă pentru ca să nu fie acolo la timpul de apelū; acêsta e uă trêbă de sergent-adiotantū, cel-ce ī invoice concediu. Plecă mai târđiū earășī cu fratele sêñ Soare; și, în nop-

tându, ei erau p'în strade, fiind uă séră liniștită precum fusese și ziua. Elu avusese învoirea să rămânē în orașu cu omul acela orī cât îi va plăcea. Amēnduoī se dirigeau spre partea către portu.

Se înnoptase de totu. Luna nu apăruse la orizonte, fiind în scādere ea atunci, și pentru că orașul este rēu luminatū, tōte stradele erau învălitate de uă profundă întunericime. Ei auđiră sunāndu clopotu cel mare al Soboruluī din minutu în minutu. Când se aude trăgēndu așa, negreșit s'a întēplat vre un accidentu de care se însciințea-ză populația. Încurēndu se auđi și alarma datā din cornurī de la casarmā. Pe lângă popolu care era rēdicatū, ostașii căta să alerge ceī āntēi auđindū ei tocsinulū. — Ce este? Ce este? întreba mulțimea care fugea în tumultu către piața cathedralei de unde se auđia acelū sunetū lugubru.

— Arde!... e focū mare în piața de susū!... răspunserā unii cari vēđurā āntēi rēdicānduse uā colōnā de fumū cu scīnteī pe d'asupra caselorū din apropiere unde era incendiulū.

— Arde un hotelū!.. ȃiserā pompierii cari alergau bātēndu caii să mērgā mai iute, asemenea și căți-va sacagii alergarā să umple curēnd sacalele. Tōtā lumea trebuia să vie în ajutorū. Spectaclul acesta e îngrozitorū, cu cât va fi nōptea mai întunecatā. Dupē câte-va minute colōna cea de fumū se preface într'ūā flacără de care era luminatū orașulū. Se audū țipetele în tōte părțile, și 'ngrozitorul sunetū lovia mereū. Incendiulū mistue și desființea-ză cele mai mari edificē, periclitează familii; ardū caii în grajduri, se risipescū și se prefacū în cenușā tōte pēnā

uude este întinsă, și cât se măresce muge și trosnesc în aeră aruncându în mari distanțe scînteii și lemnele ardende. Toți dau ajutoră să scôtă de prin case; surpă învélitorile, dobóră la pământă magasi și despărțitorile de scândură dintre curți, hornurile de pe case se aruncă jos și chiar pereții înflăcărati; grădină, arbori, clăi de fână și lemnă de provisiune tóte peră. Se pune multă activitate atunci spre a micșóra rēulă. Este cea mai mare mișcare de popolă care pune umărul și brațulă. Pompierii cu pompele, cu machinile, cari se espună d'asupra învélitoriloră cu topórele în mână, ei facă și mai mult, că intră înlăuntru cameriloră ardendă să scôtă victimile din acestă mare și nemărginită desastră. În acelă orașă fiind mai multe case aședate sîntă fórtă spațioase, și cele mai multe acoperite cu olane, saă cu stufă de trestie. Casa ce se incendiă coprindea uă mare lărgime, și era multe camere închiriate. Foculă irumpsese de la estremitatea din susă, de la uă pâinerie, care se mistuise întă de flacări; și apoi se lățise și coprinsese camerile tóte și împregiurimile acesteii curții spațioase. Oștirea formase ună cordonă ca să apere de fură bagagele ce ómenii le putuse scóte și căutaă a le duce mai departe de focă. Pompierii cu pompele lucraă din putere; ómenii cum điserămă dau căt puteaă ajutoră. Atăta era bine că nu suflă vântulă că ar' fi pustiită uă mare parte a orașului; și așa s'a mărginită incendiulă în vre uă duoă proprietăți cari eraă mai apropiate.

În amesteculă acesta, în tumultulă spăimântătoră și în miđlocul flacăriloră cari eșiaă din ferestre și d'asupra învéliseloră ca dintr'ună coptoră, s'auđiră nisce strigări și ună

înfiorătoru țipătū ce pătrunsese în inimile tuturilor. În una din camerele din josū, spre care parte flacările coprinsese fațada, uă femeie rămăsese înnăbușită acolo, care numai putea să iasă; pentru dēnsa toți strigaū și cereaū ajutorū. Părinții ei rămănēndū ca și morți, ómenii fi dusesse în uă altă casă mai departe, și numai uă biată bătrână își smulgea părul aci și își frāngea mâinile, strigāndū și țipāndū cât putea, că pe nepótă-sa a coprins-o focul în camera care începuse acum să ardē.

Spargeți pe d'asupra strașina și intrați!.. striga uă voce întocmai precum rēsună tunetulū prin munți, adresată către Pompierii cari tăiaū învelișurile pe d'asupra flacărilor. Autoritățile locale erau presinți: prefectulū, primarulū și polițaiulū. Auđindū de acēstă nefericită victimă, striga prefectulū către pompierii:

„Opt-deci de franci, băieți, se dă aceluī care va putea să scótē pe biata tēneră din casă!,”

Mitea care era aici dimpreună cu Soare, p'ntre negurile de fumū și detunătura pompelorū ce aruncaū apă pe strașini, cunoscū îndată pe acea bătrână, și țipetele ei le auđi mai āntēi decāt vocea și promisiunea cea de bani. Nu perdu elū uă secundă, aruncă luī Soare tunicasa, și ceru numai uă cergă ca să se înfășóre și să 'și acopere fația la flacări. Soare ținu bine uă bārnă care era sprijinită de strașină. Tocmai când Mitea punea piciorulū să se sue ca unū fost pompierū, unū jidovū bătrānū ilū opresce, să 'i dică: că, în camera d'alēturi, care e a sa, elū a uitatū unū micū cufărū în care avea 500 lire otomane și înscrișuri de uă mare valóre, care era pusū pe unū scrinū; de 'i va scóte cufărulū ȓiumētate aurul din

elū îi va da lui. Acesta fusese ca unū felū de casierū unei societăți ascunse de contrabandă numită: Moneda. Caporalulū vânătorū, surprinsū de promisiunea bătrânului care l'ar' fi făcut să întărdie unū minutū mai multū, întorse fația, apucă lemnulū cu amēduoē mâinile, se rēsucesce pe elū, și dintr' uă puternică repeđitură fu susū pe învelitōre, spre spatele casei. Pompierii cu topōrele în mâini făcuseră uă mare spărtură aruncāndū țiglele și lemnele căpriorleci; ei spărgēū acum și tavanulū. Aruncați pe mine mereū apă!.. ȃise Mitea, care, ținēndū într'uă mână unū felū de învelitōre de lână grōsă se înfășură cu dēnsa precum un copilū care s'ar' juca; și elū intră înlăuntru prin fumulū care se rēdica de pe gura acelei spărturi. Toți înlemniră vedēndū purtarea cutezătōre a acestui militarū, și însuși comandantele seu, unū căpitanū, care a putut să 'lū cunōscă din fruntea soldațilorū.

Pompele aruncaū cât putea apă împroșcāndū cu sgomotū pe d'asupra focului, și sacalele se auđiaū uruindū de departe alergāndū să umple continuū acele vase. În asemenea împregiurări minutele sūtnū pré lungi, se părea că acestū ostașū întărdie mult, și unii chiarū începură a se înduoi că l'ar' mai vedea eșindū.

— Dați apă! dați apă acolo să stingeți flacărea care se lășesce d'asupra spărturei!.. Striga într'una mulțimea, între care cel mai tare s'auđia Soare, desperatū fiind și credēndū că acela care i era ca un frate nu va mai eși. S'a observat că și musulmanul Hechim, cel-ce auđindū de focū, spăriatū de incendiile cari le veduse în Constantinopole, nu se putuse opri să nu fie și elū, și să strige cu mulțimea, să dea apă acolo... Flacăra coprinsese de tot învelitōrea,

eșind de prin oșane cari săriaă încinse făcându mare sgomot, și se împreunase cu acea eșită de prin ferestre afară ca nisce rîuri de foc.

Într' acestea tocsinulă nu înceta a se auđi mereu de la Soboră și de la alte biserici învecinate, și ómenii într' una veniau..

„A murit? a murit?..“ se auđi de-uă-dată uă voce care era a țeranului cel-ce ținea êncă josă sub flacări bârna pe care se urcase fratele lui.

Mitea în adevără a fostă eșită, purtându pe brațele lui uă femeie care numai mișca, ca cum era mórtă; dér elă îmbrăcată fiind într'uă gârlă de apă care venia asupră-î, nu fusese văđută de ochii mulțimei care repeta, după Soare, vorbele : „A murit?.. a murit??.“ În cele din urmă pompierii veniră în ajutorulă lui, când elă se lupta cu povara, precum duc păstorii óia mai mult mórtă căđută peste stânci de pétră sub vijelie și trăsnete ca într'uă mare turburată de peire.

Acéstă împregiurare atrase către dênsul aplaudele mulțimei, laudele spectatoriloră și admirațiunea tuturoră, către care elă spusese : că, mai bine ar' fi murit acolo între flăcări și sub ruine, decât s'ar' fi înturnată singură, după ce a găsit pe acea tînără fință acolo leșinată.

Cătă uimire fu pentru dênsulă și cătă mirare, când, în femeia pe care o scosese ca din mormêntă, văđu că e acea fiică cu fisionomia dulce, dómna visuriloră sale, căriia elă se făcuse mântuitorul ei; dér cătă simți durere și cătă îi fu jélea când se apropie de dênăsa bêtrâna muma mamei ei, după ce elă o lăsă josă din brațu-î, și o găsi fără rêsufarê, lipsită de viață și rece ca uă pé-

tră. Ea a fost dusă îndată la ospitală ca să i se dea tot ajutorul puțințios de a o readuce în viață. Soare, amicul și fratele său, a fost martur la astă întâmplare. Ómeni ilă lăudară pré multă, și însuși musulmanul Hechim, trecător prin orașul acesta, avusese ce să povestiască după ce elă se înturnă la Vidin.

Incendiulă a ținut pênă după mieđul nopții, și tocmai despre ȝiuă s'a stinsă de tot.

La trei ȝile după acestă evenimentă, Mitea de la vênătoră, care fusese recomădată mai dinainte, fu înălțat în gradă de sergentă.

VI

INTRIGA PRIN SISTEMĂ

Déca inserămă aci amănuntele acestea, o facemă ca să arătămă pênă la ce gradă de desvoltare și politețe ajunsese pentru societate în conduită militarulă nostru. Precum este vęđut, elă era ună omă de inimă, care după catastrofa ce venise familiei care perduse tot prin incendiu, a compătimit-o din sufletă și ar' fi dat chiară viața ca să fie în ajutoru-ă. Elă venia adese-oră de o vedea. Se întrista că vedea uă mamă bolnavă, tata nu scia ce să mai facă în neavere și cu atâtea greutăți, și despre care se ȝice, că, din acea nefericită ȝi, căđuse la patima bęturei. Bętrána, de și fusese bine conservată, puțin putea să facă pentru juna ei nepótă de a o vedea feri-

cită. De câte-ori ea vedea pre juncele acesta, își aducea aminte cu lacrimi în ochi, că a avut și dânsa unū feciorū pe care l'a perdut fiind în óste, și d'aceia, orī când elū venia, ea credea că vede pe fiul ei.

Cât despre juna fică, întocmai ca uă flóre care a priimit grațiile spre a place, inspira din ce în ce unū interesū junelū acesta, că n'ar' fi părăsit-o unū minutū temênduse ca vre uă suflare necurată, un vântū coruptivū să nu vateme delicatele ei nuanțe. Elū ênsă, ca unū omū care ar' fi priimit uă înaltă educațiune, nu vorbi nicī uă-dată de față cu dânsa despre cele ce se petrecuse, ca să nu o umiliască; ci numai bêtâna cât aminția greșiala ce o făcuseră ei cu toți, că nu apucase să dică ficei să iasă că foculū coprindea partea din față a caselorū incendiate. Mitea și mai mult din bună conduită, pentru respectulū către astă familie și simțimêntul nobilū ce conserva astei fecióre, déca își permise vre-uă dată unū dreptū, fu acela că îi sărută de vre uă duoë orī mâinile, ca și mamei sale bêtâne.

Elū voi să aréte și să îndepliniască urmările unui adevêrat cavalerū. Își proiectase, că, pe astă fică fără uă altă avere decât virtutea, va putea elū să o facē fericită, când, dupe puçinū timpū, îi va espira terminulū în óste. Cu a sa bună voință și aplecarea ce simțimêntul născuse, își promitea lucrurile cele mai frumoșe, speranțele cele mai măgulitóre îi suridêu de fericiri. Și fiind-că Soare, cel ce îi era détorū mult, se aflase atuncī lângă elū, flū rugase să 'i trimită de acasă vre-uă trei sute lei noui, de pe vânđarea părții sale de vite, ca cu acești bani să vinē de-uăcamdată cu ceva în ajutorulū astei familii. Întârđierea nu va

fi decât pînă Soare va merge în plaiu, și d'acolo să strîngă și să trimită această sumă. Se înțelege că elu a-vusese unu scopu, ca juna Susana să fie promisa sa. Elu îngrijia precăt îi era cu puțință de această iubită flore, cugetulū nu i se depărta de la dēnsa, și o cređu precum dēnsa i s'arētat, precum i se rumenia obrasiū și precum vorbele ei ilū încredința, că, dēnsa ilū iubescē. Elū a putut auđi uă asemenea vorbă din gura ei! Se făcuse fōrte familiarū în casa acēsta; elū une-orī istorisia felū-de-felū de întēplări din viață-ī, și cānta doine ca pe munți. Bētrāna mamă ilū asculta cu plăcere, fīca asemenea, rechiāmāndū în minte-ī multe din acele întēplări și suvenirī, la cari dēnsa fusese marturā, cānd elū a fost adus între recruți la Craiova, cānd venise cu regimentulū în Severin, să se imbarce pe bastimentulū care 'lū transportase de acolo la Giurgiu, și chiarū, cum sciți, de cānd elū fusese păstorū la oi. Tōte acestea ea le sciuse, și de cāte orī i se înfăcișau în minte acele suvenirī o făcea să se uite la dēnsulū luāndu-ī bine seama și termina rīđēndū.

Despre acēsta nici nu putemū đice alt-felū, decât că Susana, mai alesū de la evenimentulū cānd ea a fost scōsă din incendiu de către acestū june, simția uă viue pasiune pentru elū; și, dēnsa era uă ființă fără esperiență, fără vre unū cugetū străinū, decât aceia ce se păru în fația junelū ei pețitorū, cel-ce nu lāsa să trecă uă đī fără a veni să o vedă și fără ca ea să alerge înaintea luī, arētāndu-i-se din ce în ce mai interesantē, mai grațiosă.

Ea se deprinsese să 'lū vedă în tōte đilele; și deca ar' fi sciut că vre uă-datā a eșit de la casarmă fără a trece pe acolo, cānd elū venia era îndată întreatū. Ceia

ce era spre lauda lui, în anii sei de serviciu nu se înregistrase nici uă și măcar pentru dânsul de arest, și acésta o sciea toți, prin urmare și juna sa împețită; așa dér déca s'arü fi întemplat lipsirea lui de duoë sau trei zile, ar' fi fost pentru dânsa uă suferință.

Într'uă și Mitea întrebă pe fecióra cea cu unü chipü angelic: — Am auđitü vorbele unui bëtrânü sergentü care sciuse mai multe decât mine despre a le vieței. Óre să fie de cređut vorbele care mi le đicea? Óre să fie așa, că într'uă și femeia în care te închinü ca unui ângerü dumdeescu să uite détoria ei, să înșele, să nesocotiască orî-ce sacrificiü ei făcute, să se degradeze și să ajungă nefericită din nesocotința ei?.. Óre să cređü vorbele aceluï omü care a fost înșelatü, trădatü și batjocuritü în cele mai sânte din simțimente care avusese pentru femeia?.. Óre să fie așa? . .

Pentru prima óre Susana se arëtă necăzită; luă uă aparință liberă dinaintea junelui, și 'i đise :

— Sântü vorbe de nebunü acele ce le đici!

— Ași dori cu tóte astea să fiü unü nebunü și să nu fie adevërate vorbele cari le a vorbitü sergentul Viscol, care eü le am ascultatü, și nici uă-dată acéstă tristă experiență să nu mă póte ajunge... Trădare! amăgire!.. fi-va într'unü chipü frumosü? Óre să credü?..

Unü timpü ca duoë lunü și ce-va se trecuse în cele mai dorite ilusiunü, în așteptare și promisiunea unei sórte bune junilorü acestora cari erau împețiți prin voința lorü și a părințilorü. După trecerea acestuï timpü, junele se vëđu preumblânduse la brațü cu fidanțata sa pe bulevardulü cel de josü. Precând ei umblău vorbindü și suri-

đândü, uă femeie, care nu se părea trecută în etate, înaintă repede p'alătura, și, fără a lua seama cu cine dânsa se găsește la brațü, făcu cu degitulü tinerei, care cu tóte acestea continuă a rîde.

Duoë fete sprintene 'naltișóre, călcândü mândruțe ca nisce caprióre de prin plaiurile din Niamțu, una fiind bálăióră și alta cam ochesică, mergéü p'alăturî cu acéstă femeie care se părea preocupată de a le duce unde-va.

— Cine e astă femeie? întrebă Mitea sergentulü care vëdu în arătarea degitulü unü semnü, unü felü de mustrare făcută tinerei sale mirese din partea femeiei care trecuse.

Ei tocmai se înturnaü atunci spre casă.

— E madam Schiopătuși. Ce nu o cunoscî? Îmî pare rău că n'am oprit-o că te recomandü.

— Dér fetele acele cari mergéü alăturî?.. adăogă sergentulü.

— Nu le am luat séma, nu sciü cine sîntü, răspunse Susana.

— Madam Schiopătuși?! observă junele cam strâmbândü din nasü; cel-ce și decă nu cunoscuse p'acea femeie, totuși felulü portulü și mersulü ei îi spunea ce-va nu pré avantajosü pentru dânsa. Nu sciü, nu o cunoscü!.. Mi se pare!.. Și elü apoî tăcu.

— Ea a fost cusătoriță altă-dată, îlü întrerupe juna fată. Acum se numesce madam Schiopătuși. Dânsa se înțelege pré bine în a le modei, alege materiile de rochiî cu gustü, și orî ce găteală mai nouă ea o scie ântêi.

— De asta, adăogă Mitea, îi stă ca diavolu îmbrăcămîntea și pëlăria pe capulü ei!.. Atătea mode?!. termină đicëndü sergentulü.

— Negreșit! uă femeie simțitoare caută să aibă modă mai ântêt!... .

Lipsa de uă bună educațiune femeiei și contactul într' uă societate coruptă cu alte femei rău nărvite, strică mintea tinerilor în nesciință-le, cari pu.ău din tôte mai presusă moda pentru fericirea femeiei. Se vede că acéstă bôlă, décă acésta va fi essistându! nu se putuse să nu atingă și pe juna despre care vorbimă; care acum mergea alături cu fidanțatul ei și repetându: negreșit! negreșit trebuescă mode!.. Dênsa după unū minutū earășî și dise: vrei să cunoscă pe madam Schiopătușî?..

Ca să vorbimă de Moneda (societate) vomă țice ce-va despre unū personagiū venindū în scenă cu numele care îlă auđimă.

Sciți că partea din Basarabie s'a anecat țerei din care ea făcuse parte (României) pênă când nu se făcuse unirea definitivă între Muntenia cu Moldova; prin urmare funcționariū p'atunci se trimiseră de către ministeriul de la Iași. Drept, nu pré avemă ce țice avantajosă despre unii funcționari cari ș'au împlinitū rău datoriile lorū!. Vorbimă de un ôre-care funcționarū!.. Avemă decî sub ochii noștri unū personagiū de la Jași, funcționarū în Basarabia... Al cui fiū e? pozitivū cine pôte să scie. Dér se țice 'ca e fiū... de la Tălpălarî, și că elū se atinsese la începutū de vestminte și nume de seminaristă... Îlă găsimă că a fost intrat în astă carieră numai cu portulū, și nu cu faptele, precum se cade să fie morale. Îlă vedeți une-orî umblându purtându nisce ochelari, cu uă față roșie ca cója de racū, și cu călcătura cam schiopătându, fiind vătămatū la unū piciorū decând alergase să înșele

guvernul ca să ia salariu de la două funcțiuni!.. După nasu dă bănuială că cam iubesc romulă-pré multă; ce-iulă îl încăldește séra binișorū, și se închină mai multă în mâncare decât în ori-ce. Ca să aréte că este în ceva bună crestină, caută vinu să 'lă găsiască cât se va putea mai vechiū și cu gustū bunū. Este învrăjbitū cu tóte rudele sale; tuturorū le găsesce defecte, și numai elū se crede bunū!.. Cu orī cine a avut vre uă afacere, mai rarū să nu 'lă fi înșelatū!.. S'a amestecat și în politică când a fost ocașiune; a redactat și điarū, ca să serviască vre unū omū de la putere!.. Ênsă îlū vėđurămū tot nechivernisitū; cōcī, când se întórse róta lucrurilor și fu dat afară din serviciu, încurėnd vindea la jidanī obiecte din casă, mobile și chiarū chartele de prin păreți, ca să mănânce; ênsă tot-d'auna rėū și învrăjbitū cu toți, precum arėtarămū. Și, déca elū ar' fi avut vre uă putere, ar' fi strivitū pe toți acei cu cari mai 'nainte fusese în contactū... De voiți să 'i sciți taliea și titlurile, sémănă cu unū bur-tă-verde. Nu lipsesc de pe la judecătărie de pace. Se găsesce la unū ministerū unū dosariū cu numele sėū de conflicte, certurile și încurcăturile ce le a făcut cu colegi sėi, fiind, cum arėtarămū, funcționarū, și precăt ne aduceamū aminte la Cachul ceva!.. Elū se numise óre-când directorū... Alegeți la vre una din cele mai multe meseriī unde s'arū afla câte unū directorū, ca să 'lă sciți... Și când scria elū atuncī cui-va, nu se lăsa mai josū decât unū ministru, avėndū chărtie tipărită cu etichetă: „din cabinetulū directorului!...”, Veți sci că a fost de tóte și p' în tóte, și a avut pretutindenī unghiī lungī, saū ghi-ară lungă, cum se đice: și e lucru diavolului când îi ese

cui-va nume rău, și tot nepricopsitū e!.. Cât despre intrigantū, zavistosū și calomniatorū, orī cât de mult să căutați un altulū mai rarū veți găsi ca elū, și tot asemenea mai rarū să se găsiască unul ca să 'lū întrécă în a linguși, a se însēnui, și să răpiască mințile ca să punē pe unul și pe altul să solicite posturī pentru dēnsulū... Când apucă de intră în vre unū serviciu, vē puteți imagina ca ce are să fie și ce o să se petrécă acolo unde unū asemenea omū este împiegatū. A rēsultat pēnă la Ploesci de răpiri și de ne'mplinirea dētōriilorū!.. Este și pensionarū, că a servitū; ēnsă pensiunea-ī este vēndută pentru vecie la jidanii usurarī.. Pre unulū ca acesta flū pune tot-dauna în mișcare și la serviciulū ei Moneda...

Dér aci unū lucru comediosū! găsimū numele sēu care trebuie să 'lū pōrte legitima sa consōrte că uă altă femeie se numi așa. Cât despre acea legitimă ni se spune că era îndrăcită; și că a îndemnat pe fiică-sa, ce era măritată, să 'și lepede bărbatulū!..

Moneda este unū diavolū care încurcă, mistifică, ciudătesce și preface chiarū nume... Se vede ēnsă că nu ese fumū fără să fie focū, și tot așa este, că: cine s' asemēnă s'adună!.. Ați vēdūt prin acēstă capitală unū asemenea personagiū? să sciți că se numesce Schiopātuși. Cât despre femeia ȡisă, i a luat fără vre unū dreptū numele. Ciudat!.. Cam multă cutezare?! Biata Basarabia! a avut nefericirea să aibă mulți de asemenea despoietorī!.. Sperămū că guvernulū român la ocasiunea d'a trimite funcționarī în vre uă nouă provincie va lua într' acēsta seriose mēsuri...

Moneda ēnsă, societate care făcea multe într' ascunsū,

ba și chiar lucruri cari sîntă contra legiloră, își avea a-derenți ei pretutindenea și era lățită ca ună întinsă comerciū. Se vede că ȕisa damă juca aci vre ună rolă : lua și dēnsa parte în acēstă societate.

Pungașii cam înmulțiți p'acolo, tâlchăriile cu vite și contrabandii, cari treceaū și trecū mărfurile preste hotarele vecine, și d'acolo în altă parte fără să plătiască vamă, se conăcescū și se acopere faptele lorū pe lēngă nisce hangii saū cărciumari jidovi de prin șesurile Basarabiei, și 'n mai multe puncturi la marginea Dunărei. Ei aū încorageatori complici, și advocați, să 'i apere cānd dă vre unul în capcană. Burtă verde îi servesce în acēsta!..

Aproposito ! avemū a ȕice ceva notāndū aci despre cărciumari ! ne mirāmū cum autoritățile închidū ochii la acēsta, că, dregerea vinurilorū cu zachar de plumbū, și amesteculū vitriolulū în rachiuri, precum cei mai mulți obicinuescū la noi, este pentru consumatori uă înveninare, e mōrte!.. Cine le a introdusū astea în țēră?.. și cine se ocupă de a le controla??.

Apoi alta și mai mare. Cu vre uă ȕece ani îndărētū, s'aū descoperitū de către autorități nisce stabilimente întocmite, precum pe la Galați și pe la Satul-noū, al căror scopū era de a face infamul comerciū de sānge umanū... chipulū furării odraslelorū de la părinți, nenumērate fiice victime din tōtă țeara pe fie-care anū, cum le trecea din punctū în punctū și din mână 'n mână pēnă le ducea la Constantinopole, saū la Alessandria în Egiptū?.. Câte nefericite ființi ș'aū găsitū acolo mormēntulū!!.. Cei învestiți cu puterea, cei-ce păzescū granițele închidū ochii

cum se operează atâtea crime făptuite prin acei scerlatani! . .

Disa femeie, din cât înțelegem și s'a aflat, vena de mult în fiica ce o descriserăm, uă găsculiță pentru care i se promisese, de către negustorul Șmilache din Constantinopole, uă punguliță cu uă bună sumișóra de galbeni. Acesta, investit ca un nemțisor și dându-se, după împregiurări, de diferite ocupațiuni, pentru care umbla mereu cu vaporul pe Dunare, și schimbându numele cât și naționalitatea, făcuse din disa femeie un instrument pentru comerțul lui... Șmilache, temându-se ênsă pré mult de militari cari păziau la graniță, în diferite puncturi, le da monedă, ca marfa să trecă înainte neobservată... Și femeia sus numită găsesce, tot în militar, un obstaclu la planurile și scopul ei. Va găsi dênsa uă monedă și acestuia! Va sci ea pré bine să se folosiască născocind vre uă dievolie și ursind vre uă intrigă!..

Susana fusese mai 'nainte însciințată prin femeia care îi recomandă pe străin, că e un împiegat la uă ambasadă, ba și 'i adusese fel-defel de vorbe și multe promisiuni din partea acestuia, la care fiica nu dete ântei ascultare. Aceia întrebuițase finețe și promisiuni ca să ademinască acest copil; îi țise în cele după urmă, că străinul o cere în căsătorie, că o ia precum se găsesce și o va îmbrăca în aur și cu diamante. F'ica roși și nu 'i dete nici un răspuns. Vicléna aspidă învêlia veninul ei cu nisce forme ângeresci vorbindu-î într'una și promițându-î mai multe. După aceia a lăsat-o un timp fără a'î mai țice ce-va de baronul ei. În cele d'ântei nefericite țile după incendiul întemplat fiica dormise vre

uă duoë ȝile în casă la dēnsa. Atunci earășī īī vorbi. Militarulū care se înamorase atât de mult de astă copilă, adusese la desperare pe acea talpa-iadului. Ea ar' fi voitū cu orī ce prețū să 'lū scótă din inima ficeī; și, atunci când ea ilū vēđu eșindū cu dēnsa la brațū, turbă de mânie, și īī făcu acelū semnū cu degitulū, de și prefăcēnduse că surīdea...

Pe la începutulū lūī Octobre, venise în Ismail fīca Borceanulū de la Silisce, din Transilvania, cu unū frate al eī mai micū, să caute pe soțīul eī, care în anul acela pāscuse oīle pe lēngă bălțīle și comuna Chișlița, saū mai departe pe la marginea mării. Acēstă femeie era măritată cam de vre uă duoī anī; era una din acele romāne cu ochī dulcī și cu fațīa albă fără să fi întrebuintatū vre uă-dată alt-ceva decât apă limpede de isvorū când se spāla. Ea purta uă maramă albă cu florī de borangicū fōrte subțīrī pe la marginea căpăttilorū, ce scīa pré bine a o așeȝa, și unū vālnicū pe dēnsa de tótă frumusețea, cusutū cu mātāsūrī de însēsī māna eī, atrāgea admirațīunea trecētorilorū. Fără să se fi îngrijitū ea vre uă-dată de mode, cu aculū și cu țesētura avea atātea lucrurī făcute în casă, cu care se împodobīa; care dedea a înțelegē, că portulū simplu dér curatū face uă femeie pré frumósă; și, că, deprinderea la lucru menagiulū, va țīne locul āntēī tot-d'auna în eȝucațīunea femeieī!..

Mitea cercă uă mare bucurie că vēđu dupē cățī-va anī pe fīca și feciorulū Borceanulū, fostul sēū stōpānū în munțī. Se cădea neapēratū ca elū să vie înaintea acestorū copī cunoscuțī, și să nu'ī părăsīască în timpū de vre uă duoē ȝile cât aū fost eī în astū orașū.

Sergentul și femeia cea cu peptul ca al lebădiței, cu ochiul ca al căprioarei și viersul sonor ca uă musică, veniseră de la portă, dimpreună cu fratele ei, feciorașul Borceanu, în unul din șașele bulevarde. Cei mai mulți trecători se uitaă la ei, și nu se puteaă să nu se opriască ună minută ș'a întreba : óre astă română frumósă va fi sora, saă femeia militarului?

Ei pâșiaă, acéstă grupă, cu ună pasă regulată ; și, în astă timpă, fără să se uite la cei cari îi observa de departe, urmaă conversația loră, prin care rechiămaă plăcutele amintiri ornate cu flori și cu cântece a le copilăriei.

Duoă femei ênsă, dintre cari cea mai matură se urcase pe treptele din ușa unei modiste, arătându cu degitulă grupa din aleiă, vorbea acelei mai june care s'aréta aprinsă și de tot turburată la astă privire. A fost destul acésta pentru ca să facă pe Susana, fiind chiămată înadins, de către céstă-laltă tovărășită care se urcase pe pragulă modistei, să cerce uă profundă turburare în sufletu-i așitată de gelosie.

Din cât se înțelege, intriga începu a prinde rădăcină, și vorbele cu care termină șașă femeie vërșău focă și venină. Eată-le :

„Veđi, draga mea? acum ești încredințată că eă nu
 „am mințită, și că militarii sântă nisce cioflengari cari
 „n'au statornicie! Eată ce face iubitulă dunitale pe care
 „ilă cređuși că este ună sântă, care acum te va părăsi!..
 „Veđi-lă?..

Copila nu răspunse, dér se uită cu nisce ochi mari vedëndă pe împețitul ei alături cu uă femeie străină cu care se depărta mergëndă spre cathedrală. Ea n'avusese

Encă experiență de viață, și judeca după cum i se păruse lucrurile, saū după cum îi dăcea astă bunnă de gură femeie!.. Se făcuse de tot albă și galbenă la față, și peptul îi bătu de mânie. Atâta voise ș'acea întrigantă, care, la înturnarea ei spre casă, îi dăse : să vii pe la mine draga mea!..

Déca fiica Borceanului și cu băiețelul ar' fi rămasū mai mult timpū în ast orașū, de sigurū că erau să 'i întrodúcă militarulū pe la cunoscuți, dér ea trecuse pentru a se duce la Chișlița după bărbatul ei. După plecarea ei cu vre uă duoē familii Silisceni, cu care a fost venit la Ismail, Mitea se duse la fidaņtata sa să se scuse de nevenirea lui în acele duoē țile. Uă găsi bolnava... Numai bētrāna ilū priimi și stātu de vorbă cu elū. Elū veni a duoa-ți; ea era mai bine, ênsă avea ce-va durere de capū, și 'i dăse că trebue să stea liniștită... Mitea se miră de acēsta. A treia ți, ea stātu închisă în casă, și bietulū june nici nu avusese ocaziune ca să 'i spunē cine era aceea femeie străină și cu ce afaceri venise acolo.

De câte ori ênsă pleca militarulū din casă, în urma lui era îndată femeia aceea însemnată!..

VII

RĂPIREA FECIÓREI DE LA GALAȚI

‘Trebuie să te hotăresci; va fi pentru binele dumitale!.. îi dăse aceia uitându-se cu nisce ochi de șérpe asupra tine-

rei fiice care sta pe gînduri. Uită pe acelă împuşcă lună care nu o să te facă fericită!.. Vino de veđi ce ți a adus bărbatulă care adevărat te iubesc! Vino numai pînă la mine!.. Elă e tîneră galantă, și mai multă, că te ia fără să ți dai vre uă zestre! Uite, să te grăbesci să pleci cu elă cînd pornesc cel din urmă vaporă de la Galați, că apoi se strică timpulă și este rău de a mai călători pe Marea-negră pînă la Constantinopolă. Lasă aci tôte; și de sigură veți face acolo formele, darurile și nunta!.. Îți spun, cam cu greu o să mai găseci uă ast-fel de ocașie bună! Veđi, pe lîngă că mergi să te măriți într'ua țeară unde e tot-d'auna primăveră și floră, apoi, înavutîndu-te, o să poți să faci bine și părințiloră dumatiale, cari sîntă lipsiți de avere, trimițendu-le de acolo bană și ori ce!..

Copila nu cređu de uă-camdată acele mari promisiuni, ênsă, desgustată vėđendă miserii în casă: tata al ei de supărări, am đisă cam bea, mama sa bolnavă paralică, bėtrâna care o supăra cu multa ei morală, și care îi tot spunea de obiceiurile de mai de mult, tôte acestea o aduse în stare să facă astă greșială... Voi nă-dată măcar să dea ascultare acelei bune amice, către care ea își vėrsase adese-oră foculă cînd erau amėnduoă. Se duse la dēnsa. Găsi în adevără acolo pre bărbatul despe care ea îi vorbise în atâtea rānduri. Lucrurile erau întocmite și regulate de către đisa femeie. Acela, mai ântēi îi sărută mână cu politețe, și apoi îi vorbi, glumi, rīse, și dupē cāte-va momente presintă junei fiice ună inelă de aură cu briliantă, de care ea rēmase în uimire cānd îlă vėđu. Mitea nu ți detese nimică de acestea, cōci ostașulă n'avea decăt simțimente.

Ca cum astă bijuterie luă mințile Susanei, simți în vinele ei unŭ focŭ ce nu 'lŭ cunoscuse pênă atunci, par'că uă forță nouă i se împrăștie în corpul ei, uă dorință despre care nu era în stare să 'și dea uă sémă îi co-prinse sufletulŭ; ea atunci cređu, amăgită fiind, că pășe-sce pe treptele fericirei!..

Ce să vă mai înșirŭ multe! Militarulŭ în astŭ timpŭ venise pe acasă, dér negăsind-o, a plecat.

A duoa-đi, amica acesteia îi propusese din partea galantului dumnéei noul pețitorŭ, ca să mérgă împreună cu alte persóne la Galați, cu vaporulŭ Orientulŭ. Ce frumosŭ o să fie acolo!.. Baronulŭ va tracta pe toți cu uă mésă pe vaporŭ precum și la Galați, đise dênsa... Din partea junei fiice cine va fi? Părinți ei nu pot merge, și nici nu trebuie să céră voe de la dênși când ea merge unde va... Ea e acum majoră!.. Emanciparea este în spiritulŭ seculului: femeia are drepturŭ!.. Acestea erau amestecate în consiliile ce le da đisa femeie astei copile.

Susana spuse numai mamei bétrâne, că nisce persóne familii onorabile, a învitat-o să mérgă la Galați, și a duoa-đi se va înturna.—Ați întrebat pe tată-teŭ? îi đise bétrâna femeie. — Lasălŭ pe tata! răspunde mamei sale bétrâne fiica cu unŭ zîmbetŭ, fără a avea vre unŭ alt cugetŭ.

— Dér tată-teŭ o să scie!.. adăogă bunica.—Uă călătorie de uă đi pênă la Galați, ce răŭ póte să fie?..

A duoa đi pré de diminéță pleca bastimentul austriacŭ, în timpŭ pe când Mitea era la casarmă.

Persónele ce compunea societatea călétóre erau: duoë fete cari se cunosceau după portu lorŭ că erau din nor-

dul Moldovei și veniseră pe la Fălci și Cachul, omul cel cu ochelari cu pânțele ca burtă-verde, și femeia care îi purta numele său, ca făcându parte din cunoștință în familie și amică cu copila Țisului funcționar.

Pré de diminéță plecară ei, pe ună timă umidă și rece, dér mai târziu, ună soare dulce făcend să străluciască natura în întinsul fluviului, Țisii călătorii simțiră multă plăcere privindă acestă spectaclu. Bastimentulă naviga trecendă prin fața atătoră orașe situate pré țermi și vedenduse de departe turnurile bisericiloră d'a stânga Dunărei și bisericile cu geamiile prin orașele d'a drépta, locuite de Musulmani și Crestini.

Persónele aci numite prânsiră la uă mésă. Pre după amiaȚi puseră píciorulă în Galați, și traseră la uă casă unde se vedeu stópâni și servitorii nisce străini, în strada Portului... Acolo ear a dat mésă acela pe care femeia cea însemnată îlă numia baronă. Burtă-verde se înveselia avend ună vină albă vechiă de Odobesci și mâncări grase dinaintea lui..

Nóptea, acele duoé fete dormiră într'ua cameră mobilată, împreună cu Susana.

De și, într'ună rândă, dânsa intrândă în cameră, le suprinsese vorbindă: 'Óre, Anco, bine facemă noi că mergemă departe de țera nóstră dupe nisce făgădueli nesigure?.. Eă m'am îndemnată dupe tine!.., Și ele tăcură vedendă că alt-cine-va le aude, nefericitele!..

Susana nu le mai întrebă de uude și cine sântă, și dânsese tăcură...

Ea astă-dată se găsi preocupată; se mustra în sine că a plecat fără să 'și céră voie de la tata al ei; ênsă creȚu că se va re'nturna precum i se promisese...

— Ce ȕic, draga mea?  dormit bine? o întrebă aduoa-
 ȕi femeia cea cu semne de bubat în obrasul ei, est mul-
 ȕimit cum i petrecut?.. Esti acum hotrt? Voesc să
 plec?.. Ce nobil brbat!.. i vedt?.. O să fi fericit!..

— Unde să plec? vom merge cu toi înapoi? ob-
 servă copila.

— Nu, draga mea, vaporul cel mare de mesagerii plc
 ast-ȕi; să merg i D-ta!..

— napoi la Ismail o să fim ast-ȕi? O să mergem cu toi?.

— Ba nu, iubita mea, e o să mai ntrȕii p'ici
 cu dumnlui!..

— O să merg singur pe vapor?..

— Cu acele duo tinere tovarsite, i cu domnul ba-
 ron. Ce nobil! ce delicată brbat!.. i vedt ce mini
 curate are?.. O să fi mbrcat cu stof de aur i o
 să poi numai petre nestimate pe cap!..

Copila aci zăpăcită creȕu că merge la port să se m-
 barce ear pe vaporul care se duce la Ismail. Plecar
 cu toi, dupe ce luar ȕiua bună de la casnică, pentru
 a merge la port.

Domniorul rocat la faȕi fusese mai 'nainte, scóse
 bilete pentru fete i pentru dnsul.

Un bastiment mare cu helice fuma în port, unde
 pn în ȕiua u mulȕime de meni descrca i ncrca
 lȕi cu mărfuri i nisce butie. ncrcarea se terminase
 i mulȕi pasageră se strnsese la port. Lanurile făcură
 sunet rdicnd ancora; i dupe tte pregtirile se dete
 semnalul de plecare. Pasageri se urcaseră, brbaȕi i fe-
 me; între acestia nu lipsi i omul burtă-verde, cu vre
 u duo jidovi.

Copila intră tremurându uimită de vederea mulțimei ómenilor din echipagiū, și era ca înmărmurită de uă-dată vedēndū forma cea monstră a bastimentului care navighează pe mare. Semnalulū se auđi și a doua și a treia óră, și lanțurile cu tot bastimentulū urmaū detunătorulū lorū sgomotū. Pēnă să ia séma copila privind în tóte părțile și cu acelū galantū cavalerū dinaintea ei, cel-ce se servia cu vorbele cele mai frumoše și înfăcișāndu-ī cele mai delicate politețe, se vēdu că șodiera ardea mai cu putere rēdicāndū uă colónă de fumū, și bastimentulū se mișca de lēngă țerinī. Acea femeie ēnsă și omulū burtăverde și vre uă duoi jidovi eșiseră...

Dumneđeule! astă copilă ce face?... unde ea va merge?.. Nicī unū omū cunoscutū, nu era nimenī pe lēngă dēnsa ca să o previnē, să o deștepte din amețire?..

Sergentulū Mitea aflase din portū la Ismailū de plecarea ei în acea ți, și alergă îndată acasă unde vorbise numai cu bētrāna. Elū care nu luase nicī uă-dată congediu în atāți ani de serviciu, obținu acum pentru cincī ȃile de la comandantū. Plecase într'uă cārucioră din Ismailū, de a nu perde timpū, și merse tótă nóptea pe șó-seaoa care duce spre Galați. Pēnă în ȃiuă elū fusese la Reni, și d'acolo, fără a se opri cincī minute, se dirigeă către Galați. Ajunse acolo la portū tocmai în minutulū cândū bastimentulū intra în largulū apelorū. Abia se putea cunósce persónele ce erau pe bordū. Mitea vēdu pe copilă, și îi striga: „Unde?.. Unde ai plecat??. Nu scimū din ce simțimentū dēnsa îi făcu semnū cu batista. Pentru elū atuncī universul întregū se păru a fi negru; i se turburase ochiī în capū și îi venise ca uă nebunie să se arunce în ape.

Unu marturū ocularū a spus că a vëdüt, în momen-
tulū când era să plece bastimentulū, că, jidovu Șmil, care
trecea de negoțiantū și însărcinatū cu diferite afaceri pe
la orașele porturī, s'a scoborīt unū minutū la țermū; și,
vorbindū ce-va cu femeia cea însemnată, i a întins în a-
devērū uă pungă plină cu aurū care acēsta a luat-o cu
multă adresă. Negreșit argintulū vîndării pentru acele trei
fiice... Dīse vorbele acestea rămânēndū ea pe uscatū și
cu ochiī ținēndu-ī spre ape: „Dute, draga mea! (înțele-
gēndū pe Susana). Uită virtutea, și nu crede că totū ce
„strălucesce este aurū, totū ce se vorbesce este adevērū!.. Nu
„vei fi tu mai bună decât mine ca să rămāi castă sub
„acoperēmēntul teū de onōre!.. Și, termināndū aceste vorbe,
se umflă de unū rīsū satanicū care se descria în ochiī
și fisionomia ei cea însemnată. Demonulū Infernului n'ar'
fi apărutū sub uă altă formă în acele momente...

Eară unū jidovū bătrānū care se ținu de mână cu a-
celū personagiū cu caracterulū scārbosū, pe care noi îlū
numirāmū burtă-verde, veni a vorbi tīnērului ostașū, care
sta mēhnitū privindū depărtānduse fidanțata sa, pōte pen-
tru tot-d'una!..

— N'ai voiit să scoți din focū baniī de cari și am dīsū,
aveai dīumētate din ei acum; ai căutat să scoți pe uă
femeie?.. ea a plecat la Țarigradū!.. Hei! tīnērule!!

Și elū, jidovulū, dimpreună cu fostul de altă-dată dire-
ctorū pe la mai multe meserī, se bucurāū amēnduoi de
nefericirea întēmplată sērmanului ostașū.

Nici numai perdu timpū, Mitea sergentul, să stea în
Galați, și plecā cu unū altū vaporū, tot în acea dī, că-
tre Ismailū.

Când ajunse cam înnoptat, i se spuse de la poartă, că îl căutase împărțitorul de scrisori, avându una pentru dânsul.

A doua-zi la opt ore, luă de la poartă uă scrisore și ună gropă cu 300 franci, cari îi trimisese Soare, după cum îl rugase. Acesta îi amintea scriindu-i: „Când te vei libera. Miteo, și vei voi să te însori, să cauți uă femeie pe potriva ta, care să fie lucrătoare și cu minte, ca să „fii fericit în viață!..”

Acești bani fuseseră destinați mai dinainte ca să 'i dea în ajutorul sârmanei acelei familii, care acum fusese în mare lipsă și în jéle...

Bêtrâna, bunica fetei, prepusesse un minut, că, Susana fiind înțelăsă cu militarul, elă a scos-o din minți și a pus-o la cale să părăsiască casa părinților. Cândă vedu ênsă că tînărul veni singur și spuse, cu ochii în lacrimi, cele ce s'aũ petrecut, bêtrâna începu să plângă, să țipe și apoi cădu leșinată ca mórta pe pământ.

Cât pentru militar, ocupațiunea este medicamentul cel mai bun sufletelor bolnave; elă plecă la destinația serviciului seũ.

Maĩ târziu, bêtrâna a aflat de sórtea Susanei, prin uă scrisore care i s'a trimis...

PARTEA A DUOA

VIII

CALAFATUL ȘI OSMAN

Nu putem să facem alt-fel, ci, să ne permită lectorul să șicem întrécătú ceva despre începutul resbelului din anul acesta 1877. Este a nooa campanie cu care Rosia s'a rădicat contra Turciei; duelul dintre aste duoé Puteri datează aprópe de duoí secolí. Mai de multe ori rezultatulú astei lupte fu întinderea teritoriuluiú celei de mai susú, în Asia și Europa. Uă singură dată s'a întemplat de a cedat de la dënса, și acésta numai pentru momentú!. Prin lățirea énsă influenței și mărirei unuí imperiu creștin, coreligionarií seí din imperiulú turcú a trebuit să aștepte, din rivalitatea și ciocnirea astorú puteri, óre-cari ajutorú de desvoltare... Ele aú sperat acésta...

Și, îndecursulú a uă șiumétate secolú, vorbindú despre România, începéndú de la revoluțiunea lui Vladimirescu, evenimente mari și numeróse s'aú succedatú în acésta țeară fiind sub suzeranitatea Pórtei-Otomane, în care timpú se emancipară unele state...

Ne vomă mărgini ensă a schița numai cel din urmă evenimentă sub care ne găsimă.

Credemă că vė este cunoscută ce-fel se începu să se agite Chestiunea Orientului?..

Pe la finile anului 1876, dupe resbelulă Erțegovinei, Montenegruului, Bosniă, Serbiei și insurecțiunile Bulgariloră contra Turciei, orizontele politică se turbura și se întu-neca mereu spre acéstă parte. Cei de la pozițiunii înalte prevedeu, că, în curéndu, va irumpe uă vijelie belică ter-ribilă, care va amenința pe toți. Și fii României, bărbați de stat a'i ei, erau détori să fie atenți, și să pună țeara precăt s'a putut pre ună picioră mai sigură, să fie la adăpostă de aceste evenimente, ca să înfrunte acéstă vi-jelie, de a eși mai puțin păgubită, și chiară de a căs-tiga, déca se póte, din resbelulă a duoă puteri mară limi-trofe. Ei se puseră alături cu celă mai tare!..

Diaristica a spus îndestulă ce-fel aș mersă lucrurile în decursul anului din urmă, și nu este, credemă, individă pênă la copilă ca să nu scie și să cunoscă tot ce s'a petrecută în politică și arme, în acest ană 877.

Déca noi ne permitemă aci să atingemă acéstă ches-tiune, o facemă numai cât să putemă a descri pe junele militară din cunoscința nóstră, în tóte peripețiile și îm-pregiurările în cari sórtea l'a aruncat.

Pe la începutul lui Noembre, anul espiratū, ilū vė-đurămă în Bucuresci cu ocasiunea concentrării óstei. La începutul cestuilalt ană 77 s'a simțitū necesitatea ca să se mobiliseze corpură pe la graniță, și elū fu trimisū, dim-preună cu ună corpă de dorobanți, la Giurgiu. Dér dupė puțin timpă, eșindă vorba despre pace, cu tótă nereușita

conferințelor a represintanților Puterilor Europei la Constantinopole, guvernul nostru retrase trupele, și chiar începuse a le desconcentra.

Atunci văduiți pe Mitea, junele nostru militar, earășî în capitală.

La începutul lui Aprilie, guvernul român chîmă din nou rezervele sub arme și se făcu concentrări-mai mari de ôste, avëndu ochii ațintiți la duoë puncturi strategice, Bărboșii, unde e podul peste Siret, și Calafatul, pe cari mai dinainte le fortificase. Ostirea cea numerosă a diferitelor regimente era încartiruită pe la particulari la începutul acestui an. Români deteră concursu pentru frații lor ôșteni. Prin rechisițiune, în cele din urmă, s'a adunat din totă țeara cai, produse, și de tôte câte au trebuit unei campanii. Asemenea și tot felul de oferte în bani și diferite ajutóre s'au adunat de la patrioți.

Militarul, a căruia cunoscință datează de când l'am văduț în mnții Gorjului, l'am avut la mine în cuartir.

Atunci avusei ocaziune să sciū tôte aceste amenunte ce le am descris.

Și nu era un moment ca Mitea să nu vorbiască de fosta fidanțata sa, de acea copilă nefericită prin imprudența ei, de miseria și calamitatea ce a căduț pe părinți ei, de greșiala ce a făcut-o dênșă și de barbaria ce se petrece în acea țeară, locul unde ea era captivă. Nu 'i era ênsă cunoscută îndestul și perfidia acelei femei înseminate, care, dupe ce că a vëndut cu chipul cel mai viclén pe biata copilă pe aur, cum s'a aflat mai în urmă, apoi o și batjocurise cu calomniile și tot felul de vorbe inventate de dênșă.

Ceia ce observasem în elă era, că, în rândul d'ântei, fiind ranele sufletului seă tot nevindecate, vorbia cu mare doră despre acea jună perđută pentru care avusese altă-dată cele mai frumoșe simțimente. În urmă ênsă, cât fusese la Giurgiu și a avută ocasiunea să întelniască acolo pe acea eventuristă cu semnele pe obrasă, care denegri și calomniă pe fată cât putu dinaintea junelui, elă cređuse vorbele ei, se umplu de ură și scărbă și rară mai pomenia de ea. Mitea, cum era făr' de experiență necunoscândă bine rēutatea ómeniloră făcuți de a calomnia, đise că așa este; și, deca nu blestemă pe acea jună fată, se aprinse de mare furie în contra tiranului captivității ei, și jură din adâncul inimei a urf ș'a desprețui tot ce este musulman, tot ce este turcū pe lume, pentru că așa i se spusese că Turciū o furase, de și o veduse când se depărta pe vaporū. Slăbiciune, eróre!..

Animositatea sa, vorbindă despre persóna lui, îl făcuse turcofagă; și, când auđi că Rușiū trecū, săltă de bucurie. Elū cu tóte acestea nutria în ascunsă óre-carí speranțe. Amorulă are tinerețe și îndurare de cei nefericiți, atunci când am avea dreptulă să nu ne mai gôndimă și să stergemă din inima nóstră numele unei ființi denegrite pentru care altă-dată așa de mult ne interesamă. Ar' fi voit chiar să fie înșelată, bietulă june militară!.. Era momente când elū nu credea acele ce i se đise despre dómna inimei sale; și socotia, că, póte, prin acestă resbelū, purtându-se coragiosă și făcându-și détoria de bravă, póte, va găsi vre uă ocasiune, într'ua đi, vre ună chipū saū miđlocū d'a se face, prin luptă, măcar atâta, de a fi și astă-dată mântuitorulă ei..

Să venim acum la fapte serioase ce se petrecură.

În adevăr oștirile rusesce trecură, prin patru puncturi în teritoriul României. Uă proclamațiune imosantă însciința pe Români de venirea lor, subsemnată de Marele duce Nicolae, comandantele superioru împărătescei armate; arăta că intră ca amici și voitori de bine, legile țerei și teritoriul voru fi respectate, locuitorii să rămâie liniștiți în îndeletnicirile lor, și tot ce se va cumpăra se va plăti cu banu în numerariu.

Mulți dintre cei mai serioși bărbați se cam înduoiră d'a crede, pênă ce vedură cu ochii intrarea Rușilor și citiră đisa proclamațiune.

Îndată organele publice anunțară acésta întregi țeri; și corpurile legiuitoare desbătură cu mare sgomotu închiăierea unei convențiuni, care s'a priimitu între guvernul român și celu imperialu rusu : că se voru respecta tóte cele mai usú đise, și teritoriul nostru va fi apêratu de sângerósele urmări a le resbelului. Acestu demersu din partea guvernului României, care ceruse mai 'nainte de la Puteri neutralizarea teritoriului țerei, și neobținênd-o, a găsit acestu singuru miđlocu d'a asigura averea și individualitatea ei, făcu pe Înalta-Pórtă să trecă pe Români ca contrari ai sei; și guvernul Sultânului dete ordine la comandanți cetățiloru învecinate, d'a se purta către întréga țeară ca cum ar' vedea în ea unu inimicu. Turcii vedură pre inimicu, fără a face distincțiune, Ruși, ori Români, pe țermulú stângu al Dunărei...

Drept, orașele nóstre de pe lângă Dunăre mult suferiră cu începerea ostilității. Proverbulu đice: Că e vai de brósce în lacu unde se tăvălescú bivoli!..

Armatele Țarului veniaă precum vin nuorîi de tómnă, ca suflarea și ninsorile despre Oralî, veniaă și curgêu precum cade ploile în Aprilie și umflă rîurile și fluviile mari. Ele acoperiră câmpiile, văile, dealurî și pădurî, că nu se mai vedea în tóte locurile decăt óste pedestră și călărî, corturî, carăle transporturî de munițiune și provisiune, căzăcime, artilerie cu tunurî de câmpu și de ce-tățî, machine și bărcî pentru podurî, ambulante și tot serviciul al intendentei, precum și nenumărați antreprenorî de depourî de provisiunî, speculanți, jidanî, marchitanî etc.

Precum numirăm, pășindü ei pe la începutul lui Aprilie în teritoriul Romăniî, în-curênd umplură tótă țera înaintându repede regimente, corpurî, divisiunî, și nenumărate escadróne; de la Ungheni, despre nordul Moldovei și pênă la Oltü, ținêndu-se șirü tabere de tabere, aduse cu trenulü calei ferate, cum și pe josü, pe căile principale și laturate, cari umplură, cum arêtarăm, câmpiile, satele, capitale și mai tótă marginea Dunărei. În Maiü sosi și ênsuși Maiestatea Sa Țarul cu Marii-ducî și aprópe cu tótă casa, aședêndü cartierulü generale la Ploiesci. În capitală se făcu mari pregătirî d'a priimi unü autocratü óspe. Se petrecu tot felul de çeremonî, procesiunî și manifestărî cu arcurî triumfale și acoperindü stradele populația cu buchete. Sosindü Maiestatea Sa Țarul, Măria Sa Domnitorul și Dómna îlü priimi la gară cu multă onóre, și fu dus la palatul de véră la Cotroceni. Séra s'a iluminatü orașulü, s'a dat representațiunî și s'aü făcutü manifestațiunî cu torțe și cu musicî la palatü și prin piețe. Déca Maiestatea Sa Sultanul n'a voit vre-uă dată să visi-

teze România, populusul capitalei a avut dreptate a se bucura vëdëndü în miđloculü sëu pe Maiestatea Sa Alexandru II. Venirea marelü Imperatorü al tutulorü Rosiilorü fu salutată cu serbătoriri dupe cum se face unü asemenea înalt óspe.

De aci lucrurile se întocmiră, se înțeleseră, se regulară și se făcu serióse pregătiri de a trece Dunărea; care acésta se efectuă ceva mai târđiü, pe când începu a se retrage apele cele mari din ploindele acestei primăveri.

În curëndü lupta a și început; ostilitate militară îndată de la venirea rușilorü fu desfășurată crâncenă între aceste duoë puteri beligerante, Rusia cu Turcia, mai ântëi pe Dunăre (la Brăila, între monitórele turce cu bateriile rusesçi aședate pe malü, apoi înlăuntru Dobrogei, Bulgariei etc.

Aci să ne oprimü unü momentü ochiü pe Brăila. Marturii oculari, despre faptele celorü d'ântii ñile de ostilități, ne a putut relata cele următóre:

La 9 Aprilie intră celü d'ântii corpü de oștire, cazaci, conduși de generalulü Scobelef fiul, pe la punctul Tabacu, în Basarabia, și înaintă în acea ñi pënă la Reni. La 12, Rușiü aü ocupatü bateriile lucrate de Români la podul calei ferale Bărboși. La 13, aü venit în Brăila și tot uădată s'aü pusü de a forma bateriile de lângă ospitalü pe malurü, și mai în urmă s'aü făcut cele de mai în josü, din vii, pe loculü numitü Catagați. Dupe aceia ei construiră bateriile cele din susü, la Lânărie, ce vizaü asupra Mecinului, și cari nu avură nici unü rolü. Cele din malurile cu vii Catagați și de la Lânărie, le aü armatü cu tunurü de calibru mare.

Turcia adusese, pînă a nu începe conflictul pe Dunăre, câteva vase de resbelu, nisce mici fregate, prin amiralul Obard-paşa, pe cari le înşirui în diferite părţi la porturi, şi cele mai multe fură postate în dreptul Brăilei şi Galaţi. Obard-paşa fu chemat de a opera în Marea-negră, şi monitoarele fură lăsate sub comandanţi turci. Când sosiră Ruşii la Bărboşi şi armară bateriile de acolo, Turcii se găsiau sondându apele la gura Siretului. A doua zi vedîndu că se construiesc bateriile de la Brăila, protestară contra acestei urmări, dicîndu că ei voiesc a respecta oraşul; şi cele mai de frunte din monitoare se postară acolo de unde le putea veni atacul. Bastimentele de comerciu fuseseră avertite, şi cele mai multe plecaseră. Fluviul rămasese câmpu deschis beligeranţilor. Adevărul e, că Turcii nu deteră nici un tun pînă nu începură a întei Ruşii.

Nefericitul oraşu Brăila fu espus la schimbul bombelor şi obuselor inamice, precăt timp bateriile aceste erau construite dinaintea lui. Piaţa, casele, magazinele şi locuinţele pacnicilor locuitori erau ameninţate. În curîndu panica coprinse toate inimile, şi cei mai mulţi din locuitori şi comercianţi se gătiră d'a evacua oraşul.

La 21 Aprilie se făcu aţtiul atac între Ruşi şi monitoarele turce, ce erau staţionate pe cracul Dunărei despre Mecin la punctul numit Cotu. Turcii aruncară câteva bombe cari cădură în Brăila, în foburgul despre casarmă, prin grădina publică, şi unele dincolo de gară, fără a ensă a cauza mari stricăciuni. Câte-va obuse fură aprópe să loviască trenul tocmai în momentul când sosi se Marele duce Nicolae.

La 29, monitorul cel mai mare, cu un echipagiū de 180 soldați și armatū cu 4 tunuri, bastimentū cuirasatū și pregătītū cu uā provisiune suficientă de munițiunī, se afla la acelū punctū între Ghecet și Mecin, făcēndū fațiā spre bateriile de pe malul Brăilei. Elū ēnsă nu rēspundea inamiculū care începuse a 'lū bombarda. Elū aștepta să vină comandantulū seū care lipsia atunci, cel-ce grăbia să sosiască de la Mecin, pe unū vaporū mānatū cu cea mai mare iuțială. Monitorulū-acesta se pregătia în acea ți de uā luptă seriōsă; scoborīse coșul și'lū închise, dete josū apērările de la sabord și deschise gura tunurilor; echipagiulū întregū îi sta preparatū. Era acēsta înainte de amiați. Ca vre uā 25 de obuse ploā din bateriile rusescī fără a'lū putea nemeri. Elū ēnsă în fie care cincī minute își schimbă pozițiunea mișcāndu-se în locū. Comandantulū seū nu sosise, dēr era îndestul de aprōpe venindū cu tōtă puterea aburilor; și 'n cea mai turbată desperare vēđu cu ochiī grozava catastrofă. Pentru monitorulū celū mare, numit Lefti-Gelil, era scrisū uā fatalitate ce urma să cađă asupra-ī, ca și acea a întregēi armatei turce!.. Pe când era deschisū trapulū, care ēnsă avea defectulū că nu era blindatū, de a se scōte din magazina de erbārie lādițele cu proiectile, unū obusū de la inamicū căđu d'asupra pe bordū, care rēdică uā claie de fumū albū ce era brāsdatū de miū de sāgeți de focū; elū eclatase aprōpe de trapulū care era deschisū, și lesne a putut foculū comunica la magazină. Unū minutū dupē ce eclatā obusulū, fu uā detunătură, care s'a auđit în Brăila și în orașele p'aprōpe; unū nuorū negru de fumū fu vēđūtū, ce se rēdicase pēnă la ceriū, și precum cārdurī

de ciorî cari sboră p'în aeru, așa sbură mulțimea ómeniloru echipagiului și tot felul de obiecte cari se nimiciră. Bastimentul fu sfărîmatu drept în mijlocu, din care, în curéndu după acéstă esplosiune, nu se mai vėdu decăt fanionulu cu Semiluna plutindú d'asupra apelorú, și căți-va nefericiți cari báltăciaiú prin valuri. Vre uă câte-va bărci fură trimise de Ruși într'acolo. Ele aú adus unú prisonerú care scăpase de mórte, fiind fórte greú rănitú, și fanionulu care điserămú, ce mai 'nainte filfiise pe bastimentu...

Dupé vre uă câte-va đile se mai petrecu alta! Către međiul nopței, pe unú timpú întunecosú și cu cėtá, unú vaporașú în care erau vre-uă căți-va oficeri ruși și unul român, Maioru comandantulu bastimentulu Stefan cel mare, și vre-uă duoé bărci cu marinari, plecaseră în susul Dunărei, și ocoliră intrándu pe uă gárlă care scotea către Dunărea-veche. Apele erau fórte mari, cari permitéu navigarea pe acele gárle crăculețe a le fluviulu.

Ei se opriră la unú punctú de unde putéu zări monitórele turce. Unulú fiind mai mult în direcțiunea lorú, unú bastimentú ce-va mai micú decăt acel de mai 'nainte, dér înarmatú ca și acela, și tot atât de amenințătorú, care se numia Hevzi-Rachman; pre acésta se deciseră Rușii a 'lú distruge. Fapta era cutezátore, se cerea coragiú, și a se espune; și nóptea, întunericeimea, pėnă și sgotutul ce făcea orăcăitulú bróscelorú le venia în ajutorú, ca ei să nu fie descoperiți și audiți de Turci. Totulú era întocmitú; și se înțeleseseră ce să răspundé, în limba turcă, în casú deca vorú fi vėduți și întrebați de sentinelele acestuí monitorú. Porniră din acelú punctú uă barcă cu duoí dintre cei mai coragioși și devotați șalupari ruși.

Ei duceau p'în apă două turpile cari erau îndestulă de mari, susținute cu plută, a le cărora hățuri erau legate de ună cablu, pe care îl desfășura unul din ofițeri, prin bobină, din Țisulă vaporă. Când barca, în puterea nopții și pe întunericulă cel mai profundă, cum Țiserămă, ajunsese aproape de monitoră, sentinela putu ună minută să se amăgiască creȚendă că e vre uă barcă de la celelalte monitoare, și cei dintrênsa dintre ai loră.

Ea a întreată : cine e?.. și aceia rêspuuseră în limba turcă...

Când barca fu lipită sub bastimentă, acești șalupari rêmaseră aci în ape, parați cu cele spre plutire, și cu turpile, ear barca o lăsă în josă în voia apeloră. Acolo îndată s'a auȚit ună mare sgomotă, înlăuntrul monitorului, dér care în urmă se potoli. Șalupariă creȚură atunci că au fostă descoperiți și că se detea alarmă. Dér nu; venise ora d'a se schimba sentinile. După încetarea acestui sgomotă, rușiă putură vedea, privindă în susă, pe sentinela de la timonă care ș'aprinsese țigara, trăgêndă ună chibrită de vântă, și se puse a fuma liniștită. Barca trecuse în josă în cursulă apeloră fără a lopăta cineva în ea, care merse uă distanță și se opri la țermă; ear cei rêmași, se ocupară a lega turpile de uă parte și de alta lângă machina cu helice, și apoi plecară și ei după barcă. Ca vre uă cincî-spre-Țece minute de la trecerea în josă a barcei a fost de ajuns de a se efectua acêstă operațiune; încât timpă, de și în întunerică și târȚiă după mieȚul-nopții, Turciă, în negligență și marea loră neprevedere, nu sciaă êncă nimică ca ce se petrecuse. Când șalupariă fuseră departe încât erau

sigurî d'a nu'i ajunge vre-uă lovitură, începură să strige din tótă forța : hura!! . hura!!.

Semnalul acesta nu putu fi audît de ofițerii ruși cari așteptaū pe vaporū, fiind distanța pré mare pênă la dênși. Turcii ênsă deteseră alarmă și începură a trage focuri spre partea unde audiră strigările.

Ofițerii, cari pe vaporū erau pregătiți, audindū fucilada, deteră focū cu machina electro-magnetică, prin cablu, la turpile; și d'ună-dată uă detunare înfricoșătoare s'auditū. Termii urlară de sgduitură și valurile turburate a le fluviului ca în cutremurū . . . Turpilele sub monitorū făcuseră esplosiune... Pentru tot echipagiul acestuî nefericitū bastimentū de resbelū a sunat, ca și celuî cu câte-va țile mai 'nainte, finitul lumei! . .

Elū fu distrusū și afundatū.

Brăila așa fu scăpată!...

Cele-lalte monitoare, după aceste catastrofe petrecute, fugiră spăimântate, pe Dunărea-veche în susū, către Hârsova, unde fură urmărite de Ruși și le închisese calea cu turpile...

Ênsă fiind-că cadrulū acesteî scrieri e pré ne'nsemnatū de a face cu de amênuntulū istoriculū campanii ruso-turcă, a le căriî amênunțimî mintea omenescă nu le póte lesne coprinde și imaginațiunea cea mai forte cu greū și le va descri, vomū căuta a schița aceste fapte numai cât se atinge de lagărulū concentratū împregiurulū Calafatuluî, unde veduiū pe militarulū nostru plecând cu multă inimă, voviosū și plin de entusiasmū, decisū fiind a lupta pentru onórea luî și apărarea patriei, a 'și face détoria sa bine ca Românū!..

Făcând aci uă mică digresiune, eată și ce se petrecu. Se întêmplase, în acele zile de mișcarea trupelor în totă țeara și pornirea celorū din capitală spre Craiova, că, unū bunū amicū bătrânū se bolnăvise răū; mă rugase să nu 'lū las singurū nóptea aceia, și rămăseiū la dēnsulū.

Pēnă în diuă unū copilū bātu în ușă la casa aceluī amicū. Elū venise fórte de dimineață să mă anunțe că Mitea plécă, și că pot să 'lū vedū la gara Tîrgoviscei. Mă îmbrăcaiū iute și alergaiū acolo. L'am găsitū. Elū mă îmbrățișă ca pe părintele lui când m'a vedutū, plânse unū minutū depunēndū dinainte-mī și 'n inima mea simțimentele și suvenirulū trecutului, și eū asemeni flū încorageaiū vorbindu-ī, și lăcrimaiū îmbrățișāndulū și privindulū ca pre fiulū meū.

Cāt timpū defilară aceste regimente pre din fația garerei, într'una l'amū privitū și nu 'lū scăpaiū din ochi pēnă ce flū vedūiū urcānduse în vagonū în miđloculū camarădilorū sei, și se făcu nevēđutū plecāndū trenulū cu acei militari. În curēnd, cāt audīi numai fluerătura locomotivei, uruitulū cel greū pe șine, și unū nuorū de fumū și aburī invăluinduse spre orizont; elū a dispărutū dimpreună cu trenulū calei ferate, numită: Pitești-Vêrceorova.

Să notāmū că corpurile cari aū plecat āntēi în acēstă espedițiune sūntū: Regimentul I de linie și batalionul I de vênătorī, cărorū, la plecarea lorū din Bucuresci, le aū cântatū mai multe musicī la gară. Eară la începutulū lui Aprilie, spre serbătorele Pascilorū, se continuă succesivū pornirea celorlalte corpuri, artilerie, cavalerie și uă companie de geniu. Acestia se repausară pușin la Cra-

iova, și d'acolo merșeră să se uniască la Calafat cu alte trupe cari se aflău mai dinainte staționate acolo.

Calafatulă e ună orașă nouă, situatū pe nisce malurī mărețe pe țermul stângă Dunărean. Stradele lui sântū largi și liniate, casele cele mai multe solid construite și de uă formă încât-va europénă. Portu seū e bine situatū, și cu ună aleiu umbrosū pe dinainte-ī. Comerțiu înflorindū de produse; sântū aci magazine a le comercianților stabiliti în elū. Are mărețe stabilimente publice, precum: localulū scōlei publice de băeți și de fete, și biserici în stilū frumosū lucrute artistică. Notămū între acestea biserica, localulū de școlă și casele Teodoru, fiind situate la estremitatea despre vestū a orașuluī, pe uă pozițiune dominantă, vedută din depărtare în cursul fluviuluī. Partea cea de la Nordū și Estū formează înălțimi și costișuri; acolo sântū construite unele redute și baterii, și mai în susū lagărul óstei.

Peste Dunăre este Vidinu, ună orașă numai cetate, bine întărită cu forturi, baterii, șanțuri și zidū mare. Partea despre Vestū și Sudū coprinde mahalalele lui cu însemnat numărū de locuitori: Turci, Bulgari, Evrei etc. Înlauntru cerculuī închisū de murei cetății sântū stabilimente publice, geamiū cu minarele înalte, casarme, case în care locuescū comandanții, uă móră cu aburi a guvernuluī, pentru oștiri, ospitalu ostășescū, ună penitențiarū, pe lângă care se unesce ună atelierū de meserii pentru arestanți, scōla bulgară, israelită, spițeriă, serviciu telegraficū și magazine de comercianți. (*) Conține uă óre-care

(*) Aceste le descriemū fiind înainte d'a se începe resbelulū.

mică industrie, mare întreposită de tutunuri, fabricarea lulelor și un renumit argintar bulgar...

Dintre acești comercianți turci cei mai mulți sîntu rezerviști ostași, redifi, și mai cu sémă artileristi.

În afară de raionul închis cu zid al cetății, se află cum dîserăm mahalale. Acestea tóte ocolite de întăriri și forturi bastionate. Casele mai mult barace construite de scânduri; puține cu două etage. E piață de legume, abundență pescărie de morun și nisetru, vre uă două osterii de priimită pasageri, cafenele; și în fația Dunărei fortul cel tare, cu bastimentele în port, și un cheiu de curînd construit la marginea fluviului.

Fortereța acésta desfășură în fația spre Calafat, în cursul fluviului, parapetele întăririlor garnite cu baterii de tunuri, avîndu înlăuntru-i casemate, magazine cu provisiuni de proiectile, erbăriile și tot ce servă la apărarea unei cetăți; plus castelul bulgar, uă cetadelă vechiă. Cele mai mari case, biserici și geami sîntu încărcate cu produse. Despre Vestu la óre care distanță are un fort avansat care e în formă de stea. Despre Sud, spre spate, sîntu alte forturi și întăriri, și pînă la cele d'ântei sate dimpregiur se găsescu redute fortificate și apărare cu ostiri pentru ori ce casu. În óre-care distanță de Calafat, în marginea Dunărei, pe țernul stîng, este comuna Cetate. În fația ei se vede Florentinu.

Ca comandante al trupelor otomane și comandante al cetății Vidinului era, în acel timp de concentrări de osti, Osman-pașa, Mușiru, generalisimul armatei de la Timocu. Elu trebuia să scie și să cunoscă totu ce se petrece pe țernul stîng al Dunărei. Pentru aste afaceri avea in-

strumentu de aprópe pe un óre-care neguțitoru și ostașu tot-deuădată, în rezervă, cel-ce se bucura de favórea pașei. Acesta era gata d'a espune și viața pentru a 'lú servi.

Cine n'a cunoscut pe Hechim comerciantu care scia de tóte și se pricepea la tóte, și cam dochtóru gearafu, care căuta, descânta de gálci și scotea glónțe de la împușcați, și mai presus de tóte musulman?. Cari din Calafateni a vizitat vre-uă dată Vidinul fără să intre în magazinu-í, priimindú elú cu afabilitate pe toți? Și când vre-uădată a trecut mai multe țile fără ca elú, Hechim, să nu fie în Calafat? Unú vaporú speciale trecea visitorií astóru duoé orașe riverane de câte duoé trei óri pe ți, afară de batelurile nenumérate ce în tóte orele plutiaú pe la margini și în tóte direcțiunile fluviuú trecéndú ómeni și mărfuri.

Guvernulú nostru p'atunci, la intrarea trupeilorú rusesci în țeară, pênă la întrunirea corpurilorú leguitóre, ce erau chiámate să se pronunțe în acéstă grea afacere, didese ordinú ca armatele să se retragě la óre-care distanță în dărétú. Calafatu fusese de-uădată deșertatú de óste; tóte lucrările și bateriile fuseseră lăsate.

Hechim era în Calafat. Nu se începuse încă ostilitatea între ambele aceste Puteri, și nimeni n'avea dreptulú să atace p'acéstú Turcú venit pentru afaceri de comer-ciú. Polițaiulú énsă se cam ținea pe urmele lui.

Într'uă tutungerie d'asupra portuluí, trei sergenți vė-đură intrándú pe astú comerciantú musulmanú. Elú avea aerú voiosú și glumețú, fuma ca unú osmanlí și iubia pré mult caféoa. Flori și póme nu lipsia de pre lângă dénsul. Elú dete bună țiua; și fără multă vorbă se a-

ședă pe uă laviță încrucișându picióarele. Cu mâna își dete fesulú mai pe ceafă; ceru să 'i aducă din cafenóoa de peste stradă cafea; scóse dupe obiceiú din sĕnu-í uă tabacheră, își făcu țigară pe care o aprinse, și privi cu ochi mari pe acesti militari.

Mitea, cu tóte că personagiulú acesta nu'í fu necunoscutú, întórse capulú ne voind să intre în vorbă cu elú.

Asti sergenți din diferite corpuri, încinși cu centuronulú și cu tesaculú, cu pantalonii resfrânți saú băgați în cismă, pregatiți ca de drumú, rămăseseră pentru a essesuta transportulú depositelorú și bagagelorú óstei care se retrăsese mai multe kilometre în lăuntru, pe la comunele dimpregiurú. Vomú vorbi de asta.

Musulmanulú deschide ántei vorba:

— Bre! bine te veđú sánĕtosú báiatu al prictenului meú! Așcherú voinicú esti tu!..

— Bine ai venit sánĕtosú! Íi răspunde Mitea de mare silă, pentru că acesta începuse a 'i vorbi.

Și musulmanul scóse trei mere dinlăuntru brăului și le íntiuse să tracteze pe câteși trei militari români.

Mitea mulțiamí și nu voi să priiméscă.

Viscol, care făcea parte cum sci:nú din artileria de Bucuresci, őise:

— Tutunú ai, turcule, să mí dai?

— Pré bun tutunú este al meú; poftim să iaí cât voesci.

Și elú scóse apoi unú pachetașu cu tutunú care ílú ținea în sĕnú, cam feritú.

Viscol fumătorú bêtrânú cât și cunoscătorú de vinú bunú, a fost cam liberú d'a lua tutun din acestú pachetú pe care Hechim ílú puse gratisú la dispoșiția astorú trei

militari. Mitea nu voi să priimiască nimic. Cel d'al treilea, Mărian, luă merele cari erau de totă frumusețea bine conservate.

Comerciantul stăpănul magazinului, spuse că astă turc și artileristă rezervistă. Viscol îi întinse uă mână când cealaltă o avusese încărcată cu tutun:

— Déca e așa sântemă cardași amânduoi, și ești sântă artileristă! Póte că mâine poimăine o să ne trimitem alt-fel de mere de peste Dunăre!..

Hechim rîse. Mitea în contra obiceiului se stă serioasă. Mărian începuse să rîdă ca copilă mere.

Turcul nevenindu-i la socotélă ca Mitea junele sergentă să nu priimiască nimic din mâna lui, întinse mâna la uă sticlă ce o avuse lîngă el, în care era vre-uă trei garófe fórte frumoase și câte-va micsandre mirositoare învólte cari înfloresc în Aprilie: — Na! asta e pentru tine, bre! ascheră!.. Tata al tîu a mîncat pâine la mine și ești la dînsul, și tu copifu bunului meu prieten să iaști aste florî din mâna mea!..

— Aî dreptate, elă nu e ca mine însurată cu duoi copii a casă; lui să 'i dai florî, și se Mărian. Viscol, care ar' fi mai încărcat încă uă-dată uă mână de tutun de cel din Vidin, îi și se lui Mitea să ia florile.

Inima unui june ca și anii lui represintă florile. Ele dîcă viață și speranță, rechiamă în sufletă bucurie ca și primăvéra când ele apară.

— Bre! ai vîdut pe Soare? adăogă Turculă dupe ce Mitea fără voia lui fuse uimită de frumusețea floriloră cari le luă mulțiamindu-i.

— Soare fratele meu de cruce? esclamă Mărian, care

rămase cu ochii mari rotindu-î spre florî și pe turcû, întrebându-l: Unde este elû?

Elû a petrecut iarna cu oile spre Moțaței. În anul acesta comerciulû este slabû!.. adăogă turculû care era pré familierû cu toți locuitorii și cunoscea bine ce se mișca și se petrecea prin satele întregului districtû pênă în susû de Craiova.

Mitea auđindû vorbinduse despre celû pe care îl iu-bia ca pe unû frate, îi trecu ca unû fulgerû pe dinaintea ochilorû suvenirile sale din munți și nu mai puçinû cele din Ismail. Elû ênsă nu putea stima pe unû turcû, cu tôte că acesta fusese unû marturû pentru sacrificiile ce făcuse elû acolo. Rêspunsu lui, chiar priimindû florile din mâna acestuia, fu rece și silitû: — Soare își vede de tre-bile lui, eû n'am amesticû cu comerciulû ce 'lă face!..

— Bre! voinice! bre! ascherû! eû te am vedûț pe tine că estî vîrtosû, nu ai firică de focû!.. Eû îți uresû mai multă voe bună, și îmi pare reû că acum te vedû supêratû!..

— Să lăsămû asta, îlû întreprupe Viscol care era mai bêtrânû, mai oțelitû și mai șiretû. Spune, tunurile vóstre batû din Vidin pênă d'asupra orașului aici? Eû n'amû fost cam de mult p'acolo..

Turculû voi să rêsponde, dér veđu pe polițaiu învîrtin-du-se p'împregiurû și scia că asta nu miróse bine pentru a lăți vorba; aci tăcu la întrebarea ce 'î făcuse Viscol.

Mărian temênduse ca nu cumva din vorbe să iasă alt ce-va, dișe camarađilorû:

— Să plecămû mей frați! că carăle ce am pornit e-șiseră din barieră afară și vor fi ajuns la Golenți acum. Să mergemû!..

Hechim făcu cu ochiu tutungiului ȃisă, ca cum l' ar' întreba, ce lucru este? unde se duc?.. Tutungiulă răspunse mișcându din sprâncenă, ca cum i ar' fi ȃis, că mai pe urmă o să 'i spue.

— Să ne vedemă sănătoși! adăoga Mitea adresându scurtă vorbă la multe ce 'lă întrebase Turculă, și care îi rechiămase din suveniră.

Să ne vedemă, Turcule! îi ȃise Viscol privindă și vorbindă cu ore-care luare peste picioră pe Musulman, dér tot-de-uădată și mulȃimindu-i pentru tutună care fôrte mult îi plăcuse.

Déca nu venia poliȃaiulă nu se curma așa curênd congresulă aci începută.

Plecându ei, Hechim se adresă către tutungiă:

— Pécătă, bre! Noi o să ne batemă cu voi! Îmă pare rău! Dér o să ne batemă în curêndă!.. Hei! Moscov!.. și apoi tăcu.

În scurtă, Hechim eși din tutungirie, merse traversându orașulă spre partea de la Nord-estă, de unde, cu uă căutătură putu vedea bateriile și tôte lucrările formidabile a le reduteloră atunci părăsite de óstea română. Acolo, la extremitatea orașuluiă stătu, atinse cu degitile bărbia și mustaȃa, se uită, privi în tôte direcȃiunile, și apoi coboră în vale către fântâna cea nouă din marginea fluviumulă în dreptul insolei, unde stătu și se spălă.

Poliȃaiulă dupe câte-va momente căuta pe astă Turcă. Elă ênsă nu s'a mai vêdută.

Osman, în acelă timpă, esercita uă aspră ęnergie și multă vigenȃiă în tot coprinsul Vidinului. În afară și ilăuntru cetăȃei se petrecea cea mai mare activitate în

săpături, reparații, umplerea împregiurului bastiónelor a șanțului de uă lărgime monstră cu apă, destupându canalurile despre Dunăre; rădicarea tunurilor vechi și înlocuindule cu crupuri pe baterii, rădicarea bombelor vechi și aședare prin casemate a tot felul de obuse și proiectile; priimindă mereu transporturi de cereale și de vite pentru consumație a orașului la ună casă de împresurare; asigurându garnisóna cu cele necesare pentru ună mai lungă timpă; stăruindă ênsuși în persónă la tóte acele lucrări, alergându călare din punctă în punctă, spre a visita redutele și bateriile din noă construite, și mai de multe ori aflându se pe parapetul fortului de la Nordă, vizându și essercitându artileristi; precum și în lagărulă aședată între forturi, asistându, încongiurată de ofițerii sei superiori, la manevre; și alte-ori la conacul seă de comandante superioră, stătea încongiurată de charte și diferite opere militare. Esperiența și cunoscințele câștigate din mai multe campanii, în Candia, Bosnia și Serbia, trăindă prin cetați ca Șumla și Vidin, continua sa ocupațiune abunda și desvolta spiritulă seă militară. Musulman din ună orăselă din Asia, studiile și le a făcut în scóla militară la Constantinopole; precum suntu toți ómenii închinători Profetului, Osman nu era alt-ceva de cât Turcū. Nu 'i putemă contesta meritulă bravurei... Elă, de statură mai mult de miđlolă, ócheșu la chipu, rőtundă la obrași, încadrați cu uă négră barbă și cu trăsuri plăcute, cu peptu și cu spetele late bine legatū, bine făcutū, impunea mult ostașiloră seă cu presința sa. Vorbia pușin, se consulta cu bărbați vechi militari la tot felul de împregiurări; și și simția născênduse întrên-

sul forță și voință în apărarea cetăților și întregului imperiu Otoman. Cel puțin el o credea acesta. Nu socotea că el n'avu defecte, sau nu făcu destule greșeli.

Abdul-Cherim, numit atunci de curând Serdar-ecrem peste totă oștea din Turcia-balcanică, lucra și dânsul d'ă ține în bună stare cadrilaterul cetăților din coprintul Bulgariei; și, alegând Șumla de reședință, de unde să desfășore forțele sale spre a asigura a doua linie de apărare, aceia în pôlele și pasurile Balcanilor, comunica adesea-oră cu Osman în același scop și plan al rebelului...

Hechim singur ar' cuteza să intre în cabinetul lui Osman fără a 'lă incomoda și a 'lă găsi ast-fel lucrându.

— Alah! Stăpânul ceriului și al pământului! să ajute poporul său credincios, și să îndelungiască zilele eselenții vóstre făcându peste dușman cuceritor!.. și Hechim presintându-se lui Osman care ținea ochii pe uă chartă întinsă d'asupra unei mese.

Osman, alte-oră pré serios, de și ocupat acum, era bine dispus de a asculta pe Hechim, care, intrându, făcu salutarea cuviincioasă aducându mâna la frunte pe fesă și la gură, și stătu nemișcat ca uă statue lângă ușă.

Comandantele îl privi cu ochi mari, și îl întrebă pe trecându-se pe busele lui un mic suris, aceia ce încorageă pré mult pe ostașul rezervist la artilerie.

— Tu care te servesci cu tutun, flori și fructe când te duci peste Dunăre să sonedzi acolo spiritele, și se Osman pașa, spune ce este în Calafat?

— Escelențiă! răspunde Hechim repetându de trei oră salutarea sa pașei, să puă să mă spândure déca nu e adevărat ce ve spun, în Calafat nu este nimeni, nu gă-

sesci picioru de ascheru ghiauru Moscovu, nici Vlachu. Ei au lasat tabiile si au plecat. Deca ordonati, dece mi din brava noastra ostire, intr'ua noapte pote ocupa ostrovulu si chiaru pozitile Calafatului, si se va intari acolo precum alta-data a mai fostu!..

Osman redica in sus sprancenile ascultandu, si paru mintea lui ca era inveluita de atatea cugetari cari se petrecu in creeri sei. Atunci seriositatea ii tinu locul surisului de mai 'nainte. Unu fulgeru de idei si proiecte trecu prin capu-i si pe dinaintea ochiloru sei. Privi earasi pe omul acesta mesurandu-lu din capu penna la picioare cu ochii, der tacu.

Pe credinta de adeverat musulman ve facu juramentu ca ce am dis este adevratu! repetă Hechim.

— Adeverat? ai vedut cu ochii ce dici? ilu intrebă comandantele.

— Pré adevratu! răspuse Hechim.

— Acum, destul!.. sunt mulțiamitu de tine!.. îi dise pașia. După ce elu stătu cât-va pe cugetari, continuă: Ensă, aceia ce au făcut ei este ua cursă, murmură in sine. Imi voi perde capulu decă voi periclita oștea!.. De siguru, apoi elu dise tare: Calafatul este minatū!..

Dintre acesti duoi, cu tota capacitatea strategica a lui Osman, Hechim se inselase mai puçin: Calafatulu nu fusese minatū.

Dupe ce a trecut mai multe zile, comandantele acesta a ințeles-o; der era tarziu. De aceia elu avu ua mare incredere si ca unu felu de stimă pentru acel musulman care tot-d'auna îi făcea descoperiri importante.

Într'ua di Osman îi dise: Hechim, am cunoscut cre-

dința și hărnicia ta, îți ȳdicu ca tu să mă urmezi pe câmpul de luptă în tot locul; și eu voi sci să răsplătescu meritul tău. Noi vom avea uă luptă mare, crâncenă, și o să ne facem datoria pentru sânta noastră causă... Déca din nefericire eu voi cădea mortu, rănit sau prisoneru, lucru ce nu 'lă putem sci, aici în Vidin numai tu cunosc averea care o am și cât sufletul meu iubesc astă cetate. Ordiile pot fi învinse și sfărimate, cum Alah! va voi! Și déca acum n'avem Calafatu, precum altădată în puterea noastră, Vidinul este cetate neînviată!.. Tu vei da pentru mine în asemenea casă, familiei și fraților mei, deslușirile trebuincioase. Tu îmi sci inima și averea. Hanâma mea, încât timp va fi resbelu va sta la Constantinopole.. Hechim făcu salutarea sa, și promise supunere și fidelitate comandantului său în toate grelele împregiurări, pentru care atinse barba în chip de jurământ.

Osman avusese uă mare încredere, dupe mai multe încercări făcute despre devotamentul lui, că vorbi ast-fel acestuia.

De aci ei pâșiră amândoi pe parapeturi, unde Osman în persoană măsura din ochi distanța și dirigea tirul tunurilor îndreptate asupra Calafatului.

Lucrurile înară un demers mai serios!..

IX

TABĂRILE ROMÂNILOR

Eată ce se petrecuse în România după puține zile de

la intrarea Rușilor. Corpurile legiuitoare, Camera și Senatul, fiind convocate, deliberau asupra chestiunilor de cea mai mare însemnătate. Tunurile căsa începuseră a resuna de pe ambiul țermii Dunărei, între Ruși și Turci. Porturile și orașele noastre de pe marginea Dunărei fuseră isbite de aceste ostilități și cercară stricăciunii și pagube. Atunci corpurile înalte votară : că, de și România este părăsită de sprijinul Puterilor în nisce momente periculoase, ea va urma esemplul strămoșilor ei, invocându ajutorul a tot Potintelui Dumneșeu, și se va sprijini pe patriotismul filorū seî, și la nevoie chiar pe brațele lorū; și așa împreună Deputații și Senatorii votară mișloce guvernului de a apăra drepturile și interesele României față cu resbelul începutu.

Guvernulū după acesta dete ordin ca trupele ce se retrăseseră, să reocupe Calafatul întărindu-lū și mai mult cu redute și tot felul de lucrări militare. Atunci, pe lângă tôte acele regimente, curseră mereu și altele de prin capitală și din tôte marginile țerei. Ostașii bătrâni, ofișerii de diferite grade inferioari și superiori, pensionariî, veniră la chiămarea Patriei să ia locū în fruntea și 'n rōndurile trupelorū; și lagărulū din Oltenia se concentră cu mare resunetū la fruntariile Dunărei, și se înșirui de în sus de Gruia pēnă aprōpe de Bechetū, formândū unū mare semicercū în care intra mai tôte comunele mărginașe într'ua întinsa distanță. Trei divisiuni erau acolo concentrate.

Numimū aci câte-va fapte cari justifică atitudinea ce Româniî o avură în împregiurările astea : din Turtucaia Turciî încercară să trecă de a face uă recunōscere pe

termul stângă la Oltenița, prin ună monitoră și trupe infanterie; óstea română care era în acea parte prinse de scire, și, prin ună tiră justă al bateriilor și cu tiratorii de infanterie, nimici această încercare din partea adversarilor. Și la Corabia earăși două monitoare turce, după ce unul la Islază provocase prin bombe aruncate pe Români, și acolo fu omorîtă cel d'ântei soldat cădută, sergent-majoru Blăjan, se cercau a ataca acestă portă Corabia cu trupe; dér Români prin artilerie și infanterie le puse pe fungă producându-le stricăciuni înlăuntru loră, cari se retraseră la Rachova, de a repara avariile cari le suferiră. La Lompalanca neamiculă avându două baterii cu câte ună tună, aședate la extremitatea din susă și din josă a orașului, Români, de la Rast, fiind provocați de acele baterii, le aă demontat unulă. Număi vorbimă de Giurgiu, care fu mai de totă distrusă de către tunurile din Rusciucă. Bașibuzuciă turci cercară la câteva puncturi d'a călca teritoriulă român pentru jeafuri; soldații nostri îi respinse tot-d'auna de câte ori veniră la peptă unii cu alții și le luară prăđile înapoi. De la Bechet luară nisce vase a le unoră comercianți, încărcate fiind cu produse. . . Tóte astea, fie că Înalta-Pórtă a dat nisce asemenea ordine, saă că unii comandanți le făcură de la sine, aă lovită în amorulă propriu ală fie-căruia română și națiunea fu indignată. . .

Cu începerea dér unei asemenea spăimântătoare ostilități, corpurile legiuítóre aă votată ruperea relațiuniloră din trecut cu Înalta-Pórtă, și declarară, de ocaziunea đilei 10 Maiă, Statul României independentă.

Turcia spre răspunsă în mâniia ei, a revocat actulă

de investitură a persoanei Mării Sale Domnitorul Carol I, alesă de națiunea întrégă.

Națiunea de aci, fără voia d'a se încăira cu Înalta-Pórtă, era provocată și căta a veni la luptă cu dënса.

De a servi istoriei patrii aceste amënunte, eată ce fel s'a urmat, de la începută, concentrarea de trupe și construirea de redute și baterii la Calafat.

1876 Noembre 8 sosese în Calafat I brigadă micstă; comandantă Col. Sachelarie. Și se începe sub dirigearea Maiorului de artilerie Popescu, rēdicarea bateriilor: Carol, Elisabeta, Mircea și Michai-bravul. La decembre plecă Col. Sachelarie și brigada rămâne diumătate.

877 de pe la I Aprilie începu a sosi rezervele brigadei I corpă, de reg. II dorobanți, IV linie, uă baterie tunuri, ună escadronă călărași, IV bat. vênători.

În nóptea de 7 spre 8 Aprilie oștirea evacuând Calafatul, prin marșuri și contra-marșuri, s'a restabilită în Poiana.

Populația Calafatului golesce orașul sub cuvântă că voră trece Turcii. Aci rămăsese uă despărțire de călărași, și căpitană Manu în misiune. După câte-va zile încetează și navigația pe Dunăre, de óre-ce în josă începuse lupta cu tunurile de pe ună țermă pe celălaltă între Turci și Ruși. Între Calafată și Vidin a urmat êncă comunicația prin bărci duoă-trei zile, apoi s'a întrerupt cu totul.

La 21 Aprilie, brigada I ocupă din noă Calafatul, pe margine, unde bivoachează câte-va zile în dosul orașului, apoi începe a sosi trupele neconțin și se formează divisiunea I comandantă Col. Cerchez; reședința Calafatul, ocupând și satele: Ciuperceni, Piscu, Poiana, și tabăra

duoi kilometri în spatele oraşului.— Diviziunea II comandată de Col. Logadi ocupând, a doua zonă, satele Galicea, Moţăţei, Cetate, Gârla-mare Salcia, Fântâna-Banului, Moreni, Hunia, Golentii, Maglavitu; şi acestea toate formează Corpul I activ, comandant generalu Lupu. Se armază bateriile, şi la Elisabeta se aşază tunuri de calibru foarte mare. La 26 Aprilie, Turcii din chiar senin încep din Vidin bombardarea contra Calafatului şi se răspunde cu vigore, la orele 1 şi 30 minute după amiază. Nu mult după acesta se redicază bateriile Independenţa, 26 Aprilie, Cuza, Bogdana, (la Ciuperceni) şi alte diferite lucrări militare pe câmp, în tabără şi alături spre Poiană. Asemenea se lucau la întăriri la Cetate şi la Rast, unde operează corpul II şi III, reşedinţa Băile-sci. — Toate bateriile sânt legate prin fire electrice cu lagărul unde este cartierul general.

Cât scim dér corpurile cari fură staţionate pe timpul ve-rei la Calafat sânt: regimentul IV linie, batal. IV vânători, I, III, IV şi VI dorobanţi, companiile I, II şi IV de geniu, artilerie foarte numerosă şi 80 ómeni aleşi din pompieri ca artileristi, un pluton de flotilă, cari făcea serviciul bateriilor de cõsta, (fortificaţiunile de pe ţerm) un mare număr de ómeni pentru serviciul sanitar, ostaşi şi civili, precum doctori, bărbieri şi servitori cari erau ocupaţi la spitale şi infirmerii. Comunele de prin-pregiur şi în josul fluviului, adicã: Poiana, Ciuperceni, Tunarii, Desa erau pline de diferite regimente din cele sus descise, infanterie, cavalerie şi artilerie, pênã mai în jos de Rast. În Poiana, care e uã comună însemnatã prin numărul locuitorilor, cu case mari proprie

tăresci (palatū) și grădină, parcū frumosū, bisericī douē, scōle de modelū pentru băieți și fete, și câte alte multe îmbunătățiri; fiind-că în acea comună s'a aședat marele cartierū generale, brigada roșiorilorū sub comanda D-lui Col. Crețianu, și care tot d'anna făcea garda capului supremū alū armatei, cu unū batalionū de dorobanți, ospitalul ostășescu și ambulantele societății Crucea-roșie s'au stabilitū acolo. Spre drépta Calafatului la Cetate, Salcia, Gârla etc. erau alte trupe, și cari mereū se mobilisau în susulū Dunărei pēnă spre Severin.

Tabăra mare ostășiască era stabilită în Calafat. Lumea era grămădită acolo ca cum s'ar' aduna Țece bālciuri la unū locū. Lagărulū era cu numiri de strade, — liniile ocupate de tot felulū de arme; mulțime de ómenī și cai; artilerie, furgóne, ambulante, bucătării și provisiuni, depouri magazine de produse, ciređi și turme vite de tăiatū spre îndestulare; — nisce mori cu aburi rechetișionate, și mulțimea coptórelorū de la Caraula și Poiana, cari lucrau continuū; acea activitate, acea ferbere de regimente; preparative în entusiamū și resunetu; soldații curățindū armele lorū; stândū grupați pe sub corturi și pre din față-le; umblândū pe strade, alergândū la arme când se dedea semnalulū, mergēndū înarmați la schimburī de garde și sentinele; signalele, alarma, bătăile tobelorū, plus conversațiunea detunătore a fucilelorū și bronzurilorū din bateriī care urma să începă cu Vidinul... Aceste tóte erau de vedutū și auditū înlăuntru și împregiurulū Calafatului..

Turciī vedēu de peste Dunăre acéstă mișcare de numeroșe trupe spre partea României, și Româniī vedură asemenea lagărele, corturile turcilorū aședate sub cóstele

dealurilor și 'n diferite puncturi a le țermului drept; pe la margini adăpându caii, în forterefă umblându ca unii furnicar; și, în portul Vidinului, umplându sacalele cu apă ómenii cu chipul negru, cu îmbrăcăminte brăsdată cu șireturi roșii sau galbene și pe capu cu fesuri.

În Calafat, precum și în alte locuri, în rēdicarea redutelor și retransamentelor, cât și în ostrovul care e dinaintea lui în Dunăre, ȃsērămă, ómenii erau toți pe lucru. Lagărele se mărēu continuu, essercițiile, manevrele nu încetau a le óstei, provisiunile și munițiunea veniau necurmată; tóte acestea nu rēmānēu neobservate de Osman.

În Vidin, precum arētarāmă, pașia dirigea ēnsuși tirul tunurilor și mortierelor de pe parapetele fortului. Și, o! durere! în Aprilie fu unū începutu schimbare de focuri între Turci și Romāni, din aceste duoē cetății; earū în Maiu a fost uă vigurosă canonadă între Vidin și redutele din Calafatu, când asistă și Măria Sa Domnitorul cu tótă suita Sa. În Maiu și Iunie nu vomu uita să amintim că tóte orarașele, de la Brăila pēnă în susu peste Oltu la Cetate, își aruncară de pre ambi țermi obuse și ghiulele, al cărora rezultatū era să dērime case, să dea locu la incendiuri și să ucidē ómenii...

Crunte și vijelióse fură aceste ȃile cu începerea ostilității, dēr mai crunte și sāngeróse ca uă mare tragedie urmau altele dupē cum o să vedemū.

Obusele de la Vidin căȃurā mai āntēi, cele mai multe, în apele Dunărei, dēr în curēndu succedară altele cari lovirā mai din susu de Calafat. Ele aū ajuns pēnă în miȃlocul unū cioporū de oi cari pásceaū pe cāmpū.

În ȃiua de 14 Iunie, la bateria numită Michai-bravul,

uă obusă din Vidin cădândă aci, ucise pe sergentul C. Popescu din bateria I călărățu, sfărîmă călcăiulă piciorului Căpitanului A. Botez, și unui soldatū de artilerie îi rupse de tot piciorulū. Scenele aceste dureróse, victimile căđute pe la diferite puncturī cătrăni inimile ostașilorū, și ei jurară în adêncul lorū rěsbunare.

Înlăuntru cetății și orașul Vidin, cam de la începutulū bombardării, geami, chioschiurī, hornulū de la móra cu aburī numai eraū, incendiurī s'a vėđutū în mai multe părți a le orașului, și care continuū a urmatū tótă véra...

Osman, la începutū, ordonase ca nimenī să nu plece din orașū afară. Și elū ardea de setea d'a șterge din fația pământului noulū Calafat, către care începu a dirigea singurū tirulū. În cele din urmă în adevěrū biserica și casele Teodoru rėmaseră nisce ruine, casa primăriei, unū hotelū și altele fură rėū lovite...

Pecând comandantele musulmanū se ocupa de acestea, veni înlăuntru cetății uă mulțime de indiviđi nefericiți, fiind în fruntea lorū unū Evreū bancherū, și care, în lipsa titularului, ținea locū de consulū austro-maghiar dupe ce se declarase resbelulū.

Osman nicī că îi vėđu pe toți acesti cari veniră cu lacrimile pe obrasū.

— Aman! escelență! A rupt comptabilului meū mână uă bombă care a lovit în magazinul meū. Aman! sūnt în periclu cu tótă familia! Sūntemū perduți! fie-vă milă de noi!..

Osman, apsorbitū de ocupațiune lângă tunurī, abia avu timpū să întórne fația și să rěspundě:

— Carăte d'aici!.. adăogândū și acea espresiune ce o-

bicinuescă când sîntu supărați musulmanii. Duceți-vă d'a-ici că punu de vă rupe urechile la toți!..

Și nefericiții acestia, drept satisfacțiune la plîngerea lor, auzîră uă vorbă neplăcută puçin parlamentară, după care au trebuit negreșit să se retragă.

Osman ênsă, încredințându-se că tirul bateriilor din Calafat este precis, și că vor sfărîma și incendia tot orașul, puse să se însciințeze, că fie care are voie să se retragă unde va putea, mai ales familii, pe la margini la vii, sau mai departe de Vidin.

Hechim fu cel-d'ântei care își duse pe ai sei la satul Tatargicu, și de acolo la Musulmana, la uă rudenie a sa.

S'a spus chiar de fugarii din Vidin, că, mai mulți ómenii civili și militari au căduțu victima obuselor de la bateriile românesce coci tóte eclatai. — Acele turcesce pe la început mai nici una nu se spărgéu. Pênă la 1 Septemvre nici un monitor turcu n'a suit Dunărea pênă la Arcer, avanpostul Vidinului, contra căruia se rēdicase bateria de mare calibru de la Bogdana cu tunuri de 18. Dintre șăicile ce staționaui la Vidin s'au afundat de Români câteva; restul s'au coborit la vale către Lompalanca și Rachova. — Pe la începutul campanii, adică pênă nu începuse ostilitățile, în giurul Vidinului se stabilise două tabere, una la Nord-vest în dosul forteretei pe șes, alta la Sud de Vidin pe dealuri, ambele putéu să numere la 50,000 ómeni. Îndată ce a început acțiunea în josul Dunărei, tabărele au început a se micșora, așa că, în cele din urmă, au rēmas de la 6 pênă la 8 mii ómenii în Vidin (în interior și 'n vecinătate, începēndu de la Lompalanca pênă la Florentin și

Bregova). Pentru apărarea Vidinului aș ridicat Turcii, precum am mai spus, mai multe baterii la Nord, Sud și la Vest pe șes și înălțimile din spatele cetății; spre Dunăre, s'au reparat cele vechi; între cari putem însemna ca mai importante: Fortul-nord, bastionul, și cele de la Smârdan...

Românii ostași se întăria, se oțelia în aceste exerciții și manevrele cari meru le făcui. Cu tôte că primăvera acêta fusese rece cu ploă, vânturi, pétră, apele debordaseră din râuri producându inundațiuni, și de uădată în Iunie și Iulie fu secetă mare și călduri năbușitoare în aceste nisipoșe locuri fără apă și fără umbră, fii voinicii nostri oșteni nu fuseră împedicați și nu perdură răbdarea, cât timp stătură pe marginea Dunării, d'a se organisa bine; și, decă câte uă-dată le venia cu îndemnă, întindui câte uă horă mare, plăcerea românașilor nostri, danțându la cântarea unui flueră ciobănescă ca să le trecă de dor și să trecă timpul... Fuseră mărețe și strălucite impregiuruli Calafatului înspectările ce Măria Sa Domnitorul făcu trupelor, când bateriile deschiseră focurile la cari îndată răspuseră cele din Vidin. Dunărea era agitată; trajectoriile obuselor o traversa descriind în atmosferă uă urmă de foc. Marginile ei erau acoperite cu corturi (tabărele) și cu păduri de baionete, cu tunuri strălucind, caif escadrónelor umplându pământul, și călăreții, în nemărginite colone, stând cu săbiile scose înfașiau bărbăție și heroism; cu toții ei represintaui ochilor uă panoramă demnă de vedută care va rămânea neștersă din memorie. Ziua aceea era strălucită; detunarea de la baterii cu fum și cu pară de

focū se repeta mereu mugindū și detunându forte pēnă peste dealuri și în tot întinsul fluviului. Nu puțin persoană Domnitorului, bărbatū cu inimă, și care a moștenitū de la străbunii sei tradițiunii de heroismū, deștepta în inimile astorū fil de la Dnnăre și Carpați coragiulū care trebuia să 'lū aibă, — Coragiulū străbunilorū pentru Români!...

Cam în acelū timpū a fost necesitate d'a se face recunósceri peste Dunăre. Mai mulți ostași, cei mai coragioși, se înscrieră de cu séră, că în nópte să trecă cu luntrea pe partea inamicului. Mitea, din corpulū căciulanilorū dorobanți, alergă de se înscrise; elū sărută tesacul și pușca când intră în luntre. Unū ofițerū care trăise cu serviciu mult timpū spre părțile acestea, cunoscēndū pozițiunea tērimului și vorbindū limba turcă, conducea acesti vre uă cincispredece militari tot unulū și unulū aleși, cari săriră într'unū batelū, ce porni din dreptulū ostrovului și pluti pe margine în susū, nóptea în întunericū; și trecură și desbarcară tocmai între lagărele turce și cetatea, fără a fi zăriți de pichete. Ei se risipiră și se depărtară p'în tufisuri de mărăcinī și porumburile cari atunci erau mari. Târđiū era să iasă luna, și ei ar' fi pututū să observe pozițiunile unde erau aședate acolo lagărele acelea; și, la întórcere, sū poté aduce cu dēnși măcar unū ascherū prinsū, ca cu acestū chipū să poté afla numărulū inamicului, • forțele lui și spre care parte era elū mai tare. Acesti coragioși ostași trecură p'între picheturī la Vidin, se risipiră în óre-care distanță și se întinseră pēnă în calea care duce spre mai multe părți a le fortului. Mitea, ca și ceilalți risipiți în tiraliori câte

duoi, sta pe brânci căutându cu ochii ca vulturul după pradă. Duoi călăreți turci veniau spre porța din sus. Lui Mitea îi venia bine și iutise pușca de a lua la ochi ca unu bunu vênătoru pe unulu, pe celălatu ilu va prinde mai lesne viu. Când elu voi să tragă, Viscol pompieru care și elu era aci, pune mâna și ilu opresce, îi făcu semn că în spatele loră era unu pichetu, care, deca va auzi detunarea, va da alarmă și totă ceata militariloră este în periclu.

— Voisemă numai să încercă; luasemă la ochi de probă și ași fi trasu, deca n'ar' face în asemenea împrejurări arma sgomotu când îi dau focu!.. ȕise încetu și cam rîdëndu sergentulu confratelui seă care ilu lovi pe brașu. — Ce probă!.. că, decă nu te opriamă eu, și dedeă focu!.. adăogă acesta mai cu experiență.

Așa dér tăcură ei stândă culcați pe pământu, și călăreții trecură cincă pași p'alături de ei. Mitea cunoscu când fuseră mai aprópe, că acela pe care ilu luase la ochi era Hechim, și se crede că cel d'al duoilca a fostu însuși Mușirulă, cari eșiră nóptea d'a inspecta posturile. În curënd s'auđitū trootulū cailorū unei escorte ce rămăsese mai în urmă și eșia dintr'ua vâlcea în sus. Decă ȕilele lui Hechim se mai prelungiră prin acéstă întemplanre. Mitea trăgătorū cercatū sigurū, cine póte sci, deca nu l'ar fi opritū tovarășulū cel d'alături, luândū bine la ochi pe Turcu, l'ar' fi trimis în brașele huriilorū în lumea cealaltă; dér póte a fost destinatū, ca tînărul ostașū să 'și aducă aminte de acéstă mai târđiū, cu totă animositatea lui și motivulū ce avea d'a urī pe Musulmanī. Ofițerulū și ceilalți militari români se depărtaseră mult; și, când era

apropo să iasă luna, se grăbiră a se aduna risipiții ostași, mulțianii fiind numai că au putut vedea cum erau aședate trupele și ceadrile lagărului după pozițiunea ce fie-care ocupa. Ostașii recunoscători voră a ocoli pichetulă alătură de punctulă unde ei desbarcaseră. Dér din întemplare sentinela d'acolo era deștăptă; și, după cum se vede, ea a simțitū de dênși, că a datū focū din armă și aprinse paicle șomăigu pe prăjina înfiptă în fația pichetului, după care se auđi numai-decăt sunândū alarma în lagărū și chiarū în cetate. Fiind numai căți-va acesti români și îndestulū de hotărâți, căutară să alerge iute la luntre și să poté trece dincoa fără vre unū periclu. Déca ei se angageau într-ună luptă ar' fi fost uă imprudentă!..

Târđiū pe la mieđulū noptiū, a început uă canonadă îndestulū de forte din Vidin asupra Calafatului. S'a observatū că unū vaporū venise din susū și se oprise, la marginea Dunărei pênă a nu ajunge sub forteretă.

Aci se comise uă greșială, și acésta produce tot-d'una vre unū reū. Eată ce:

S'a fost anunțatū comandantului armatei de la Calafat (corpul I) că va trece unū vaporū de la Severin. Printr'ună ciudată ne'nțegelere, trupele de la Cetate, îndată ce au vėđut vasulū, au începutū a 'lū bombarda deschidëndū și focū de muscheterie asupră-ī, așa că elū fu silitū să dea spre malul turcescū. Sosindū în dreptul Calafatului, de la pichetul Petrișu, încetândū foculū de la Cetate, earășī s'a apropiatū de malulū stângū unde din noī a fost asediatū de artilerie și puscă cari trăgécū în elū la 50 metri. Turci de asemenea au începutū focurile asupra Calafatului.

Și ei se înșelaseră crezându că apăsă vre ună vaporă al loră care le aducea voluntari. În curându se desmeticiră și cunoscură că nu e d'al loră.

Bietul vaporă a trecută cu tótă forța aburiloră prin foculă încrucișată româno-turcă pենă către Ciuperceni, unde cârmaciulă printr'ură manevră desperată, l'a băgată cu botulă în prundă acolo. Acestă bastimentă numită Clotilda, cu ună echipagiă pենă la 15 ómeni, era destinată să intre în apele Jiului pe la Bechet pentru serviciu de transtportă al armatei, și cum am đisă, ordinarile ce se dedese numai pentru ură simplă demonstrațiune strategică, se transformară într'nnă actă de ostilitate din cele mai violente și păgubitoare. Elă era, ca și ună altă numită Ada, căruia i s'a întemplată tot nisce ast-felă de împregiurări, bastimentă cumpărată de Ruși, adusă din Austria pe Dunăre.

Acéstă împregiurare a făcută ca Vidinulă să începă canonada în timpulă nopții asupra Calafatului ..

X

RUȘII SE ÎNCAIRĂ CU TURCII

Vobrindă de armata rusă, să nu uitămă, că, dupe sosirea Marelui duce Nicolae, comandantele superioră, aședându-se cartierulă generale la Ploesci, se regulă, ca în partea de peste Oltă să opereze armata română, și în cea dincóce de Oltă cea rusescă. Începură Rușii să facă

continue recunoscerea peste Dunăre, cari permise astei ostiri să cunoască pozițiunile d'acolo și ce forțe li se opune; eară trecerea armatei se efectua după sosirea Maiestății Sale Imperatorele.

Ca să putem dice ceva despre astă ostire, care o vedurăm trecându sub ochii nostri în timp mai multe luni, cu ce forțe veni, cum este echipată și cu ce preparative era de provisiuni, se părea în adevăr că se deslăcă munții prin aceste deposite nemărginite aduse și grămadite pe la diferite puncturi; și ca cum s'ar mișca pădurile de mulțimea omenilor înarmați cari mereu veniră. Nu o dicem că e cea d'ântei din lume, dér este îndestul de bine echipată: infanteria omeni junți și oficerii asemeni, artileria și cavaleria imposantă, comandantii superiori mai mulți germani, bărbați instruiți, și Ruși cu experiență și cunoștință d'a le resbelului, după atâtea campanii ce le avură mai ales contra Turcilor și Cerchesilor. Garda imperială e tot ce pôte fi ales în omeni și echipament. Cazacii nu sânt în nimic schimbați: ei sânt tot aceiași precum erau la 1812—28— sau la 54, în campaniile petrecute în Europa și 'n Asia. Echipamentul, caii, armele și portul e cel tradițional al lor. Manevrelor lor sânt cu totul particulare. Ei dreseză caii într'un chip minunat. Cazacul fuge călare ca fulgerul pe câmpie; și, îndată, când voesce, i se orpesce calul, descăleacă, și, la un semn, calul se culcă la pământ. Cazacul se pune îndărătul calului se cu pușca la ochi ca dupe un meterez și dă focuri; se scolar ear îndată, călărețul cu calul se, încăleacă, fuge în care direcțiune voesce înainte, sau îndărăt; din alergătura mare

ia cu pușca la ochi pe inamicu, și dă în toate direcțiunile focuri unele după altele; se repede cu lancea ca unu trăsnețu, împunge, sparge pe adversaru unde elu ajunge; se învârtese ca uă morișcă pe sub pânțelele calului său; gonindū, ia uă monedă saū orī ce obiectū de josū; stă orizontalū saū oblicū, cum îi place; sburând călare dă focuri îndăretū; și nu 'l e cu greū d'a trece în notū cu calul fluvii mari precum e Dunărea, Volga etc. Apoi e dibaciū, elū scie să se folosiască din toate împregiurările și în orī ce locū străin s'ar' găsi. Fie unū regimentū, uă sotniă saū cincī inși, ei duc cu dênșii cărucioarele cele de forma luntrei, cu duoī saū trei cai, pe cari îi mână cazacul cel cu chica rōtundită, cu barba în furculiță, cu o brașii lătăreți și cu ochii verdui; acesta o încarcă cu tot felul de lucruri care intră sub mâna-ī, pênă și miei și păseri de orī se mărimē. Călăreții cu lancea lungă și cu căciula de forma doniței, saū cu uă șapcă precum e discul, pe care o pune cam la uă parte, nu pré se lasă să trăiască reū în campanie. Ei dau rōtă prin toate părțile, pe câmpii și în sate; și, precum în stepurile Dnieprului simte de departe unde este apă, așa ei înțelegū unde să isbiască de a găsi câștigū din plească, saū în al cui chimirū se găsesce ceva aurū monede. Se ducū ei fōrte departe gonindū pe inamicū; și, când se întōrnă la căruciorul dīsū, pré rarū se 'ntēmplă să vie fără a fi încărcați cu provisiuni, și mai cu osebite cū chimirulū bi nișorū garnitū. Cel rămasū la căruță, cât te stergi la ochi aprinde foculū, unde se opresce; și, în tingirile cari le ducū cu ei, gătesce de ospēțū. Așa, cum vedeți, veselīa ia unū puternicū sborū pre fețele camaradilorū cei

de la Don, cari în toate împregiurările au voie bună, în luptă ca și în repaos, cântă și sînt cu coragiile!..

Ostașul rus este supus, se închină la ordinele cari i se dă; elu dice: Dumnezeu și Țarul!.. stă perete în fața focului inamicului; mîre voiosu în numele Țarului, și merge cîntîndu și batîndu în dairea cînd se duce la resbelu... Turcul este fanaticu numind sînta causă, ca și cei de susu, cînd merge la resbelu. A lupta și a omori ghiaurul (necredinciosu) cînd e cu elu în vrajbă, este uă dătorie; așa ilu învêță Coranul, cartea și legea sacră a lui, lăsată de Mahometu Profetul. Nu vomu nega ênsă, că, pe lângă acestu fanaticismu, elu are și calitățile. Turculu dă ospitalitate ca uă dătorie sîntă pentru orî ce individû... Este cu toate-acestea viguros, oțelitu în focul resbelului, fôrte iute începe și încetează mai curînd. Sub comandanții bunî, nu o va nega nimeni acêsta, ostașul turcu este capabilu de mare vitezie. Soldatul rusu, de și mai môle la începutul focului, stă nemișcatu perete cîndu capi de cari este condus sîntu capacitățile cari își facu bine dătoria de strategie. Cu toate aceste cată să nu ne înduim, că cu atâte miqlóce și ómenî de cari dispune armata rusă va avea avantaje!..

Obstinațiunea fu mare ce au avut colónele cari trecură Dunărea ântêi, de la Galați pe la punctul Zatoa, în nóptea de 7—8 Iunie, fiind apele revêrsate, și în retragere lăsase bălți și nomoluri mlăștinóse, spre partea aceea a Dobrogei. Este de miratú cum a putut înainta acêstă armată p'între atâtea obstacole; desbarcurile de ómenî, ca și tunurile cîdînd nomoliți în smărcuri și mlaștinî în cari ei intrară pênă la peptu? Acêsta e me-

ritulă capiloră, cari, prin essemplu loră, scie a rēdica moralulă braviloră ce nu se retragă de dinaintea celoră mai mari greutăți și cu ună așa urit timpă. Turciă se retrăseseră și lăsaseră nisce cete de bașibuzuci pe cari în curēnd aceste osti rusesci le aă pus pe gōnă. Eă se lovira dinaintea unoră sate mai sub dealuri; și înprăsciindă de acolo pe asti bașibuzuci, lesne grosul armatei, comandate de generalul Zimerman, întinse podu la Brăila și trecu în dreptă Ghecetu. Mecinul, Isaccea și Tulcea, cădură făr' de nici uă apărare în mâinile învingătoriloră. În tōte aceste locuri și mai în tōtă Dobrogea rămăsese numai populațiunea creștină, când Turciă erau retrași, împreună cu óstea nizami care ținuse mai 'nainte garnisónele.

Ună altă corpă de armată rusă compus de diferite regimente, comandate de fiulă Marelui Duce Nicolae, generalul Scobelef fiulă și mai mulți oficeri superiori, pe lângă cari era alăturatū și ună generală romān, făcuse tōtă pregătirea, ca și la Galați, de pontóne și plute, ocupă ostrovulă din fația Zimnicei, și d'acolo porni, nenumērate din aceste plute cu ómeni și tunuri, și isbi Șiștovul trecēndū aceste transporturi sub malurile lui pe țermul dreptū. Corpulă comandatū de generalu Scobelef, cavalerie și cazaci trecură pe la Zimnicea Dunărea în notū. Garnisona de acolo, din cetatea Șiștovul, fiind surprinsă, tōtă rezistența ce o făcu nu o folosi nimicū; cōci Ruși, bombardāndū fortulă într'ună chipă violentă, o sili să se predea. Populațiunea turcă, surprinsă ca și oștirea din acestū orașū, spăimāntată, a lăsat casele cu totulă, în cari pe la uniă era paturile și așternuturile

nedereticate, alții cu cafeoa turnată în filigene de dime netă fără a o bea, și eșiră ast-fel, femeii și copiii cu ce putură lua cu ei; și emigrară fugind spre Balcani, și d'acolo mai departe. Rușii îndată se făcură stăpâni pe pozițiunile forteretei, pe totu orașul, luându garnisona prinsă și tot ce mai găsi. De aci putură a se desfășura ș'a înainta pînă la Biela și Rasgrad, spre a face față către Rusciuc, cum și pînă la Tîrnova.

Îndată ș'acele enorme regimente infanterie, cavalerie și tunuri, cari se țineu lanțu de la Galați pînă în Slatina, se repeziră cu iuțiala trăsnetului de a trece Dunărea la Nicopole, pe la Turnu-Măgurele, tot pe pontone și bărci ca la Zimnicea, și pe care îl atacară din mai multe părți. La 4 Iulie el fu luat de divisiunea care opera în colona spre dreapta, comandată de generalul baron Krüdner, și ajutată de trupele române cari erau la Islaz, comandate de Colonelu Cantili, avînd baterii cu artileristi pompieri, ce erau așezate în vile alăturate cu acestu orașel. Mai întîi Nicopole a fost bombardat de bateriile din Islaz și Turnu, ambelor armate. Ele au trecut Dunărea și încongiurară orașul și cetatea cu noui baterii. Ast-fel îmbrăcat Nicopolu într'un vestmînt de focuri de obuse cari veniau din toate părțile, și împresurat de nemărginita sumă de oștire, cari trecuse peste Dunăre ca lăcustele, dupe ce rămase el numai spărături și ruine, orașul și fortul cadu, și garnisona-î comandată de Hasan-pașa, cari fu luată prizoneră precum se întemplantase și la Șistov. Corpurile de aci împreunându-se, de la Nicopole și de la Șistov, grosul armatei luă avîntul pînă la pîtele și sînul Balcanilor, unde se petrecură

mai multe sângeroase bătălii. Mai pe urmă se stabili podu mare, pentru care -se aduse cherestea lemnărie din nunții de la Lotru și fu lăsată pe Oltu pênă la Dunăre, către Zimnicea. P'acolo se făcu transportulū acestei armate în Bulgaria, de munițiune și provisiuni; la care curgea ca plôia căraușii miî de cară cu cai și cu boi, și miî de pahonți, cei mai mulți români basarabenî, cu micile lorū cărucioare încărcate, și acoperite cu rogojinî și cu pânză ceruită cu catranu, escortați ici colea de câte unū cazacū și însoțiți de jidaniî furnisorî...

Sultanulū într'acestea, spăimântatū de repeșile succese ce armata rusă avu în timpū de vre uă trei patru sep-têmâni trecênd Dunărea, trimise prin Redif-pașa, la Abdul-Cherim, care era la Șumla, să divulge care este planul sêu de resbelū, că Rușii aū avansatū în tótă Bulgaria.

Abdul-Cherim își avea scopul d'a nu arêta planul; și clū sta făcêndū nevêduță armata în sênulū Balcanilorū. Sultanul îlū prepuse ca vêndut Rușilorū, că a lăsat făr' de apêrare Dunărea; îlū destitui și îl dete în judecată. Mulți aū șis că a fostū uă bună parte pentru armatele creștine că s'a destituit Abdul-Cherim, că planul lui ar' fi fost funestū pentru ele.

Trei bărbați eșiră pe theatru resbelului d'a apêra causa imperiului turcū cu armele în mână, în peninsula balcanică: Mechmet-Ali care fu numit Serdar-ecrem, Soleiman, care luă în urmă titlu care l'avea Mechmet, și Osman cel de la Vidin. Osman cu tôte acestea era în cât-va inițiatū în planul lui Abdul-Cherim.

Cu tôte acestea armata rusă, cum șiserămū, era fôrte

numerosă, bine echipată și comandată de bărbați distinși, precum Scobelev, Gurko, Schilder Schudner, Radețchi, sub ordinile Mareluî Duce Nicolae; Tarevicî (Marele Duce moștenitoru) făcând față c'ua armată spre Rusciucî; ei făceau a resuna numele armatei Marei Rosii pe pământurile ce le ocupase. Și însuși Țarul în persoană se afla în mijlocul ei.

Succesul, după luarea Nicopolelui, era însemnat, reșunător; și orî cine credea că această armată, armata rusă, care desfășurase atâta activitate între apele Lom, Iantra și Vidu, care ajunsese a împresura Rusciucul, Silistra și a pătrunde prin pasul de la Șipca pînă aproape în Cazanlicu, la finitulu verei va înainta la Andriano-pole și chiar la Porțile Constantinoplei.

Osman El-gaziu însă, care eșise de la Vidin, numit Mușirî de Sultanul, ducîndu vre uă două-șeci de mîi Albanesi și nizami totu unul și unul, adăogîndu și alte trupe cari le adună din diferite puncturi și însumîndu uă ôste ca vre uă șese-șeci mîi de ômeni, se pune drept în calea armatei adversare; și, cu acesta, schimbă fața lucrurilor și întîrșie succesul acelî mare al trupelor ruse cel pușin pentru uă șiumătate anu. Elu, Osman, se întări în nisce pozișuni unde coincidea drumurile între Balcani, Vidin, și Rusciucî, pe unde urma să trecă armata sus-șisă pentru a merge mai lesne, pe la Sofia la Andriano-pole. Acestă pozișune e cea de la Plevna, unu orașelî cu câte-va sate p'alături și ocolitî de nisce dealuri, cari de la natură fortifică p'împregiurî tîrîmul ei. Acolo, după mai multe întîlniri și ciocniri, corpul al 9-lea armatei ruse, comandatî de generalul bîtrîn Baronul Krû-

dner, găsi uă rezistență neașteptată. Cădu chiaru într'uă cursă voind a lua Plevna dintr'uă dată, precum se avëntaseră acele corpuri cari trecuseră iute pasulū de la Șipca al Balcanilorū. Fără a face uă serioasă recunóscere și fără a pregăti forțe îndestule, Generalul Schulder este trimisū cu trei regimente infanterie, uă brigadă de cavalerie, câte-va sotniū de cazaci și întăriți de baterii de tunari, cari merse asupra lui Osman, necunoscēndū bine numērulū inamicului și pozițiunile ce ocupa; și la 8 Iulie făcēndū acestū atacū, rezultatulū fuse fôrte desastrosū pentru Ruși. Acum trebuia generalul corpului să întruniască tóte forțele de cari dispunea, spre a lovi earășī pe Turci la Plevna. Nicopole a trebuit să se deșerte de Ruși și să fie ocupatū de Români, pentru care cartierulū generale rusescū făcu miđlocire pe lēngă Măria Sa Domnitorulū. Regimentul al V românescū trecu cel d'ântii Dunărea, care făcea parte din divisiunea a IV, comandată de generalū Manu, ca să țină garnisona Nicopolelui.. La 18 Iulie s'a ținutū consiliul de resbelū al generalilorū la Poradim. La 19 lāngă satulū Radisovo, în împregiurimea Plevnei despre Est-Sudū, și spre Grivița, s'a făcut încăiărare între aceste armate adversare cu atâta inverșunare care nu se va uita curēnd, și s'a petrecutū desastrósa pierdere a armatei Țarului, cea comandată de Baronul Krüdner, Schulder, și principele Șacovscoi, comandānd uă divisiune din corpulū al XI care venise despre părțile Caragiac-Bugarschi către acest punctū de uă luptă generalē contra leului de la Plevna Osman. Unū numēru aprópe de uă sută miū ómenī operaū pe unū frontū fôrte întinsū și uă artilerie puternică își schimba uă grindinā de obuse.

Cine a vădut-o asta și nu s'a cutremurat!.. Armata rusă care în cele din urmă, după uă luptă desperată de uă ȃi, fu nevoită să se retragă spre séră pe înălțimea unor dealuri, ce nu i se 'ntemplă și suferi?.. Vădu de acolo cu destulă durere, generalul principe, cum în vale bașibuzucii ucidă și chinuiau pre răniți și cei prinși, într'uu chip îngrozitor, a le căroră gemete și răcniri ajungea până la aușulă acestui general, fără a fi în stare să le dea vre ună ajutor. Acestă locă se numi : Valea plângerei. Turcii, după acea bătălie, ca nisce feare sêlbatică făcură cel mai mare masacru în nefericiții ostași ruși răniți și cei prinși și desarmați. A dua ȃi, generalul Scobelef, care comanda spre stânga armatei, veni grabnică aducând cel mai mare ajutoră astei armate comandate de ȃsulă principe. După înfrângerea Rușiloră ast-felū în împregiurul Plevnei, unde Osman găsi pozițiunī de se întârise, se răspândi uă panică mare pre acéstă armată. Marchitanii vivandieri și locuitorii se cređură perduți, încât acéstă panică ajunse până la Șiștovă ; după care desastru și desperata confusiune alergău toți cu îmbulzială spre podul cel întins pe Dunăre la Șiștov, căutându care de care mai curênd să trecă la Zimnicea să scape. Și cât se scie, deca atunci Osman ar' fi avut cavalerie mai multă, lua elū ofensiva și ar' fi gonit pe adversarū cine scie până unde!..

După acéstă catastrofă întemplată armatei Țarului, cel-ce se afla în persónă în Bulgaria, se schimbă tot planulă campanii : S'a decretat venirea gardei imperiale care este, cum am mai ȃisū, elitul armatei, trupele ce trecuseră Balcanii fu rechiămate îndărêtū ; generalul

Gurko fu ordonat să paziască pasul de la Șipca care duce la Filipopoli și Andrianopole; mai târziu veni acolo generalul Radețchi cu trupele sale. Și armata lui Țarevici, care opera la împresurarea Rusciucului, se retrase din operațiunile sale și se concentră în linia între apele Iantra și Lom spre Elena. Ear cartierul general ilu mută de la Tîrnova la Biela, apoi la Bulgăreni, Ciauşimacala și în urmă la Gorni-studen.

Acéstă catastrofă întemplată armatei Țarului la Plevna, după cum merseră lucrurile, atingea și pe Români!..

XI

MOBILISAREA ÓSTEI ROMÂNE, TRECEREA EI PESTE DUNĂRE

Mergea pe a cincia lună decând armata română era concentrată la Calafat, și nimeni nu scia sigură ce parte va lua dânsa în campania acésta. Fel-de-fel de vorbe și șoptiri se diceu; și erau multe în privința asta!.. Opiniile în țeară erau diverse: unii diceau că cu bombardarea orașelor sântemă satisfăcuți, și oștirea va sta la graniță cu arma în mână, alții din contra, că să trecă Dunărea și să ia ofensiva contra Turcilor.

Nisce corespondenți de pe la diare, străini, diceau: „Curiosu lucru! Români nu au ură împotriva Turcilor, dér este necesar, cată să se bată!..“

Probă că, dupe atâtea luni de ședere nici capi óstei

nu sciaă ce o să se facă, e că, la începutul lui Iulie, se dedese multe concedii pentru zece și cinci-spre-zece zile, aceloră cari voiaă din ostași. Nu scimă déca acésta era pentru a se face economie?

În timpul verei, țeara întregă era adunată acolo părinții și rudenii și cunoscuți ai ostașilor; și cele mai multe familii a le ofițeriloră au petrecută cu dênși înăuntru orașului Calafatu, saă în satele dinpregiurulu lăgărului. Îndată énsă dupe luarea Nicopolelui se dete ordin ca tóte aceste familii să se retragă. Dínsele își luară ăia bună de la frați și rude cu lacrimi și îmbrățișări și se depărtară; ear ce-țe voiră mai veniră de se vedură și la Corabia.

Se ăice că Măria Sa Domnitorul priimise atunci uă scrisóre de la Țarulă care era în Bulgaria. Acéstă scrisóre conținea promisiuni măgulitóre... Era rugată să vină cât mai curând în ajutoru-ă!..

La acelu ordin, adică de retragerea famililoră din lăgără, începu cu repeđicine a se face pregătire de mobilizarea óstei în josulu Dunărei.

Nu vomă uita aci să facemă mențiune despre corespondența a cător-va acte dintre Puterile beligerante, prin președintele consiliulu federală al Elveții, relative la Crucea-roșie, instituțiune umană înființată în favorulu nefricițiloră răniți pe câmpulu de resbelă. Sublima-Pórtă priimise note de la ăisulu președinte al consiliulu federală, cu data de la 13 și 23 Aprilie acelu ană, la care a răspunsă în 6 Iunie, în privința respectării semnului Crucea-roșie despre ambulante, (dénse constituindă semnul Semilunei pe ambulantele ei) că a dată ordine co-

mandanțiloră trupeloră sale să respecte acestă semnă în durata resbelului. Asemeni și D. Gogălniceanu, ministrul afaceriloră străine din România, a adresa'ă uă notă cu data 13 Iunie sus-đisului președinte, să întrebe guvernul S. Pórte, că, România fiind în resbelă deschisă cu dënşa, armatele otomane voră respecta semnulă Crucei-roșii pe ambulanțele române? Președintele confederațiunei Elvețiane a răspunsă cu data din 3 August, guvernului român, că a obținută de la S. Pórtă uă notă cu data din 25 Iulie, subsemnată de Aarifi pașa, în care declară că trupele otomane voră respecta tot-d'auna și în tot loculă semnulă Crucei-roșii, ca uă emblemă a neutralisațiunei...

Primulă corpă care plecă de la Calafat fu compania I de geniu, și în timpă de duoă đile sosi la podulă Jiiului la Craiova. Acolo se într'uni cu compania III geniu și a V pontonieră, ce veniră de la Cetate. La podă se găsiaă câte-va luntre cari aă fostă aduse de la Galați cu trenulă, pe cari pontonieră le dete în Jiă. Dupe aceia priimără tot podulă óstei care se fabricase în Galați, adică pontónele cu călușile și scândurile podineloră, cari tóte veniră cu drumulă ferată și le dete josă la gara din Craiova. Din pădurile județului Gorjiă se aduse aci uă mare parte de lemnărie cherestea, despre care vomă vorbi. Și, osebită de cele priimite de la Galați, se lucră în scóla de meseră aci de către elevă, lucrătotoră sêrbă și militară, ramele pentru bărcă, cârme și tot ce trebuia, și vre uă câte-va bărcă le construi acolo, adică în marginea Jiiului la Craiova, ostașii de geniu. Dupe ce se aduse tot podulă la marginea apei, se aședă călușii p'în luntre și se porni pe Jiă în josă.

Pontónele construite în fabrica Galați și scóla meserii Craiova, s'aú transportatú la podulú Jiului ce e lêngá satulú Podari. Tot materialu podulú s'a încărcatú în cincí-decí de cará luate de rechisiție, și s'a pornitú pe termulú dreptú al apei luándú drumulú prin comuna Liveșii pêná la Gánjova. De acolo uá parte a materialulú, adică podiala și alte bucáți de lemne a le acestei construcțiunii, fu înaintate la Corabia, trecéndú prin Bechetú.

Din pontónele cele de ferú a le comp. de pontonierí, s'aú aședatú duoé podurí peste acestú ríu, pentru a trece oștireá ce venia de la Calafat spre Corabia.

Un podú fu construitú între com. Gánjova și Comoștenií, și altulú mai la vale, peste Jiú. Pe cel d'ântéi aú trecutú trupele pedestre și cavaleria; pe celáaltú, carále cu munițiune, bagage și provisiunii. Dupe ce a trecutú, armata la Corabia, améndoué podurile s'aú redicatú și s'aú transportatú la Dașova (Corabia cea formatá acum, care își are numele de la Corabia veche) și s'a construitú acolo podulú peste Dunăre.

Județele riverane și țeara întrégá rêmaserá uimite vędéndú acéstá mulțime de óste; infanteria a mai multorú regimente echipate bine înarmate, linia disciplinatá din casarmá, toți purtándú pe umere puscí cu baionete; dișii Curcaní, cei cu portú românescú și cu péna de curcan la căciulá, bărbați voinici, și cari erau cei mai mulți dintre foștii gránicerii teritorialii, ageri și plini de focú; vênătorii, ómenii mișlocii de staturá, cu pëlării cu cocardá și cu penagiu de pene negre, cei mai aleși trăgători; călárașii de țeará, purtándú bluse de pânzá albá cu gulerulú garniturí pe peptú și béuțile la mâneci roșii, cu nádragii

de dimie albă găităniți, cu căciulă negre de hârșie cu fundul roșu și cu ună lăntușă lăsată în formă de semicercă pe frunte, cu cisme lungi găitănite pe la turcă și cu pinteni, cu mintenu de postavu, cu manta și cu curele albe peste peptu, de cari se ține cartușiera și spada, cu caii mici, dér iuți, înarmați cu carabine; roșiorii, cavalerie în formă de husari; artileria cu uă mulțime da baterii cu tunuri de diferite calibre, și tunarii bărbați junii essercitați bine, și cu ofițerii ingenioși aprinși de entusiasm; apoi chesónele, transporturile de munițiune în furgóne, provisiuni, spitalurile și ambulante, și trupe de ómenii în tot felul de serviciu cum am mai đisú, marchitanii, speculanții, turme de vite cât s'a putut lua boi și oi, și câte se cere unei ostiri în campanie. Toți acesti trecurá peste podul de la Gánjova și mai din josú, încátu a spáriatú ochii locuitorilor și satelorú pe unde ei trecurá đile și nopti, ca la 40,000 ómenii.

Cea d'ántei bombă eșită din tunú înfióră auđul cu detunarea ei și oțelesce inimile celorú mai cercați ostași; celú d'ántei viforú iarna înspáimántă pe călătorú; cea dántei grindină care cade véra îngrijesce pe cultivatorú de frică ca să nu ajungă pe holda și viia lui; cea d'ántei obosiala, cea d'ántei durere este mai grea; dér în urmă se deprinde omul cu tóte și nu se mai teme de ele. Astfel și inimile junilorú precum și celorú maturi ostași, cari lăsaú la casele lorú părinți bėtráni, sócie și copii, se oțeliră și se deprinseră; și déca la ánteia chiámare și sunare a trómbiței încercară unú minutú înfiorare, auđindú ei bubuitulú celui d'ántei tunú dat în Calafatú, și resunetulú ánteilorú focurii de arme la Oltenița și 'n alte

puncturii isbi, turbură sufletu lorū; apoi după ce se concentrară în lagăre, vedându glonțele și obusele la piciorle lorū, se mișcară spre porturile Dunărei la vale, și li se dîse că ei vorū merge să caute pe inamicū peste hotare, nu 'l mai impresionă acēsta; și ei cu toții mergeau voioși cîntîndū în marșu lorū ostășescū. Ei dēr trecură precum se duću nuorii la vale cu sgomotul pasurilorū, resunetulū tobelorū și al trōmbițilorū, cu uraitulū celū greū al tunurilorū, tropoiturī de cai și resuflarea nemărginită de miū și miū bărbați ostași. În câte-va dîle acēstă armată fu înșiruită în marginea și înlăuntru comunei Corabia.

Înainte de acēsta, regimentul al V linie, care pe iarnă petrecuse la Focșani și în urmă se mări cu rezervele adunate, cooperă împreună cu alte trupe la Oltenița, care locū fu apoi ocupatū de Ruși; și elū trecu prin capitală, fu inspectatū de Măria Sa Domnitorul, venise la Slatina pe drumulū mare, și d'acolo drept la Turnu-Măgurele; trecuse pe plute și podurī mișcătore, precum mai arētarāmū, în 13 și 14 Iulie la Nicopole, împreună cu dorobanți, artilerie, unū reg. Roșiorī, și aprōpe tōtă divisiunea a IV; elū trecuse celū ântēi Dunărea, care fu ajutat la trecere de șalupe și unū bastimentū cu aburī.

La Corabia, P. S. S. părintele Episcopu Atanasie al Rōmniculū, a sântit apa cu uă mare procesiune de preoți și populațiune, a bine-cuvîntatū ôstea, fiindū presinte Măria Sa Domnitorul și D. Ministri... Și cele d'ântēi corpurī de recunōscere începură a trecē fluviulū pe acele podurī mișcătore, precum la Turnu-Măgurele, remorcate de bastimentulū cu aburī românescū Rōndunica; în aceste

intrându divisiunea III; apoi grosul armatei pe pod, conținându divisiunea II, și divisiunea I rămânându d'a inspecta pe țărmii României la Calafat mișcarea Turcilor.

În curând, precum arătarăm, podurile de pe Jiiu fură aduse la marginea Dunărei în dreptul comunei Dașova, care vine în față cu Măgura de peste Dunăre, spre a se construi acolo un pod mare peste care trecu oștea.

Malurile Dunărei erau înalte la marginea acestui punct, și a trebuit să se taie pământul ca să se facă un vad de trecătoare. Podul fiindu compus din bărci cu călușuri și cu scânduri precum s'a mai țin, se aședă în două bucăți, unul cu capetu de pe țărmul stâng pe insula de nisip care este la mijlocul apei, și celălalt de pe insulă pe țărmul drept dunărean. Unde se lega podul cu capetul despre noi, era un zăvoi de richită și sălcii. Acesta a fost tăiat de dorobanți; și șosea cea nouă, la tăietura malului, se construi și se întări cu șanțuri și cu fascine de nuele; și la căpăteliul de pod fură aședate gabioane umplute cu pământ, ca să stea înțepenit, precum și în insulă așemini, ca să potă trece pe el carăle cu poveri, cavaleria și artileria cea grea. În câte-va zile către finitul lui Iulie și în Augut, armata română trecuse în Bulgaria pe la mai multe puncturi: cea de la Corabia, pe pod, în comuna Măgura, și cea pe la Turnu la Nicopole și mai departe. Ea avea aspectul, prin acești ostași cari luară un aeru pre serios de cum trecură pe pământurile Turciei, precum era acum două secol și diumătate, condusă și comandată de marele hero al Românilor, oștirea și cu vulturii românesci!..

Ostirile d'ér de la Măgura, înaintară trecând prin diferite drumuri și coprinđendū tóte punctele interesante și tóte comunele spre partea aceia; și strângénduse mai tótă acéstă oștire, după ce trecuse riul Vidu mai la vale de Nicopole, se întâlneiră cu trupele cari veniaū de la Nicopole și tabăriră sub nisce dealuri mărețe formândū unū lagărū imasantū în dreptul satulū Muselim-selo, și apoi la Breslenița. Acolo începură a construi șanțuri și întăriri. Ele n'aū desprețuitū pe inamicū precum făcură Rușii; saū că acestora le scăpase din vedere de a face asemenea lucrări, prin locurile pe unde ei trecură. De acolo óstea română merse cu tactică înainte pênă în dreptū Pleвна. Uă despărțire din acéstă óste a rămasū la Ghighi, ūa comună în dreptul Măgurei, ca corpū de observație spre Rachova, — Vidin.

Din cartierulū generale de la Poradim, s'a dat de către Măria Sa Domnitorul uă proclamațiune, cu data 27 August, și subsemnată de D. ministri; prin care arétă Românilorū, că, armatele aū trecutū Dunărea în Bulgaria, și că ele vorū intra în acțiune luptândū alături cu armatele ruse în contra Turcilorū.

XII

SCIHMNICULŪ IOANICHIE

Convenimū cu lectorulū, ca, pênă óstea va înainta cu lucrările sale de la Breslenița și mai departe, să cerce-

tămă și să aflăm ce se făcură acei trei sergenți din cunosința noastră, despre cari numai vorbirăm din lagărul C'alafatului?

Afară de esserciți și continue lucrări de cari erau ocupați, când ei n'aveu nici un lucru se vedeu jucându țintarul, fiind cu ochii ațintiți pe nisce liniuțe însemnate cu creta pe vre uă scândură, pe care tot muta nisce petricele; orî, câteși trei ei, se preumbla p'în lagăr precând soldații curăția armele, munițiunea pregătindu-se la uă inspecție riguroasă; saū, că, tot se învîrtia pe dina-intea redutelor admirându măiestria cu care erau lucrate și armate cu tunuri de calibru mare, tôte îndreptate către inamic; orî, că, se aședeu câteși trei pe vre un mal, de unde puteu privi cursul măreț al Dunărei, saū, că, se grupa p'în gârliciul vre unui bordei, ca să se dilecteze cu câte un pēchar de vin; orî cântându cu fluerul; saū, citind vre uă foie publicată despre resbelul Rușilor cu Turcii essagerându pré multă lucrurile; saū, lângă un focșor séra, narându succesele avute cu duoe țile mai înainte în recunoscere peste Dunăre; saū, Mitea, în vorbă cu Viscol, mai amintia, ca omul despre ce îl dore pe el, câte nuvele mai aflase despre acea fică la care el tot se mai gōndia, și că pe bētrâna bunica ei a vedut-o p' în Bucuresci. Cum ar' fi lipsit ei d'a se aduna, déca ar' fi fost acolo? ca să mai vorbiască de acestea și câte și mai câte, precând alți militari căscau gura și bleojdia ochii la asemenia istorii povestite d'a le soldaților români și străini?

Vorbindu despre ce se petrecea nou și importantu, să nu uităm luptele soldaților români în ostrovul pădu-

rosă Gamotarnița. Acolo în fața redutelor turce, cu acest nume, Căpitanul P... și sub locotenentul E... deteră esemple de coragiū prin recunoscerea ce au făcut pe țermulū dreptū dunăreanū și ataculū din ostrovū cu mizamiū turci. Asemenea și afacerea din insula Canapa...

Pe la începutulū lui August, uă șalupă cu aburī, venindū de la Severin de a merge la Corabia, a fostū atacatā, mai josū de Vidin, de câte-va bărci cu turci. Apĕratā fiind de câți-va soldați și cu unū locotenentū, se întĕmplase cā se îngropase în nisipū la capĕtulū ostrovulū Canapa. Locotenentul Maurodin cu mare greutate abia putu a o scāpa d'a nu fi luatā de turci, s'au scufundatā... Aceste și multe altele erau fapte cari se petrecurā p'atunci, pe cursulū fluviulū în diferite puncturī aprōpe de lagāru, de cari soldați se ocupaū... Acestea de uă-cam-datā pĕnā sā venimū a descri și altele particularī, privitōre tot la oștire.

E cunoscut cā la Corabia precum la Calafat veniserā părinți și cunoscuți sā ia ȃiua-bunā de la ostași ce plecaū. Și pre lângā atātea "scene de inimā între acesti fi cu părinți lorū, pre lângā lacrimile femeilorū și strĕnsorile de māini a le cunoscuților, se întĕplā cā nu lipsi în asemenea împregiurāri și câte ceva ciudatū, ba chiarū de risū. Viscol din artilerie sta pregătitū cu caii inhămați ca sā mĕrgā din Corabia pe șosea la podū, spre a trece. Elū era gătītū, cu tōte cā lucrase la preparative și era împovăratū de cāldura ȃilei, era gătītū cu pantalonī de postavū surū avĕndū unū micū șnurū roșu, cu tunica de postavū civitū, cu gulerulū și pe la bănți cu roșu și cu galōne de firū; bumbiū galbenī, frecați, strā-

Incindă; avându peste peptu-î uă lentă de pele, de care este ținută cartușiera și sabia; cu revolverul la centuronă; și cu bonetu (capelă) cu ună ciucure roșu dinainte în frunte, gătită tocmai ca cum s'ar duce la nuntă. Uă femeie străină atunci, care avea óre-care aparință de lucsu în portulă ei și cu semne în obrasă, stătea alături cu elă ținându-lă de mână. Ea avu aerū ca cum n'ar' fi voită a se deslipi de elū, și că era gata de a trece cu dēnsulă peste Dunăre. Și acēsta n'ar fi fostū cu neputință. Multe femei pióse, pornite de unū nobilū simțimentū, aū făcutū acte de charitate și umanitate la ambulantele óstei, saū Crucei-roșii; énsă cea de susū arētată n'a voit să se înscrie în numērulă acestorū generóse și nobile femei.

Eată ce ar' fi voită dēnsa, dupe cum ne spuse omulă presinte. Cāt se interesă ea de dēnsulă, îi propunea feldefelū de lucruri, bani, ajutóre și multe nimicuri numai să se înpace amēnduoī, să uite elū óre-cari nemulțumiri ce i se 'ntēplase altă-dată, și să 'i promită că de sigurū o va lua în căsătorie dupe terminarea campanii.

Unū ce énsă cum nu era în obiceiulă, elū, Viscol, îi refusă tóte acestea verde și limpede. Femeia îi vorbia, îi suridea, plânse pučin dinaintea lui, flū jură, îi aminti suvenirī plăcute, îi promise și aurū, earū elū cam rîdēndū tăcea și o privia cu indiferință. Dēnsa apoi se mánie, flū lāsă de mână, și îi díse: 'o să te căesci, dér o să fie târđiū!, Apoi femeia earăși apăru linistită dupe ce avusesse unū minutū fruntea posomorită. În urmă cu vorbe mai domolite, tocmai în momentulă când se dădea semnalulă de a pleca artileria, ea îlū întrebă: — Mitea sergentulū, care a fost la Galați și la Ismail, unde e?

Viscol îi răspunde : — De ce întrebî de dînsul? Elu este supărat mîniosu ca unu tigru, coci a aflat de la bētrâna din Ismail, cum că D-ta vîriși intrigă și miđlociși furarea fetei pe care elu voia să o ia de soçiă. —Cum? Eū?... îi đise femeia cea însemnată schimbându una dupe alta fețe în obrasu.—Da, dumnéta, adăogă sergentulu artileristū. Ai făcut unū dievolescū pasū ca să iai bani de la nisce nelegiuiți!.. Lucrurile, de și târđiū, s'aū aflat și sîntū sciute. Diavolu, đice unū proverbū, fși sparge uă-dată opincile, drăcia nu rēmane pentru tot-d'auna fără a se da pe faciă. Veī avea parte pentru acēsta de Satana, drăguță leică!..

Dēnsa mult turburată de uă așa aspră împutare de la acela pe care ea cređuse că 'lū va împlānđi și îndupleca vre uă-dată, reținu mânia adāncă întrēnsa, și apēru zîmbindū : — Pré aspru și fōrte nedreptū judeci pe uă slabă femeia! — Ori-ce faptă nemoralē și vătămătōre societății se judecă de lume ast-felū!..

Ești fōrte crudū ca unū adevērat Viscol! replică femeia. Voescū ēnsă să sciū unde este Mitea sergentulu, tocmai că đici că elu mă crede că sîntū vinovată...

— El a fost dus în congediū, trebuie să fi venit la regimentū.

Precānd đicea acestea sergentulu Viscol, trōmbița și sună...

În adevērū duoi sergenți, cei din cunoscînța nōstră, aū fost cerut într'uă aceiași đi congediu pe timpulū cānd se da congediū : Mărian pentru a veni în Bucuresci să'și vedă familia, și Mitea care voi, mai 'nainte d'a intra în resbelū, să cerceteze și să vedă pe bunulū seū, acel bētrân anachoretū care era la schitul Lainicilorū.

Din cât s'a vădută, acea femeie avea unū interesū să trecă și dēnsa cu armata în Bulgaria, ēnsă nu' vinea a o face decât cu titlu de vre-uă rudenie, saū travestită; îi trebuia negreșit unū titlu... Cât despre Viscol, îi refusase a o numi cu titlu de soția lui.

Cu tótă naivitatea ce o avea une-orī, pasiunea tutunului și a vinului, elū fu dominatū astă-datā de uă mândrie și tărie de caracterū care e de mirare; fu mulțiămitū că n'a priimit nimicū de la acea femeie, ca să nu 'i promită ce cerea dēnsa. Lectorulū nu va sta mult la gōndurī de a înțelege lucrurile. Déca soțietatea numită, care are de scopū să aglomereze tot aurulū lumei la dēnsa, era mulțiămită că s'a declaratū resbelulū acesta, ea își avea membri ei răspândiți prin tóte părțile fără deosebire de stare și secsū. Înțelegeți, că, pe lângă cheltuelile enorme cari se facū cu produse, cumpēratulū a tot felul de efective și transportulū lorū, nu mai puçin costă pe beligeranți sumele cu cari se plătesce spionagiulū. Acéstă femeie fusese precum mai auðirăți, la Zimnicea, Șiștov, Nicopole, trecu și Oltulū pēnā la Corabia, și de aci s'a înturnatū earā la Giurgiu, de unde venise.

Din cât! se vede dēnsa o rumpsese, se desfăcuse de: *Domniului!* acela de la Galați; și acum căuta să 'și schimbe rolulū, cât și, nu mai puçin, se ocupa de alte îndeletniciri mai câștigóse!..

Viscol, cel-ce a aflat antecedentele vieței ei, era mulțiămitū de duoē lucruri, ântēi că a scăpat de acéstă femeie, și al duoilea că trecea Dunărea. Sciea una și bună, că : ostașulū trebuie să mērgā la mórte fără a se teme de dēnsa; și, că, trecēndū Dunărea făcea cunoscință

cu uă țără unde îi plăcea tutunul și vinul cel roșiu care ese de la Nicopole și de la Vidin.

Vomă urma de aci cursu lucrurilor ce se mai petrecu, stricarea podului de la Corabia, după ce a trecut armata, ca să se reconstruiască la Turnu-Măgurele; și tot-d'ua dată să găsim pe sergentul nostru pênă a nu e- spira congediu care l'avusese pentru cincî-spre-ședece zile.

* * *

Munții și pădurile sînt destinați a conserva aerul curat cît și a inspira idei mărețe și poetice. Din aceste idei și obiceiurile părintesci nasce în omă amorul de patrie!.. Acolo în mișlocul pădurilor seculari între văile pe unde curge Jiul, între Parengü și Vülcan, acesti munți, cît și Balcanii de 'nalți și renumiți, între văile acestui interesantü rîu, este situatü schitulü Lainici. D'asupra lui, spre drépta între stânci posomorite și ocolitü de rîpe profunde, se află, la adăpostul unor pădurici, unü altü schitü care se numesce: Locurile-rele. Crucea de pe aceste bisericuțe, în aste părți isolate în sênulü Carpaților, reflectă în rațele luminei la răsărirea sórelui și apusu lui ca unü fulgerü luminosü, între aceste piscuri înalte pênă la nuori, verđinde cu pădurü de brađi și fagi, și cari închide orizontele de tóte părțile. Clopotulü auđindu-se în mișloculü acestorü pădurü rêsună ca unü orgü ce denunță mărirea lui Dumneđu pretutindenea și deștéptă în omü credința!.. Populațiunea de prin comune depărtate vine ca să asculte liturghia la aceste bisericü, unde locuescü vre-uă câți-va octogenari călugherü. Mai rarü este ca să vinë cine-va la Lainici și să nu mérgă de a vedea pe Ioanichie pustni-

culă, care locuesce la óre-care depártare pe maguea Jiiu-luĩ, în miđloculă pădureĩ, singurũ elũ dimpreunã cu unũ discipulu al seũ, departe de atãtea vanitãŷĩ lumescĩ.

Lectorulũ va voi sã scie încotro sũntũ aceste schitu-leŷe ŷi care e calea spre a merge la ele? De la Tĩrgu-Jiiuluĩ sũntũ duoẽ cãĩ cari se dẽsfãŷurã în susũ pentru a ajunge acolo : una care conduce pe la Bumbescĩ, urcãndũ plaiulũ ŷi scoborĩndũ în Jiĩ la vre-uã 15 chilometre înainte, ŷi alta care trece mai îndãrẽtũ Jiĩul pe la Turcinescĩ, duce pe ŷermul drept la Porcenĩ, ŷi d'acolo urcã muntele petrosũ arsũ de sóre pẽnã ce ajunge în vírfu luĩ, ŷi d'acolo începe pădurĩ ŷi a se vedea munŷĩ Bratculuĩ fórtẽ rĩpoŷĩ, în a le cãrora stãncĩ sũntũ încuibãŷĩ vulturĩ, urŷi ŷi capre, singurĩ locuitorĩ ai acesteĩ regiunĩ. Unũ pẽrĩũ curge de desubtulũ acestorũ stãncĩ în adãnculũ valeĩ de la care muntele pórtã acestũ nume. Calea acẽsta, saũ mai bine đis poteca, este aŷa de scarpósã, suiŷurile ŷi scoboriŷurile atãtũ de repeđĩ încãt la tot momentulũ socotesce cãlẽtorulũ cã se va prãpãstui cu calũ cu totũ în adãncimile Bratculuĩ. Mai sũntũ duoĩ munŷi de la acesta cari sũntũ acoperiŷĩ cu brađĩ, pe cari îi sui ŷi 'ĩ scoborĩ, ŷi se vede apoi spre rãsãritũ cursul Jiiuluĩ mãreŷũ ŷi pitorescũ, p'a le cãrũ ŷermurĩ este situatũ Lainici : biserica, chiliile cu anachoriŷĩ ŷi cu grãdinele sale.

De điaua Schimbarea-la-fãciã 6 August, e sãrbãtórea chramulũ bisericeĩ *Locurile-rele*. Se vedũ acolo, din Jiĩ, de la Lainici, ŷi pẽnã susũ la Locurile-rele, uã mulŷime de visitatorĩ, populaŷiune care vine din munŷiĩ învecinaŷĩ, ca sã asculte serviciulũ divinũ de sãrbãtórea acẽsta. A-poi eĩ recompensã ostenেলা astuĩ peregrinagiu cu unũ os-

pēju în tótă strălucirea, aducându acei pioși ómenî, produse și de tóte cele trebuincióse.

Țera fiindu acum în resbelu, P. S. S. Episcopulu dădese ordinî d'a se face rugăciune (moleben) pentru victorie: și acésta ajunsese pênă la schitulū ȕisū. Superiorulu d'acolo, unū venerabilū călughěrū din Cernica, dupě liturghie, a citit aceste rugăcinnî în miȕloculū populaȕii muntene, care sta ingenuchiatā, și femeile ascultaū ster-gěndū ochiî de lacrime, pentru pārinȕi, soȕiî, fraȕiî și pentru toȕi cari sūntū în resbelū. În miȕloculū acestorū romāni munteni citia preutulū venerabilū, și alăturî se gāsia unū oșteanu dorobanȕu, așa cu căciula de miȕă nēgrā și investitū cu mantaoa surā. De și era cu gradū de sergentū, era încālȕatū cu opinci, cari se pórtā la acele locuri petróse, și pentru mai multā ușurinȕā. Acesta era Mitea sergentulū cunoscutū, și pe lângā elū se grāmădisse țěrānime romānā, mai multe familii a le pāstorilorū din cunoscinȕa lui. Soare era acolo cu soȕia și copii sei. Bětrāni uncheși, bārbaȕi maturi și juniî, cu care elū mai de mult pāscuse oile în munȕii învecinaȕi, se uitaū la elū cu interesū. Toȕi ilū privia cu unū felū de admiraȕiune. Dupě ce eșirā din bisericā, Mitea se îmbrāȕișā cu un viū transportū de bucurie cu fraȕi sei, și femeile mai mult ilū încongiuraū vorbindu-i și întrebāndu-lū de tóte d'a le stāri lucrurilor din țěrā... Bětrāni arětāndū cu degitulū la elū, spunėu de Tudor Vladimirescu și óstea sa, care a rėdicatū āntėi stindardulū în plaiulū acesta, la Turcinesci; acei bārbaȕi maturi vorbiaū de mișcārile de la 21 și 48, cari furā pornite āntėi din acestū judeȕu, și acum earā acesti panduri miliȕieni, fi celorū bėtrāni, în-

truniți la unu locu cu români de prin Vrancea, Iași, Niamțu și Dorohoiu, voru merge să lupte și să móră pentru renumele loru din trecut, pe câmpulu de bătălie. Și după ce vorbiră ei acestea tóte, își luară d'acolo ȕiua bună.

Precum mai arĕtarăm, coborându de la Locurile-rele spre drĕpta, munți se mai depărtează făcĕndu locu Jiu-lu care merge șerpuidu pe la póele loru. Se desfășură acolo uă vale deschisă între munți. Potecile ei suntu întrerupte de copaci mari răsturnați și erburī crescute de statura unu omu. Pe valea acĕsta în susu la óre-care depărtare de la schitu Lainici pe marginea Jiiulu, alături cu scurgerea unu pĕrfiașu care vine din susu din păduri și dă în Ji, este scorbura în care trăesce numitulu anachoretu Ioanichie. Aci e unu felu de speluncă în crăpătura stâncei ce coprinde acĕstu locu. Uă ușă, mai mult nisce bușteni de copaci căđuți, practică intrarea în ea. Unu omu ajuns în adânci bĕtrânețe, cu obrasi încadrați de uă barbă albă, macru la chipu, ĕnsă cu uă căutătură senină, investmĕntatū cu uă rasă simplă, cu unu traiu de tot sobru, frugalū în mĕncare și pacientū, elū este în miscările lu viū; eară vorbele sale suntu ascultate cu venerațiune de orī ce visitoru găsind tot-d'auna conso-lațiune dinaintea lu... În alți timpī, mai de mult când fabula ținea locul luminilor ce ne dă cristianismul, l'ar' fi luat de vre unu oracul, după viața contemplativă în astă a lu sichăstrie. Tótă ocupațiunea acĕstu anachoret este d'a se ruga pentru întrĕga omenire și a îngriji dealbinele a duoi trei stupi ce elū fi are lângă locuința sa. Pădurea este sumbră; stâncile și malurile riulu facū tótă frumusețea spectaculu-

lui ce elă privesce. Jiul în curgerea lui continuă s'aude cu murmura undelor sale ca uă musică.

Sergentul care venise să ia de la dânsul bine-cuvîntare, fu priimit de elă cu uă sântă și căldurosă îmbrățișare. Ce a putut să 'i dea era fagurî de miere și bune consilii. Junele stătu acolo, și bătrânulă fiind alături îi vorbia și vorbele lui erau mai dulci și mai pătrunzătoare ca tôte. Acela ascultă atentă cele șise despre mărirea și bunătatea lui Dumneșeu. Ioanichie la întrebarea ce sergentul îi făcuse de cum petrece, îi adăogă : Călugherulă nu trebuie să aibă lipit de sine interesulă argintului, nici rîsă pe busele lui, ci lacrimi în ochi 'sei elă să sfătuiască, să plângă și să se roge lui Dumneșeu pentru tótă omenirea!. Militarulă îi vorbi în scurtă, că va merge în resbelă pentru neamulă și țera sa. Anachoretulă îi respunse : „Este dătorie, fiule, ca tot omulă să apere țera „în care s'a născută, pre aî sêi și credința, biserica părinților; așa vei face tu, fiule! Luptă din tótă puterea ta împotriva vrășmașului teș înarmată, ênsă să fii blândă cu elă după ce l'ai învinsă și l'ai desarmată. „Rogă-te pentru elă, ajută'lă pre elă dându-i pâine, că așa poruncesce sânta nôstră credință de creștin : să iubescă pe aprópele têu și ênsuși pe vrăjmașul têu să 'lă iubescă! Potrivniculă care e înarmată este uă feară care te sfășie în luptă, déca vei șede dinaintea lui; omulă ênsă învinsă e ună frate pe care cată să 'lă îmblândească, să 'lă lumineze și să 'lă adăpostescă, precum ne șice sânta evanghelie. Fiiule, fii bună către celă nefericită, și să fii aspru să te luptă cu bărbăție să învingă pre celă ce caută reș și se rădică cu armă asupra neamului și

„părinților tăi!.. Ține, pórta acestú semnú prin care ad-
 „vêrulú s'a înălțatú și Iumea ne'ncetat aduce coróne de
 „florí și rugă Mântuitorului eí Iisus. Acestú semnú, uă cru-
 „ciuliță, să l' ai tot-d'auna! Fii cu credința pironită către
 „Dumneđeú și nu te maí teme de nimica. Acéstă cruce
 „te va apêra; va fi scutul teú în nefericiri. Nu uita ênsă
 „vorbele mele : Crucea este semnulú credinței și mântui-
 „rei fie-căruia crestin!..“

Mitea luă uă cruciuliță din mâinile bêtránului sicha-
 stru care elú o purta, de cornú de rinocelú. Vorbele lui
 ênsă adênc îlú pêtrunseră. Státu ce maí státu în umila
 locuință dér splendidă ca natura unde trăia bêtránulú a-
 nachoretú, vorbi, se ospetă din cele ce ómenii aduseră
 acestuia; rêmase puține țile, și apoi îi sêrută drépta prii-
 mindú de la elú bine-cuvîntare. Și plecă earășí pe calea
 pe unde a venit, trecêndú Jiul pe la Lainicí. Îi rêmăsese
 numai patru țile pênă să'í espire congediulú.

XIII

ÎN CE STARE SE AFLA NICOPOLE

Dumneđeú este pretutindení! Elú ajută pre cei buní
 și pe călêtorí! Ostașulú care era destinatú pentru câm-
 pulú de luptă, armatú numai cu tesaculú, merse aprópe
 tótă nóptea prin întunecósele pădurí, sui și scoborí câte-
 va dealurí a le plaiului Bumbescii; și, la țiuă, ajunsese în
 comuna care se întinde la pólele plaiului. Elú acolo găsi-

d'ale mâncării și uă ceată de călători ce mergéu grabnică către orașu. Între acești era Soare care venise cu câțy-va cai. La 9^{1/2} ore se aflară în Tîrgu-Jiului. De acolo militarulă avu uă altă ocașiune. Uă căruță mergea la Filiași, Soare îi mâna caii. Și séra pênă a nu apune sórele trecuseră de Țîntăreni. Aci elū se despărți de Soare care plânse. Cândū ajunse la Filiașū, unū trenū tocmai sosise la gară pentru serviciu ostășescū aducéndū produse. Mitea se urcă în elū ca unū voinicū și tocmai la Peatra se dete josū, cam la mieđulū nopții. Elū era odihnitū; nu stătu mai nimicū acolo, și o luă la drum pe josū pe șoséoa Caracalului, care e construită în mare parte pe antica calea Romanilorū din timpī lui Traian. Pe acéstă cale erau îmbulđite cară încărcate și uă mulțime de călători cari mergeaū la Corabia.

Mitea luă direcțiunea spre Celei; alăturī d'acolo este Corabia. Elū se informase de pe drumū că regimentul seū era într' acea parte.

Dupe regulă și fórte la timpū se presintă Mitea la comandantulū seū, care era unū căpitanū june; și acesta îi dete uă însărcinare, să essecute transportulū de bagage și munițiunū a le regimentului, cari veniaū în urmă. Cu acéstă ocașiune elū rămase cu vre nă đece dorobanți căciulanī îndărétū de a essecuta ceia ce i se ordonase.

La 25 August, s'a terminatū trecerea armatei române pe pământulū Turciei, a bagagelorū și provisiunilorū. La 26, tot podulū fu desfăcutū și aședatū cu tot materialul p'în bărci pentru a 'lū transporta și a 'lū reconstrui, în dreptū Turnu și Nicopole, pe Dunăre. Pornirea din dreptulū Dașovei, a acestorū plute cu materialulū podului s'a

întemplată să fie pe la două ore după amia-zi. Nu scimă prin ce împrejurare sergentulă acesta se găsia cu podulă între soldații de geniu și pontonieră. Ei plutiră tótă ziua pe Dunăre cu ună timpă liniștită. Nóptea ênsă începu uă vijelie. Atunci ei traseră cu șașa cargesonă la marginea unui ostrovă. A duaă zi nu încetă vântulă, și cu tóte acesteă ei fuseră nevoiți să înainteze pe cursulă fluviulă la vale, mai cu sémă că provisiunea de hrană o avusese numai pentru uă zi. Ei luptară cu valurile amenințátore cari se întăritară și mai multă prin ună vântă violentă ce începuse din noă a sufla și cu stropuri de plóie, pe la ziua diumétate. Par'că elementele erau revoltate contra acestoră militară cari punéu tot zelulă spre a face détoria loră. Ei rēdicară mantalele pe capă spre a se feri de acestă vântă violentă ce umfla valurile și era aprópe d'a Ț afunda. Vântulă îi împingea mereu spre malulă drept ală fluviulă; și ast-felă îi sili să țermuiască acolo, neputēdu-se depărta cu atâtea bateluri și cu tot materialulă acela spre largulă apeă. După uă călétorie mai bine de două-spre-șee ore, la óre-care depărtare înaintea loră ei vēdură Nicopole. Configurația locală este pitorescă. În marginea acésta a Dunărei se rēdică nisce maluri de uă înălțime colosală; ele conțină uă peatră albă și se arétă cu mai multe stratură și cu tot felulă de forme. Sub aste maluri, unde legară plutele acesteă numeróse, ostașii aprinseră foculă; rēmaseră puçini ómenă de pază, și ceilalți cu puscile în maină, porniră a merge pe nisce poteci înguste și rípóse în susulă aceloră bolovănóse maluri. Drumulețulă care ei găsiră scotea la casa cea acoperită cu olane a unui pichetă turcescă, care era situată

pe înălțimī în fața Dunărei. Ei traversară în drépta și 'n stânga aste stânci cari se opunéu la suișul lorū; și, când ajunseră la culme, putură cunósce că acéstă rēdicătură era într'ua înălțime mai mult de 100 metri. Pichetulū ȓisū se afla tocmai în vârfulū dealului, avēndū pāreții din lespeȓi de pétră, cari aū fostū pe dinlăuntru vāruiți și se innegrise de fumū; cu duoē sobe făcute din o-lane cu pāmēntū, în formă conică; și, în locū de paturī, nisce prispe rēdicate de pāmēntū, cu burueni și cu fānū așternute. P'acolo se vedea că trecuseră Cazacii; sobele erau sparte și pichetulū întregū distrusū sub uā mulțime de bolovanī aruncați pe elū. Mai de-lăturī de aceste malurī erau nisce dealurī cu vii, și sub aceste dealurī vre uā duoē sate. Mitea privi cu mare atențiune spectaclulū represintatū ochilorū sei, pārēndu-i-se că vedea, de cealaltă parte, câmpiile mănóse a le patrii sale, satele, pădurile și plaiurile Gorjului; acésta mișcă sufletul seū. Unii dintre oștenī, își făceau de lucru rēdicāndū bolovanii de pe casa aceia și ȓ prāvālia privindu-i cum se rostogolescū cu mare urlētū lovinduse de stânci și de alți bolovanī culcāndū la pāmēntū tóte pēnā ajungea în marginea Dunărei, ear alții culeseră pepeni din bostanele megieșite și strugurī din vii, încārcāndū mai multe mantale și ducēndu-le cu spinarea pentru frații lorū, cari erau lipsiți de pāine și orī ce altă hrană. Mai 'nainte, tot pe acele înălțimī, gāsirā earășī uā casă de pichetū care era în starea celei d'ântēi. De aci scoborirā pe poteci la țermī. Pe óre-cari pozițiunī vēȓurā baterii a le turcilorū, acum pārasite; aceste baterii erau cele din dreptul Is-lazului. Purceserā în fine cu tótă anevoința ce le o ca-

usase vântul, care nu înceta d'a sufla în susul apei, și merseră pînă târziu la Turnu-Măgurele, unde era destinată a se reconstrui podul.

Sergentul nostru, fără a se opri la marginea unde orașul este departe mult de țermi, plecă însoțit de patru dorobanți și trecu, într'ua barcă, drept în fața orașului Nicopole. Orașul acesta este situat cam pe vale între uă tăietură de dealuri. În dreapta, pe înălțime, este cetatea ocolită cu un zid tare și cu tot felul de fortificațiuni, și în stînga e dominat cu baterii și redate de pe culmea dealului. Dunărea curge pe dinaintea lui, și portul se uie de tot lângă oraș. Are biserică creștinească și geami, fiind aci locuitorii Creștini și Turci.

Bătrânul și istoricul Nicopole, care a avut în sînul se uie atîți generali Români, și a vedut desfășurînduse în câmpiile lui ostiri gloriose; unde s'a petrecut memorabila bătălie între ostile lui Baiazet cu Creștinii, comandați de regele Ungariei, cînd atîți bărbați iluștri au plătit atunci cu viața greșiala unui plan rău combinat, acum era mai mult ruină, devastare și morminte pretutindeni. Un număr însemnat de case, geami și magazine erau sfărîmate de bombele obusele ce căduseră pe ele. Magazinele cu grâu ardîu încă; eșia din ele fum și flacări. Muri cetății în unele părți erau distruși. Pe stradele lui cele strîmte abia se mai vedea cîte un om rău investit ducînduse cu asinul cu două mici butoie pe samar, care scobora la Dunăre ca să aducă apă. Cadavrele, stîrvurile se găsiu pe Țiumătate sub dărîmături fără înmormîntare. Căini și tot felul de animale sta morți din Țiua înfricosătoare cînd el uie fu învins și luat cu asalt.

Casele cele mai multe erau părăsite, stradele pustii; și, afară de Crestini, ce rămăseseră în el, numai câte-va familii turce, bătrâni, femei și copii sta grămădiți dinaintea unei geami, cu un focșor dinaintele, fumându cu cinbucile, ferbându în nisce căldușe cafea, și uitându-se spăriați la soldații ruși și români ce trecu. Mitea ajungându dinaintea acelei geami și vedându populațiunea turcă în starea cum o descriserăm, o privi cu oare-care compătimire. El și camarazi săi au cerut de la acești bătrâni musulmani să le vîndă cafea. Uitându-se cu căutătura spăriată la dorobanți, ei turnă p'în filigene scoțendu cu un ibricel din căldușe cafea, și le întinse dîcîndu : geaba!.. Mitea plăti prețulu lor, și un bătrân luă moneda de argint, mulțămîndu numai cu busele și plecîndu cu capul. Ostașii traversară de aci mai tot orașulu nevêdîndu altele decît cele ce descriserăm. Înaintară de acolo și merseră pe șosea în sus, care duce la fortereță. În lăuntru cetății erau Ruși. Bateriile acolo erau fărîmate, tunuri de un mare calibru demontate; grămeți de ghiulele, cartușe și arme se găsia aruncate prin baterii. În bucătăriile ce le au avuți Turcii, în cazanele cele mari de aramă și dîdite cu cotlone de cărămiți, ferbêu acum borșu ostașii ruși. În cămările de păstratul celor victuale, puseseră rușii munițiunii și altele...

Însă sergentulu Mitea cât și ceilalți dorobanți, fiind suiți pe culmea cea înaltă a cetății, putură vedea în depărtare peste dealulu cel mare de la spatele Nicopolelui spre miadă-și, sate și orașele, dealurile cu păduri și cele acoperite cu vii, și mai departe desemnându se la orizontu

plaiurile și munții Balcani. Acolo, ceia ce făcu pe miilitarū să Ț bată inima, fația lui se schimbă în colórea plumbului, și ochii scînteiară în orbita lorū mari, auđi fórte de departe vuuirea tunurilorū cu unū sunetū înfi-orătorū. Ostirile române ajunseseră, trecuseră de Verbița înainte, tábăriseră în lagărū în bivoacurī, se puseră a lucra tranșeurī și fortificațiunī, și începuseră ataculū în contra redutelorū de dinaintea Griviței, fortificate și înarmate de oștirile lui Osman la Plevna...

„Până de séră, băieți, Țise sergentulū către acei do-
„robanți de cari era însoțitū, să mergemū să ajungemū,
„cât de înnoptatū, că acolo este regimentulū nostru!..

PARTEA A TREIA

XIV

ASALTUL DE LA 30 AUGUST LA REDUTA GRIVIȚA

Pilavna, saŭ Plevna, precum mulți obicinuescŭ a ȳ dice, e unŭ orașŭ la patru-șeci și cinci kilometre spre Sudŭ de Nicopole. Conține unŭ numărŭ ca 15,000 locuitorŭ; Bulgari, Turci și câțŭ-va Evrei; are unŭ aspectŭ pitorescŭ vędęnduse, în fundulŭ acelorŭ văi, minarelele a duoę trei geamiŭ rędicęnduse înalte d'asupra caselorŭ și cupolile bisericilorŭ creștine, dintre cari una e cathedrală.

Situatŭ între dealuri cari l'încongiură de tóte părțile și încrucișându-se prin elŭ căile cari comunică cu orașele principale din Bulgaria, de și nu s'auđitŭ vorbinduse de elŭ cu ocasiunea resbelelorŭ ruso-turce de altă-dățŭ, în campania acęsta jucă unŭ rolŭ fórte însemnatŭ, unde armatele rusesci și române găsiră uă resistență puternică; fiind acele pozițiuni, acele înălțimi, fortificate, ocupate de trupele lui Osman. În fundulŭ văii aci este orașulŭ Plevna, recunostŭ pentru comerciu de caŭ; în elŭ acum Măreșalulŭ turcŭ aședęse cartierulŭ seŭ generale.

Spre a ne face uă idee de importanță strategica acestui tărîm, amă putea numi, ca pozițiunî, vre unul din orașele nóstre muntóse, a le căruî dealurî dimpregiurüşî lunca în care este situatü să sémene cu ale Plevnei. Când am dice Argeșul, saü Cămpulu-lungu, n'am greși tocma pré multă; ênsă să luămü Piatra avëndü de uă parte munțiî cu rîulü Bistrița, în spate gârta Cuejdul și dealurile ce ó domină din tóte părțile, care echivalează încât-va cu numărulü și întinderea locuințelorü orașului bulgar.

Óre uă armată bravă n'ar putea întări pozițiunile aceste și a face ne 'nvinsü orașulü, precum Osmanü făcu din Plevna?

Decî, Plevna cu aceste pozițiunî tarî naturale, cu acele dealurî și văi cari se grămădescü într'ua distanță óre-care p'împregiuru-î, am putea dice că se asémănă cu unü găvanü a căruia deschidetură este spre Vestü, care e șoseoa ce trece Vidulü și duce către Sofia și Vidinü. Rîulü Vidu curge la vre uă câțî-va kilometri aprópe de astü orașü. Mai sîntü vre uă duoë apșóre, precum, Tucinica și Grivița cari curge p'aci: cea d'ântêî prin miđloculü Plevnei și cealaltă ocolind-o se împreună afară din orașü și se vérsă în Vidü. Sîntü vre uă duoë morî pe aceste rîulețe și unü podü de pétră, care înlesnesce spre capêtulü orașului, comunicațiunea populațiunei ș'a șoselei ce trece prin miđloculü Plevnei, venindü despre Biela și Rușciucü.

Rîulü Vidu, a căruia mărime este ca a Argeșului, ênsă mai lin în cucurgerea lui, își ia cursulü din pólele Balcanilorü și se vérsă în Dunăre, în dreptulü Islazului, formânduse pre lângă țermi lui mai multe pădurî, și atin-

gândă mai multe comune precum: Creta, Ribemă, Cața-munică, Susurlu, Oleagasă și altele.

Împregiulă Plevnei sîntă uă mulțime de sate și cătune, mai mari, mai mici, locuite de creștină și turci, situate fiind prin văile aceloră dealuri a le căroră cōste sîntă sādite cu vii, cu semēnături, și ici colo cu căte uă pădurice. Ast-felū sîntă, spre Estū Grivița, la Nordū Bucova și O-panez; la Sudū Brastova, Crișin, Bogod, spre Sudū-Est Radișovo, Tucinița etc. Pre din fația acestorū sate și că-tunuri, înălțimile ce se redică în giurulū Plevnei, eraū ocupate cum am đisū, unde nisce forturi de pāmēntū cu șanțuri și redute, lucrate în scurtū timpū, infăcișau ad-versarilorū, cari le încongiuraū, uă resitență spāimāntătōre. Despre Pelișatū, Radisovo și Grivița avurā nefericita în-tēmplare armatele Țarului, de a fi ca și distruse, imprā-știate dupe bătălia de la 19 Iulie, și în Augustū... Acum veni și rāndulū Romānilorū să se māsore și ei cu forța armatelorū și redutelorū lui Osman, chiāmată fiind acēstā armatā jună, care se hasarda ca unū copilū ce nu se spāimāntă de focū, saū ca unū studentū plinū de voe bună și bărbăție, ce depune unū essamenū rigurosū; armata romānă a rēspunde în fația atātorū spectatori mari, a Europei întregi, ca ce e dēnsa capabilă de co-ragiū și capacitate, și ce scie ea în artă și lucrările mi-litare; uă armtă ēncă jună, ca și națiunea ei ce acumū se desvoltă!.. Armata se arētă la înălțime, condusă de M. S. Domnitorul Carol I, prin faptele ei coragiōse, de votamentū și bărbăția ostașilorū; și mai presusū pentru scopulū ce 'lū avu, d'a nu tinde la cuceriri, ci a da li-bertate, și a sigila, cu prețulū sāngelui acestorū bravi-

vărsat pe câmpul de bătălii, voința națională, votul ce 'lă a fost dat mandatarilor ei, de a fi România Independentă!..

Deci, pre lângă pozițiunile cele tari cari încongiură și domină orașul Plevna, ocolit fiind de munticele precum arătarăm, de toate părțile închisă, apoi se încrușișază p'acolo toate drumurile cari conducă către orașele și locurile principale a le imperiului, adică de la Șiștovă, Rusciucă, Biela, Tîrnova, Orhanie, Sofia și Vidin. De acestă punctă strategică în resbelul ruso-romăno-turc din astă epochă, de rolul ce 'lă jucă orașul acesta, istoria va vorbi mult. Turcii îlă întărise așa de bine cu trupe și 'lă provisionase cu munițiuni aduse de prin toate părțile imperiului, încâtă din fie-ce culme de deală făcuse forte-rețe împresurate cu șanțuri cu lucrări de pământă garnite cu tunuri de diferite calibre, cu baterii aședete pe pozițiuni înaintate, și toate pline cu trupe armate avëndă tot felul de arme. Principalele întărituri împregiurulă Plevnei sântă acestea: spre Estă către șoseoa despre Poradimă, acele redute din dreptul Griviței (satul), la Nord dealulă cel mare numit Bucovulă, a căruia rădicătură 'naltă și dunga în lungime de ună kilometru era, de pe costă, garnită cu baterii și șanțuri; mai în sus, spre Vestă-Nordă, nă măgură mare, Opanezul, cel apărată de numeroșe trupe și cu mai multe redute întărite; despre Sudă-Vestă, nisce pozițiuni tari fortificate spre riul Vidu, și dincolo de rîu; la Sudă alte pozițiuni din dreptul satului Radișovo, Muntele-verde; mai în sus ceva spre drăpta, bateriile cari erau situate lângă șosea, și mai multe altele în diferite puncturi. Armatele aici grămădite

de musulmani erau ómenî albi și sumă arabi negri, comandanții și soldații, al căroru aspectu însufla teróre. Ei erau armați, nizami cu puscii cu baionete, piabodi-martini, Cercesii și basibuzucii armați cu pușca sistemulú vicistern, cu repetițiune de focuri, tóte de precisiune cele mai noui invențiuni; tunuri de pozițiune și de câmpú bine munițiate, obusiere șrapneluri, și granáte ce se asvirlá din máná, explosive; numai socotimú între acestea revolverele, hangerurile, iataganele omorítóre și pêná la securi, láneci și cângii ce ținéu bașibuzucii în mâinile lorú. Trupele otomane aici concentrate precum s'a mai đisú, cu pașiale de mai multe tuiuri, coloneli, căpitanii și ofițeri cari îi conducea, cu hogii lorú, cu medicii, spițerie, infirmerii și cartierulú generale înlăuntru orașului, cu musicile și tóte obiceiurile armatei turce, erau buní trágători, infanterie, artileriști aleși, glóte de bașibuzuci, imami cari le ațíța fanatismulú, și pučiná cavaleriá de a face recunósceri. Ei au utilizatú acolo tóte miđlócele de apărare: șanțuri, gropi de lupi, și chiarú sárma de la telegrafú, făcéndú din ea capcane și curse cu care încurca drumurile.

Arétarámú, p'împregiurulú astorú întáriturii se aflau sate, ai cărorá locuitorii, și mai ales musulmanii, părăsiserá locuințele, grámădinduse în Plevna, și țarinile lorú ajunseserá vatra teatrului de resbelú: Radișovo, Grivița' Bucova, Opanez, și pe lângá care nu departe curge Vidu; spre Vestú dincolo de riú, Dolni-etropolú, Gorni-netropolú, și mai în josú Dolni-dubnicú. Tóte înálțimile dér și pozițiunile câte se găsescú în fația și în drumulú acestorú sate, altá-datá acoperite cu vii, cu bostane de pepeni și cu seménaturii a le locuitorilorú, acum earú fortificate și

ținute tare de ostirile turce, purtându numirile cari le avéu cătunele țise.

Acolo, precum este sciutū, camū de duoē lunī armata rusă lupta mereū, dér cu tôte acestea, ea nu obținea rezultatulū doritū; ci din contra, precum o declară și însuși țiarele interesate pentru ruși, fusese bătută. Scopulū era, ca, spărgēndū cuibulū acesta și scoțēndū pe Turcī de la Plevna, calea apoi le era deschisă, Rușilorū, și aprópe fără nici unū obstaclu mai multū de a înainta spre Andrianopole.

Armata română pornindū în avangardă brigata I din divisiunea IV comandant Col. Cantili, infanterie cu artilerie și cavalerie călărași, ce intraseră pe la Nicopole, trecēndū rfulū Osma, a mersū de la Muselim-selo, pe țermulū drept al Viduluī, pre lângă comunele Ceaco, Breslenița, Calisavatū și Verbița. De la Verbița ar' fi fostū aprópe punctele ce armata voia să ocupe; dér fiind-că drumulū era împedicatū de întăririle și avanposturile Turcilorū, se întórse înapoi și făcu unū încongiurū spre drépta pe la Tristinicu, și ajunse la loculū unde putea desfășura unū atacū asupra Plevnei și redutelorū ei.

Acéstă oștire se puse și formă lagărū dinaintea Verbiței și Griviței. Grosulū armatei, adică restulū divisiunei a IV și divisiunea III, comandanți Col. Angelescu și earū unū Col. Angelescu, (celui d'ântei ocupāndu-l mai târđiū loculū generalulū Racovița), veniră îndată pe urma celorū d'antei, desfășurate în mai multe și mari colóne, întărite cu cavalerie și artilerie, și lāsāndū corpuri de observațiune și reserve în spate. Divisiunea II comandată de Col. Cerchez, înaintă spre partea Vi-

dului, și a luat pozițiune în fața Opanezului și către Bucovă. Corpul de călărași cel comandat de Col. Rosnovanu se aședese la Riben, de unde observa mai totă partea stângă a Vidului. Asemeni și regimentele Roșiorilor, comandanți Locotenenți Col. Alessandrescu și Chirișescu, sub ordinile lui Colonel Crețianu, uă parte din ele, un escadron făcându parte din garda Domnitorului, restul împreună cu celelalte regimente de călărași, făcēju mereu încurgeri și ținea posturi de observațiune pênă la Etropolă și pênă le Balcani, împănându toate drumurile cu mici corpuri și cu vedete, cari ar' fi pututu preîntempina vre uă năvălire a inamicului. Ei au fostu chiamați (roșiori și călărași, regimentul III comandat de Col. Polisu) de a face împreună cu Rușii recunósceri; cât și acesti le a împrumutat tunuri de a se servi cu ele ca mai bune. Și așa tot țermul stângu al Vidului era priveghiat de Români pênă unde elu dá în Dnnăre și pênă în rîlul Iscaru.

Fără a întârđia, luaseră trupele Române pozițiune în pólele délurilor și pre culmile învecinate, spre Nord și Estu, dinaintea redutelor turcesci. Se făcură aci iute șanțuri și se lucră baterii spre a începe artileria acțiunea. Óstea română se aședă spre drépta de lagărul și bateriile rușilor. În fața ei se desfășurau nisce văi adânci și mai multe delulețe pênă să ajungă la întăririle redutelor ocupate de adversarii osmanlii. Infanteria, diferite regimente erau tăbărîte într'ua întindere mare pe văi și pre înălțimi; parcurile artileriei pe la pozițiuni alese; și cavaleria ținendu flancurile, făcënd mereu recunósceri și asigurându comunicația între corpuri.

La comuna Verbița unde tăbărîră ântei trupele, se alese a fi cartierul general al oștinei; acolo se construi întărituri mari forturi; earu la comuna Poradim, de ce kilometri în depertare la Estu de Grivița, se stabili marele cartieru al Domnitorului, comandantele suprem al oștei române și unei părți din armata rusă.

Așa dér în fația inamicului, cum se aședă oștirea română, divisiunea IV forma aripa stângă, a III centru, și a II aripa dreptă.

Lagărul era destul de mare precum era la Calafat, destul de populat cu regimentele diferitelor corpuri cari se într'uniră acolo. Pusile cu baionete formau păduri înșiruite piramidale pe dinaintea trupelor și cor-turilor, ce erau străjuite de sentinele a le infanteriei de linie, vânătorii și dorobanții. Cântarea ȃiorilor, sunetul tobelor, și trompetele cornurile deșteptau, desfătau locurile acestea cu un viu răsnetu marșiale. Să nu uităm și că în tot timpul, muzicele regimentelor nu încetau de a cânta; earu ostașii, când nu erau ocupați cu serviciu, întindeu hore danțându pe erbă verde, și între soldați se vedeu prindându și dintre oficeri. Aceste hore ținêu une ori până dupe meșul-noptii.

Déca cei trei șergenți ar' fi presinți, ne ar' spune ei cefelū tabăra ostirilor române, care unia la sine diferite corpuri de arme, avangarda sa fiind aședeta la un kilometru și ȃiumetate dinaintea delurilor cari ascundeu spaimântătoarele redute a le inamicului, contra căroru obuse și glonțe se voru pune pepturi umane ca nisce stânci, mai puteu fi cu voiă-bună acesti militari? Cu tôte ace-

stea, acolo se amesteca la ună locū fețe senine voióse, cât și căutăturī îngrijiate...

Pe lucru puindu-se astī Romāni, și începură săpăturile de tranșee și baterii la pozițiuni, de'ndată cum aū so-sitū. Colónele óstei veniaū ținēdu-se lanțū unele după altele de la cartierulū generalū pēnă la Grivița. Caii de la artilerie și cavalerie sta prin parcuri mari, și chiarū când eraū priponiți la conovēțū cu șelile pe dēnși, ca la orī ce momentū să pótă duce tunurile în diferite părți, precum și infanteria era cu mâna pe baionetă, și cavaleria să pótă iute a alerga d'a opri vre-uă năvălire din partea cavaleriei adversare, déca ea s'arū fi ivit de unde-va. Carăle cu proviante și cu munițiune ajunseseră, fiind tot-d'auna escortate de trupe, și se aședēră mai în urmă la unū locū sigurū pe uă pozițiune înaltă care o întări cu redute și trupe forți către inamicū. Ambulanțele eraū puse la ferială de orī ce atacū; ele urmaū cu companiile de sanitarī regimentele în mișcarea lorū. Aceste ambulanțe și infirmerii a le óstei, între cari putemū numēra și cele a le societății Crucea-roșie și alte străine, cari indepliniaū fapta de charitate umană pentru căutarea răniților, precum și cea întreținută cu fondurile oferite de societatea israelită din tótă țera și de la Iași, sub devisa: *Zionulă*, și care fu depusă sub ordinile și administrarea ministerului de resbelū; tóte aceste infirmerii și ospitale, pentru cari se construiseră barace, și sub corturi mari, împărțite în mai multe secțiuni, cu serviciulū medicilorū, farmaciști etc. eraū sub administrarea și inspecțiunea Generalului doctoru Davila. Și, afară de óste, lumea cea îmbulzită, pēnă chiar și femeii, cari ve-

nise la cartierul general și în lagăre cu diferite servicii de ambulanțe, forma aproape unu oraș. Mai târziu când începu să se strice timpul s'a săpată bordee, cari ținéu locu de barace în care trupele se adăpostiaă.

La 26 a și început atacul, énsă numai spre a putea recunósce forța, tirul și calibrele tunurilor inamicului. De aci înaintară cu lucrările; și canonada când înceta, când re'ncepea în intervale, pregătindu-se óstea de unu atac general.

La 29 August tiraliorii și micé trupe se loviră cu tiraliorii turci cari erau ascunși prin tufișuri și porumburi.

Găsimă aci uă coincidință istorică a faptelor petrecute cu unu pătrară de seculă îndărétă.

La 1855 în Crimeea, fiind ostirile Occidentale aliate în luptă cu Rosia, principele Gorceacof, comandantele superioră atunci armatei ruse, voi să facă Țarulă uă surprisă; elă atacă cu tóte forțețe unei mari armate concentrate acolo, lângă fluviul Cernaia, oștirile adversare, la 4 (16) de ocasiunea serbătórei imperatorului Napoleon III. Trupele Sardinese comandate de generalul Lamarmora aă avută mari perderi. După trei septémâni comandantele armatei franceze, generalul Pelisie, luă prin asaltă Turnu-Malacof, al formidabilei cetăți Sevastopole; și, de ziua St. Alessandru (30 August) stindardele acestoră oștiri aliate fluturaă pe murii cei fumegândi ai acestei cetăți.

Capii déră trupelor cari tăbăriseră dinaintea Plevnei voiră, ca, tot de ziua acésta, să ia, prin asaltă, întărirea principale cari erau chiăia pentru a cuceri Țisulă oraș, și a pune pe gónă leulă care era încuibat acolo.

Deci, la 30 August St. Alessandru, era hotărítă să

se-dea asaltă de trupele române combinată cu trupe rusesce, la acea redută din fața Griviței, pe care altă-dată s'au încercat Rușii, dér n'au putut a ó lua.

Unii dică că, trupele române au fostă silite să dea acestă asaltă, că, déca mai întârđiaă, apoi Osman făcea eșire, lua elă ofensiva.

Ofițerii superiori de stat majoră și inginerii au fostă studiată terêmulă. Armata năstră sta gata, cu fața serioasă și căutătura îndreptată către acea parte unde ea va merge să aréte bravura sa.

Aci să'mi permită lectorulă de a arunca uă privire căldurósă către acesti militari jună și asupra ofițerilor, despre al căroră coragiă și capacitate n'ar trebui să stămă ună minută la îndoială că ei se voră purta ca nisce heroii. Până a nu aduce ênsă cunună aceloră bravi cari își îndeplină ca ună sântă sacrificiă détoria loră d'a înfrunta mórtea onorând numele de română, să ne fle permisă d'a ne arunca ochii la comandantii și ofițerii superiori. Faptele vorbescă îndestulă! Pentru îndeplinirea acestoră mari fapte, pentru a se sacrifica atât sânge vêrsată, cată a se face nisce pregătiri, nisce studii mai seriose; și, după ce ar' fi fostă terminate lucrările dictate de sciință de strategiă, atunci, déca era necesitate, se dá asalturi de felulă acesta la redute și forterețe. Astfelă cea mai mică greșială din partea comandantiloră costă pré mult pe națiune, cândă cadă așa de mulți soldați și ofițeri morți și răniți fără ca succesul să echivalizeze cu sacrificiulă făcut. Nu e de ajuns a se însemna planu pe chârție departe de theatru sângerosă și a da ordine, ci trebuie a se espune, a studia terêmul bine, și

apoi a essecuta. În arme precum și în politică, știința ne învață ce felu să perdemu mai puțin și să câștigăm mult...

Asaltulū dér era combinatū să se dea, Româniil și Rușii uă-dată, la ora unu după amia-đi.

Măria Sa Domnitorul va asista cu tótă suita sa.

Redutele cari le ocupa Turciil erau pe crestete de dealuri la pozițiunii dominante. Ele erau de formă pătrată, conțineu câte uă curte spațioasă, avea lucrări fórte regulate, pline de oștiri, cât le ținea loculū înlăuntru, d'asupra pe parapete și în tranșeuril, încât fesurile mulțimeil musulmanilorū erau de departe zărite ca uă câmpie de maci roșie; erau ocolite cu șanțuril largi cu traverse, și cu nisce firidi înlăuntru-le ca nisce coptóre, și cari avéu trepte spre fațiă pe dinlăuntru, ca să póte eși din ele ș'a re-intra cu înlesnire. Aceste șanțuril la câte unū locū erau câte duoë rânduril în afară; și, în cari, pe lângă arme își țineu și tótă gospodăria. Acolo înlăuntru sta ardicate mai multe rânduril de baionete acelorū înarmați ce păziau, arătându buse negre cu dinți albi sfâșiitoril și ochiil par'că înnotaū în sânge cu uităturil sêlbatices...

Privite ele de departe, aceste forturil, cădeu unulū în spatele altuia, încât par'că erau unite, de și distanța era mare și cu nisce văi p'ntre ele, care le despărția, și pe la unele părți, despre drépta, rípe prăpăstióse. Cele mai multe împregiurimil, fiind-că locuitoril nu sciusera de cu primvră și nu se așteptaseră la unū asemenea resbelū, le arase și le seménase cu porumbū. Tocmai aceste porumburil, crescute fórte mari din cauza ploindelorū de cu véră, înlesnia Turcilorū a se ascunde și a se ține în ambuscadă în afară pe dinaintea tranșeului redutelorū.

Am ȃisũ, de ȃiua onomasticã a Maiesitãȃii Sale Țarul voirã, aceste armate, printr'unũ asaltũ generalũ sã ia aceste redate inamice.

Se întẽmplase sã fie unũ timpũ negurosũ pré întunecatũ și cam cu plõie în acea ȃi. Uã ceaȃã dẽsã învẽlia pãmẽntulũ; tõte acele forturĩ cãt și ambuscadele nu se puteau vedea.

Inginerĩ și oficerĩ de stat-majorũ observaserã precum cã ei vorũ ataca și asalta uã redatã mare dupe cum o vẽȃuserã, una singurã care era în faȃia lorũ, și d'aceia se întocmi oștile, Romãniĩ și Ruși, ca sã o atace de tõte pãrȃile. Pentru acẽsta fusese orãnduitũ unũ oficerũ superiorũ de stat-majorũ rusũ, june êncã, care lua parte în comandamentulũ armatei romãne. Planulũ era trãsatũ și studiatũ: trupele luarã poziȃiuni, fãcẽndũ mai ântẽi șanȃurĩ cum mai ȃiserãmũ, și înfiinȃndũ bateriĩ de cari forturile vorũ fi bãtute în timpũ cãnd bravĩi ostași vorũ nãvãli în asaltũ. Divis. IV mergea pe uã multe de dealũ, a III spre drẽpta; și Rușiĩ mai din josũ despre Sudũ.

Turciĩ prinseserã de scire despre acestũ asaltũ și atacãrã ei mai ântẽi pre Ruși spre redatele de pe partea stãngã. Rușiĩ rãspunserã bãrbãtesce la surprinderile ȃe se cerca a i le face inamiculũ. Acẽstã încãierare cam derange planulũ la ora cãnd era sã se dea asaltulũ generalũ. Se întãrȃie pẽnã la trei ore.

Mãria Sa Domnitorul fiind pe uã poziȃiune de unde putea vedea tõtã mișcarea óstei, se uitã la orologiu și dete ordinũ comandãȃilorũ ca trupele sã se misce.

Dẽca vomũ cãuta asupra acestuĩ cãmpũ mare de ómenĩ și cu tõte pregãtirile fãcute, fie-ce corpũ în

pozițiunea unde era aședatū, ne vomū putea închipui în epocele strălucite cum erau fiii de la Carpați pentru ca ei să însufle gróză inamicilorū...

Cei trei sergenți cată să scimū că erau la corpurile din cari făcéu ei parte. Ei își strênseră mâna și se îmbrățișară diminéța acésta; aceia ce făcuseră și ofițerii lorū dinaintea colónelorū, unū minutū mai înainte d'a se da ordinulū. Cornurile sunară și comandantii se auđiră comandândū.

Regimentele îndată scóseră tiraliori de a lovi pe tiraliorii turci și a ț goni de unde erau ascunși prin păpușoie înainte de șanțuri, și bateriile turnau unū focū violinte de diferite obuse aruncate din tunuri cari făcu însemnate stricăciuni înlăuntru lucrărilorū și se redute. Turcii asemeni răspundeu cu uă plóie de glónțe și obuse. Pământulū dârdâia și se cutremura, și vírfurile dealurilorū și văile rêsunaū repetândū în cea mai întinsă depărtare mugiri de câte ori bronzulū și oțelulū vërșă focū. Ostașii se apropiaū din ce în ce. Stindardulū cu acuila cu cruce și capulū zimbrului era desfășuratū în frunte. Ei mergeu într'unū întunericū sub ceață și fumū, sub detunarea glónțelorū, obuselorū și mitralii cari îi împroșca de tóte părțile. Comandanții le đicea, mai alesū dorobanțilorū și vênătorilorū cari se mișcară ântêi: copii, să vă feriți, să ocoliți gropile de lupi, că sîntū periculóse. Înainte băeți!.. strigaū ei. Ei începură a cădea, și lăsară în urmă grămeci de victime. Dér precum valurile înfuriate a le mării se înegrescū de vijelie și se aruncă unele peste altele lovinduse cu nepăsare de stânci, așa ostașii vênători batalionulū al II, și infanteria care mergea în colóne, batalio-

nul al II din regimentul VIII linie, și dorobanții căciulanii de la X, IV și VI, cari ducându scări și snopuri de coceni, sau fascine, puseră mâna pe înfricoșătoarele parapete; trecură de vâlcele în sus cu oficerii lor în frunte, suiră pe dealuri și înaintară deciși fiind de a muri și a învinge. Ostașii erau negri la față, ochii lor se înfocaseră, se făcuseră mari; inima bătea în ei și nu se mai uita îndărăt ca să vedă cine a căzut. Ei pășiau înainte cu armele dându meru focuri gonindu din față lor pe inamic. În sus!.. În sus vitezilor români!.. Ochii lor căuta să pôte vedea cât mai este pênă la șanțurile astei redate, dără nu puteu vedea din cauza fumului eșit de prin baterii, ceta și întunericul ce se lăsase. Fumul acesta desu și întunecosu avea un mirosu greu și era întinsu, învelindu pământulu precum și sângele care a cursu ca nisce ruri. Turcii însă se audiră strigându: Alah! il Alah!!

— Unde mergem, domnule oficeru?.. unde, domnule sergentu?.. întrebară vre uă duoi căciulanii pe sergentulu majoru care lăsase sabia, apucase uă pușcă, comanda ca adiotantulu și dedea și elu focuri și ținea baioneta înainte.

— În sus vitezilor români!.. le răspundea elu. Adevăru e că, ei, ostașii numai vedeu nimic în acelă tumultu de omeni și amestecatură de strigări, răcnete și detunarea cea de arme; ei însă cu grămeșile cădeu...

— Înainte băieți!.. înainte!.. dice un oficeru june din fruntea colóneloru, plin de inimă, cu entusiasm și frumosu ca uă fată mare.

— Înainte! înainte!.. adăogară dupe densusu vre uă duoi locotenenți ce erau înferbintați că curgea sudore de pe

fruntea loră și se amesetca cu picăturile ce vinia de plóie; dênși, câtă și căpitanulă, erau emoționați și părêu, vêdândă ună chaosă dinaintea loră, ună necunoscută în care mergéu, se părêu ca cumă își eșiseră din minți. — Înainte! dîseră oficerii către soldați, cari avéu uă aceeași sórte cu ei, înainte!...

Colónele române fură de-uăcamdată respinse îndărêtu, dér vênătorii se repedă înainte spre inamică...

Turcii încurêndă fură goniți și retrași în șanțurile redutei. Căciulanii și vênătorii sosiră în șanțuri dupe dênși, și în curêndă ei se acățară pe parapete ca roiă de albine. Acolo se făcuse ună măcelă îngrozitoră, că Turcii avură ómenii armați cu topóre. Oțelósa baionetă, securea, iataganulă și spada loviaă, spărgéu, ucidéu, amestecați fiind acesti inamici încăirați; era ună infernă de omoră și de sânge unde se auđiră numai țipete și lovituri. Mintea e îngrozită de sângerósele scene petrecute înlăuntru șanțului... Ênsă căciulanii dorobanți, neținêndă în sémă cine a murită și cine a rêmăsă, cu Dumneđeu înainte! puseră îndată pe parapete scările cari le adusesse cu ei, și umplêndă șanțurile pe la câte ună locă cu gabióne, fascine și coceni de porumbă, spre a putea trece în susă, isbutiră, cu mare luptă ênsă și bărbăție, de puseră mâna împreună cu vênătorii pe creștetulu redutei și plantară acolo fanionulă tricoloră. Aci se petrecu și mai crâncenă încăirare ca înlăuntru șanțului. Români veniaă ca grindina în susă pe parapete. Tumultulă nu se póte descri; Turcii și Români se isbiaă, se dărâmaă și se strêpungéu ca cum numai trebuia să scape nici unulă. Ei disputaă doborînduse opunêndă cu brațulă și cu peptulă tóte forțele și terórea ar-

melorū; cei d'ântei apărându-se bărbătesce și cu deseperare ca să dea îndărăt pe acești noui veniți, cari se aruncaseră ca nisce lei trecându șanțurile și escaladându parapeturile pînă intrară înăuntru redutei, cestilalți luptându-se, ca, dupe ce a pusă piciorul în ea și aș plantatū fanionul pe vîrfu-î, să nu se mai dea îndărăt. Slăbiră Turcii în cele din urmă forțele, și începură să se retragă. Drumul lor era către cealaltă redută... Furia tigrilor ar' fi pușin lucru să o asemănăm pe lângă cea cu care s'au arătatū Românii făcându-se stōpâni pe pozițiunile și întăririle astei redute. Turcii numai putură a se ține, și retragerea lor era mai multă uă desfacere, uă fugă lăsându cinci tunuri pe baterii.. Turcii fugindū pe vâlceoă care se face între aste două redute, se întîlnescū cu dorobanșii la ășumătate distanța și fuseră nevoiți a re'ncepe lupta cu focuri; ênsă dorobanșii, venindū din jos și turcii avendū pozițiune înaltă, se retraseră. În acestū timpū, mai târșiu și cele trei bataliōne de ruși isbutiră a intra peste întăririle despre stînga.

Sôrtea armelorū nu surise asaltatorilorū și spre flanculū dreptū. Acolo nu merse pentru Români tot așa precum a fost pe partea din față stînga a redutei. Inginerii de la început se înșelasră; ei priviră de tōte părșile și vedură, dupe cum se scie, numai uă redută, când ele erau două. Acéstălaltă situată în flanculū dreptū, venia mai departe decăt cea d'ântei, și rēmânea unū spațiu între ele, cari ênsă, din depărtare privite din orî ce parte, se vedeu ca cum era numai una singură. Ele comunicaū de la una la alta prin unū șanțu, ce era către orașū în linie arcuită. Pe acestū șanțū, cum și afară pe vâlcea, vedenduse

Turcii copleșiți de numărul adversarilor, fugiră încealaltă redută, a căriia depărtare era cam de însemnată. La această redută, care să o numim No. 2, asaltată ca și cea d'ântei despre fația și despre extremitatea dreptă, găsiră ostașii, vânătorii din bat. II și regimentul XIII de dorobanți, unu locu rău, uă vale rîpósă și acoperită cu hățișuri și sămănături; se luptară vitezesce precum frații lor în cea d'ântei, săriră și ei în șanțuri pline de bașibuzuci, cari îi aștepta de a 'i omori, trecură în sus pe parapete, puseră mâna pe vârful lor, ca și la cea din stânga, dér numai înaintară. Turcii de uă-camdată fugiră și din această redută, dér în curëndu veniră într'uniți cu cei eșiți din cea d'ântei, cari acum, erau în numărü înduoitu de mare, ca să respingă pe Români ce erau puçini și nu le venise unu ajutorü grabnicü. Celü d'ântei care înfipse acolo fanionulü, precumü se ñice, cădu plätindü cu viață coragiulü și vitezia sa, asemenea și unü maiorü, vechiü ostașü, George Șonțu, care muri punënd eroicesce peptulü seü la focurile inamice pentru onórea și numele națiunei sale. Maioru Șonțu a cădu mortü puçin mai într'uă parte de căpitanul ce mersese înainte, venindü călare și comandändü în fruntea regimentulü seü. Multe ñile calulü seü s'a vëdu lungitü la căți-va pași dinaintea tranșeului turcescü. Maioru Lipan fuse atunci greü ränitü. În séra precedentă căduseră iloviți ofiç. Hartel, Morțun și Simionescu. Căpitanii Nic. Valter Mărăci-
neanu, Dimitrie Bușilă, Roman Michail, Nicolae Măcărescu, Gheorghevici Grigore morți; Locotenenții Dimitrie Nicolescu, Chivu Stănescu, Michail Surcă, Ioan Țuiculescu, Sub-locotenenți George Botescu, Alessandru Dănescu,

Constantin Iliescu, Horcea Vasile; și alți mulți ofițeri, sergenți și sumă de soldați morți!..

Reduta deci fusese luată, dér ei, bravii ostași, atunci vedură că se află intrați într'ua alta, și că sîntu iso-lați fără să aibă forțe în de ajunsă spre a se putea ține întrînsa. Ei cu tôte acestea intrară, se făcură stăpâni pe tărîmul redutei, strigară și cerură ajutoru de întărire, dér nevenindu-le, și vedîndu că Turcii năvălescă din tôte părțile într'unu numără superioră ca al loră, fuseră nevoiți a sări îndărătă șanțulu ș'a se retrage. Părăsirea dér a redutei a costat perderi însemnate a aceloră ofițeri și soldați... În retragere, cât și în faptulă coragiosă d'a o lua, s'aă perdut sute de bravi bărbați români oștenii cari cădură cum arătarămă morți și răniți. În curenđ ei veniră a două oră la asaltă să reocupe reduta, ênsă numaiă putură a o lua; precum și Turcii năvăliră de mai multe-oră să ia pe cea cucerită. Pe după mieđulu nopții ênsă se petrece ună evenimentă... Turcii căutară să profite de întunerică, și 'n adêncimea nopții să suprinde pe cei din reduta No. I, punêndu înainte ómenii ce vorbeaiă românesce, îmbrăcați cu mantale și cu chipiuri, cari strigaă: 'Nu dați fraților!.. nu dați că sîntemă noi frații voștri!.., Prin acêstă stratagemă se vede că ei aă putut înșela și pētrunseră înlăuntru. Reduta acêsta numaiă era în posesiunea Româniloră... Déca acêsta se va fi petrecut, a fost numaiă cât ca să se illustreze și mai mult ună regimertă de Români, ai cărui soldați și comandanți aă probată ună mare heroismă : spre diminêță a recăști-gat-o punêndu tôte forțele, mare coragiă și bravură reg. XIV de dorobanți.

Turcii se mai încercară dândă asaltă pre dânsa, dér nu putură să goniască pe Români cari puseră picioru ţepănu înlăuntru-î, pe care, de 'ndată ce o luară în urmă o întăriră şi o apărără bărbătesce. Bravura, coragiulă, şi impetuositatea în ast-felă de întreprinderi a fost de admirată pentru Români în faptele acesteî zile!..

Vomă nara între altele aceia ce ni s'a đis despre ună ostaşă vênătoră. Vindem cum am cumpărată. În timpă pe când Turcii erau învinşi scoţându-î din tôte unghiurile şi colţurile redutei, vênătorulă Grigore Ioan, din reg. II de vênători care era comandat de Maiorul Candiano Popescu, vêđu pe purtătorulă de stindardă otoman care fugia(*) cu drapelulă în mâini. Se luă după dânsulă, îlă ochesce cu arma şi îlă culcă la pământă; iute se repe-de la elă ca să 'î ia stindardulă. Purtătorul de stindardă turcă, ună bărbată roşcat la faţă şi 'naltă, era numai rănită; elă scôte revolverulă să 'şî facă détoră d'a nu lăsa să i se ia stindardulă. Soldatul vênătoră îî veni bine şi îlă ucide împungëndulă cu baioneta. Mai mulţi nizamî turci vêđură acêsta şi alergară în ajutorul confrateluî loră năvălindă peste vênătoră. Ce e dreptă, bravulă nostru era atunci perdută, şi perdea şi stindardulă care îlă eucerise, déca ajutorulă a câţî-va camaradî, sergentulă Stan George şi caporalulă Nica Vasile, n'ar' fi venit îndată să 'l scape. Vênătoră şi turcii se 'ncăerară schimbândă focurî şi chiar ajungëndă ună cu alţi la

(*) În ce chipă s'a procedat luarea stindardulă de către đisulă soldată vênătoră, din reduta Griviţei, cu tôte reserva, nu facemă decât a reproduce cele ce am auđită vorbindu-se despre acêsta.

peptu. Ceî din urmă se luptară înverşionaţi, ênsă parte din ei cădură peste cadaverulî celui ucisû, ear ceilalţi fugiră. Ast-felû Grigore Ioan fu norocosû, rêmase cuce-ritorulî stégului musulman. Elû fu presintat dinaintea M. S. Domnitorului şi M. S. Ţarului la Poradim. Elû şi cu camaradii lui aû fost admiraţi şi aplaudaţi de entusia-smulî celorû ce aû vedutû stindardulî verde cu semiluna pe dênsu.

Maî mulţi spectatori marturi oculari pe câmpulî de resbelû, şi cei în suita Domnitorului, câţî-va ofiçeri străini şi persône de statû, aû recunoscutû şi aû felicitat închinândû toasturi de bravura Românilorû.

Uă-dată cu nóptea târđiû, dupê unû al duoilea atacû, acţiunea s'a opritû Peste nópte s'aû petrecut acele cer-cări seriose cum maî điserămû...

Celû care prin coragiul seû a lăsat urme neşterse în inimile Românilorû de admiraţiune şi încoronândulû şi acoperindulû de bine-cuvântări fu Căpitanul Valter Mă-răcineanu, cel-ce merse în fruntea batalionului al II din regimentulû VIII linie, şi înfipse ântêi fanionulû pe cre-steulî redutei. Elû cădu mortû sub focuri şi lovituri de mitraliî, đicêndû soldaţilor seî : 'înainte mergeţi băeţi!!.,

Morţii şi răniţiî căduţi, din aripa dréptă, nu fură rê-dicaţi în điva aceia; focurile inamice îi ţinu şub puterea lorû precât timpû Româniî nu luară reduta a dua. (*)

(*) Turciî aû comis barbaria, dupê ce şi d'ua parte şi de alta s'a rêdicatû stêgu parlamentarû alû Crucei-rosii, că aû tras asupra împiegaţilor sanitarî cari s'aû dusû să rêdice morţiî şi răniţiî, dupê faptulû petrecutû al acestei đile.

Din parte-ne ținându-ne ună minut lacrimile, declarăm multă venerațiune și respectă pentru acei căduți în generală. Adevărulă e, care nu se va nega de nimeni, soldații români s'au purtat ca nisce adevărați vitezi. Numele loră sântă scrise în memoria și inimile generațiuniloră, pentru coragiulă, abnegarea și simțimintele loră nobile; fiind-că nică ună simțimântă nu pôte fi mai presusă decât acesta : iubirea patriei!..

Ei au murită făcându-și datoria ca nisce brave. Părintele a Tot Putinte Cerescă va judeca pe fie-care. Noi vomă vërsa lacrime de venerațiune și recunoscință pentru ei toți; și ceremă în ruga noastră ferbinte, biele și înălțarea doritulă progresă pentru cei vii, binele și fericărea tuturiloră prin înțelegere și concordiă frățiască!..

Libertate și desvoltare fie unui popolă, ce de secolă fusese subjugată, (fiil Bulgarii) care, din sacrificiulă acestui sânge vërsată, va vedea și va saluta lumina emancipării lui!..

În viitorea di, după acestă faptă, acei trei sergenți a-bia putură a se întelni și a'si stränge mâinile ca nisce frați trecuți prin focă. Număi glumiră ei, număi suriseră ca mai nainte; ci se uitară spăriați, se uitară împregiură cu uă căutătură străină și îngrijiată, că era sânge în tot loculă. Apa prin isvóre să roșise, uă pădurice învecinată era asemenea stropită; văile și câmpulă erau acoperite de puscă, ranițe și omeni morți în diferite pozițiuni. Ei aușiseră și pênă a duoa-di gemëndă raniții cari nu s'au rădicată; și pe mai mulți dintre camaradi și oficeri nu'i mai vëdură. Cu tôte acestea lupta trebuia să se re'ncépă.

Ca cum nisce persóne de ună gradă fórte înaltă, in-

formate din iuțială cum li se raportase, că s'a luat re-duta a duoa Grivița, apucaseră de închinaseră toaste pentru ea;—prin acésta era angageată onórea. Fu ordin dat ca negreșit să se ia cu orî ce preț!..

XV

CÂT DESPRE OSPI MEI D'ÂNTÊI ÎI ARUNCAM PE TOȚI
ÎN DUNĂRE

Patria găsesce unŭ mijlocŭ d'a recompensa sacrificiile acestorŭ fapte și a îndulci óre-cum durerea răniților, prin nise semne de distincțiune și onóre, consânțite, votate de cor-purile legiuitoare, decorațiunile ce se dau bravilor! De o-casiunea acesteŭ zile ele s'aŭ distribuitŭ multe; și cei cari trăiră duoé ore, din răniți, purtară pe peptŭ aceste decorațiuni: Stéoa-Romăniei și Virtutea-militară. Țiua se petrecu sgomotósă cu sângele care a cursŭ și banchetu-rile și felicitările pentru sêrbătórea care o numirămŭ.

Nóptea veni négră, înfiorátore cu umiditate și rece. Ar' fi urmat să fie liniștită acoperindŭ pămêntulŭ cu întune-cata sa mantă; ea promite une-orî bine facerea de repausŭ. Cel puçin unele nopti se suspendau luptele; se lăsa tă-cere în aceste lagăre, fără a licări vre-uă lumină unde-va; și oștenii, ajunși de ostentială, putéu unŭ minutŭ să închidă ochii în mieđulŭ nopteŭ, sau să cugete atunci la părinți și la frații lorŭ. Dér aceste în timp de res-belŭ cam cu greŭ și rarŭ potŭ fi; acolo arde sufletul d'a învinge, peptulŭ cresce la ambițiunea de onóre!..

Dér să ne aducemü aminte de cei căduți...

Negurile și ceața ȃilei êncă servia pentru ce-va în a-
cele împregiurări. Sub negură mai putură dintre cei că-
duți răniți a scăpa de vederea inamicului, să se têrască
pênă sub unü tufișü, ca să aștepte acolo unü ajutorü,
cel puçin unü minutü liniștitü ca să ardice căutătura că-
tre Dumneđeü, și a espira.

Putemü arêta că și după ȃece duoê-spre-ȃece ȃile aü
venit la frațiü lorü unü mare numêr dintre răniți, tê-
rându-se pe brânci în întunericulü noptii și în neguri, și
cari s'aü hrănit cu roă.

Unü june ofiçerü avea piciorulü dreptü lovitü rêu; elü
nu se putea rêdica și nu se putea mișca decât têriși.
În nópte cu întunericü a cercat, din acea mulțime de
căduți, să se depărteze din loculü ce era dominatü de
focurile redutei. Elü abia a putut să se têrască puçin
câte puçin, pășind peste alți morți, la unü tufișü de mă-
răcinî care era dinaintea sa. Găsi în acelü locü pe unü
altulü care era de duoê glónțe pêtunsü la peptü și îm-
punsü de baionetă, care êncă gemea.

— Ce ai? îl întrebă ofiçerulü care nu era în mai
bună stare de-decât acesta.

— Oh! morü!.. rêsponde elü vâitându-se, te rogü ȃeca
ai cu tine puçină apă, orî rachiü, să'mî dai să béü că
mê arde... După vorbă îl înțelegese că nu era nici românü,
nici rusü. Nu cuteză a ȃice ceva, fiind-că și ȃensulü era
tot în acea stare ca și turculü. Orî ce resimțimentü de
inamiciție se stinge în momentele supreme în façia morții.
Acela era unü ascherü care vorbea românesce, dintre ti-
raliori, căduțü rănitü din bătălia din ȃiua trecută, lovitü

mortale, și nici că mai era vre-ua speranță de scăpare. Ofițerul se miră când se apropie de dânsul și 'lă cunoscu că e turc; elă vorbia cum ăiserămă românesce stricată.—Unde estă lovită? îlă întrebă românu și întinse mâna spre a 'lă pipăi. Turcul era armat, dér și ofițerulă avea sabie; nici unulă ênsă n'ar' fi putută să se serviască cu ele; și, precum ăiserămă, pëtrunși amênduoi de durerea spăimântătoare în fația morții, mai eraui ei inamici?.. Și Românu și Turcul se ținură aprôpe unulă de altulă aplicând mâinile pe rane. Tăcură și nu ăiseră nimică despre lupta ce eui o avuseră cu câte-va ore mai 'nainte. — Mi este frigă! adăogă ascherulă care părea mai greă rănită. Ofițerulă mai mult instinctivemente întinse mâinile și trase pe acela mantaoa ca să 'lă acopere. Alah! Alah!.. adăogă dânsulă de duoë oră, ce om bună estă că 'mă faci acest bine!.. Ofițerulă tăcu. Déca uă altă credință, adăogă elă, deosebite interese pentru amênduoi ne a făcută să fimă dușmană pe câmpulă de bătălie, acum cel puçin recunoscă mare bunătate din partea ta, și că aicia sântemă frați... Mai ăise cel rănită cu uă voce de tot slăbită și ca și espirantă: Dumneđeui să ducă sufletul têu în bine și fericire!.. Creștinulă fu înduioșită, în acel momentă de durere dinaintea mormêntului, și uitase că acelă care proferă aceste vorbe nu era nici dintre ai sêi și nici de religiunea sa. Se vede că acel omă încetase d'a mai trăi, cōci nu a mai vorbită. În astă-laltă nópte în întunerică profundă, fără a se vedea uă stea pe ceriă, trei voinici căutaă să afle p'ntre morții și răniți pe ună căpitană pe care unulă din ei îlă vëduse când elă a cădut. Îlă căuta, ca, déca îlă va găsi cu viaă, să 'lă ajute să 'lă

scape, déca va fi mortü, să 'lă ia ei ca să 'lă înmormên-teze precum se cădea. Acel care mergea înainte și mai cutezătorü era Mitea. Ei s'aü fost furisatü din rândurile tabărei ca să împliniască unü actü de pietate, gäsindü pe căpitanul acesta viü saü mortü. Mitea ênsă spuse cama-rađilorü sêi Viscol și Mărian, că în diuă culcânduse puçin, a visat unü visü grozavü care nu însémnä vre unü lucru bunü pentru dënsulü; vëduse în visü, că, din isvórele acestea de sub dealü, eșise ca uă gârlă. și umflânduse ca Be-ica Oltului, ilü luase în valurile ei, și elü striga din tóte puterile către militariü sêi să alerge să 'lă scape, și ni-menü nu l'auđia. În acea spăimântătoare luptă pe când era să 'lă înghiță valurile, elü s'a deșteptatü. — Acest visü ne privesce pe câteși trei, pentru că noi süntemü legați ca frațiü, adăogă Viscol; cine scie care din noi va cădea ucisü, saü prinsü! Să facemü dér jurământü, con-tinuă Mitea, ca, déca vre unul va fi mortü din noi, saü rănitü, să nu 'lă lăsămü pe pământü în partea inamicu-lui înverșunatü, ci fie-care să punemü unërulü să căutămü ca să luămü cu noi pe cel mortü saü rănitü. Să dămü colea mână de frăție precum cei trei frați Orați, stră-buni nostri Romani!... duple cum ne spunea mai alaltă-erü unü ofiđerü. — Ba și mai mult, adăogă Mărian, să însemnämü fie-care faptele și împrejurările óstei petrecute pe fie-care ți, din pregiurulü nostru, și să ne scrimü, déca se vorü desloca corpurile, pentru ca să ne putemü sci de urmă și să putemü cerceta când vre unuia din noi i s'ar întêmpla vre uă nenorocire. Ați auđit? să facemü asta!—Pe mine tata mă hotărise să fiü țircóvnicü la bi-serică în satü la noi, adăoga Viscol. Și déca nu sciü carte

multă, am ênsă ținere de minte; voiû face din parte-mî precum ai ȕis, Măriane; eû îȕi voiû scri tôte întêmplările câte se vorû petrece sub ochiî mei pe câmpulû de bătălie. Precum umblu în mâini cu stergătorulû tunului și cu córdă fitilului, așa voiû face cu vre uă pénă de găscă pe chârtie, cum mă voiû pricepe în lagărû sub cortû, saû dinaintea unui focșorû.—Să trăiască frăția!.. ȕise plin de entusiasmû Mărian. Acum ênsă să cercămû, pe întunicû de 'ȕi dai cu degitele în ochi, să căutămû pe căpitanul nostru pe câmpulû morȕilorû. — Elû a fost unû omû al lui Dumneȕeû, bunû ca pâinea cea albă, mi a făcutû tot-d'auna bine; prin elû am avut concediu de 15 ȕile, în luna ce a trecut, și m'a ajutat în multe împregiurări. Că, veȕi, măre! fapta cea bună nu se uită!.. vorbi sergentulû Mitea către camaradı sei. Acéstă convorbire o avură ei mai îndărêtû pénă a nu sui în susû de vâlcéoa care cade la óre-care distanță dinaintea retranșamentelorû turce. Trebuie noi să 'lû găsimû, cöci erî l'am auȕit gemêndû și am ochitû eû loculû cam în ce drept era, uȕtându-mê de d'asupra dealului unde așeȕasemû sentinelile, dör nu putémû să trec dincolo de dealû, cöci Turciî astia nu pré sântû omenoși când te arêȕi lorû, saû te vede că înaintezi spre șanșurile lorû!.. Așa ei se ȕinêû de mâini bâjbâindû pe ici pe colea și ȕinêndû armele cu dênși pentru vre uă neprevêȕută întêmplare. Ofișerul se vede că a simȕit ȕupê cãlcătură, saû a auȕit ceva vre uă șoptire că sântû dintre ai sei. Elû era de tot slăbitû, perduse pré mult sânge, orî cât s'a luptatû a se têri de acolo și a'și lega singurû piciorulû cel ruptû care l' înfășurase cu ce avusese asupra-î, basma și eșarpă.

—Băeți, d'ai nostri sînteți? veniți de mă ajutați că perū aici!—Sîntem noi!.. s'auđi ușorū răspunsulū celorū cari se apropiaū. Mitea și camaradi lui înaintară pênă la cel care zăcea pe pămêntū...

Uă sentinelă turcă putu fi auđită de departe, când venia schimbulū, pentru-că în ast-felū de împregiurări se ageresce auđulū. În acea nópte se ȑice că ênsuși Mușirul Osman, după lupta din ȑiua cee-laltă venise a inspecta strêjile și a observa cum stă lagărulū adversarilorū în câmpie. Spectaclul acesta era durerosū, înfiorătorū și obscurū precum era nóptea, care făcea nevêđute atâtea victime ce zăcéū și umpluseră pămêntulū despre duoê lature a le redutêi, cari erau dominate de inamicū.

— E dêtoria nôstră să fimū vitezi, ȑise Viscol, și să ajutămū pe frați când sîntū în primejdie?—Dêca voiți, adăogă camaradulū Mitea, mâine nópte venim să furămū tôte armele cîte se găsescū căđute lângă trupurile a lorū nostri în acestū câmpū.—Și acesta noi o vomū face!.. răspundū plinī de inimă Mărian și cu Viscol. Și ei se aplecară în josū să ajute a se rêdica căpitanulū ȑisū cel greū rănitū. Elū ar' fi scos unū țipêtu de durere încât ar' fi rêsurnatū vâlcéoa și pênă peste délurī, dér se ținu cât putu.—Stați copii! că piciorulū care imī amortise acum mă dóre și mă înjunghie par'că imī dă cuțite p'în ochi, să'mī ajutați să mi'lū legați ca într'uă scórță. Dumneđeū v'a adus pe voi aici!.. Oh! ce durere!..

Mitea numai așteptă multū, se descinse iute de brăcinile care i le a fost dêruit bêtrâna mama soției lui Soare, țesute de dênsa late și din lână môle.—Acum pe ce să legămū piciorulū? pe pușcă, se póte?

— Luați sabia mea cu teaca, potriviți piciorul, pré încetă însă să mi'lă legați. Mărian era mai deprinsă cu acestă lucru, pentru că elă s'a fost essercitată pe la ambulante.

În acelă minută uă licărială a unui felinară meșteșugită, cu care se servesce d'a rădica morți nópcea, lumina din mâna celui care cerca strějile spre partea adversariloră și se reflectă uă rađă pe fisionamia celui de lângă sentinela cea aprópe de șanț. Lumina acésta era numai pentru uă clipită de ochi și apoi se închidea. Oră cât ea fu departe în susă, astă trei militari putură zări uă secundă fisionomia celui pe care ajunse lumina. Felinarulă iute s'a închisă de capacele ce ı învelia sticla.—Ah! cum așă fi mai luat la ochi cu pușca mea pe Turcă! Cinci-deci de cartușe am arsă astă-đi dândă la focuri!..—Ai face uă mare greșelă, sergent Mitea, n'avemă ordină, și n'amă venită aici să atacămă! đise camaradulă d'alătură; apoi ce ne facemă cu căpitanulă aci rănită? Erai să mai faci și altă-dată astă nebunie . . .

—Mi se pare, đise încet Mărian care vedă în acea lumină mai bine, deca nu mă înșelă, că turcul nostru care l'am vedut în Calafată sta în dreptulă luminei; elă era cu obrasulă nuoriă sub fesă și cu mustăți. —Dér pré veđi departe? ı observă Viscol, cine scie ce ți s'a părut! —Óre și elă să fie în Plevna? Mai scii!.. adăogă Mitea care se uita cu multă atențiune spre fortereță. Bine đici că pașă care ordónă aci înlăuntru este din Vidin venit cu óste. —Fie! observă Viscol, noi n'am venită aci să înșirămă multe și să spunemă povesti, mai bine să tăcemă și să facemă trebă, légă tu coela pe sabie piciorulă căpitanului, și apoi să plecămă încetă, ca nu cum-va să.

cađă și pe noi lumina aceia c'apoî nu sciû cum vomû scăpa!—Avemû armele la noi, o să ne batemû pênă ce vomû cădea toți!.. Și acești ostași cam limbuți în astă împregiurare, după ce înfășurară cu tot ce găsiră picio-rulû rănitulû, ca să nu se misce, îlû luară duoî de pi-cióre și de capû, earû Mitea îlû apucase de miđlocû, și se ținu cu pușca încărcată, ca cum pentru a se apêra de vre unû atacû. Ei trecură călcândû peste morți, pe-ste sânge, peste membrele risipite și pe creeriî celorû uciși, suindû, în întunericul noptii, și scoborîră ast-felû priporulû pênă intrară p'între sentinelele lagărulû cari aștepta înturnarea lorû, fiind în înțelegere cu sergentu de schimbû. Ofițerulû mai mult mortû se ținu în acestû timpû d'a nu geme. Vorbele cele din urmă cari elû le di-se aceste fură: ‘Fraților! mă bucur că cel puțin voiî ,muri liniștit între voi!.. Consolați pe mama!..,’

Mediciî și ómenii ambulantei corpurilorû își făcêu uă détorie sântă, ca și Crucea-roșie pentru care s'a insti-tuitû acéstă societate creștină, și sanitariî regimentelorû asemeni; dér mulți rêmaseră din răniți pe campû, nepu-tândû în acele țile să ajungê vre unû ajutorû pênă la dênși. Acesti trei militari o făcură de la dênși a se es-pune ș'a înainta nóptea pe pământulû neutru, cum am di-ce, unde se găsiaû morți din amênduoê părțile, căduți între redute. Multe istorii am putea nota de felul ace-sta cari s'aû întêmplatû în acele teribile țile, și că mulți dintre răniți putură, ajutați de întunericulû noptii și de cétă, a veni între rândurile confrățilorû sei de arme.

Osman superioru comandantû din Plevna, după cum ni s'a spusû, că, în acea nópte după încetarea acțiunei, venise în

persoană să inspecteze cum stau trupele; elu privi cu mare atențiune locul ce 'lă ocupase Români, ajutându-se, în întinericul nopții de uă lanternă mascată care o purta ună omă din suita sa, dându-î lumină unde avea trebuință, și acésta numai uă clipită de ochi.

Osman care era ascultat de aî sêi, musulmanu nelipsindă de a citi namazulă rugăciunei regulată la conaculă sêu ca piosă; în calitatea sa de capă al armatei turce Mușiu, purtândă uă uniformă simplă dér imposantă; cunoscându-lă că se vedea capulă sêu cu ochi ageră pētrunțătoră, frumosă încadrată sub fesă cu canafă fină; pe peptulă sêu avēnd lentă cu floră de aură, și strălucindă d'asupra ună nișan cu briliante și la cōpsă atârândă spada sa de mare preț, ce o priimise de curēndă de la Sultanul pentru onóre; însoțită de uă óre-care suită, atât la cartierulă sêu cât și ori unde mergea, eșise să însufle coragiă și încredere îmbărbătândă pașale, coloneli, nizami și glótele pe tóte acele înălțimi și forturi cari ei le apēra.

Elă, observândă bine și judecândă lucrurile după cele ce i se spusese cu ce impetuositate se purtară Români cari aă fost intrată în numita ređută, dișe :

— Cine i a mai adus pe astia aici?.. Cât despre óspi mei cei d'ântēi îi aruncamă pe toți în Dunăre!..

XVI

ORDINUL DE ȚI AL DOMNITORULUI PRE ARMATĂ.
ACȚIUNEA DE LA 6 SEPTEMBRE

Acestă faptă a trebuit să electrizeze inimile Românilor; și ei să uite, în acele momente de entuziasm, perderile cari le suferiră în ai loră fii pe câmpul bătăliei.

Măria Sa Domnitorul dete ună ordin de Ți, din cartierulă generale de la Poradim, precum că, la 30 August armata română s'a purtată cu mare bravură și a luată din mâinile inamicului reduta Grivița, ce era apărată cu multă vigóre, rămânendă în mâinile ei ună drapelă și trei tunuri.(*). Regimentele cari aă luat parte la această strălucită faptă de vitezie sântă: al XIV de dorobanți și batalionul II de vânători dimpreună cu trei bataliöne din armata rusă. Și aceste trofee să se aducă în capitală; tunurile să fie aședete duoă lângă statuea lui Michai-Bravu, și unu lângă corpulă de gardă la palatū, spre eternă comemorare despre vitezia Românilor; ear stindardulă să se depună provisoriu în una din camerile arsenalului.

Tot cu această ocașiune Măria Sa dete ună ordin de Ți pe armată, ast-felū sună:

(*) Osebit de duoă tunuri cari le aă luat Ruși, ca partea a loră.

„În bătălia de la 30 August, ca și în luptele cari au precedat și urmat această memorabilă și, voi ați dovedit că virtuțile străbune n'au perit din rândurile oștenilor români. Sub focul cel mai viu al inamicului, ați înfruntat mărtea cu bărbăție, ați luat uă redută, un trapel și trei tunuri. Țera vă va fi recunoscătoare de devotamentul, de abnegațiunea voastră; eară Eu, ca Domnul și comandantul vostru, sântu mândru de voi și vă mulțămesc. De și am avut simțitoare perderi, de și deplângu împreună cu voi bravii camaradi căduți pe câmpul de onore, der sângele vărsat nu va fi înzadar: dintr'ensulă va rodi mărirea și independința patrii.

„Dat în domnescul Nostru cuartier general al armatei de Occident, Poradim 5 Septembrie 1877.

„Carol.“

Dupe uă săptămână de la cucerirea acelei redute, la 6 Septembrie, M. S. Domnitorul, la orele 1 1/2, ordonă a se face recunoscere ofensivă și a se lua reduta a doua cu asalt.

Să nu grăbim a ne mira, saă a blama când nu se reușese. Resbelu e ună foarte mare lucru!.. Pentru Români campania această fusese mai mult improvisată. Miđlócele lor nu erau așa de mari precum le avu armatele Țarului; și cu tóte însă, aceste armate pierduse uă mulțime de ómeni mai 'nainte d'a sosi Români dinaintea redutelor la Grivița. Turcii sta bine forți înlăuntru șanșurilor ce ocoliau redutele. Coragiul Românilor nu póte fi negat dupe cum ei se luptaseră cu câte-va ȃle mai 'nainte și au cucerit una din aceste redute. Însă faptul era pré de curéndu și sacrificiile mari. Apoi nu trebuie a ataca ună fortă cu

trupele cari mereu aũ statũ în fația lui în tranșeã. Urmeazã a se aduce alte corpuri spre a se îndeplini a-cãsta cu succesũ... Turcii pufãcuserã cu totulũ, în decursulũ unei sãptãmãni, forma întãririlorã ardicãndũ uã mulțime de lucrãri noi de pãmẽntũ, astupãndũ ambra-surile cari erãu spre reduta ce ei o perduserã și deschidẽndũ altele dupe cum gãsiserã ei mai bine, și tãte le întãrise cu trupe de ajuns. Și Romãniĩ din parte-le schimbarã multe din lucrãrile ce ei le gãsirã și construirã altele; astuparã eșirea cea din redutã, care era la spate, și o deschiserã spre fația lagãrului. Aũ sãpat unũ tranșeã, în linie curbã, a cãruia lucrare se 'ncepu din partea drãpta pre din fația redutei No. 2 pãnã la cea d'ãntãl; apoi deschiserã unũ al duoilea, începẽndulũ de la stãnga spre drãptã, cari acestea închidẽu cãsta vãduțã de trupele turce. În fie care din aceste tranșeurĩ putẽu intra cãte unũ regimentũ. În celũ avansatũ se afla regimentulũ I și în al duoilea reg. VII. Amẽnduoẽ erãu comandate de coloneliĩ C.. C.. și unũ comandante de brigadã S..

Aceste regimente urmaũ sã iasã spre a ataca pe inamicũ despre priporulũ de dinainte-le, a cãruia distanțã era îndestulũ de mare.

Ofițerĩ din lagãru de lângã Grivița, traserã spadele fãcẽndu-le a scãnteia în rađa sãrelui și luarã locũ punẽndu-se în fruntea falangelorũ óstei, care acoperia unũ întinsũ spațiu ca uã tãnãrã pãdure de pre delulețe pãnã în adẽncimile vãii. Ostașĩ asemeni infipserã baionetele la puci; și, la sunarea trompetei, colónele erãu formate și gata d'a se mișca. Ele ênsã ținẽu ochiĩ îndreptați spre regimentele din tranșeurĩ. În fruntea acestora venia maiorĩ, cã-

pitani și ofițerii inferioři de a 'i conduce. Canonada și începuse ună focă violinte d'a ocupa pe cel dinlăuntru redutei inamice. Să nu uitămă a arăta că la extremitatea stângă a reduteloră erau trei companii de ruși destinați să opereze dimpreună cu Românii în ataculă ce vor face. Toți asteptău precum era decisiune, ca regimentele ăse să iasă din tranșeură, și apoi să înainteze și rezervele.

Timpulă cu tóte aceste trecu; se înserase...

Ambii comandanți se vėdură pe tērēmulă dintre tranșeură, și unul ăice celui-laltă: „Eși, să viă să ocup cu regimentul tranșeulă care este înainte.” Răspunde acela: „Poți eși ăntă că 'ți faci locă!..” Comandantele brigadei, dupe ce ordonă, eși elă singură, ca, prin esemplulă seă, să încorageze regimentele. S... a eșită ca ună bravă de câte-va oră afară din tranșeă; și, neputēndă face alt-ceva, a mers cu chipulă acesta pēnă la extremitatea unde se găsiaă Rușii.

Căt despre rezultatulă acestei ăile n'am avea nimică a ăice avantajosă; timpulă trecu cam repede, se întărđiasă pré multă, se înoptase și veni ordin ca trupele să ocupe tranșeurile.

Turcii ênsă prin cine scie ce împregiurare erau avertiți că Românii voescă să 'i atace, și ei mai mult ca tot-d'una staă pregătiți d'a se apăra.

Uă circumstanță ênsă nu vomă lipsi a o nara precum s'auđit că s'a petrecută spre extremitatea flancului din drépta al óstei. Acolo s'auđiră detunări de fuciladă. Déca despre succesul acestei ăile nu puturămă ăice nimică, totuși încăirare s'a făcută. Turcii se vede că sciaă, precum arătarămă, când Românii erau să 'i atace, cōci acum începă-

seră ei spre uă estremeitate cu focuri. Încăerările se petreceră tot cam pe sub séră. În strategie se facă multe de a surprinde pe inamică; une-oră se dă atacă simularu ca să atragă forțele lui acolo când lovitura cea tare i se pregătesce spre partea opusă. Încăirarea a venită cam neașteptată, precum ună vîrtejă se redică în câmpie de ua-dată și merge ardicăndă în aeră tot ce găsesce în drumu-î trecēndă peste șanțuri. Une oră uă despărțire de soldați aprinși în luptă nu audă semnalul de retragere, și ei mergă tot înainte desfășurăndă bravură, și câte uă-dată acesti pună pe inamică în desordine și decide victoria. Dorobanții români dupe câte s'a vedută făcēnd ei, cam sîntă din numărulă acestora. În atacuri, în năvălirea loră părēu a avea brațe de oțelă luăndă avēntu peste întăriturile inamicului, și urechea loră era cam surdă când se da semnalul de retragere. Ca ună batalion strērsă la ună locă din rămășițele corpuriloră de dorobanți cari aū fost în acțiune în ziua de 30, voiră a da ei ună esemplu... Reg. XV dorobanți, acum era elă în frunte. Mer-seră a ataca reduta; și, dupe bărbătēscă loră întreprindere, așteptăudă negreșită laude și recompensa care o avură în asemenea casă bravii... Se vede că ei priimiseră ordină, sciuseră că era destinată acțiunea pentru acea zi, dér nu cunoscură și causele pentru care se 'ntērziase. Ei aū înaintatū pēnă la șanțulă celū avansatū care era ocupatū de nizami. Resultatulă a fost, că, ună mare numărū cădură. Dorobanții și vênătorii, cari cu uă septēmână îndărētū plantaseră fanionulă tricolorū pe creste-tulū parapetului redutei, stimulară entusimulă acestora, și ei voiră să facă asemenă. Numărulă inamiciloră numai e

de vorbită fu foarte mare, și erau pregătiți pe un picior ferm d'a se apăra.

Românii în împregiurări d'acestea nici-uădată nu arătară că sîntă descourageați. Prin pozițiunea în care se găsesc, prin suferința și purtarea ce ei au avut-o, voră să arăte că știu a muri de la oficeră și pên' la celă din urmă soldată făcendu-și datoria de ostași, mai ales când sîntă bine conduși, adică când capiș nu facă greșeli!..

Lectorulă a putută privi ună spectaclu durerosă, a auzită uă musică de jële prin care se amestecă cu lacrimile părintescă și frățescă gemetele răniților căduți în aceste țile, aduși pe la ambulanțe și infirmeriile de peste Dunăre, și prin ospitalele capitalei. Cât despre cei cari nu s'au putută transporta când ei cădură în tumultă, urmară sorțel loră...

Va întreba elă: ore acei trei frați de arme mai sîntă?

Ei căteși trei fuseseră mai 'nainte la ună locă și multe vorbiră și discutară. Măsuraseră d'acolo cu ochiș distanța câtă era din tranșeu și din lagărulă oștei pênă la acea redută inamică, și plănuiău ei între dênși, ca ce ar' putea să facă ca ei să se illustreze, să slăbiască, să surprindă pe Turci dândule focă și să 'goniască din acelu fortă. De câte ori se întêlniău, de asta le fuse vorba, despre asta discutară. Își deteră părerea și 'și frămîntău mintea ca nisce oșteni camarădi, voindă ca ei căteși trei să se împărtășiască din gloria acésta. Cu uă di mai 'nainte de ataculă care se decisese pentru ziua de șése, ei fuseseră toți plănuidă ast-felă dinaintea tranșeului săpată de curêndă. Ei ambiționaă, ca și corpurile din cari făcêu parte, a câștiga, bine este întelesă, ună renume, a merita cu adevărată

înaintare și resplata bravilor! Mitea fusese cu totul decisă ca la cea d'ântei ocaziune să se arête demn de acesta. Adăoga dânsul, că numai ei, Curcanii, voinici vitezi de la Jași, Vaslui, Niamțu, Gorji sântu capabili de aceste mari fapte. Viscol susținea, că, aceste nepêtrunse maluri ca nisce stânci, unde sântu feslii musulmani, și aceste întărituri acoperite cu guri de focuri numai cu tunurile deca se potu sdrobi; și că, elu făcându parte din pompierii capitalei, acestu corpă care moștenesce unu renume de la 48, bateria peste care elu este pusă sergentu de sigură se va ilustra cu acestu succesu mare. Mărian, ca acela ce se mai gândia câte uă-dată și la copii acasă, era ceva mai moderat. Elu șise că se însărcinează să străjuiască bine pe turci dupe ce îi va lua prizoneri... Aceste discuțiuni se petrecu între ei mai de multe ori din reduta cea cucerită și dinaintea tranșelor săpate în urmă, de câte-ori ei se puteu întâlni când se suspenda focurile...

Cu mēhnire ênsă răspundem că ei acum au rămasu numai duo; cel d'al treilea, românul din munți numai era...

Mărian, camaradul său, îl căutase să vedă deca va fi între cei răniți, sau că a murit; nu îl găsi ênsă nicăirea. Viscol se întristă de perderea acestui militar; își aduse ênsă aminte de visul ce șisese că l'a visat. Mărian fratele de cruce cu Soare, mai simțibil și înfocat în suvenirul amicitiei sale, îl plânse trecendul între cei răposați.

Mai târziu puturăm afla despre acesta de la unu correspondent.

Sórtea prisionerului de resbelú este cea mai durerósá! Acestú bravú oşteanú care se luptá apêrându cu arma în mâini onórea naţiunei ş'a stindardului sub care merge punênd peptulú seú în faţia morţii prin plóie de glónţe şi obuse, se întêmplá, acestuí bravú, cá rêmâne desarmatú prisionerú. Elú cáđuse tocmai în fundulú şanţului din vírfal talusului tranşeeului turcescú unde s'a fost urcatú cu uá companie de dorobanţi, din care rêmaserá numai şépte ómeni. Învisú elú, dupé uá faptá de unú mare coragiú, cá se încercase să smulgá stindardul cu semiluna şi să implánte în loculú ei fanionulú tricolorú românescú d'asupra şanţului apêratú de nizami şi başibuzucí, rupt din compania camarađilor seí fu doborítú mai mult mortú acolo, isbitú de uá proiectilá, şi rêmásese fără simţire priimindú uá brasdá pe frunte, şi la pulpa piciorului stângú uá raná mare. Elú acolo, fiind prinsú desarmatú, socotitú mai ántêi de mortú şi mai în urmă luat ca uá unéltá umilitá, sclavú dinaintea învingêtorului, care dispunea de dênsul precum a voit, nu se mai putu înturna cu aí seí...

Coragiósá şi crâncená a fost acésta luptá şi astá încercare eroicá!

Se đice énsá cá acolo s'aú petrecutú fapte barbare condamnate de secululú în care trăimú. Pêná la ce punctú vor fi adevêrate acele đise, saú cine numai a comisú aceste fapte, nu vomú lua cu a nóstrá răspundere şi nu ne putemú pronunţa. Se đice cá mulţi prisioneri precum şi rániţií cáđuţi în câmpulú de sângiurí s'aú măcelăritú...

Sá venimú la cartierulú generalú al Muşirului în Plevna...

Ca să arătăm tot de-uădată cele despre cari ne informăm, Sultanul, se țice, înscințându-se de d'alde acestea, (póte că avu și vre uă notă din partea Puterilor) voise să evite d'a se pune unū asemenea ponosū că armata otomană comite atrocitățī asupra prisionerilor de resbelū. Elū ordonă marelui Visir Mehmet ca să scie în acéstă prinvință către comandantīi trupelorū pre câmpulū de resbelū.

Padișachul voise a imita pe Țarul, care se aflase în miđloculū armatei în Bulgaria, și ordonase din cartierul sēu, a se tracta cu blândețe prisionerī luați turci.

Decī, marele Visirū însărcinase pe unū străin care se bucura de bună opiniune, să încuartireze prisionerī ruși și să essecute elū transportarea lorū de pe câmpulū de resbelū, ca unul ce fusese împiegatū la poliția din Constantinopole, și avea cunoscință de aceste lucruri, fără a se comite vre unū abusū.

Osman pe lângă priimirea unei sabii de onóre ce o mai numirămū, munițiunii și provisiune în Septembre, nu scimū déca va fi avut și acestū ordin la Plevna?

Dér pe bașibuzucī cine era în stare să 'i infrêneze?..

Eată una care s'a petrecut, cam p'atunci și 'n acelu locū, și este de ajuns ca să ne dea uă idee despre cruđimī. Se vėđu petrecēndu-se cea mai îngrozitoare scenă, duoi pași departe de acelu prisionerū, înlăuntru tranșeului. Bașibuzucī, ómenī cu totulū însēlbătēciti prin atâtea cruđimī, viața cea aspră a lorū, lipsiți de lumină și de orī ce speranță în lume, ómenī a căroră înfațișare e pré miserabilē în îmbrăcăminte, și cu fețe tot d'auna încrun-tate, fanatici vėrsători de sânge, și cari nu cunoscū com-

pătimirea, traseră în țepă pre unū nefericitū pe care isbutiseră a 'lū tērī la dēnși. Faptă nedemnă condamnată de secolulū acesta, eī o sēvērșiaū cu uă pornire turbată în momentele când lacrimile victimei trebuia să le desarmeze furia. Eată cine era acela pe care fērele aceste cu chipū de omū ilū înfrigărise, ca cu essemplu lui să intimideze pe ceilalți luptători.

Spre a se da asaltū acesteī redute, fusese de mare necesitate ca, unū numărū de ómeni essercitați să înainteze cu gabióne care trebuiaū aruncate în șanțulū redutei, pentru ca luptătorii ajungendū acolo să găsiască înlesnire de a'lū trece. Se făcuse apelū la cei mai coragioși bărbați cari voiră de bună voia lorū să se însărcineze cu acēsta. Din mai multe regimente veniră câte duoī trei. Eși și de la geniu unū caporalū fórte bravū; precum eraū acei soldați ai bateriei, pe care Napolion I, la Tullon, îi numise: „ce nu cunoscū frica!“ așa se arētă elū dinaintea căpitanului care făcuse acestū apelū. Unū numărū ore-care de gabióne ordin. eraū umplute cu lână. Prin elasticitatea lânei glónțele nu pot trece și nu vor avea efectū. Acești luptători cu totulū hotărīți, trebuiaū să mērgă culcați împingendū gabiónele spre redută. Îndată ce acestea fură vēdute, începură focurile cu violență asupra gabiónelorū. Rēspundēu și acești tiraliori precāt le permitea pozițiunea. Eī mergēu fiind risipiți remânendū óre-care distanță între gabióne ce se mișcaū. Cei mai mulți nu înaintară pré mult, și începură ca să se retragă. Caporalu... voi să 'i încorageze mergendū elū înainte prin vijelia acea de glónțe; dér elū nu putea vedea înainte ce distanță mai este către inamicū. Turcii

cari pe lângă focul armelor mai alergau și la meșteșuguri de a face victime întrebunțându capcane, îndată aruncară cângiile ca să 'lă apuce, dér distanța era tot mare că nu ajunseră cu acele prăjinii pênă la elu. Făcură unu meșteșugü; legară uă cange de uă fringhie grósă, pe care ei o aruncă cu mare adresă. Gabionulü fu agățatü de cange. Caporalul acesta simțindü că coșulü seü fuge, înfipse mâinile bărbătesce și se opinti din tóte puterile ca să 'lă ție în locü dér fu cu nepuțință; din șanțü îl traseră brațe multe a le bașibuzilorü. Dinaintea unei forțe majore cine póte să reziste?..

Nefericitulü fu têritü în lăuntru șanțului. Elü se rugă ca să nu 'i rêdice viața. Feroșii bașibuzuci, cari rămăsese de voia lorü pentru că pe căpitanulü lorü îl perduseră fiind omorítü de unü glonțü, întăritați și inverșunați atât de mult de vorbele unui imam fanaticü, apucară pe țisulü românü și îl têriră la uă extremitate în tranșeu, unde îl tractară cu uă mare sêlbătăcie!.. Peste puçin îl arêtară confrățilorü sei, fiind omorítü și înfrigăritü într'uă țepă pe care ei o înfipseră d'asupra parapetului. De aci strigară ei acelorü coragioși soldați cari vêdură de departe cruțimea acea barbară, vorbindu-le în românesce:

„Cine se mai apropie, totü ca acesta pășesce!..“

Soldații cari vêdură și auđiră aceste vorbe, răspunđendü strigară cât putură, lovindü pepturile lorü cu pumnii și apoi rêdicându-ı în susü: „Așteptați voi căini făr' de sufletü! încurêndü o să înfigemü noi mâinile în pepturile și gótlejurile vóstre pline de sânge!..“

Oróre! și cutremurü! aceste fapte s'aü petrecutü!..

Omer-paşa la 854 a fost silită să pună tunurile în başibuzucă ca să 'i domoliască şi să 'i ţină în frâu...

Deci, prizonierii, ce 'i luase în lupta din August şi începutu lui Septembrie, Muşirul îi porni escortaţi de cavalerie şi sub ordinele şisului agentă, spre a'î duce, prin Andrianopole, la Stambulă. Între prizonierii moscovii se află şi vre-uă câţi-va români : din cavalerie roşiori, dorobanţi şişi curcani şi din alte corpuri, (*) acei de a căroră urmă în lagărulă român nu 'i putea sci confrăţii loră ce s'aă făcută.

Nefericitulă nostru oşteanu déru, Mitea, era şi elă între dênşi, sergentă, cu galóne la mantaoa de postavă sură, cu căciula de hârşie négră cu péna de curcan la dênşa, cu nădragii strêmţi de dimie albă, cu opinci şi cu curele înfăşurate pe picioră, cu saculă în care ţinea duoă bucăţi pesmeţi; şi, fiind-că era lovit la frunte şi la piciorulă stângă de uă spărtură de obusă, era plin de sânge, care începuse a se îngălbeni de colórea puroiului pe îmbrăcămînţi şi pe cămésă. Elă se află prinsă tot atuncă séra când se petrecuse cruşimea ce o descriserămă. Elă cu tóte acestea avă mare parte, în starea sângerósă precum se găsia ; că, pe cândă prizonierii ruşi, cei cari erau mai bine încăltaţi rămaseseră desculţi şi alţii fără mantale, soldaţiloră nizami făcându-le uă plăcere a se investi cu ele, uă mână amică neaşteptată veni în ajutoru-ă, cel puţin d'a nu fi maltractată. Elă fu dus sub

(*) Cei mai mulţi prizonieri ce s'aă făcut dintre români, fu cu ocaziunea întélnirei loră cu Turcii prin păduricea învecinată, pe când ei se ducă a lua lemne pentru focă.

escortă dinaintea comandantului superioră care 'și ținea cartierul într'ună casă mai însemnată în orașu. Fu întrebat ce este elū? ce uniformă e a lui și din care armă face parte?.. Acolo sergentul vedu uă fisionomie foarte bine cunoscută : era Hechim. Nu scie omulū ce i se póte întâmpla în viață și de cine va avea trebuință!..

Orī câtă ură avusese junele acesta contra Turcilorū, dupre cele ce elū vedduse, și tot atât că audise multe despre ei, ca și despre sórtea fidanțatei sale la Constantinople, dupe cum îi spusese în Giurgiu acea femeie sciută cu semnele pe obrasū; pentru care elū se luptase cu furie înduoită contra inamiculū, înaintase pré mult peste tărēmul dinaintea șanțului, încoragiândū și pe alții de a face asemeni, răsturnândū cu baioneta în tóte părțile, în mijloculū tumultului sub glónțele ce Ț șuerase pe la urechi și sub fumū în întunericū precum este nópte; loviturile de spade, detunarea și trăsnetele din artilerie, ucidere, masacru, și ciocăniturile topórelorū ca la unū abatoriū, tóte elū le înfruntase; elū, ostașulū, atunci fiind și rănitū, se amețise de durere, perduse mult sânge care curgea de la picioru-Ț, perduse vigórea, se desconcertase călcândū pe morți mormane, în lacū de sânge, pe mâini, picióre sfărimate, pe capete sdrobite și creeri vērșate; elū le perduse și le uitase tóte în aceste momente, nu îi rămăsese de cât a se da, saū a se sinucide, precum făcură unii veddēnduse strēmtonați și căduți prisioneri. Póte că acolo uă mână vrăjmașă a rădicat cuțitulū d'asupra lui să 'lū ucidē, dēr unū brațū al altuia a oprit-o... Inima lui era încă coragiósă dēr puterile i se slăbiră. Când elū se deșteptă înlăuntru șanțului, unde căduse surpânduse

sub picioarele lui, cu capul lovit de feră și de pământ, numai poseda nici uă armă. Umilită oșteanul, în astă stare, rămăsese ca un copil; tigrul ajunsese un miel între țipetele și gemetele fraților, sub apăsătorea amenințare și izbire a victimarilor...

Dete mulțămită lui Dumnezeu d'a găsi, nefericitul cum era prisoner, d'a găsi pușină apă, uă bucată de pâine, după ce îl duse în cartierul din Plevna, un colțisor unde să zacă pe pământ, și un om care în cât-va se părea a 'lă protegea.

Hechim, vechi cunoscut și amic al Calafatenilor, cum îl vedu, cunoscă îndată pe sergent; și acela care era devotat pe lângă Osman, putu atâta, să ferescă pe un copil, în starea asta, de maltractările și de crușimile feroșilor bașibuzuc și cerchesi.

Dupe două săptămâni prisonerii ruși și români fură duși la Constantinople, păziți, escortați de trupe. Osman trimise tot atunci și un raport detaliat Sultanului, despre luptele petrecute la 30 August și până la începutul lui Septembrie.

Acolo, în cartierul Beiolu și Beșic-Tași, către palatul Dolma-bacce serai, uă mulțime de bărbați și femei ardă de curiozitate să vedă pe acești prisoneri, precum și noi avurăm acea curiozitate când se aduseră cei dântei prinși turci, ofițeri și soldați luați de la Șiştov și Nicolae, și între aceștia chiar și pe Hasan pașa, comandantele lor; pe cari îi vedurăm cum ei trecă de la uă gară la alta, pe marginea capitalei București, spre a fi duși în Rosia. Ast-fel alergă acolo mulțimea căscătorilor de gură ca să vedă pe dișii prisoneri.

XVII

CAMPANIA URMATĂ DESPRE RACHOVA—VIDIN

Aci cugetarea rămâne învăluită ținându-ne mâna pe frunte. Vom ū nara pe scurt ū.

La ū septemână din luna Octobre, cu un ū timp ū prē inaintat ū tomnatec ū; ploase mult ū, ninsese, geruise, cu nisce cāi stricate mlăștinose, incāt se pārea cā Bulgaria intrēgā e ū mare de noroi ū; cōmunicația cu anevoe se făcea, podul ū de la Turnu-Măgurele s'a rupt ū, și cū ū sumā de greutate ū armatei care nu era indetul de bine echipatā pentru ū campanie de iarnā, in cāmp ū deschis ū, p' in bordee cu umiditatea cea mare p' in tranșeurī, și aprōpe lipsitā de hranā, i se ordonā, la 7 Octobre, dupē lucrarea mai multor ū paralele cu cari se apropiaserā, sā atace earā cea redutā care era tot in posesiunea Otomanilor ū.

Cu mortierele ce s'a fost luat de la inamic ū din diferite baterii de la Nicopole și ce s'au gāsit ū inlāuntru redutei care se cucerise, s'a servit ū cu ele alăturī cu alte baterii, din tranșee, fiind date sub comanda cāpitanului F... cu cari bātea inlāuntru tranșeelor ū turce.

Earășī se auđirā tobele cu sunetu lor ū inviuērator ū dānd ū alarmā, și trompetele semnalānd ū intocmirea și mergerea inainte cu pas ū ostășesc ū; earășī se a-

coperi aci orizontele și atmosferă de trăsnete din artilerie și puscile pedestrașilor; earăși încăirare, măcelă cruntă și năvălire pre dealurile înegrite cu sacrificiul a uă mulțime de ostași români căciulanî și vânători, căduți în șanțuri de a escalada pe parapete, ca să pôte intra cu ori ce prețu de a cuceri ȗisulă fortă.

Ôre de ce folosă era luarea cu atâtea sacrificiă acelei re-dute? E chestiune de apreciere pentru bărbății competiți...

Acum se începu ataculă prin ună batalion de la VI dorobanți, din regimentul XIII idem, V și VII linie, și batalionul I de vânători, condușu de ună june maioră bărbatū inteliginte. Fără să 'i numimă aci, sântū cunoscuți comandanti cari împinseră acțiunea cu multă vigore spre acea parte, în acéstă ȗi la începutulă lui Octobre; încât și intraseră, dupe nisce asalturi impetuase, ostași noștri earăși în acea redută, durând lupta ca vre uă cincă ore. Resultatulă fu tot acela petrecutū, cu tot coragiulă luptătoriloră, precum a fost cu uă lună îndărētū. Către séră, dupe ce Româniī intraseră în redută, după ce puseră tótă bărbăția d'a se întări și a goni din ea pe Turci, dupe ce cerură să le vie trupe în ajutorū, nevenindu-le îndată, fură nevoiți a se retrage și a intra în tranșeurile lorū. Nôptea rece viscolită cu spicū de néoă, îi găsi tot în stare ca în luna trecută, cu uă mulțime de morți și răniți rămași în șanțuri și pe câmpū. Despre numărulă lorū, foile publice ni 'l a reprodușu, mi de morți cu răniți!..

Precât se vede, déca M. Sa Țarul a avut nevoe de serviciulă armatei române, acesta s'a îndeplinitū; că, pe lângă atacurile ce armata rusă făcu reduteloră spre par-

tea de la Sud și Vest, apoi aceste continue asalturi a atras totă atențiunea și vigoarea armatei lui Osman, grănădindu-se spre puncturile unde atacaă Românii la Est și Nord. Cu acest chip guarda imperiale avu timp să vie totă, să se desfășure aci; și, împreună ea cu Românii, să impresore Plevna de toate părțile ca un zid tare de fer. Spre uă parte, despre Vest, mai 'nainte de acăsta, Turcii avuseseră un drum deschis de comunicațiune; p'acolo, la finele lui Septembree, priimiră ei trupe și provisiune, și chiar trimiseră p'acolo prisionerii la Constantinopole despre care am mai vorbit; și acăsta în urma la diumătatea lui Octombree fu impresurată. Neprevederea lui Osman d'a rămănea atăta timp acolo!..

La 18 Septembree, Generalu Tottleben, cel renumit în defensarea Sevastopolelui la 854, s'a presintat, la cartierul generale la Poradin, Domnitorului, cu care apoi a vizitat pozițiunile și întăririle împregiurul Plevnei. El s'au însoțit pe urmă și cu Marele Duce Nicolae, care sosise de la Gorni-Studen, de a cerceta și a vedea aceste fortificațiuni, de a pregăti mai repede și mai sigură căderea Plevnei. Generalu Tottleben de aci rămăse pe lângă persóna Domnitorului consultându-se și lucrându împreună la marile operațiuni ce reclama campania acăsta, precum și alți oficeri și diferite persóne de stat cu tot felul de uniformă și cu titluri însemnate, cari încongiuraă marile cartieru românesc al Domnitorului.

Să nu uităm a dice două vorbe în favorul cavaleriei române de roșiori și călărașii, pe cari i am mai numit; ei continuă în intervalul acestor atacuri făcură recunósceri prin diferite părți și fu gata să dea energicul lor

ajutorii trupelor când ar' fi fost atacate de cavaleria musulmană. Ast-felū după ce ei într'unū rându împreună cu Rușii aū prins unū convoiū cu mai bine de 300 cară provisiunii și uă numerosă artilerie, destinate a veni lui Osman, rēmānēndu-le ómenii și carāle prisioneri, apoi la 5 Septembrie, s'aū întēlnitū cu cavaleria turcā de Cerclesi; s'a luptat cu dēnși, a omorit pe mai mulți, și a luat de la ei unū stindardū care ilū trimiseră M. S. Domnitorului... Acea cavalerie era comandatā de ēnsuși Cainacacumul din Rachova.

Pentru ca armata romānā sā īndepliniascā actulū ei, īn espedițiunea din Bulgaria, urma ca uă parte din regimentele ei sā facē fačiā spre Dunāre, către Rachova și Vidin, combināndū atacuri, asupra acestora, dimpreună cu armata care se gāsia pe marginea Dunārei la Bechet și la Calafat.

Deci, pornind uă parte a armatei chiarū de dinaintea Plevnei, care, unitā cu alte trupe din rezervā, īn curēnd ea avu succese īncoronate către dișele puncturi.

Lāsāmū despre acēsta sā vorbiascā sergentul de la artilerie care a mers cu bateria și s'a luptat acolo.

Mārian care tot plānse pentru Mitea nesciind ce sōrtē va fi avēndū, priimi, după duoē luni, cānd veni la Bucuresei cu prisioneri turci, uă scrisóre lungā, īn care se descria detaliindū campania despre Rachova, aprópe di cu di, ce 'i o trimisese Viscol, precum ei avuseserā īnvoire. Eatā ce conține acea scrisóre :

‘Dupē ce plecarāmū de la Grivița, īn urma atacului din 7 Octombrie, trecurāmū prin Verbița, Calisavat, Riben, Tristinicu-bulgărescu, și īnaintarāmū peste rīul Vidu

până la uă comună Ghighi. Acésta e situată trei chilo-
metre mai d'oparte de Măgura, sub dealuri mari pe cari
era nisce forturi cu baterii a le Turciloră. Compania I
de geniu a construit peste râul Ister (Iscar), apa care
curge p'alături, unū podū ca să putemi trece cu artile-
ria, cavaleria și carăle óstei pe elū, ca să mergemū a-
asupra Oreavei (Rachova). Lócuitoarii din Ghighi sūntū cre-
știni. Satul a fost jefuit de Cerchesi; că astă-đi nu gă-
sesci în elū nimicū, nici cu bani. Pâine, vinū, tutunū de
nici unele nu e. Veī sci că oștirea nóstră numai are că-
meși și încălțăminte. Infanteria a început să încalțe o-
pinci; unii soldați taie din pólele de la manta ca să facē
obiele la picioare.,

,La 5 Noembre, trupele adică : unū bat. din reg. IV
dorobanți, unul din al III idem, câte unul din reg. I și
al X, restul de câte-va companii cari aū scăpatū de la
Plevna din reg. VI dorobanți, trupe de artilerie bateria
III, IV și V, și uă baterie de pompieri noștri de Bucu-
resci, geniū comp. I, cavalerie duoē regimente roșiori,
Călărașii regimentul II, idem duoē escadróne din regi-
mentul IX, și duoē escadróne din reg. III, precum și sa-
nitari ai corpurilorū; tóte aceste plecară din Ghighi, sub
ordinile Colonelului Slănicieanu, avēnd ochii ațintiți de a
lua Rachova și Vidinu. La satul Vădinu, în óre-care di-
stanță îndărătu de Rachova, era unū micū fortū ocupatū
de nizamī, care l'am fi putut privi ca uă avangardă a
trupelorū turce. Acest fortū fu părăsitū de Turci când tru-
pele române înaintară în recunóscere. Oștirea sosind séra
lângă acest satū bivoacă acilea, și a duoa đi urmă dru-
mul înainte. Cavaleria în recunóscerea ce făcu perdu unū

sub-locotenentû și unû sergent-major. Nizamii fură goniți în urmă ce două proiectile eclatară în mijlocul bordeelor cari se află mascate de retranșementû. Cavaleria fu nevoită să jôce rolu de infanterie, să descălece; cöci, pe când Turcii fugéu, nu putea să îi goniască călare din cauza tărêmului care este neregulatû, mai mult dealuri. A doua-zi oștirea sosi la satul Galova, al căruia locuitori, Cereșii și Tătari, au fost fugitû ducând cu dênși ce au putut lua. Virful avangardei intrândû în elû și găsindu-lû pustiiû, dete focû la câte-va case și în urmă se aprinseră și arseră pătulele, șire cu paie, și tot ce se afla pe lângă aceste case. Incendiulû a durat uă zi și tötă nóptea, că se vedû lumina flacărei pênă la Rachova. De acolo trupele tăbărîră în bivoac asupra satului Salanovița, care e în spatele Rachovei. Posițiunea astui orașû e în partea opusă dealurilor ce le priviamû. Pe crestetul acestorû înălțimi erau întăririle turcesci, cari dominaû orașul și părțile de prin pregiuru-î. Lupta la Rachova începu luniu diminețâ la 4 ore. Trupele porniră a ocupa pozițiunii : cele d'ântéiû fu artileria urmată de regimentele de dorobanți. Fiind cétă de diminéța, Turcii nu putură a vedea avansarea trupelorû nóstre, de și ei sciaû că eramû în apropiere de dênși. Pe dată ce artileria se puse în poziție de a combate, ei o au vădutu, și traseră unû tunû care nu avu nici unû efectû. Posițiunea care Turcii o ocupa pe dealuri din spatele orașului era asigurată de 4 întării cu tunuri, două posturi de infanterie, și deosebit de acestea pământul plin de obstacole naturale a le tărêmului, dealuri, vâlcele etc. Artileria română se puse drept în față de bateriile turcesci. Uă baterie, pompieri nostri,

bătea aripa stângă, spatele li 'lă bătea tunurile de peste Dunăre din bateriile de la Bechetă, aripa dreptă bătea bateria IV de artilerie. La începere bateriile ținură ca două ore bombardarea făcându locă infanteriei d'a înainta, apoi se desfășură tiraliorii din reg. IV dorobanții, cari apucară spre aripa dreptă unde era uă mulțime de turci într'ună fortă. Infanteria înaintă pe sub deală; și fără ca Turcii să pôte întreprupe mersulă acestoră năvălitoră oșteni, se pomeniră că tot câmpul era acoperitū de șirură de tiralioră a le oștei care veni, și fortul loră la miđlocă priimind ploie de glonțe. Turcii se vedură nevoiți a părăsi fortulă, și, fură goniți, în desordine, cōci adversariă le era în spate. Dorobanții le ocupă fortulă acesta din dreptă, eară Turcii intrară în al douăilea, cel care era spre stānga. S'a vedut cum ună ofițeră turcă fiind călare lovia cu spada pe soldați ca săi întorne înapoi să reocupe pozițiunile lăsate; elă căđu dupe cală lovit de ună glonț de la ai noștri. După acēsta urmă uă luptă neînteruptă; lanțul de tiraliori romāni apropiinduse pēnă la 100 metri de fortulă turcescū, ocupānd nisce gropi de pe lângă drum cari îi favorisa mult pentru acelu atacū. Pe-dată ce infanteria se suise pe dealură, sosi și bateria de pompieri în urmă-i, care se aședă în spatele inamiculă; și astfel din tōte colțurile curgēu obuse asupra capeteloră turcesci și uă continuă grindină de glonțe care îi îngrozi. Tōtă ziua și vre-uă trei ore nōptea a durat acēstă luptă; apoi se dete retragerea, cōci acesti bravi apropia consumarea materialulă de luptă ce 'l avuseseră cu dēnși, lăsānd asigurare de pază vedetele cavaleria. Artileria și infanterie se retrase în locul unde a dormit în nōptea

cee-altă, în dealurile apropiate. În lupta acestei zile, pe lângă pierderile ce avurăm în omeni, avem a regreta mórtea a două oficeri superiori: Maioru Iene, Col. Măldărescu, și Maioru Mateescu, care fu greu rănit...

A doua zi de dimineță se dispoza ca să se dea lovire din alte poziții. Când trupele înaintară spre partea aceea, bagagele și bucătăria companii a 4 din reg. VI de doboranți greșiră drumul fiind negură, și se apropiară de avanposturi turcesci; ast-fel că inamicul le vedu și se repezi iute de le luă, fără ca să fi simțit trupele noastre cari erau cam îndepărtate de acolo. Omenii ce însoțeau carăle fiind pușini, fugiră și lăsară totul în mâinile Turcilor. Unu sergentu și unu caporalu din cei cari însoțeau convoiul alergară și anunță două escadrone de călărași, cari pe dată sună alarma dicându că Turcii au înaintat spre aripa dreaptă părăsind pozițiunea ce au avut-o. La aceste semnale toate trupele se siliră a le eși înainte spre a și înapoia. În urmă veni scire de cele întemplate cu convoiul; și ast-fel trupele rămaseră în nemișcare până spre sêră. Atunci se apropie earăși de aripa stângă și deteră acolo uă puternică lovitură. Călărașii de Gorji conduși de căpitanu Leca, greșindu drumul fiind cam negură cu ceață, nemeriră de eșiră în spatele nizanilor; cu acêsta îi puse în zăpăceală și îi făcu a perde gustul de uă împotrivre mai lungă. Sântu voinici și mândri acești călărași! Turcii, desperați dupe uă asemenea aspră amenințare care le venia de la oștirea noastră, cât și de la cea de peste Dunăre comandată de gen. Lupu, adunară uă mulțime de cară cu forță violente de prin oraș;

și pe la orele patru noaptea porniră a fugi spre Lom-palanca. ‘

, În acest intervalu ei despoie de îmbrăcăminte morții și răniții români, făcând barbara faptă d'a omori pe cei cari nu se putură retrage fiind greu răniți, și le luă cămășile de pe ei; rădicară în vre uă două cară pe răniți turci; pe morții lorü 'i a adunaț și 'i aü îngropatü lângă parapete, lăsându pe câmpü numai cai morți; și ast-felü, pregătiți și încărcându tóte a le lorü, lăsară forturile și 'și urmară calea încă de nópte. Mișcarea lorü a fostü simțită de vedetele române, și îndată câte-va escadróne de călărași Roșiori și infanterie porniră a 'i goni după urmă. ,

, Fugindü ast-felü Turciü din Rachova, erau nevoiți în cale să trecă podulü de pe apa Hirlețu (Scătu) care e puçin mai 'nainte. Două companii de dorobanți din reg. I sub comanda căpitanului Mărășescu și Locotenentul Popescu, apucaseră pozițiuni de cu çiuva ceelaltă și se retransaseră, dupe ordinile maiorului Mateescu, dinaintea podulü çis, lângă satul Hârleți. Ajungënd colóna turcă ca să trecă podul, dorobanți o lovi cu unü focü violinte din armele lorü, și îndată podulü și țermii dimpregiurü se acoperi de mormane de morți și răniți. Acești dorobanți ținură bărbătesce lupta cu Turciü în timpü de patru ore; după care, aü fost bātuți și împrăștiați, și cei care scăpară din Turci fugiră în desordine prin pădurü, și mulți cădură prinși, fiind urmăriți de călărași. Cavaleria turcă, fórte puçină, trecuse prin apă mai 'nainte împreună cu tunurile, cari spre a le putea trece, fiind-că era nomolü mare al gârlei, fuseră nevoiți a arunca câte-va cară de

corturi, saci cu pesmeți și alte bagage făcându-le ca un pod, ajutându cu brațe de ómenii și punându umerile ca să le tîrîscă și să trecă cu ele prin acestu riu. Când fu să trecă celelalte cară cu munițiune, chesónele cu ghiulele, produse și câte le ducéu Turcii cu dênși, fură prinse și luate de cãlãrașii români cari îi sosi dupe urmă. Tóte acestea fură aduse la Rachova, pe care, în dimineța de 9 Noembre, Români se făcură stópâni intrându oștile în orașu. Numérulú morțilorú dintre români acolo se adunã ca la vre-uã 200, ear al Turcilorú, considerând duoë lovirii ce priimirã, una d'asupra orașului și alta la pod, ne vine a crede cã va fi întreitú mai mare. Se đice cã s'aú luatú vre uã câțiva prisioneri, earú ceilalți turci se duserã cã nu li se mai putu gãsi urma. *

Se scie cã s'a gãsitu în carãle Turcilorú, cari le aú prinsú Români, duoi soldați dorobanți rãniți, pe cari Turcii îi luase prisioneri. La întrebarea care le a fost făcutú ei de câtã armatã romãnã a venitú asupra orașului Rachova, unulú dintre prinși, mai alesú fiind unú recrutú, a rëspunsú cã șese sute infanterie și opt-đeci de tunuri. Ast-fel Turcii nu puturã nimicú înțelege de la asti prisioneri.

Rachova e unú orășelú în fațiã cu Bechetulú peste Dunãre; este situatú pe uã pantã de dealú. Locuitorii sântú Români, Bulgari și Turci. Cele mai multe din casele și prãvãliórele turcilorú sântú deșertate. Cu pãrere de rëu am vedutú pe soldați rupëndú, stricãndú, dãndú focú și jefuindú din aceste case. Prãvãliile și casele mai mari ce le posedase Turcii, acum sântú grajduri pentru caii nostri. Mulți curioși trecurã printre trupele din Be-

chetu venite de acésta ocașiune la Rachova prin vase și pontóne. ‹

„Notez aci, tóte casele turcescǐ de la bordeiú și pêná la palatú aú în interiorú camerilorú nisce divanurǐ scunde, saú prispe de páméntú, pe cari eǐ dórme. Lângá sobá este unú colțú despárțitú unde este baia; pe josú baia e tencuitá cu cimentú; în sobá sântú aședate duoé óle de páméntú zidite, pentru ca în ele să încálđiascá apă. Pe pǎrețǐ e numai firide și dulapurǐ cu usciórele sculptate, cari acestea ținú mascatá ușa de la baie. În afará se védú grádinǐ, chioscurǐ de vérá și boltá de viie, cari acum tóte sântú stricate. ‹

„Șeđéndú trupele nóstre în Rachova pêná la 23 No-embre, regimentele aú lucratú în astú intervalú uá mulțime de baterǐ și tranșeurǐ nouǐ, de asigurare. ‹

„În điaua de 23, trupele plecará din Rachova și séra aú ajunsú la comuna Codosluǐ; unde artileria, geniu și ambulanțele aú bivoacatú în margine, eará infanteria fu încartirată prin satú. La 24 înaintarámú spre Çibru-Palanca, unde poposi numai geniu și artileria divisionarǎ, earú infanteria merse înainte. În điaua de 25 porni cele rémase în Çibru-Palanca și înaintarámú, tóte trupele spre Lom-Palanca, unde séra așjunserámú târđiú și intrarámú în orașulú Lom, care fusese pǎrăsitú de trupele turce. În tot timpulú mersului uá secțiune de dulgherǐ aú precedatú armata și aú stabilitú peste rǐfulú Çibru unú podú paserelú pe care a trecutú infanteria, eará cavaleria și artileria aú trecutú prin apă; tot acestǐ dulgherǐ aú lucratú peste rǐfulú Lom unú podú de duoé vase, pe care a trecut infanteria, earú cavaleria urmá ca și maǐ susú.

Trupele sosite în Lom-Palanca se așează în cuartire. Cavaleria pe ziua de 25 făcu recunoșcere la Arcer-Palanca. ◀

„În ziua de Crăciun se dete atacul în pădurea de lângă Arcer. (Să nu uităm că toate aceste pozițiuni sînt în apropiere de marginea Dunărei, și pe cari Turcii le avură mai mult sau mai puțin întărite). În această pădure se află uă mică casarnă, care era încongiurată de retranșamente cu taluzu interioru îngrăditu de nuele. Ea era puțin depărtată de malul rîului Arceru ce curge pe dinaintea sa, și podul apei era construitu cam în deschidătura acestei fortificări. Și aci dorobanții se arătară voinici. Toate acele întăriri dimpreună cu nizami cari le apărau, și cari țineu ochii către Lom de a face uă surprindere, fură învinse, și Turcii împrăștiati în urma unei lupte de două ore... ◀

„Cât am ședut în Lom-Palanca, în timpu de uă lună geniu a lucrat cincî baterii pentru apărarea orașului; trei din acestea erau în partea despre Vidin, earu cele-lalte în partea opusă. Acastă companie mai lucră în decursul astui timpu unu podu permanentu pe taraci avënd uă lungime aprópe 50 metri peste riul Lom, legând cu acestu chipu comunicația orașului cu satele vecine și cu șoséoa Lom-Sofia. În acestu intervalu cât ședură oștile și se lucrară cele mai susu arătate în Lom-Palanca, cădu Plevna. ◀

„Trupele de infanterie reg. I de linie, reg. IV dorobanții, reg. I artilerie sosi peste puțin timpu dintr' acolo la Lom-Palanca, și aci se repausară câte-va zile; în care timpu batal. II din reg. II linie, și alte trupe din divisiunea a doua, porniră către orașul Belogracicu. Ele aș pus asediu la citadela numită ast-felü, ce e către granița

Serbii, pe care a bombardat-o în timpu de câte-va zile. În ziua de 24 Decembre grosul trupelor porni din Lom-Palanca, dirigiându-se spre comuna Tatar-mahala, unde au petrecut uă nópte. Și fiind-că satul acesta e pré micu, trupele au trasu prin satele vecine cari suntu cu totul apropiate. A doua-zi înaintarăm spre Arcerü-Palanca unde sosirăm séra. Compania de geniu dimpreună cu trupe de dorobanți deschise și lucră iute unu drumu d'a dreptu peste dealu către satul Găitănița. La 26 trupele înaintară spre Găitănița. La 28 plecă cea din urmă trupă din Arcerü. În acea zi sosi și compania geniului cam pe la amiazi la Găitănița și se puse îndată d'a lucra unu drumu mai dreptu pentru infanterie către Gladovin. În acea zi séra, mai multe trupe fiind reunite bivoacară dinaintea satului Ivanovcea care este aprópe de uă pădure. Oștirea dormi afară pe zăpadă așternându crăci de tufe cu frunsele pe ele și făcendu focuri mari din distanță în distanța. Acestu cătunu avendu numai vre uă 20 case e locuitu de Români; elu a fost fundatú acum vre uă cinc-đeci de ani de nisce locuitori refugiți de la noi din țéră. În ziua de 29 Decembre trupele înaintară spre Nazir-mahala; geniu repară îndată unu podu pe șosea care a fost arsú de Turci, și podulú fiind lipsă nu putea trece artileria. În inseratú de tot trupele intrară în acéstă comună. Nóptea se dete aci alarmă pentru încercare, de către comandantul brigadei. Aci se proiectă facerea unor tranșee simple pe înălțimile dintre Nazir-mahala și Vitbol; lucrulú continuă și a doua-zi. La 2 Ianuarie oștirea înaintă spre Bela-rada, pe unu drumu reparatú în parte de uă secțiune de săpători; séra intrară în satú și se puseră

în cuartirul făcându parculul de tunuri în spatele lui. Dimineața în ziua de 3 Ianuarie uă avangardă turcască veni în recunoscere eșind din satul Novoselnița și Tatargic. Turcii fură respinși și goniți cu câte-va salve de tunuri ce se dete din partea dreptă și cea stângă a satului Belarada. *

În dimineața de 9 Ianuarie se dete atacu satului Tatargic și se luă fără nici uă perdere. În ziua de 10 fu atacu puternic asupra satului Smârdan care era fortificat și apărat cu energie de către nizami. Artileria noastră înfrânse și amuți pe cea a Turcilor. Dorobanții și aci arătară bărbăție și vigorea armelor lor. *

Smârdanu înfăcișă, alături cu satul Inova, întărituri uriașe, ca cincă kilometre aprópe de Vidin. Forma fortificațiunei este lunete legate prin șanțuri în zigzag, în depărtare de ună kilometru una de alta, pline cu oștire și susținute de trupele din numita cetate... În scurtu, tranșeurile și bateriile inamicului cari 'i promitea destulă siguranță de apărare, fură luate de bravi nostri. Turcii se luptară, ținură cu tóte foțele și nu voiră să dea armele. Ei fură învinși; avură mai mulți morți și răniți; ca 240 cădură prinși în mâinile Românilor, cu comandații lor, prisioneri, și patru tunuri crupă ce se află în bateriile acelea... Aci reg. I de linie al IV și VI linie, și dorobanți compania 5 și 8... cari au fost angagiați au perdut ca la 300 ómeni morți și răniți. *

În acelu timp, de la 2 Ianuarie pênă la 22, s'au făcutu continuu lucrări și uă mulțime de fortificațiuni. Companiile de geniu în timp de 13 zile au rădicat două forturi pe înălțimea din dreapta și 'n stânga a satu-

lui Bela-rada, cari rămăseră neterminată, și două linii de tranșee legându forturile acestea cu cele de la Rupcea și Tatargicū. Unū plutonū din acēstă companie cu unū Sublocotenentū, a fortificatū pozițiunea Rupcea cu tranșee făcēndū uă baterie scufundată; apoi două podețe pentru a trece infanterie: unulū pe rīulū St. Petru, și altulū pe Topolnița, — legēndū acestea cu Bela-rada și Smărdan. Secțiunea de dulgherī aū lucratū două podețe pentru artilerie, la uă móră înapoja satului Rupcea; uă companie de la XV dorobanți a lucratū nopțile la închiderea completă a tranșeei a vāii în drēpta rīului St. Pētru și la perfecționarea tranșeelorū din față și în stānga satului Rupcea; și alte uă sumă de lucrări și baterii cari vorū rămānea, despre asediulū astei cetăți, pentru viitorime, unū suvenirū de călcarea armatei romāne sub zidurile Vidinului. Acēstă cetate e încongiurată de lucrări de baterii și 'i pregătimū unū atacū violentū. ◀

, Mai tótă armata de la Plevna și din alte părți, (afară de uă brigadă regi. III și V împreună cu călărași ce a escortat prisionerii în capitală) s'a grămăditū aici, lāsând micī garnisōne în orașele cari le a ocupatū. Canonada urmează cu uă vigurosă bombardare asupra Vidinului.. Credemū că peste puține zile pōte ilū vomū lua... Saū, dupe uă capitulare, dupe cum se aude, o să ne rāsfcăciāmū în elū, o sa ne preumblāmū pe stradele lui, pe parapetele cetăței, precum ne preumblāmū în vre unū orașū la noi, saū ca pe dărāmăturile de la Ismail!.. ◀

XVIII

CĂDEREA PLEVNEI

Vomă întorce a noastră privire într'acolo unde s'a petrecutū inverşunata împotrivire, de amênduoë părţile armatelorū, şi apërarea cea eroică a trupelorū lui Osman de prin poziţiunile ce ele ţinêū. Inamiculū cel mai forte, ce urma să 'şi batë jocū de tôte aceste opintiri din parţele, era timpulū de iarnă care venia cu tôte bătăile : néoa, geru, viscolū, lipsa de hrană, de îmbrăcăminte, încălţăminte, şi cu nisce adversari cari îi constrênea, închidêndu-î într'unū cercū restrênsū cu lucrările paralele pré mult înaintate, şi cu mai mult de una sută-cinci-şeci de mii oşiri cari împresurase pe Turci. Înlăuntru în Plevna, tôte grajdurile şi casele cele mai însemnate şi geamiile erau încărcate de bolnavi lipsiţi de mişlôce de căutare şi tôte curţile şi beciurile pline de morţi, afară de cei căduţi în luptă. Câţi-va ofiçeri străini cari fuseseră cu Osman, bărbaţi cu prevedere, se retraseră cu ocasiunea celui din urmă convoiū care adusese provisiuni la Plevna. Vre unū ajutorū şi înlesnire de cele necesare, aşteptândū Turcii de la alte corpuri, nu se vedea venindū de nicăiria ; şi timpulū înainta, Noembre, precursorulū gerósei ierni. În astū intervalū succesele armatei ruse în Asia fură trâmbiţate de şiare... Osman nu priimise nuvele cam de

mult, locul în care era închis fiind cernat de oștirile susu și; și toate drumurile întărite cu lagăre și redute.

Generalul Gurko, general renumit de dinaintea Plevnei în capul gardei imperiale ruse, trimite prin sentinele de călărași români un plic care îl priimi sentinelele turce, fiind adresat: *Escelenții Sale Osman învingătorul*. Acest plic conținea uă scrisore și un diar engles care descria strălucitele succese a le armatei ruse și luarea Carsului. Cam acestea coprindea astă scrisore: Escelență! Sciind că de când Plevna e împresurată nu vă pôte veni nuvele de nicăiri, am cređut că vă fac uă plăcere trimițendu-vă astă diurnal ca să 'lă citiți. Priimiți încredințarea distinsei mele considerațiunii etc. Gen. Gurko.

A treia și sentinela turcă aduce un plic cu adresa: *Escelenții Sale generalu Gurko*. Escelență! Am priimit cu multă plăcere letera care mi ați adresat-o dimpreună cu diurnalul. Vă mărturisesc, că de când sântem așa de împresurați n'am cum să 'mă petrec serile... Priimiți încredințarea distinsei mele considerațiunii etc. Osman.

Cea d'ântei leteră oare da a înțelege: Ce mai stai? te predă!.. Răspunsul, eată ce, fiind-ca toate atacurile câte se făcură asupra redutelor turce începă pe după amiași și dură pênă nóptea: Nu mai voiți să dați asalturi?!

Cu toate acestea nu e mai puțin adevărat ca starea în care să găsia óstea turcă în Plevna era deplorabilă. În fie-care nópte avea pênă la 50 — 60 ómeni morți de tifos, cari cei mai mulți rămăneți grămădiți p'în cave și în grajduri, nefind cine să 'i îngrope. Pesmeți erau numai pentru câte-va zile; por-

țiunea se îndiumătăți pe fie care și soldaților, și numai la vre-ua câți-va prizoneri români, cari s'au prinsu mai în urmă, li se da porțiune ce-va mai măricică... Ascherii turci, ajunseră în urmă de tot a råde știuleți de porumb uscatu, sau făcându-l floricele, care și acesta îl luau de la locuitorii. Tutunul pentru fumatoru e viața lui; tutunul nu se mai găsea la nimeni, se consumase totu câtu Pavusese în Plevna. Animalul cainele turbează de sete neavând apă, turculu se'nverșunează neavându tutunul; omul se înrăesce de suferință și lipsă!.. Turcii în astă stare, precum pôte era și ua mare parte din ostirea împresurătoare, de frigul, de fôme, de privațiunea fumatului și de atâta suferință, se desperară și se înrăiră, că ar' fi voit mai bine môrte sau scăpare. Tranșeurile, paralele cari le au lucratu în cele din urmă Români erau numai la vre ua câți-va metri în apropiere de șanțurile lor. Unu tranșeu alu Românilor a tăiatu unu tranșeu turcu după cum venia pozițiunea locală. Unu căpitan de la IV, linie, a pututu vorbi de susu unu oficeru turcu care era în tranșeu josu și se rugă a'î da ua țigară... Turcii în curându au părăsitu și au astupatu șanțul acela. Oștirea rusă, garda grenadirii și dragonii se grămădiser într'unu număr eminentu. Gurko cu ua parte a gardei repurtase învingeri spre Orkhania... Corpul lui Scobelefii îi împingea tare din josu, precum și Români despre Est și Nordu. În cele din urmă Români prin unu atacu ingeniosu le a luat multe întărituri dintre Opanez și Vidu, în cari ei mântinuu forțe mari. Mușirulu însuși înțelese că într'ua și era să se pomeniască cu Rușii și Români intrându din tôte părțile peste întăririle lor pênă înlăuntru în orașu.

În ziua de 7 Noembre, cu ocasiunea serbărei luareî Carsului și ajunulă serbătoreî ȝilei onomastice comandanteluî Col. Michai Cerches, musica reg. III cânta în re-duta Grivița. Acéstă festivitate fu derangeată prin detunătura unuî tun din bateriile turce care aruncă uă obusă tocmai în mi-ȝloculă musicanȝiloră. Partea loră că fiindă pământul môle din săpătură și continuele ploî cari fuseseră, obusa se îngropă în pământă și nu eclată. Une-oră celă supărată îi vine să și ridă : acésta se petrecu numai ca uă glumă din par-tea amăriȝiloră nizami. Erau cu tôte aceste momente când Turciî se vedău și vorbiau cu Româniî. Din paralela în-naintată, care era numai câȝi-va metri lângă inamică, se pe-trecea une-oră ună jocă ca de copii, aruncau cu pesmeȝi și câte ună pachetă de tutună de la ună la alȝi. După asaltulă din 7 Octombre, ună ofiȝeră sanitară merse par-lamentară să tracteze cu Turciî uă suspensie de arme câte-va ore, ca să se rēdice și de uă parte și de alta mor-ȝiî. Se regulă pentru acésta ună timpă de patru ore ; și duoî ofiȝeră medică români se preumblau la brață cu alȝi duoî doctoră turci, pe pământul neutru dinaintea șanșuriloră re-dutei. Soldaȝiî turci și români se amestecară de a rēdica mor-ȝiî; vorbiau, ridău, își dădău mâna cum și aduseră lemne de prin crângulă învecinată. Ordinul ênsă fu, ca, îndată după espirarea acestoră patru ore să re'ncépă ca-nonada. Ofiȝeră ȝiși se depărtaseră și soldaȝiî toȝi intrară în tranșeură pentru ca să fie earășă inamici. Acestă inamici așteptară fie-care de la adversară provocarea, ênsă ea nu se ivi, și tăcerea avu uă durată mai prelungită.

Camă p'atunci pre tôte ȝilele s'arētară dinaintea liniiloră române ascheră morȝi de fôme și tremurândă

de frigū; ei arătau prin semne deplorabila lorū sōrte. În timpulū mai din urmă, unū căpitanū din întēmplare a fost luat prinsonerū; elū nu se arētă nemulțiamit că se găsia la Romāni.

Generalu Totleben care făcu parte din statulū majorū al M. S. Domnitorulū, o ȓisese: De ce acest sacrificiu perdēndu-se atāta lume prin asalturī? așteptați și veți vedea, peste câte-va ȓile Plevna cade!.. Elū a avut dreptate.

Lucrārile ēnsă, precauțiunii, forțe se grāmădiaū mereū acolo. În acest timpū cu cātū iarna se înaintase și greutățile și lipsurile erau mari pentru armata romānă peste Dunāre, inima fic-cāruiā pārinte, a țerei întregi era acolo cu dēnsa. Sacrificiū se făcuseră mari și numeroase din partea popululū din tōte clasile și stārile societății pentru a ajuta ș'a ușura sōrtea acestorū fiī pe câmpulū de bātălie. Essemples de virtuți cavaleresci s'a vēȓutū din partea junimeī romāne din tōte stārile și din clasile cele mari avute a le societății: între numērulū voluntarilorū cari grābiră să alerge a se pune sub stindardū pentru uă causă naționale sūntū dintre acei ce merită stimă și mari laude. Unii întrerupseră studiile la facultate, alții lāsarā posturī distinse de funcționari, să vinē să se înroleze ca simpli soldați în resbelulū acesta. Ceī mai mulți luarā locū în cavalerie; în care, cu calu și tōte spesele de la dēnși, fuseră mândri de a servi într'unū timpū așa de greū mama lorī Patria!.. Bārbați și femeī aū luatū inițiativa de a strēnge oferte în numele ostașilorū romāni... Rāniții aduși pe tōte ȓilele, cei loviți de armă unde se petrecea lupta, și cei zdrobiți de asprulū timpū, degerați, saū coprinși de tifosū, ospitalele erau pregătite în tōte părțile de a 'i priimi ș'a

le d'a nă bună căutare. Măria Sa Dómnia Românilorŭ a dat unŭ mare essemplu edificândŭ unŭ localŭ de ospitalŭ aprópe de palatulŭ Cotroceniŭ, unde în fie-ce oră era acolo cu dómnele de onóre ale Sale ocupându-se cu îngrijirea acestorŭ amalați. Apoi ospitalele ostășesci, cele private și multe ambulante și infirmerii cari s'a mai ȃisŭ, erau continuŭ ocupate. La Craiova, câte-va dómne urmara essempluluŭ Mării Sale Dómnei; ele formară uă societate, din a le cării cotisațiunii și oferte instalara, cu fondulŭ acesta, unŭ ospitalŭ mare, în casele unŭ particularŭ, care le oferi pentru acestŭ scopŭ, — și 'i puse numele: *Independența*... Ofertele veniră în bani și tot felul de obiecte și efecte de prin tóte părțile și unghiurile țerei, donate altaruluŭ sântit al Patriei în nisce împregiurări așa de grele ca acestea. Populațiunea și proprietarii aŭ dat tot ce aŭ putut: vite, produse, vin, brânzeturi și legumí. Districtele de câmpŭ concuseră cu produsele lorŭ; cele muntóse cu păduri de cherestea, și aŭ pus nenumérate brațe la lucru și transporturi. Gorjiulŭ mai cu sémă s'a deosebit prin sacrificiile făcute cu lemnăria și cherestéoa pentru poduri. Ast-felŭ în acestŭ districtŭ, fiindŭ în direcțiune cu teatrulŭ unde era concentrarea armatei române, de pre culmea munțilorŭ Novacii și pênă la pólele plaiurilorŭ era uă lume întrégă aglomerată, ómeni și cu vitele lorŭ, tăindŭ brađi, fagi, goruni, scoborândŭ groși mai de cu véră de pe plaiuri în josŭ; jógările tóte de pe apele Gilortuluŭ erau prinse de a tăia scânduri, și se lucra continuŭ ȃiua și nóptea de a forma cherestea și a o transporta la Craiova. Din munții de la Runcŭ, s'a lucrat 1,000 rame pentru pontóne, de lemnu de fagŭ. În pădurile Tismanei s'a lucrat

2,000 săni; și la Novaci s'a construit un număr de cară tăvălugi pentru a transporta cu ele pontónele ce se construira la Craiova...

Décă țera era atât de îngrijiată, făcendă proprietarii și populațiunea atâtea sacrificii, a tăturilor Românilor inimă era cu fii lor ce peste Dunăre. Ast-fel și capi armatei cătară a lucra cu prevedere, coci, acolo se decidea despre sórtea națiunei, despre independința sa, acolo, pe câmpul de resbelu, se determina viața întregii oștirii române, viitorului Românei!..

Déca ei avéu un inamic atât de capabil cu uă oștire bravă, de a lupta în câmpiile despre Vid și Dunăre; déca vijeliile violente sfărmasă podul de la Turnu-Măgurele, cari opriău să sosiască acele ajutóre și provisiuni în câmpul óstei, cel pușin essistența trupelor să fie asigurată pentru orice eventualitate, câmpiile acestea a le Bulgariei s'au seménatú cu forturi, redute și tranșeuri, încât aceste întărituri presintaú alte Plevne, întărite de Români, în fația acelei ce Osman ținea sub puterea sa. De la Calisavat uă linie pre lângă Verbița pênă la Grivița erau construite forturi cu mari întărituri, și de la fortulă Marelui Duce Nicolae în linie pênă la Susurlu către Vid și dincolo de fluviu erau altele; tóte înarmate și pline cu oștiri cari veniaú în fația întăriturilor turcesci. Îndărétú și înaintea óstei se țineú legate prin drumuri acoperite și tranșeuri uă sumă de lunete și baterii, purtândú nume istorice și de orașe a le nóstre, precum: fortulú lui Tudor, Alessandria, Craiova, Iași, Bucuresci, Turnu, Săgiata etc..:

Către finele lui Noembre, vedënduse Turci așa constrênși,

s'a ținut continuu consiliuri între Mușirul Osman și ofițerii săi superiori ce este de făcut. Mai mult șederea lor în Plevna era imposibilă. Să se predea, după cum i se făcuse somațiune despre partea Țarului, nu o va face; el e conștiințios în datoriile sale militare. Să stea mai mult în Plevna, va peri totă oștea. Trebuie a se preda, sau a muri. S'a luat decisiune ca să iasă, pe mărte sau pe viață!

Ordinele s'a dat pe dată; toate precauțiunile și toate măsurile s'a luat ca pregătirea să se facă în cea mai perfectă tăcere să nu simță inamicul. S'a împărțit pesmeți ficcării soldatului pentru timp de cinci zile; toți caii ce erau s'a destinat pentru tunuri; câte cară se găsiră în oraș le strinseră pe toate, ca parte din ele să transporte bagaje și familiile musulmanilor, iar parte să facă un pod din ele ca să treacă infanteria mai cu lesnire râul Vidu. Ostașii curățară armele lor, umplură cartușierele; și, oșebit, luară uă rezervă de cartușe în saci, pregătindu-se de uă luptă vigoasă. În noaptea de 28 Noiembrie pe un timp învelit de nori și ceață, eșiră de prin toate întăririle lăsându focurile ardându, să se vedă fum și diferite lucruri atârinate în marginea tranșelor, ca să nu simță și să nu bage de seamă adversarii de mișcarea lor; și, după ce că mai moiaseră focurile cu vre uă două zile îndăretu, plecară lăsându tunurile pe loc cele grele, și se concentrară noaptea în oraș și pe termi Vidului. În Opanez erau încă trupe multe și ca vre uă două companii ținea Bucovul. Tottleben preveduse; s'adaoseră precauțiunile.

Totă acea armată era planul să se facă în trei colone și a se da sub conducere de comandanți experimentați; una va face un atac simulacru în partea spre Sud,

alta în altă direcțiune, ear grosulă armatei va fi sub comandarea directă a lui Osman, care va ataca pe Ruși spre Dolni-dubnică; și, deschidându pe acolo uă cale rupându cerculă împresurătoră, tóte colónele se vorú dirige într'acolo. Scopulă era, uă încercare, eșindú din Plevna a se duce la Sofia, saú la Vidin;—avênd în miđloculă armatei uă mulțime de cară cu familii musulmane...

Nóptea fusese obscură; diminéta se grămădiaú nuori încărcați de néoă, și neguri de corbi anunțaú stricarea timpului și apropierea grelei ierni, acoperindú ceriulă sburândú cu miile despre Apusú la Răsăritú... Pênă a nu se face bine ziua, capulă colónei condusă de Osman trecea podulă peste Vidú.

Din orașú la Vidú e depărtare ca șése kilometri. Patru-șeci de mií ómení și cu unú asemenea mare convoiú nu se trece așa îndată. Uă țiumătate din astă oștire era trecută cu Mușirulú în fruntea ei; și, cum șiserămú, fu nevoită a se încăira -cu grenadirii ruși cari erau postați întăriți în redute spre partea aceia. Restulă armatei turce era dincóce de Vidú.

La miđloculă colónei din urmă erau grămădite acea mulțime de cară ce transporta femeí și copii musulmaní, cari refugiaú dimpreună cu părinții și frații lorú... Cananada și începuse a ataca pozițiunile și întăririle ce le apăra grenadirii cei comandați de generalii Ganetsky, Katalai, Stroucof etc. Cu vre uă dnoé zile mai 'nainte, la acele întărituri fuseseră Românií, și în loculú lorú veniră grenadiri din gardă, și Românií, pentru a fi unitate de corpuri, se duseră mai susú a ocupa alte puncturi. Era cam mare distanța care 'i despărția. Óstea lui Osman năvăli

cu așa înverșunare asupra adversarului, că îi și sfărâma ântéia linie de apărare, și era aproape să nimiciască și p'a doua. Acum mergea înainte cu unū pasū coragiosū, avëndū turculū încredere în bărbăția și pepturile musulmane, în forțele sale. Canonada nu pré fu audită din casă că se opunū atâtea dealuri cari despartū lagările de punctulū acesta păzitu de diferite corpuri de grenadirī. Îndată Ruși și Români, înscințați despre ce s'a întemplat, alergară toți într'acolo dupe ce deteră alarmă și puseră pe piciorū de luptă tótă óstea. Români mai ântei simțiseră că ređuta turcă eră părăsită deșertată, și o ocupară numai decăt, găsind în ea numai vre uă căți-va miserabili bașibuzuci rămași ca să dea focū la mina ce Turci construiseră spre adversarū. Dérū și mai iute uă colónă de dorobanți, artilerie și vênători aū alergatū la pozițiunile despre Bucovū. Aci găsiră pučină rezistență. Bucovulū fu luatū de Români și Turci din elū se deteră prinși. Opanezu apoi fu luat cu asaltū, și 'lū întări îngrabă cu tunuri de calibru mare. Din acele pozițiuni putea pré bine să bată în flancū óstea lui Osman, care atunci era încăirată, ce pusese tóte forțele se sfărime liniile de întărituri a le Rușilor. Tot atunci și óstea română, care cedase Rușilor pozițiunile ce le atacase Osman pe unde voia a 'și deschide drumulū, alergă îndată despre Susurlu și Bivolari, și 'i taie calea dincolo de rful Vidu. Turci erau dér luați între focuri... Aci péna cea mai iscusită cu greū ar' putea să descrie scenele sângeróse petrecute într'uă luptă a duoe armate cari erau decise a învinge saū a peri; Garda imperială punëndū tóte puterile d'a nu lăsa să scape vigurosulū Osman cu óstea sa, și acesta

înaintându înverșinatū de a deschide -nă cale pe unde să pôte fugi; și, acești musulmanī, să pôte scuti de funestele întêmplări familiile femeī și copiī cari le ducea în mijloculū lorū, se luptau cu cea mai îngrozitoare furie. Și cu tôte că cele-lalte fracții îndreptate către partea din Sudū nu făcură mai nimicū, valvîrtejū veniră grămadă cu Rușii și cu Româniī gonindule după urmă pênă sub orașū. Osman ênsă sfărîmase redutele grenadirilorū, și p'aci aprópe eră să scape și să 'și facē vântū peste atâtea obstacule. Antêia linie fu sfărămată, și a doua a le întăririlorū și bateriilorū asemenea; la a treia găsi dragoni gardei și trupe rusesci cari veniră îngrabnicū ajutorū grenadirilorū. Chiar când ar' fi scăpat de acolo, tot era să fie urmăritū!..

Cu tôte acestea Mușirulū desvolta uă energiă essemplară, urma uă luptă de tot desperată dimpreună cu ai seī. Tunurile ênsă de la Opanez a le Românilorū precum și regimentele de dorobanți și linie, duoē divisiuni: a II și a IV, comandanți Cerchestū și gen. Cernat, cari înaintară și îlū luase cu focuri despre spate, îlū făcu să vedă că e încongiuratū și bătutū din tôte părțile. Nicī acêsta nu l'ar' fi de tot descorageatū, ênsă veni uă fatalitate și mai mare care îlū făcu să se deconcerteze și să cađe precum cade copaciulū celū mare în mijloculū câmpiei sub trăsnetū și vijelie... Tunurile Românilorū îi fărîmase tótă aripa dréptă a óstei; grenadirii și alte corpuri ruse îi culca sute și miī de ostași la pămêntū. Asaltū dér înainte!.. strigaū comandanțiī, cari e musulmanū adevêratū să nu se sparie, cari cade rêmăie, cari este viu să mêrgă să sdrobiască pe dușmanū!! Osman ca să încorageze óstea era în frunte comandând călare, deschidêndū cu spada în mână unū drumū

lăsându în urma sa grămezi de morți. Însă răul cel mare, obstacolul ne 'nvinsu pentru armata sa, ȃiserăm, era tunurile cari o bătea în tóte direcțiunile din înălțimile de la Nordu: tunurile, oștiri, dragonii, căzácime și dorobanții români... Dură dér lupta de cum se luminase de ȃinã ca vre uã câteva ore. Grenadirii căduserã în pré mare numărú si Turcii asemeni, înfãcișându mormane ca nisce movili de morți și răniți, cari nu se mai putéu alege în tunutulú inverșunaților luptători de améduoé părțile. Patru mií de luptători aú căđutú din corpulú comandatú de generalu Ganetsky și alți earãși atãți din oștirea lui Osman. Era uã óste întrégã, tot felulú de uniforme și fesuri cari zãcéu pre pãméntú în sãnge!.. Fumulú ca nisce munți, foculú cari acoperise câmpulú și orașulú, detunarea continué a armelorú, țipetele femeilorú și al copiilorú, gemétulú celorú nurinđi și al rănițilorú și urletulú înfiorătorú al cãinilorú, cari urlau ascundédu-se prin visuiní și în curțile cele pline cu ómeni morți pe cari fi lãsaserã Turcii eșindú din orașú, era tot ce e mai grozavú, mai funest pe lume!.. Într'acestea scirea descorageatóre se rěspãndi care în adevérú înlemni pe Turci! Osman era rănitú greú la piciorulú stãngú. De acum totulú era perdut pentru óstea sa...

Artileria și puscile făcéu a cădea plóie de focuri dãrdãindú pãméntulú și dealurile de multa detunare, și oștile încãirate se sdrobiau continuú, când Osman pãrasi câmpulú de luptã și se retrase, însoțitú de mediculú sěu, Hasib-Beí, într'uã cãsutã țerãnescã, care se gãsia situatã sub dealú la marginea orașului, sã fie pansatú, cõci sãngele curgea din grava sa ranã gãrlã, și era améțitú de dureri. Osman era

galben și învinețit la față ca un mort; rămăsese fără simțire pe mâinile medicului său și câți-va servi cari îi da ajutor. El fusese pus pe pat; sta rezemat de pereți desbrăcat cu medicul lucrând la ranele lui, când intră Adil-Pașa cmd. de divisiune și îi duse: — Mușir, oștea numai înaintează; ostașii se retrag cădându pre mulți, ordonă ce e de făcut? — Eu numai pot de durere, sântu perdut!.. răspunde Osman care 'și arătă piciorul plin de sânge. Vedeți, deca nu se va putea altfel, să ne retragem earăși în retranșamentele care le am avut și să ne apărăm precât vom putea, adăogă el suspirând și lacrimându.

Pré puçină cavalerie, uă mică escortă ce o mai avea, cari însoçia armata, se repeçise iute către oraș. Acolo era totul confusiune, turburare, răsturnare!.. Călăreții nici nu opucară a intra în oraș și se înturnară numai decât aducându scirea ca Rușii, corpul lui Scobelef, și cu Românii au ocupat orașul și tôte pozițiunile. Intrând să spună acestea Mușirului: — Faceți precum Alah! vă va povățui!.. răspunde el locotenentului care 'i aduse acéstă nuvelă.

Oștirea acum era sfărîmată, zdrobită, și ce e mai mult descorageată. Ea rămăsese întocmai ca nisce turme fără conducători, cari se mișcă în tôte părțile pre cóstele dealurilor, sfâșiate fiind de urși. Comandantele locotenent puse să sune încetarea de focuri; Tefic-Pașa luă legătura cea albă de la capul unui ascheru artilerist care o legă de vârful spadei sale, cu care făcu semn înaintea grenadirilor, acei ce priimiră pe parlamentar. Capitulațiunea s'a făcut de către capi oștirilor. Gen.

Ganetsky însărcină pe Stroucof să meargă la căsuța unde era Osman... Turcii depun armele!..

În mijlocul acestor sângeroase scene cea ce era mai durerosă pentru musulmani, familiile lor femei, copii, bătrânii slabi, grămădiți p'în carăle arabale cu bagage, se află în mijlocul câmpului unde puteu fi espuși jefuirei și maltratărilor; și mai presus de toate pentru aste infortunat ființi, dupe loviturile proiectilelor din timpul luptei, ploua care începuse tare cu fulgi de nea și vântul cel rece anunța mai pe urmă viscolu cu geru teribilu. Déca și ar' fi plecatu ele atunci să se înapoieze în orașu, s'ar' fi întelhitu cu feroșii cazaci înaintea loru...

Unu părinte se repeși, pe când detuna cea mai din urmă armă, către femeia sa care era cu unu copilu în brațe; ea era perduță, plângea și țipa, și copilul ei învinețitu de frigul ilu înăbușise învelindu-lu în nisce velințe, alături cu uă negresă servitorea sa și cu mâța casei. Acestu părinte luându copilul și sărutându-lu îl ținu unu minutu strênsu la peptul sêu, rêdicându apoi ochii în susu și se: Aman! Alah!.. și, plângêndu, ilu dete în brațele femeii care se jelea precum arêtarâm, în mulțimea aceia de arabale de unde se scotea nisce țipete și gemete spăimântătoare. Acelu părinte întorse capul ca să se depărteze când femeia ilu strigă dicându-i: Ce ne facem?.. O să murim?.. Elu făcu cu mâna de a sta liniștită; și, fără a vorbi mult peri de dinaintea tabărei familiilor desolate. Fără a perde elu unu minutu a intratu iute în casa unde era Osman. Acesta cum ilu vêdu, în dureri precum era și prin căutătura ochiloru exprimându amarul sêu din lăuntru-i, îi vorbi: Credinciosul

meu Hechim! tu să scapi cum vei sci d'aici; ești inteligent, noaptea, prin poteci peste munți, cum vei putea, să mergi către Stambul, să arăți acolo soției mele cele întemplate. Ea va fi acum multă desolată! Tu vei vorbi ca un om cu minte... Déca vei putea, intră și în seraiul Padișachului; vei vorbi Siniorului meu, vei mărturi că Osman ș'a făcut îndestulă datoria pe câmpul de bătălie... Un minut să nu întârzi, plăcă, fidelul meu Hechim!. Și ast-fel vorbindu-i îi întinse mâna punând-o la inimă. Medicul Hasib, Husein-Pașa, Edem-Pașa erau p'împregiurul suferindul, când Hechim înbrățișa picioarele astui căpitan, și de aici eși cu fața năbușită în plânsete.

Trântit între grămețile de morți, ajutat în noapte de întuneric și furișat cu iscusință de ochii sentinelor orânduite de giur și împregiur pe dupe dealuri și prin văi, Hechim nu se găsi mai mult între mulțimea acea mare de prizoneri căzuți la Plevna.

Cinci minute în urmă, doi comandanți superiori Români Col. Cerches și Col. Arion erau în colibă alături de patul lui Osman. Medicul abia apucase de 'i pansase ranele. Omul de spirit își domolesce cât poate durerea. Elu șise, cam rîdînd: Creșusem altă-dată că o să fiu servit la mäsă de vre unul din bravi cu cari m'am luptat. S'a schimbat însă lucrurile; și 'mă pare bine măcar atâta, că voi fi prizoner la amici mei... Românii îi întinseră mâna. Elu le adăoga: Nu ceru nimic pentru mine; dér vë rog de ajutor pentru brava mea armată care mult a suferit... Voiți să luați sabia mea?..

Nu e nevoie de acesta, răspunseră acei comandanți.

Grli. Ganetsky, Scobelev părint. cu fiul venit aci; și,

după ce 'lă felicitară pentru bravura cu care s'a purtat, îlă invitară a veni cu dênși.

Turcîi aă depusă armele aruncându-le ca nisce grămeđi de stâneni lemne neregulați pe câmpă, sub paza armateloră ruse și române, de cari ei aă fost ocoliți și învinși. Tot felulă de arme, puscă de cea maă nouă perfectiune, revolvere englese, spade, iatagane, lăncă și tot ce a avută asupră-ă acéstă óste eraă aruncate la pământă.

Ca la patru-đeci de miă ómenă era óstea turcă făcută acum prisoneră, cu vre uă opt đece pașale și ofițeri de diferite grade, și lăsândă 77 tunură și câte-va drapelură.

Adil-Pașa și Tevfic, când a parlamentată, raportase superiorulă comandante al învingătoriloră, câtă cantitate de pesmeți aă soldați turci, și tractă despre chipulă unde și cum să depună armele... Câmpulă prin pozițiunea sa variată neputendă permite, în marginea Vidulă ș'a orașulă, uă întindere pré mare acestoră tabăre, Turcîi prisoneră, și familiile emigrate în miđloculă loră, se găsiaă adunați într'ună cordonă pré restrênsă pentru acea mulțime de ómenă, și unde eraă tóte acele munițiună aruncate. Cazacî, dragoniă și tóte trupele române și ruse îi înclidă ca pre nisce oi în țarcă. Tot în acelă locă eraă grămeđi, precum am maă arătată, căđuți și răniți, caă morți, ruptură din corpură, farîmatură de arme, tunură cu rótele rupte, cavalerie sdrumicată, bateriile, cheșonele cu munițiune răsturnate și fărîmate, ómenă gemendă plină de sânge proșternuți cu fața la pământă, saă cu ochiă ficsați către ceriă; ună recă nepăsătoră, alțiă jelindă ca femeile; și amestecându-se la ună locă într'ă durere re-suflarea mulțimeă ómeniloră cu uichezarea și răgirea de

vite; în tot spațiul acesta scaldat de sânge se vedeu aceste scene, în lunca Vidului și pe cóstele dealurilor. În câmp, ca și în oraș de unde se mișcase astă oștire, erau mormane de ómenî morți; colo de tifos care se cerea cu violență, aci cei căduți atunci cu arma în mână; unii răniți rămași pe strade cu cei bolnavi întindend mâna cerendú leimosina; alții espirandú rezemați de câte uă pétră p'în drum, cu unú aerú énsă mărețú ca cum ar' suferi martiriulú pentru amorulú către Profetulú căruia cí se închină; era într'una spectacululú înfiorătorú, șiua cea de peire a desolatei armate turce!.. Ambulanțele grăbiră a da și acestora tot ajutorulú putințiosú...

Tóte notabilitățile comandantí ai armatelorú rusescí și române se aflaú acolo, fiind anunțate, despre catastrofa ajunsă óstei lui Osman.

Alteța Sa Domnitorul Românilorú Carol I comandante supremú al armatei române și unei părți rusescí la Plevna, Marele duce Nicolae comandantele supremú al tóteii armatei ruse în acéstă campanie, ce venise din cartierul generalú de la Poradim însoțitú de mare suită de generali, ofițeri și trupe de diferite corpuri, cari le serviaú de gardă, au asistat cum acesti prisioneri au defilatú pe sub ochii lorú în timpú de șapte ore.

În a duoa diminéță, s'a făcut pregătire solemnă a se cânta unú Te Deum în prezența Maiestății sale Țarul, Alteței Sale Domnitorul și marilorú notabilități, generali și oștirea tótă, și mai mulți visitatori aflați acolo din întemplantare. Acestú serviciu divin, fiind-că biserica cathedrala din Plevna era prinsă de munițiune a Turcilorú, s'a efectuat înlăuntru unei redute a Românilorú.

De sine e înțeles, că, deca acéastă catastrofă au fost dila de doliu pentru Musulman, pentru armatele ce au luptat și au învins Plevna erau sêrbători... Majestatea Sa Țarul a îmbrățișat pe Alțea Sa Domnitorul Carol, mulțămindu-î de concursul și succesul cel strălucit, precum și generalului Tottleben, care e uă ilustrațiune pentru armata rusă, 'î a mulțămit asemeni.

Gen. adiotantă Stroucof a adusă spada lui Osman, Osman infortumată cădută, prisoneră! ce a fost dat-o generalului Ganetsky, comandantele grenadîrilor de garda, și acesta o înaintă Marelui Duce Nicolae. Majestatea Sa Țarul stimă bravura astui căpitan, precum Spaniolii ore-șând regelui Maur Almanzor, în vechia Castilie, și 'î o trimise înapoi dîcându-î, să o pórte spada, că merită pentru tãria de caracter și vitezia ce a arêtat-o.

Chiară în acea dî, Osman, abia legat la rană, cu piciorul înfășurat și aședat într'ua caléșcă cu frumoși cai, escortată de uă mare suită din oficerii sêi, între Cazaci dragoni și călărași români, plecând de la căsuța unde căduse, fu dus dinaintea Înaltelor personage, cari îl aștepta cu paradă. Marele Duce priimi salutând pre mareșalu turc făcându-î tôte onórele militare; și ast-felă merseră împreună la marele cartier unde fu tractată potrivit cu rangul sêu, și i se dete totă ajutorul de a se însănătoși, și apoi a se transporta în Rusia...

Tôte trupele române, cari au fostă priimite de către câțiva cetățeni și copii cu pâine și cu sare, în dîua căderei Plevnei, fură aduse și percurseră prin oraș, spre suvenire; eară generalul Cernat, comandantele unei divisiuni însemnate, petrecu nóptea în casa în care ședuse Osman,

Notămî însă că în acea zi intrîndu cu Romîni și oștirea rusă, la venirea Cazacilor acolo nu s'a ținut tocmai pré mult scrupul al ordinei, și cam se făcî ore-cari jafuri, ore-cari cruđimî. Bărbații și femeile cu copii lorî în brațe, creștini, evrei, și parte din familii musulmane cari nu plecaseră din orașu, ca să nu ședă închiși în case, eșiseră în ușa dinaintea pragului, saŭ p'în privdóre, aŭ avutü nefericirea d'a suferi consecințele acestui oragan venit de la început d'asupra capului lorü, și în urmă furia înverșunatei oștiri care intră învingetóre... Era îndestulü numai să se fi uitat vre unulü din acești înfricoșători zaporojeni la acele ființi, și ele singure scotéu inelele de la degite, punga, saŭ orologiu de la brâu să i 'le dea. Infortunați locuitori ai Plevnei, ce de suferințe?! Déca însă nu s'ar' fi luat precauțiunea din partea comandanților, ca familiile cari se găsiaŭ în miđlocul tabărei d'a se ține acolo în locü trei ȳile și a nu se viola, victimele și jeaful nu s'ar' putea descri pênă la ce gradü saŭ punct ar' fi ajunsü, eșind ele în acele momente dinaintea furiei acelorü ostași.

Mulți dintre ofițerii turci arëtară preferința pentru Romîni; că, înțelegëndü că ei fiind prizoneri parte vorü fi luați de Ruși și parte de Romîni, căutară a se pune lângă acesti din urmă, mulțiamiți fiind a se afla între ei. Póte și pentru că era mai aprópe în România...

Armata rusă, de aci aruncându-se cu tóte forțele sale d'a împinge fără întărđiere învingerea preste celelalte corpori de armată turcă, la Șipca și în Orkhanian unde Gurko mai 'nainte se dusese și isbise, a lăsat în mare parte aici pe Romîni să transpórté prizoneri dincoia de Dunăre.

Famiile, precum am mai ȃisū, s'aū liberatū dupē curgere de vre uā trei ȃile, a se înturna la căminurile și gasdele lorū, dupe ce se mai așeȃarā lucrurile; earū pre bārbaȃi îi porni sub escortā de trupe dorobanȃi, din regimentele al III și V de linie și cālārași.

Frigulū ēnsā și viscolulū iernei, (puternicu aliatū numai al Rușilorū) a fostū unū flagelū teribilū pentru toȃi; și prisoneri și cei ȃari îi escorta aū suferitū pré multū!.. Espusā în miȃloculū câmpiei și între dealurī ȃile și noȃi, pēnā a intra în cele d'ântēi orașe la marginea Dunārei, oștirea prisonerā, fiind pré numerosā, care s'a împārȃitū în mai multe tabāre, și prin satele micī negāsindu-se atātea case ca ea sā încapā dimpreună cu oștirea de escortā; apoi Turciī fiind pré ușorū îmbrāȃi, și cei mai mulȃi fārā încālȃminte în piciorēle lorū, pe acele viscole și gerū de uā iarnā siberianā, precum fu anulū acesta, sōrtea ce ea a avut-o, oștirea prisonerā, va lāsa uā pagine cu totulū de lacrimē în istorie. Câmpiile, calea de la Plevna pēnā mai încoa, însuflarā cutremurū de spaimā cālătorului care a mers în urma armatelorū, semēnate fiind de aceste corpuri îngheȃate, rēmase fār' de viaȃă și fārā înmormēntare, din căusa viforōsei, gerōsei și nedemānārilor iernei!..

Pre cānd uā parte a oștei romāne cucerise Rachova, Lom-palanca și mergea asupra Vidinului, acēstā sōrtē durerōsā a avut oștirea turcā de la Plevna!..

Cine e în stare a judeca în adāncū faptele și voinȃa lui Dumneȃeū? . .

PARTEA A PATRA

XIX

DE LA GALAȚI LA CONSTANTINOPOLE

Șese luni mai 'nainte d'a se declara resbelul, vădu-rămă, cum sciți, fica care a părăsit casa părinților...

S'arū părea că noi amū ascunde unū depositū, după ce ni l'a incredințat cine-va, déca flū vomū tăcea. Mate-ria acésta ține unū șirū, pēnă vomū afla unde este ser-gentulū celū perdut de la Plevna.

Puturămū afla dintr'uă gură sigură cele petrecute de la plecarea acestei Ariadne din Galați, mi se pare, pe bastimentul : Messagerie.

Ca uă ființă lipsită de orī-ce experiență, ea nu înțe-lese îndată cursa în care căduse, și socotia în adevērū că sórtea ei se va ameliora măritându-se dupe unū bār-batū avut și cu influență, dupe cum îi spusese femeia ce o descriserămū.

Alt-felū énsă erau lucrurile!..

Bărbatulū ce 'lū vedea dinaintea ei, nu lipsia a se arēta cu surisulū pe buse, reținutū în manierī, preocupatū de dēnsa,

vorbitorū, glumindū, și care la orî-ce minutū îi făcea întrebare déca îi lipsesce ceva, déca îi place să se repause în cabina care i o destinase, déca are sete, saū vrea să mănânce cât de pușin mai 'nainte pênă la timpulū dejunului care se apropia. Ea ênsă se afla atâtū de uimită în momentele acelea, că nu scia nîcî ce să răspundē galantului cavalerū și fiitorului ei mire, dupē cum ea îlū cređu. Ea era atunci cum am đice uă privighetóre prinsă într'ua coliviă d'aurită avēnd acolo alimente, zachar și apă. Mereū căutând ea cu ochii în tóte părțile și incomodată pușin de sunetele ce scotea macaralele, otgónele, lanșurile, precum și flueratulū celū aspru de lângă șodieră, cu bătaia clopotului de câte-orî era zăritū în depărtare vre unū bastimentū cu pânzele întinse, ea își astupa urechile cu delicatele ei mănūșite. Earū galanfulū bărbatū o preumbla ca să o depărteze de acele aspre sunete. Dênsa nu băgase de sémă că elū adese orî era distractū și calcula pe degite ca unū telalū ce caută să afle socotelile de câștiguri pe fie-care đi... Unū vântū ușorū umfla valurile, osebit de cele produse de mișcarea cea forte a bastimentului care le îmbrância pênă la marginea țermilorū rostogoliindu-se înspumate. Mișcarea cea multă a pasagerilorū și echipagiului matrozilorū era êncă uă ocupațiune pentru mintea ei; cōcî i se represinta bastimentulū întregū uă lume, cu mărfurile, coletele și balercele cele cu vin, ce erau ca nisce munți în elū. De pe bordū intrând în cabină, și d'acolo în sala de mîncare, și apoi earășî eșind să priviască țermii și orașele pe unde trece, este uă distracțiune prin care uită cine-va uritulū când călătorește pe apă.

Și cum s'arū fi putut să simțā acestū uritū uā junā femeie fiind însoțită de cavalerulū ce ȃiserāmū? Nu lasā uā fiică pe mama ei și pe tata alū ei ca să urmeze pe soțulū ei măcar unde ar' fi, și în depārtarea mārilorū și a oceanulū? Ea așa crede și 'n acēstā credințā timpulū trece iute!..

Mésa era pregātitā de dejunū. Mai mulți pasageri luarā locu. Grupa cea fericitā, să ȃicemū așa, se aședā lângā duoē serviții fōrte curatū puse. Domnișōra observase cā acele duoē fete, cari māsaserā nōptea cu dēnsa și pe cari le vȃduse suindu-se în vaporū, nu venirā și dēnsele.

Se gōndi, pentru ele pōte este unū alt locū destinatū ca să mănānce, de aceia nici nu întrebā. Cavalerulū își făcea dētoria de a servi dama sa și a 'i turna apă saū vin în pȃcharū. Dejunulū fu abondentū, prē gustosū, și urmatū de cafea cu puțin romū. Pe mēsā era fructe, prā-jituri, carafe de cristalū și servete fōrte albe ca fulgulū de nēoā. Prānsulū negreșitū avea să fie și mai es-celintū!

Dupē mēsā eșirā earāși pe bordū ca să respire aerul curatū. Cātre ȃina ȃiumētate bastimentulū trecuse pe din fația Isaccei, și în curēnd era să fie dinaintea Tulcei, și d'acolo avansāndū pēnā va intra în mare. Galantulū cavalerū luase tōte precauțiunile; n'ar' fi voitū să rēsarā uā tempestā de scandalū, pe cānd bastimentulū ajungea în direcțiunea Ismailulū. Chiāmā dēr pe timida și frumōsa copilā în cabina ce 'i era destinatā. Acolo îi presintā unū sipetū; în elū era unū șalū fōrte frumosū de Francia, uā rochiā de uā stofā alēsā, obiecte de toaletā, cālțuni,

profumuri și batiste. Copila tresări vedând aceste galante presenturi, și nu putu a 'și ascunde bucuria mulțămindu pré mult tînérului ei pețitoru. În acestea bastimentulă lă-sase în urma-î dîsele orașe; și ei putură eși earășî liniștiți pe bordu ș'a privi varietatea peisagelorū danubiene. Pe după amia-đi s'a urmat uă mėsă și mai încărcată, și mai lucșosă ca cea de la dejunū. Pênă a nu apune sórele erau pe din-fația orașelului Sulina, situatū pre capulū despre drépta. Comisiunea danubiană staționată aci făcu din acesta unū micū orașelū europeanū. Mai 'nainte de acolo se vede fanarulū din Insula-șerpilorū care luminează bastimentelorū nóptea. La intrarea în mare pe canalulū Sulinei era unū spectaclu admirabilū. Tótă lumea eși pe bordū să vedă cum apele fluviului dau asaltū peste a le mării. În mare s'a întêmplat să fie, aceia ce e cam rarū în luna lui Octombree, unū timpū seninū. Marea liniștită nu înspăimântă pré mult ochiū junei călétore, vedéndu-se de uă-dată depărtată de uscatū și în miđloculū unei câmpii de valuri în care se reflecta colórea ceriului și nóptea lumina stelelorū. Marea e de uă colóre albastră vînėtă fiind lină, și valurile ei aū crestele albite de spumă; când e întăritată se face négră și se simte unū mirosū greu pe ea. Rarū ici și colo, perđéndu-se privirea în spațiu unde nu se vede decăt apă și ceriū, déca se însémnă vre unū punctū, vre uă insulă depărtată, sau rēdicându-se fumulū spre orizontū de la vre unū orașelū maritimū. Singurii tovarășî de călétorie, în aste valuri destulū de posomorite și chiarū pe timpū liniștitū, erau delfiniî cari se jocū și se ținū pe dinaintea bastimentului navigândū. După ce merșeră uă đî pe fluviu, când se

înoptase ei ajunseră în largul mării trecându pe dinaintea acelei insule nelăcuită. cu farul aprins. (*)

Pasagerii erau așezați prin cabine. Galantul soțiu conduse pe juna sirenă în cabina sa, și îndată eși recomandându-i a închide ușa pe dinlăuntru, și 'i pofti noapte ușoară. Copila aci singură, roti ochii pretutindenți, să vedă nu cum-va e vre uă ușă ascunsă de unde cine-va să intre peste noapte și să o incomodeze. Dérú dupe ce se asigură despre asta, se desbracă și se puse într'ună așternutú foarte curatú, în care dormi pênă a duoa ți dimineța. Ar' fi cređutú cine-va că o va găsi réulú mării, precum se întemplă la mulți, dér nici-de cum. Cu câtú ea se arétase la începutú tristă, preocupată de nisce gândiri, în urmă cu tótă balansarea bastimentulú, și trosnituréli ce se auđia din când în când lovinduse de valurí, fuse neturburată și comodă ca și cum se afla acasă.

Trecu nóptea, și bastimentulú continuú navigase cu obicinuita lui regulă pe unú timpú calmú. Sórele rêsári a duoa-đi într'unú orizontu înflăcăratú care înfăcișa marea și ceriulú ca unú oceanú aprinsú. Spectaclu era pré mărețú, pré încântatorú, și d'aceia copila a trebuitú să se scóle când vocea bunului amicú o cliámă. Numai unú frate ar' fi fost așa de bunú și cu atáta îngrijire pentru dênsa. Elú, ce e dreptú se purtase atunci mai bine decâtú unú frate. Cât, sêrmana fințá! în amăgirea ei se cređu fericită!.. Nu scia ênsă ce este!..

(*) Acolo sântú uă mulțime de șerpí pentru care i s'a dat insulei acéstă numire. Reptilele acestea ênsă sântú mai buní, mai blândí ca unii ómeni, cócí nu facú nimulú nici unú réu!..

Timpulă acesta liniștită și frumusețea spectacolului mării bucura foarte multă persoanele străuse pe bordă, dăr ună matrosă dize: „timpulă are să se schimbe; numai de „ar' veni vijelia dupe ce vomă fi în Bosforă.“

Către ziua diumătate începu să se zăriască, către țermi la dreapta, Varna. Varna fortificată și ocolită de stânci ce o face neînvinșă, având în portu-i uă sumă de bastimente și uă parte a flotei turce. Mai întâi s'a vădută forturile pe înălțimi, turnuri, minarele, orașulă. Despre acéstă cetate istoria ne arétă multe; și mai cu osebite că Amurat II învinse sub murei sei pe Ladislas V regele Ungariei la 1444, și ilă ucise cu chiară mâna sa pedepsindulă pentru că a fost spergiură.

Să trecemă înainte de Varna, tot spre miadă-đi, în acelu chaosă agitată al mării, în care bastimentulă pluteste ca uă planetă în cursulă ei, și ne-vădendă ochiulă călătorului alt-ceva decât apă și ceriulă. Înăuntru bastimentului se petrece tot cele din ziua cee-laltă.

Copila privia cu ochii încântători pe omul ei, pe protectorulă ei, în acelu deșertă chaosă în care dânsa fără clă ar' fi fost perdută, și nu înceta de a 'lă numi: scumpulă ei! și dânsulă îi răspundea tot cu acéstă vorbă: scumpa mea!..

A treia đă se însemnă de departe vedciloră Capulă Eminei. Încongiurandă acestă capă care închiăie lanțulă Balcaniloră, se opri, vaporulă, în golfulă Burgas (Pyrgos) în al căruia fundă se đice că se găsesce țirgulă cu acestă nume. Mai 'nainte pre uă stâncă se ivesee ca din sênulă apeloră nă monastire St. Anastasia. Țermi Mării-Negre formând ună semicercă, cu munții și cu orașele

ei, ai Bulgariei și Rumeliei, se întindă măreți și încântătoare pînă se ajunge la gîtul pe care intră spre a fi duși pînă la Constantinopole, Bosforul.

A patra și se însemnă de departe vederilor munții pe cari este situat Constantinopol: cetate grandioasă, renumită pentru frumusețea și pozițiunea sa paradiasială, căruia i se dă: Cetatea-cetăților!..

Cu cât se apropie cine-va spre această parte, marea se îngustiază și țermii a două continente încep a nu fi de pârtați. Aci la capătul strîmtoarei se află două faruri ce luminează călătorilor; unul pe țermul Europei, și altul pe țermul Asiei. Cel d'întei se numește: Rumeli-fanar (fanarachi) celălalt: Anatol-fanar, unde este capul: Cumburnu. Malurile de granit pe cari sînt situate cetățile din Asia, dispută în magnificență cu cei ai Europei, acoperiți fiind de orașele de plăceri, cu dumbravi, grădini, vile, chioschiuri, palate și uă mulțime de monumente...

Un accident vine. Când erau călătorii nostri să intre în Bosfor, se stârni uă vijelie ca cum ar' fi eșită de-uă-dată din fundul apelor. Marea care pînă aci se arăta verde și lucie, se turbură și se înnegri rădicându valuri cât nisce munți. Bastimentul trosnia sub grămădirea apelor cari începuseră să se înfurie și să trecă cu mari talasuri pe d'asupra lui. Uă sguduire puternică și mugiri înfiorătoare se aușiră din toate părțile cari făcură pe călători a se închide prin cabine, și numai marinarii, acești ostași în luptă tot-d'auna cu elementele, se află pe copertă, împreună cu căpitanul ce le comanda cu uă fluieră dătoriile lor. Înăuntru toate se cletinau, toate e-

rau sguđuite și rēsturnate. Căți-va pasageri, și mai ales dintre femeii îi gāsise grēta mării; ei gemēu și vomau în nisce lavoare cari sūntū destinate pentru acēsta. Unii bărbați staū cu capulū între mǎinī ca cum îi dorea capulū, alții ingenuchiaū, femeile se închinaū, și fie-care era cum se gāsia sub impresiunea acestorū momente de gróză pentru omenire.

— Rógă-te! fă semnulū crucei! ȃise tīnera fiică ace-luia care, vėđēnd cǎ ea se închina și chiāma în ajutorū numele Maicei-Domnului, se depǎrtǎ de lāngǎ dēnsa și o lāsǎ singurǎ în acēstǎ ocupațiune fǎrǎ a 'i ȃice nimicū. Ea ēnsǎ și acum, astǎ tīnerǎ fatǎ, fusese scutitǎ de rē-ulū de mare. Nisce cǎlătorī englesi, destupaserǎ în acelū timpū butiliī cu cognac, și le ducea la gurǎ fǎrǎ sǎ ție socotelǎ de cǎt bėu. Ar' dice cine-va cǎ tempesta în mare, pentru unū bietū bastimentū surprinsū de uǎ-datǎ fǎrǎ sǎ pótē sǎ 'și asigure intrarea în vre unū portū, e finitulū lumei pentru dēnsulū și cǎlătorīi cari îi duce.

Astǎ-datǎ tempesta, ce o prevėđuse matrosulū, chiarū de la rēsǎritulū sōrelui din țiuva cee-laltǎ, era violentǎ, amenințǎtoare, și abia încetǎ dupe ȃece ore. Bastimentulū, surprinsū tocmai cānd era sǎ intre în strēmtoarea de Constantinopole, fu datū înapoi multe miluri; și, ce mai facū și ce se petrecu, tocmai a treia-ȃi putu sǎ vie cum dete Bnnulū Dumneȃeū, sǎ atingē țermii de la Galata.

Constantinopole încāntǎ și uimesce privirea avēndū uǎ fōrte mare întindere, situatū pe șēpte dealuri; ast-felū cǎ, palatele, casele, casarmele, fortificațiunile, mai alesū cele despre mare, monumentele lui, capiī, insulele cele florinde, grădinile de prin gregiuru-ī pururea verȃi, și unū

milion de frumuseți sîntu vîdute de uă-dată la intrarea prin Bosforu. În portu sîntu bastimente mari, fregate și bricurî de resbelu, nave de comerciu a le mai multorî națiunî, cari forméză pădurî de catarte cu pavilónele, cordagiurile și pânzele, ce sîntu înșiruite p'în tóte părțile pe lângă țermî, la Scutari, Galata, Cornu-de-auru etc. și uă mulțime de vapóre și vaporase cari se încrucișază în acéstă mare, precum și nenumérate caice și batelurî, făcêndu serviciulú comerciului și populațiunei fórté numérose aci... La debarcadare se ameteșce omul vîdêndu acea activitate rîspânditá în tot loculú, strigátulú caicciilorú vorbindu tóte limbile și infăcișându fel-de-felú de costume, cari vin să trecă la Galata, saú la Pera pasagerîi, bagage și mărfurî de prin tóte navele și vapórele cari sosescú și staționează acolo din tóte părțile lumei. În mișcarea aceea dinlăuntru bastimentulú, cu sgomotulú și fluerulú machinei, în ímbulziala ómenilorú, strigarea matrosilorú ș'a caicciilorú pentru cei cari vin cu grămada a se scoborî prin batelurî, veni și rîndulú acelei grupe ce o descrișerámú de la începutú, a se da josú din bastimentulú đisú. Copila, tremurândú și perdutá în acestu chaosú cum arêtarámú, în acea lume cu totulú stráiná pentru dînsa, ținea de brațu pe omul ei și ochiî îi avea plinî cu lacrime ațintiți în ochiî lui. — Așa e că mă iaî de legitimá soția dumitale?.. Te rogú să 'mî daî adresa, că să scriú părințilorú să 'mî dea ertare și bine-cuvîntare; prin acesta ei să scie unde mă găsescú și că sîntu fericitá?.. — Negreșitú!.. rîspunde acela preocupatú căutândú cu ochiî la Galata, și trecêndu-i prin minte vre unú drago-

mană de care piața și stradele sînt pline în această mare și renumită cetate.

Infortunata fugitivă, sări de pe nisce scări aninate pe bordul în batelă, cu același personaj; și atunci vădu și pe acele două ființe scose ca dintr' ună arestă, cu bagage și lucruri, pentru a trece la țermul ce era la uă mică distanță. La marginea Galatei, așteptau ómeni, rudele celorlă sosiți, comercianți turci și creștini, — jidani cari așteptau tacsiduri de femei amăgite aduse cu vaporulă de prin România, despre al căroră prețu dispută e la țermul acolo și se ciorovăescă ore întregi, făcându-le de vîndare ca pe nisce obiecte... Soldații poliției țin ordinea. Hamali și catîrari alergă pentru a transporta persoane și bagage la osterii, hoteluri, sau pe la case de particulari... Galata înfățișază comerțul, piața astei renumite cetăți, și d'aceia în tot timpulă e lume multă și uă nemărginită mișcare pe strade, în portă și prin magazine. Mărfurile se tragă, se descarcă la vamă care e în dreptulă Galatei.

Vorbimă de uă cam-dată despre Galata unde ântei puse piciorulă pe uscată fica acésta.

Ș'aci, precum în alte orașe turcesci, sîntă case cu mai multe etage, cu privdórele eșite în afară, énsă construite din lemne, cu forma și dupe gustulă orientală cam micuțe, cu tavanele josă, și cam îndesuială pentru mulțimea locuitoriloră ce ședă în ele. P'între aceste case, în fația strădei, se găsescă magazine și diferite dughenițe. Stradele costișate cari suă și te scobori, de a merge de la nuă cartieră la altulă, sîntă tot așa de neregulate și rău pavate, încât pe la unele locuri cele de la Rusciucă nu potă fi de tot umilite pe lângă aceste d'acici. Nu volău

dice tot ast-felū despre pietele cari conțin monumente istorice și capuri de operă a le artei bisantine, geamiile cele mari cu cupolile și împregiurimile lorū ca nisce casarme, și biserici ca St. Sofia, prefăcută în geamie, palatele seraiurile Gran-siniorului, grădinile pururea verđii, dumbrăvile de cipri la chimitire, precum și vederca spre Bosforū, saū spre Cornu-de-aurū. Căt pentru acestea avemū uă mare și venerabile admirațiune, pentru care vomū re-serva mai în urmă unū capitū.

În cele-lalte cartiere fôrte lungi și cu stradele încurcate locuescū Turciū, la Fanar Greciū, Armeni, la Balata Evrei ispaniolū, și la Pera consoli și mai mult Europei; în Haschioū jidovimea cea perdută; cine mai cunosce numărul lorū!.. Să nu uitămū pe lângă acestea și că, în acestū timpū (876) imperiulū otoman dupe schimbările ce se petresuse în întru de atâți Sultani, resbelulū cu Munte-negreni, Sêrbiū așteptându-se și la unū noū resbelū mai mare, făcuse concentrări în tôte părțile provinciilorū și în capitală de nenumărate trupe regulate și neregulate, al căroră centru și basă de operațiune li se destina de acolo. Așa că dupe ce casarmele și posturile din Stambul erau pline, apoi cele afară din orașū, precum la Daud-Pașa și Ramid-Ciftelic, casarme ca nisce citadele, edificuri mărețe pe înălțimi muntose, afară de linia fortificațiunilorū murului cetății, și ospitalulū militarū, numai avēu locū; că și pre piețe și în strade erau tăbărîte glotele de oștiri. Deci, stradele și foburgurile cele mai depărtate gemēu de mulțimea acestora aduși de prin fundurile Asiei și Africei. Pre lângă splendórea, grandositatea și încântátórea privire a monumentelorū cum dise-

rămă, vedute în marginile și în centru cetății, apoi acca pregătire și concentrări de armate dădea Constantinopolului un aspect sâlbatic și înfiorător, ce îngrijia pre mult pe locuitori, pe cei noi veniți, și chiar pe comercianți...

Pasagerii fiind eșiți pe uscat, în dreptul Topchanelei cu acele edificii și casarme mari, nu departe de seraiuri, era tocmai la timpul când imamii cântau pe minarele lauda, ca și în mediul nopții, către cele patru părți ale lumii; și dervișii întorn uă-dată în săptămână în-întrul techeelor valsul lor într'un cîlcăiu, care, duple credința lor, însemnează rotirea stelelor... La acel moment, mai toți musulmanii se spală pe față și la picioare, și 'și fac ruga lor citind namazu prin case și ori unde se găsesc, îngenunchiîndu pe un covoraș, sau pe vestmintul lor cel așternut pe pământ.

Dîr să venim la copilă, a căria mirare era extremă vedîndu acel amalgam de costume; nisce fisoanomi cîudate, femeii în iasmacuri cu feregele și cu obrasul învilit, ofițerii turci în uniformă alături cu vre un e-fendi, ciorbăgii, soldații nizami, bașibuzuci și Cerchesii cu căciulă de blană pe cap, cu patronele la peptu ca duoș nairi și cu vestminte lungi, Persiani cu căciuli înalte și cu bîrbile negre corbă, Arapi, Turcomani și seisi ect. Apoi aci, pe lângă Europei : Francesi, Englesi, Nemți, Croați și Americani, cari pe lângă costumul obicinuit al lor adaogă și câte ceva din cel orientălu, se vedu numai fesuri și cealmale, turcime, contrastul trecutului cu moda actuală. Și între hamalii cari cei mai mulți sînt Bosnegi, Turci, Armeni și Bulgari, dragomanii nu lipse-

scă uă mulțime ce se oferă la serviciul tuturilor cari le plătesce. Uă mulțime de catîri acolo și asini încărcăți cu poveri însemnate, pînă și cu scîndurărie și cherestea de construcțiunii, te pôte pré bine lovi de nu vei lua séma. Apoi mai e și nenumărați purtători de nisce scaune acoperite, brancarde, în cari se pun și se preumbla cei cari nu pot merge pe jos, cai de închiriată și altele. Comercianții Armeni, Turci, Greci, Chefaloniți cari staă serioși dinaintea magazinelor și dughenilor de tot felulu de mărfuri și de legumi, cei-ce mereu strigă: *buono!* e *eftinò!*.. asemeni și salipgi, paceagi, pilafgi cari umblă pe strade cu tingiri și tablale; vedëndu și atâtea strade necurățite, strênte și încurcate, cu casele de lemne și cu câini mulți tologiți în tôte părțile; — și câte uă-dată de la ferestrele acelor case arêtându-se, între perdele, câte unū capū de femeie cu sprâncenile făcute, cu fația sulemenită și cu unghiile cînite dupe modă locală... eată cam ce e de a te surprinde de uă-camdată în Galata precum și în tot Constantinopolu... Apoi acea mulțime de óste, cea mai mare parte ómenî rēu îmbrăcați, rēu încălțați destinați de a combate pe inamicū la Dunăre, și mai ales în timpū de uă grea iarnă, se vede în tôte acestea, adevêratū obiceiuri din orientū înapoiate cu secolii disputându la unū locū cu progresul modernū. Și cu tôte acestea aici e cetatea în care se încrucisază interesele tuturilor Puterilor, ale lumii întregi!..

Tînêra copilă se ameti vedëndu tôte acestea, ținută și purtată în unulū din acele brancarde, și mergëndu p'alături dragomanulū celū cu unū fesū lăsatū pre ceafă și cu barba rôtunțită, care vorbește multe limbi, pînă și românesce, pentru că elū a fost óre-când la Galați. A-

cestuia îi recomandase domnișorul pe care 'lă descrierăm, de a 'i duce marfa acasă, femeile cu bagagele loră punându-le a se urca în aceste fiacre purtate pe brațe de către hamali, și înaintându de la portu, suindă și scoborându în acele strade de la Galata... Ună hamală bătrână cu picidrele nude în nisce iminei, legatū la capū cu uă legătură galbenă peste fesulū roșu, cu ismenele albe ca nisce șalvarī scurți, cu unū minteanū de pânză vătuită și cu ilicū pe d'asupra găitănitū, omū înaintatū în etate, cu uă barbă rotundă albă, purtându în spinare bagage grele, privia pa aceste înfortunate, și mai alesū cum mergea fiind în dreptulū unei din aceste fete, cea roșcată la față, care se părea nepăsătoare despre sôrtea ei; elū cu față întristată și se în sine: „Dumneșeu să aibă mila de aceste nenorocite!.. Acesta era Velicu, unū Bulgarū rămasū p'în Constantinopole din copilărie, și care din părințiil lui fiind dintr'ua comună de pre lângă Dunăre spre Vidin, simpatisă pentru acestea, al căroră portū îi amintia învecinarea spre hotarele locului naseriil sale.

Juna fică Susana, simți fără voia ei că 'i pică uă lacrimă din ochiil; ênsă ea se resignă sôrtei cum va voi cu dânsa... Ea repetă aceluia, domnișorului cu care a venit, êncă de la portū, că doresce de a scri la părinți ei. — Bine, bine!.. îi rêsponse elū suridându, astui angelū ce perduse aripile și 'i rêmânea numai grațiil și frumoșiil ochi de a se inunda în lacrime. Acela recomandă ș'acestū lucru dragomanului, de a scri și a pune adresa lui, pentru casū de priimirea rêsponsului din România.

În Galata este uă stradă dosnică și nu atât de curată, care se numesce : Saduchei. Acestă caravană de femei

aduse în scaune portative și cu catirî ce cară bagagele, se opri la una din acele case cu două etaje, construită din lemne și scânduri, boită, făciuită pe din afară, cu perdele roșii și cu uă sumă de femei tinere cari priviau la ferestre. De desubtulă acestei case era uă cafeneluță puturosă, înegrită de fum, și din care, prin uă mică scară, comunica cu partea de sus. Mai avea alături, cam în strêmtóre și p'în mare necurățenie, uă ușă în locă de pörtă, pe unde visitorii putêu intra și eși. Uă femeie mică dér grósă, avêndu nisce ochi umflați mari, cu ună zîmbetă lingușitoră pe buse, ce era stöpâna astei case, eși de priimi pe nouile venite. Se urcă cu dêensele pe uă scară îngustă la al douăilea etagiu. Acolo erau camere mobilate după maniera orientală, vre uă două salonașe, și ună bărbat, ca ună Cavază cu fisionomia de eunuc, păzindă la ușa intrării. Ziua și nóptea acéstă casă nu era închisă. Déca în acelă an, pênă a nu se începe resbelul, diplomația europeană care ș'avusese ochi cu totul ațintiți asupra acestei cetăți, și care trimise plenipotențiară d'a se într'uni ca să se reguleze afacerile să nu fie marele conflict, făcu să fie în Constantinople mai mulți străini, împiegați și cei din suita plenipotențiarilor, pe lângă suma aceia de oștire ce se concentrase, cu atâtă mai mult casa acéstă era frecventată de străini, de ofițeri, și pênă și de Greci, cei cu fesulă culcată pe uă parte ca căciula frigiană.

Copila susă șișă și celelalte două fete fură priimate de acea femeieă scurtă îmbrățișindu-le și sărutându-le pe față. Susana fu dusă într'uă cameră separată cu sofale, tanturi, cu așternut, cu peschire, cu tavă pe mésză, pe care

erau depuse serbeturi, bucheturi, ape de flori, miróse, apă de bėutũ și tot ce servă la toaleta femeiei, care cameră i se destinase ei. Dênsa cređu de uă cam-dată că astă damă e vre uă rudenie, saũ sora pețitorului ei, și fetele celelalte servitóre. Decĩ s'aștepta să fie recomandată și a fi ținută în considerațiunea unei rudeniĩ de aprópe. Ea așteptă ca mirele ei să vie să 'și facă dėtoria, să o presinte pe dênsa, saũ tótă acéstă lume a fi ei presintată. Ênsă elũ fu cât se arėtă unũ minutũ, fărã a đice vre uă vorbă, și apoi numai ilũ vėđu...

Câștigurile cele mari, sciți, pe cine n'a atrasũ către Dunăre cu ocasiunea resbelului ruso-turcũ? S'ar fi pututũ ca unũ membru din soțietatea monedei să nu fie de la început acolo?

Tot ce putemũ afirma e că, în August 877 era la Zimnicea, numitulũ personagiũ, și cu acea femeie însemnată care a fost voit să trecă Dunărea.

XX

UMILITĂ CA UNŪ CULPABILŪ CARE SE PENITENȚIAZĂ

Uă capitală da atățĩ străini frecventată, recunoscută de magnificență și climă frumósă ca a Constantinoplelui, cine póte să 'i afe și să pėtrunđe indestulũ, ca și întregile ce se țesũ înlăuntru-ĩ, pėcatele și viciile în care se tãvălesce?..

Să continuămũ ênsă a descri cele petrecute infortuna-

teii copile de când ea a intrat într'ună casă străină, necunoscută ei, în țară străină.

Ce pôte să fie? ȕise ea în sine de cum a ajunsă. În casa asta se simte ună aeră infectată; s'audă vorbe deșănțate, și adesa oră ună răsă batjocurilor se cunósce pe busele astoră femeii cari de diferite naționalități se găsecă aci?.. Vădendă numai că ele petrecă uă viață trândavă și că în tóte mișcările loră sântă fără pudóre, făcea pe biata inocentă a i se roși obrasi și a 'și lăsa ochii în josă când le întelnea.

Juna fică fusese priimită acolo, i se dedese uă cameră pe séma sa; stópâna o trata curat ca pe ună óspe la hotelă. Diminéța, la prânsă și séra o servia cu uă mésză cu feluri de mánčări aduse pe sinie, peste ȕi avea fructe și cafea; ȕiua, nóptea ea avea libertate să facă ce ar' voi, a se culca în salonașă pe uă sofa móle, saă să priviască de la ferestre în stradă cum trecă cerșitorii, saă vîndătorii de rachată, rivani și corăbiele.

Une-oră o făcea ca să se retragă în camera ei vădendă că intra câte ună bărbată, saă și mai mulți, cari erau întempinați de acele femeii, — câte unele eșind cu sênulă desfăcută și aprópe nude, dinaintea loră... Când ea era singură, nisce cugetări negre și mustrarea de cugetă nu o slăbia. Cu tóte acestea adâncă cunoscă că ea era acolo depărtată de ochii și inima căldurósă a părinților și de mamă sa bētrână care o iubise și o îngrijise ca pe fíea ei. Ce pôte să fie? și ce va resulta din astă viață trândavă și deșănțată ce o vedea la atâtea tinere femeii perdute cari se găsecă acolo cu cari era să trăiască împreună? De sigur că ele rídău de virtute, modestie și

pudóre! Nicî una ênsă din aceste bacante inmorale, ca cum erau vorbite între ele, nu venia să 'i spuně ce sórtě • aștéptă, și nicî stópâna acea scurtă și cu ochi ca de șopîrlă nu 'i đisese nimica mai multe đile, în intențione ca să o deprindě cu încetu în astă viață desmoralisată. Ea petrecu vre-uă patru cincî đile în astă stare monotonă; și cu tóte astea, lipsită fiind de orî-ce esperiență, nu scia êncă bine unde este. În nopțile mai din urmă ea a auđit pasiî aceleî stópâne care a venit de a încercat clanțade la ușa eî și s'are tras înapoi găsindă ușa închisă cu zăverulă. Adesca orî se făcea larmă în salonă de femeî și bărbați; alte-orî danțau pe điumătate despoiate într'ua orgie desfrénată, apoi se repeta rîsurî cu hohote, și în urmă nisce gemete îfundate se auđiau din camerile alăturate, produse din beția fără marginî și nesimțire...

— Unde sîntă eă? đicea în sine juna fică deșteptându-se nóptea din somnă când o găsia mai tare mustra-rea înfricoșătorulă tribunală ală consciinței!.. După șese đile de uă ast-felă de viață, veni diminéța stópâna, și o întrebă, mai ântéiă cu obicinuitulă eî surisă, cum ai dormit?..—He!.. cam așa!.. răspuse juna fică, care avea ochi roșii pentru-că tótă nóptea plânsese și într'una blestemase pe acea nelegiuită femeie care o amăgise să plece din casa părinților eî.—Dér dumnéta cu ce orânduială ești venită?.. adăogă cam de uă-dată stópâna, care scia binișoră românesce, pentru că era de origină de la Herța.—Pe mine, să ferescă Dumneđeă pe orî-ce omă de chipul cum am venit!.. m'aă amăgită că mă ia de soție bărbatulă care m'a adus, și care acum!..

— Cine?.. întrebă cu seriozitate femeia.

— Omul acela care m'a luat de la Galați, răspuse fiică.

— Cine?.. Orî vrei să ȕici de bărbatul meu?.. Elū e bărbatul meu copilă dragă!.. Dumnéta, ce-felū? aī venit de la Moldova cu cheltuială, te a îmbrăcatū; uite rochia din cufărū, șalulū care ilū porți, inelul din degitū, tóte acestea costă parale. Cum vrei să cheltuiască alțiī pentru D-ta?.. Haida de! n'am cređut să fii așa de ușurică la minte!!.—Sântū vinovată, recunoscū, am greșit!.. Elū m'a înșelat, dómnă; elū mi a ȕis că mă ia de soția lui legitimă, și aceste lucruri mi le a dat ca nisce daruri din partea sa.—Dumnéta, să fii amăgită la vârsta care o aī?.. Dumnéta? cine scie aī duoă-ȕeci de ani?., Ȑi mai bine, adăogă stöpâna cu ironie, că 'ți a plăcut să fii așa!..—Oh! Dómne Iisuse Christóse!.. Părinte! mamă!! ertați ficeī vóstre greșiala neascultării care a făcut!.. adăoga fiica începēndū ast-felū să plângē dinaintea asteī femeī care o privia din ochi cu uă căutătură batjocuritoare și plină de indiferență la plângerile ei.—Ce spuī d'al-de astea?.. ȕise femeia luândū unū aerū și mai seriosū. Banī s'a cheltuiț pēnă aici cu dumnéta pe drumū, și se cheltuesce și acum. Ai casă, mēsă și tot ce 'ți trebuie, cum vrei D-ta să cheltuimū noi pentru ca să te ținemū? Te prefaci că nu înțelegi pentru ce aī venit!?. haī!? Eri și alaltă-eri am cercat la ușa dumitale, și era tare închisă pe dinlăuntru!.. Nesocotito! orī cređi că noi sūntemū nisce proști ca să ne invêrtesci cum vrei pe degite?..—Să vie aici elū, să spunē elū în frica lui Dumneđeū ce mi a promis, ce chipuri a întrebuițatū și prin ce miȕlocire a unei femeī m'a adus de la Ismailū... să scii cum m'aū amăgitū pēnă

când am ajunsă aici!..—Aicea eă sântă stăpână, adăogă femeia cu ună aeră impunătoră, bărbatulă meă umblă după negustorie, elă s'a dus... —Vai! Dumneđeule drepte! unde mă gălescă eă! esclamă earăși copila în desperarea ei, auđind vorbele ce i se đicea, pe când cele-lalte fiice fără pudore ascultaă la uşă și începuseră să rîde cu hohote.

— Să tăcemă acum și să ne împăcămă... Ia să ne înțelegemă cu frumosul, adăogă femeia de uă asemenea meserie, să vedemă isvodulă de socotélă a dumitale. Eată aci, cu totu ce s'a cheltuit pênă acum pentru dumnéta, se adună suma de trei-đeci lire otomanicescă, osebit de îmbrăcăminte și alte cheltueli... Ca să te plătescă, caută să veđi ce facă fetele cari le amă aici; ear deca te vei împotrivi, atunci numără banii tođi ce s'au cheltuită, dă îndărătă sculele și hainele, și te du unde poftescă, că nu te țin cu sila.—Pré bine, tôte le daă!.. Cel puțin lasămă timpă să scriă acasă părinților meă; ei voră face ce voră putea ca să plătiască și să mă scape!..—Părinții dumitale au aflat unde estă că li s'a scrisă îndată cum ai venit. Scrie-le eară deca voiescă!... Și stăpâna eși din camera astei fiice fiind aprinsă la față de mânie pentru încăpăținarea, cum đicea dânsa, astei dobitoce ființi.

A duoa-đi veni ear stăpâna casei, cu ună aeră prefăcută de bonomiă, și đise nefericitei acestia: —Deca nu vrei să șeđi la mine, ți am găsit ună miđlocă că să eși; ună domnă Englesă va numără banii pentru D-ta, și pentru acésta o să 'lă servescă șése luni.—Este tată de familie elă? are femeie și copil..? bucurosă voiă servi în casa lui ca uă servitóre; alt-felă, ferescă-mă Dumneđeă! nu!..—Ești pré încăpăținată și capricioasă! adăogă femeia.

Și apoi să 'ți aduci aminte că cu cât va trece timpul, cheltniala merge și socotéla se adaogă. — Voiți muri dér de fóme!.. Te rogă să nu 'mă mai aduci de mâncare, țise juna fiică plângéndü. — Îmblânțesce-te și te liuiștesce!.. țise femeia arétândü earăși dințîi în felü de surisü, care apoi plecă.

— Óre numai věđuiü acele duoé fete cu care ne am dat josü în piadelă când intrarămü la portü? țise Susana rêmânéndü singură. Déca ași vedea vre una din ele, ca să pot vorbi măcar, pentru că nu cunoscü alt pe nimeni aici!.. Ea stătu mult pe góndurî, și apoi eși în salonașü, nefiind atuncî nimeni dintre străinî.

Fetele acestea erau, cum țiserămü, de diferite naționalități și de prin diferite țeri aduse : nemțóice, maghiare, lesce, arabe și románe. Ele făcêu adese orî chefü între dênsele precum și când erau bărbați; eșiau când voiaü pe strade, investite cu portulü europenü, saü grecescü; și de multe orî ele stăteaü ca nisce trântore trântite p'acele sofale. Cel mult le era ocupațiunea de a da cu cărțile. Și, orî când trecea cine-va pe strade, ele săriaü cu tótele la ferestre cu nisce gesturî pré libere, saü făcéndü cu mâna besele... Ele aninaü unü panerașü cu uă sfórá de unü scripete, prin care cumpëraü din stradă halviță, corăbiele, halva, cataifü și poricale, pe cari le rēdica pe scripetü în susü pēná lá ferestre.

Unü minutü Susana fiind singură, a auđit în stradă plângerósa voce a unuí cerșetorü. Ea se duse să se uite pe ferestre. Vēđu pe uă mîrțógă de calü, slabü că i se vedea cóstele, avéndü în locü de șea unü scaunü de lemn în spinare, ca uă mescióră rötundă, pe care sta, cam pe

uă rână, unū nefericitū bărbatú care nu se părea pré bêtrânū, dér, pe lângă îmbrăcănintea lui trențărósă, era galbenū la față și slabū ca unū mortū, ce demonstra că era pētrunsū și ruinatū de bóle chronice, și cu elū unū băiețelū cu unū fesū soiosū pe creștetū și cu nisce poturī ruptī, ducēnd de căpăstru jigărita mîrțógă cu cerșetorulū ȓisū. Acesta chiăma compătımirea ómenilorū la nefericirile lui, vorbindū și cāntāndū în limba grécă, cu aceste vorbe : „Suntū unū pécătósū puschī, care în copi-lăria mea m'am tăvălitū în desfrēnare și ticăloșī. Uita-semū atuncī sfātuirea părințilorū și ómenilorū bunī; am călcat în picióre, prin faptă scārbósă, sânta dragoste a bisericeī și am fost desprețuitī ranele Mēntuitorului Iisusu care ș'a vėrsat sāngele pentru luminarea și māntuirea nóstră! Am greșit și mult am pécătuit!.. Erta-ți-me, frațilorū! și mă ajutați în miserabila stare în care mă găsescū!.. Trecătorī, auȓind acestea, fie-care îi întindea māna, și ferestrele se deschidéu de pe la case ca să 'ī arunce ce-va.

Copila sta cugetāndū și ascultāndū vorbele astui nefericitū fără a le înțelegē.

Tocmaī intră pe ușă duoē din femeile caseī; una era uă grécă și alta romānă, amēnduoē fusesără la Bazarcearși și tērguiseră fel-de-felū de zarificurī. Romāna era cochetă și voiósă, investită a la franca, și cu uă pělărie numāi florī pe capū. Pe acēsta o cunoscū Susana; era una din acele duoē fete cu cari ea venise, acea roșcată la față.—Ce faci draga mea? îi ȓicea aceia întrāndū pe ușă.—Ascult pe unū cerșetorū, ênsă nu înțelegū vorbele lui, rēspunse Susana mirāndu-se că vedea pe acēsta, tot

de nă sôrtă cu a sa, așa de voiósă, rîdëndu și părăndu-se mulțiamită. Amënduoă aste femei esplicară sensul vorbelor cerșetorului, cari auđindu-le cea de mai susă, o făcu a se îngălbeni și rēmase ca mórta...

— De unde estî dumnéta, Anco? întrebă pe aceia care avea pělăria numai florî pe capă, că te am vėđut la Galați?..—Eă, rėspunse fata care de cum a venit contractase obiceiurile casei, sântu tocmai de la ună sată de lângă Nuoėsulițe, unde se hotăresce Bucovina Moldova cu Basarabia, eară vară-mea Angelina, care e tot aici cu mine, este de la Cibota-roșie. — Cum ați venit voi?.. — De la Iași, ne a luat cu vorbe că o să ne facem fericite... Susana, auđind lăsă ochii în josă, și îngână uă rugăciune care semăna că o face pentru sufletele cele perđute... Apoi tăcu, numai întrebă, nu đise nimic și se retrase în camera sa.

— Dér nu scii că eă o să mă mărît, adăogă Anca, am găsită ună omă care mă cere? caută și dumnéta de 'ți găsesce!.. îi đise rîdëndu fata, când aceia se depărta intrândă în cameră.

Într'ua đî, — vineri, sėrbătore pentru Musulmanî, după înturnarea Sultanului de la moscheea Sofia-geamisi, și când tótă lumea se potolise, fiind după amiađi, și cetățenii pe la casele lor, se petrecu ună evenimentă. De acéstă đî, veți sci, că, în timpul bariamului, Constantinopolu edificurile și minarelele sântu splendidă iluminate, ómenii prenouiți la vestminte mergă în grădina seraiului să sărute poala îmbrăcăminteî Padișachului; petrecă măreța sėrbătore cu musicî, spectacule și tot felul de reprezentațiunî, după cum e obiceiul locale. Nu de mult trecuseră sėrbătorile și acum se urma ca tot-d'auna cele

din săptămâni. Cei mai mulți erau pe la porturi, la grădini, sau cafenele unde se ascultă povestitorii de basme arabe, nisce gheboși ce ședă cu picioarele încrucișate și nareză; sau că hanămele și cadinile facă chefuri, în marginea, mării, unde sântă cipri pururea verđi cu uă plăcută umbră, sau cu dănțuitoarele cari danță cu chiocecuri și bătându din tobe cu clopoțel. Acolo se bea într'una cafele, serbeturi, sau să mănâncă pilafu, care 'lu vindu pe strade vândătorii cei cu tingiri și cu tablale pe capu. De uădată lumea fu turburată și spăimântată auđind strigătele colulilor pazinici ce dă de scire că este unde-va focu, lovindu cu nisce bastone de feru prin care ei dau semnalulu acesta din distanță în distanță, din cartieru în cartieru. Musulmanii cei cam indolenți, deprinși cu aceste catastrofe întemplate de multe ori, sântă cei mai puțin pășători când audu de acesta. Cel mult ei dăca întrebă unde arde? Și tocmai a duoa ăi de se interesăză a sci. câte case s'au arsă? și auđindu că numai câte-va sutimi, li se pare unu nimicū pentru unu orașu cu uă întindere așa de mare și mai mult cu case de lemn. Decă, alarma ajunsă și pēnă în strada Saduchei; dér foculū nici fumulū nu se vedea. Incendiulū acesta era fōrte departe. Susana, auđind de incendiu, se spăimântă unu minutū aducēdu-și aminte acea teribilă nōpte în Ismailū când era să pēră între flacări. Acelū june ēnsă, acelū bravū militarū veni să o scape numai și numai ca ea să tragē mai târđiū uă amară infortună. Acelū tinerū și bravū românū unde este?.. cugeta dēnsa, umilită și rușinată de pozițiunea ei, și, când ea își mai aducea aminte ce a făcutū, nu se putea stōpāni d'a nu plānge cu a-

maru. Ei îi rămânea uă speranță, că, întindându-se incendiul și în acest foburgu, pôte va scăpa cu vre unu chipu, sau va muri, una din duoë. Incendiul era foarte departe; și toate măsurile poliției s'a fostu luat să apere cartierele cu palaturi însemnate cu moschee mari și cartierul Beșic-Tași, unde e seraiul Dolma-bacce.

Pentru că acêsta s'a petrecutu, ne facem uă détorie d'a o reproduce, ca lectorul s'o scie, și neesperimentatele ființi a avea dinaintea ochilor uă lecțiune...

Nóptea se făcu uă orgie în casa numită a Anetei celei mici; (numele ce 'lă avea stöpâna). În salonașu, se puse uă mésză întinsă cu mâncări, prăjituri, poricale, bęturi, ponciuri, cafele și zacharicale. Mai multı bърbați și cu acele fete aprinse la față, incongiurau mésză mâncându, bęndu și negândindu-se la infortunile din viață. Dintre bърbați erau marinari de pe la bastimente de curęndu sosite în portu. Vre uă duoı sta închiși prin camere, și cari, când eșiau, trecęu prin salonu. Aci se vorbi de nefericita ce sta ascunsă în camera ei tractând-o că e nebună. Ast-felü o numia đisele femeı. Angelina certă pe Anca care, perđendü mintea de bętură, đise vorbe urite contra celeı d'ântei. — Ce tu riđi de compatriota ta?.. replică Angelina. Anca ș'a yenitü îndată în simțiri și 'și ceru ertare. Unü marinarü de la unü bastimentü din compania austriacă Loid, de originę Croatü, đise că va merge în camera fugitiveı, și pe prinsóre că elü o va imblândi și o va înțelepti, și se rëdică numai de-cât de la mésză cu unü pęcharü de vin în mână. Înaintă elü către ușa camerei unde era Susana, pe care dęnsa nu o putu închide pe dinlăuntru, cöci stöpâna pusese de 'ı scosese mai din-

nainte zăvorului. Croatul găsi copila stândă ingenuchiată și plângendă fără să întor-ne căpulă să vedă cine intră. Nică una nică duoă, elă rēdică pe fată cu ună brațu forte de matrosu, și se încercă să o facă a vorbi, dupe ce îmbrānci ușa în urmă-ă. — Așa! așa! strigară într'una căte-va bacante de la mēsă, cari acum erau mai tōte turbate de bēutura romului și ponciuriloră ce ardēu pe mēsă; aici nu e virtute, nu e biserică; va fi uă insultă pentru noi să rēmānē în societatea nōstră uă femeie castă!.. Degradare și mai presusū de umilire și miserie sec-sului! acolo, unde, pentru greșiala ce a făcutū, ochiulū părintelū nu priveghiază, și legitimulū brațu al soțului și fratelū lipsesce, nu Ț dă sprijinulū seū morale; ci e căl-catū în piciorē, aruncatū precum se maltrată unū otrepū, așa e femeia care!.. Ōmenii vorū avea vre uă-dată cōmpă-timire de dēnsa??.

Copila se lupta din putere cu acelu omū grobian care cu uă mână Ț întinse bēutura, ear cu alta o mototolia și o tracta ca pe uă trēnță prin grāmeșile de perne de fulgi a le casei. Ea era slabă și debilă de atātea plānsorī, și în acea și și mai mult, că ajunase. Ea ēnsă nu perduse coragiulū la uă glumă așa de prōstă, se lupta și striga din putere. Matrosul căuta să Ț punē pumnulū în gură, ca să o facă să tacă. Ea și mai tare striga, și că-tre fine semănă vocea ei cu rēgusita răgire a unei vite. Era nefericita fică ca mōrtă.

Unū Francesū tocmai eșia dintr'ua cameră, și se opri îndreptulū ușei auzindū aceste țipete și mugiri a le fi-cei și grințarea dințilorū Croatului, care ēnsă îlă covir-sise beția. Francesulū se interesă să afe ce este acolo,

cine plânge, cine se vaită?.. Și, vedând că unu omu se luptă cu uă biată tînără femeie pe care o maltratează, și ea strigă din tôte forțele cât îi permitea vocea: ajutoru! săriți!.. tălcharu!.. precum e națiunea lui cavaleră și generoasă, Francesul, se amestecă și aci, chiaru în locul acela, și intră să opriască pe Croat de a face uă asemenea infamie de maltractare nedemnă de unu omu cum se cade. Acesti bărbați schimbară mai ântêi nisce vorbe, apoi se făcură de tot inamici. Acela ênsă nici se uită la Francesu și 'i răspunde bruscă. Pune mâna, Francesul, pe Croat să 'lă modereze. Fiica într'una striga și plângea cerênd ajutoru de la acest bărbatu. Croatul pune mâna pe unu pumnalū ce 'lă avusese asupra-î. Eată, se făcu scandalu!

Unu matrosu englesu, omu înaltu, uscatu la chipu și cu uă pělărie cu cordele pe crestetu, se rēdică de pe scaunu, tăcutu și liniștitu, și veni de se puse lângă Francesu, curiosu și elu să scie ce este. Elu începu să 'și sumetē mânicile, tot liniștitu, pregătindu-se să adreseze câteva lovituri de boesū Croatulu care s'a arētatū, după pērerea lui, ca unu asasinu în facia Francesulu, și nu ca unu cavaleru în acēstă împregiurare.

Cei de la mēsă săriră cu toți; femeile țipau spăimântate, cari, vedēndu astă încăirare în casă, se treziră din beție. Mēsă fu rēsturnată, bucatele, sticlele, pēcharele se rostogoliau și umpluseră scândurile. Stōpâna alergă tremurându și galbenă la față, păzitorulu de la ușa veni cu unu baston în mână. Și așa, în astă turburare și confusinnea limbiloru celoru ce strigaū și se bătēu, casa acēsta semēna mai mult ca aprinsă de unu incendiu; era unu sabatū drăcescū din tôte aceste lucruri ce se petre-

cură atunci. Cu multă greutate se potoliră, dupe ce Englesul mi-ți regulase pe Croat ce scosese cuțitul; eară Francesul îi dădese uă lecțiune învățându-lă minte și pentru altă-dată, să scie cum să se porțe, și când trebuie să nu să scôtă pumnalulă.

Aneta-mică, dupe ce se liniștiră acei bărbați, împovără pe copilă cu uă sumă de vorbe injurioșe, și o amenință că o va da pe mâna poliției, ca uă femeie fără căpătii și făptuitótre de scandalu în casa ei.

Susana căduse ca mórtă leșinată jos pe scândurii auzind acestea, și cele duoë fete, compătind-o, alergară, o luară de jos și o puseră pe patu dându-i ajutoru. Ea petrecu uă tristă și amară nópte pênă la ziua.

Lectorulă va înțelege îndestulă sórtea acestei infortunate fiice care mult s'a căit că a părăsit casa părinților fără voiă, fără a priimi binecuvîntarea loră.. Ea se hotărise dér a împărțăși, chiar în astă casă de miserie și prostituare, sórtea anachoriților, cari, pentru mustrarea cugetului de faptele loră trecute, se ascundă prin pustiiuri și îndură fómea căutându pocăință, și prin rugă și postire ei speră și așteptă de la Bunulă Dumneđeň mántuire. Ea suferia, era amalată; ea se penitențiasse, și numai acele duoë fete române veniaũ din când în când să o vedă.

La dece zile dupe sosirea ei în Constantinopole, dragomanulă pe care 'lă descriserămă la începutu, i aduse uă scrisóre. Așa cum era ea amalată, sări din patu și priimi letera pe care citi cu uă nespusă bucurie scrisulă adresei către dênsa: era din Ismail. Cât mulțiami lui Dumneđeň și părinților ei că o învățase cătuși de puțină a citi și a scri.

Desfăcu după ce desigilă epistola, și cu nisce ochi mari se uită mai întâi la subsemnătură, era a bunichi sale. Dîse dragomanului să ședă, după ce mai întâi îi mulțiami de serviciulă acesta. El ū se scusă că are trebî, și plecă. Copila lacomă de a citi și a sci ce coprîdea astă leteră, își stergea fruntea de sudore, și o petrecu cu ochii repede. Dér uă durere omorîtore îi sfășie inima, ochii ei se învinețiră făcendū unū cercănū împregiuru-le ca al morții, saŭ celui din urmă momentū de viață, fălcile îi tremurără ca și mîna din care îi căđu letera... Ce coprîdea astă scrisore pentru care infortunata se bucurase unū minutū când a priimit-o? Ea aducea nūvela tristă că tata al ei a muritū de multă mēhnire la trei dîle după plecarea dēnsei, mama sa era tot în stare de paralisie, și numai bētrāna rēmāsese amărită și desperate plāngendū în tōte părțile și pe la toți căți îi întēlnia de nefericita sōrtē a nepōtei sale.

La astă nuvelă ea căđu ca lovită de trăsnetū, plānse din noŭ, se rugă în inima sa de ertare, ertare de la Dumneđeŭ și de la ómenî cerēndū: ertarea pēcatului neascultărei ei!..

Ea într'uni puterile și scrise îndată bunichi de starea cum ea se găsesce, cerēndū într'una ertare, și rugānd-o să caute cum va putea să céră de la tōtă societatea ajutorū pentru dēnsa, să i trimitē grabnicū suma de banî ce este dētore, ca să se întōrne mai curēnd înapoi. Scri-rōrea acēstă se dete la postă, și s'a priimit la Galați, de unde se înaintă la destinațiune.

Dupe cererea ei lucru n'ar fi fost tocmai pré greŭ de îndeplinitū. Acei trei sute de franci dați de sergentul susŭ numitū, bētrāna îi conserva êncă, ca cu ei vre uă-dată

să vie în ajutorul infortunatei sale nepóte. Mai trebuia încă p'atât și ceva, ca să completeze banii cu cari să o póte scăpa din captivitate. Ea alergă la comercianți, la prelați și la toți cunoscuții, cari o ascultară cum ea se ruga, nefericita bătrână, o căinară pré mult de cele ce s'a întemplatú, dér în cele din urmă toți au tăcut și nu au dat nimicú. Bătrâna vându ce 'i rămăsese óre-care juvavericale cari le avusese de la părinții ei, să adune acéstă sumă. 'I trebuia énsă unú omú de credință și cu frică de Dumneđeú, pe care să 'lú însărcineze cu trimiterea banilorú și a aduce pe fíca ínapoi. Dér unde flú va găsi pe acesta?

Unú căpitanú de corabie, unú omú străin dér pornit spre faptă umană, auđi de astă ímpregiurare și promise elú că se însărcinează cu comisionulú acesta. Elú avea frați și mamă bătrână în Constantinopole, și era pregătitú să plece după puține đile cu nava sa încărcată cu porumbú și orzú. Din nefericire în Noembre se stricase timpulú de tot, încât se făcu imposibilă navigarea pe Marea-négră. Elú trebuia să mai íntârđie, și ast-felú se amána și timpulú pentru sêrmana captivă. Anú nefericitú și încărcatú cu tóte relele! În capitala Sultanului era turburare, și, cu cât se vorbea de pace, se opera cu cea mai mare iuțială preparativele de resbelú; domnia acolo unú felú de spaimă și nesiguranță... A fost și relațiunile guvernului Románú, cum se scie, ínterupte cu a le guvernului Turcú, de pre timpulú când acesta proclamă constituțiunea prin care atinse susceptibilitatea astei țeri autonóme România. Tóte énsă erau nisce ínvêlueli și uă pedică ca să găsiască juna fícă uă protecțiune și ca să ajungé pentru dênса đisii bani la timpulú, de aceia ea sta tot acolo.

Se şise de către uni-altîi, nuvele cari aũ circulat mai în urmă, că ea s'a împăcatũ cu stõpâna casei, şi că s'a vëdũtũ e-şind cu dënsa la bazarũ sã tîrguiascã; altîi adãogaũ, că a întëlnit-o mergëndũ cu acele fete române la apele de la Balucli, trecënd într'unũ caicũ spre apele dulci. Unii înrëutãţiti scorniserã, că, plãcënd ea unui cãlëtorũ englesũ, a scos-o din casa aceia; şi tot`gurile rele aũ şis şi s'a-auditũ pe la Giurgiu şi la Galaţi, că, unũ însemnatũ paşã a întrodus-o în haremu-ĩ, fiind cu voia ei..

Adevërulũ eatã ce felũ a fost: Astã ficã rëpusã, perdutã, avëndũ inima sa umilitã, moralisatã ca unũ greşitũ care se penitenţiazã din adënculũ sufletului, aflã partea sa de mãntuire. Pre celũ penitenţiatũ ast-felũ ilũ scapã Tatãlũ-Cerescũ precum pe celũ Sãntũ din grõpa cu leiĩ... Dëca ea ajunsese sã facë parte din uã casã al cãriia nume va aduce cutremnrũ fiinţelorũ inocente, acësta 'ĩ a servit ca sã scie a preţui mai bine moralitatea, precum e omulũ care, dupe ce a dat cu capulũ de tóte nefericirile, devine perfectũ la minte. Cãpitanulũ de navã ce purtase pe bastimentulũ sëũ bandiera tricolorã a Romãniei, avea precum am mai şis, pentru familia sa, casã proprietate în Constantinopole lângã Balata. Elũ ţinea acolo pe bëtrãna sa mamã, consórtea sa şi cu duoi copilaşĩ; uã sorã care o avusese murise. Elũ scrisese unui altũ frate al sëũ, mai maturũ şi familistũ ca şi dënsulũ, cãruia 'ĩ trimisese şi uã poliţã în afacerea şisei copile. Acesta, dimpreunã cu D. P... romãnu, care se informase în acestũ oraşũ de sórtea ei, plãti dëtoriile Susanei, o scóse din casa jidancei şi o duse la bëtrãna grëcã mama aceluĩ. Crestiniĩ cãta sã se ajute în ast-fel de împregiurãri!..

Prețios și sântu simțimentu al amiciției și mărinimiei! P... care promisese uă-dată că va da tot d'auna sprijinul său acelei familii, cum a auđit despre ficia acésta, emigrată fără voia ei, a fost pentru dēnsa acolo ca unū părinte...

Bētrāna grēcă gāsindū în fisionomia junei fice că avea multă asemēnare cu reposata fiea sa, prinse atāta afecțiune pentru dēnsa că nu voi să o mai deslippiască de lângă sine. Acésta, precum sūntū cele mai multe bētrāne, era cvlaviósă, mergea tot-d'auna cu dēnsa la biserica de la Patriarchie, și mai de multe ori la apele sānte de la Balucli, la marginea orașului, la biserica numită Isvorul Maicei Domnului. Acésta fu totulū, că ea mergea adese ori la biserica cu aghiasma și cu pesci seculari la Balucli!.. și unde se află unū chimitirū de îngropăciune Orthodoxilorū.

Credința aduce mântuire și ajutorū!..

PARTEA A CINCIA

XXI

CONSTANTINOPOLE. UNŪ CHRONOMETRU DESTINATŪ PENTRU OSMAN.

De și e' uă iarnă grea, pe lângă țermii Bosforului se îndulcesce clima... În luna lui Ianuarie începe a se ivi zile în care sórele dă uă căldură plăcută de primăveră la Constantinopole.

Acéstă cetate, construită cu șese secolii și diumătate înainte de Mântuitorul Iisus, al căria fundator, un general al Greciei antice, Bysas, (general al Megarienilor) i a dat numirea de Bysanțiu; care, dupe ce a trecut sub domnirea a mai multii populi, petrecându-se mari evenimente preste dânsa, și sub Septime-Sever fu distrusă, apoi s'a reconstruit de Romani; sub Constantin cel mare își luă strălucirea în redicarea a mai multor monumente, deveni a doua capitală a Romei, și i se dete numirea care o are pînă astă-zi: Constantinopole. Turcii o numiră : Stambul.

Posițiunea în care este situat, pe un cap al Thra-

ciei (astă-đi Rumeli) acoperindŭ șapte munticeĭ, este scaldatŭ de apele a duoę mări cari se 'mpreună aci, Propontida, (marea de Marmara) și strêmtórea Mărei-negre (Bosforulŭ).

Între vechia cetate Bysanțiu, unde se află mai tóte edificiile monumentale istorice rêmase de la Greci și Romani, seraiurile, moscheele și techele, monastiri și casarme cu forme pitoresci, precum Seraiu-burnu, Ghiul-hane, biserica St. George la patriarhie, Sta. Irena, Sta. Sophie, prefăcută în geamie, Palaturile ministeriale: Sublima Pórtă ; și între uă sumă de biserici crestine și ospitaluri, apoi nenumărate și falnici moschee cu cupolile ca nisce semisfere, acoperite cu plumb și aramă, cu minarelele albe și cu învelitórea de ferŭ în sus ascuțită, cu nisce privdóre și galerii privindŭ în tóte părțile ; și mausoleuri edificate, înălțate în memoria a mai multor Sultani, SultaneValide, și Visiri, precum: moscheea Baiezyd, moscheea Sultan-Achmed, geamia Sultan-Meemet, moscheea Soliman, Ieni-geami, moscheea Selim, moscheea Sultana-Valide, și altele multe încongiurate tóte de edificii pompóse mari cu mai multe etagiuri, cu galerii pe dinlăuntru, cu pilastri de marmură, cu bolte construite solide, pavate cu lespeđi de granitŭ, cu cesmele pe din fația lorŭ, și cipri ce nicuădată nu sântŭ desbrăcați de verdęta și cari înfrumusețează aceste edificii. Apoi ospitalurile tot asemenea mărețŭ edificate, seraiurile în mare numărŭ în tóte părțile cu grădini, cu chioschiuri, destinate a se lócuí în diferiți timpŭ ; între aceste vedem : Eschi-Seraiŭ, Serai-Burnu, Acserai, Dolma-Bacce și nenumărate altele. Constantinopolu, întinsŭ, largŭ, nemărginitŭ, și care parte, vechiulŭ Bisanțiu,

este închisă de către Vestu, despre St. Stefano, de un mur înalt gros cu mai multe rânduri de bastioane, are uă mulțime de forterețe, turnuri și întăriri anevoe de învinsu, casarme în afară și ospitale pentru ostire, depouri și erbării. Acastă periferie, a vechiului Byzanțiu, se desparte de cartierele cele mari, adică : Galata, Pera, Cassim-Pașa, prin un senu al mării, care are uă lărgime și întindere însemnată, numit : *Cornu-de-auru* (Chrisocheras). Pre marginile astui golfulu, ce desparte Constantinopolu în două, suntu, ca și pe marginile Bosforului, stabilimentele Statului : arsenalul, închisorile (bagnu) admiralitate, scola de navigațiune, fonteria, fabrica de puscă, de chărtie, portul militar și carenagiul, pentru reparatura navelor. Vre-uă două poduri cari se închid și se deschid la intrarea navelor, înlesnesce comunicațiunea pe ambelele aceste părți peste Cornu-de-auru. Turnuri suntu observătore de focu. Stradele costisate, casele cu mai multe etage, strâmte și îndesuite precum s'a mai disu, fără curți și fără comoditatea cerută unei asemenea numeroase populațiuni se vedu ca cum ar' fi grămadite prin tôte părțile. Earu apa pentru întrebuințarea caselor, osebitu de acea adusă prin apeducuri și se răspândește pe la cesmele, în mare parte este de plôie, conservată în cisterne. Locurile publice precum moscheele, seraiurile și alte aședeminte, și mai cu osebite chimitirele suntu plantate cu dumbrăvi de cipri, platan și sicomor, cari suntu pururea verđi și de uă formă piramidale. Formându ast-felu Constantinopulu (Byzanțiu) unu triunghiu, la extremitatea de la Sud a fortificațiunilor sale este acea fortereță cu șapte tunuri (Iediculeler) edificiu vechiu, cu atâtea turnuri și cu uă aparință înfiorătore, a-

vîndu muru grosu cu creșteturî pe vîrfu-î, ruinată în unele părți și mucigăitū; porticele și carcerile dinlăuntru lui astă-đî nelocuite și neutilizate, nu se audu alte gemete decăt acele ce le repetă pururea valurile spărgîndu-se la piciorele lui. Acolo, nu putemu nita pe Vasilie Lupu și Constantin Brâncoveanu, illustri pentru Români și întregel creștinătăți; cari aū dotatū patria lorū cu multe aședeminte pióse, monastiri, ospitale, scoli, bibliotheci, și altele, aū suferitū martiriulū, în acéstă închisóre bastilie a Orientulū, și aū muritū precum nisce noui martiri, nerenegandū credința, religiunea părinților lorū!.. Întorcîndu-ne cu gróză ochiî de la acestū edificii al cărui aspectū ne indică teróre de cruđimî din trecutū, inima ni se dilectă vedîndū edificii pompóse la marginea mării de Marmara, ospitaluri, înlăuntru Byzanțiulū și în afară, și asyluri întreținute prin pietatea crestini din óre-cară fonduri, pentru ajutorulū și ușurarea bolnavilorū, bētrânî infirmî, și pentru copiî orfanî.

Dincolo de Bosforū, pe țermi Asiei, în fația cetăței Constantinopole, este Scutari. Distanța e fórte mare pēnă acolo; depărtarea e plină de varietăți maritime; și câte uă-dată unū abure ușurelū de cēță ascunde vederilorū edificiiurile astui mare cartierū, fórte întinsū ca unū orașū, și tot așa de orientale, cu stradele strîmte și întortochiate ca în vechiulū Stambulū. Locuințile cele grămădite umbrite de verdura ciprilorū și a platanilorū, d'asupra cărora se rēdică minarelele moscheelorū, indică îndestulū numērulū populațiunei. Ș'aci sîntū palaturi și chioschiuri, seraiulū Sultanulū și S-neî. Valide, stabilimente a le statulū: posta, casarme, unū ospitalū ostășescū, biserici creștine,

chimitire, dintre cari unu celū mai însemnatū, cu pădurī de cipri, e acoperitū de morminte (*) a le Musulmanilorū; avēndū ei credința că într'ua ȝi vorū părăsi Europa. Pu- ȝin mai spre Sudū, tot pe Bosforū, e Cadichiei, istori- culū orașū alū Bithyniei: Chalcedonia; în elū se făcu al 5-lea consiliu eȝomenicū în secolulū V-lea.

Marea aci întinsă formează, dinaintea Byzanȝiului, duoē corente ca cum aste duoē mări s'ar vērsa una în alta, trecēndū ele p'alăturī; este acoperită de mulȝime navele și caicele, piadelele, ce înlesnescū comunicaȝiunea și trans- porturile în tôte părȝile pre lângă cheiurile și stâncile albe cari o ȝermuescū. Edificiurile și chioschiurile ce se reflectează în undele ei line ușorū încreȝite de vântū, dă ochilorū uă privire încântătoare. Apoi este dominată din tôte părȝile de fortificaȝiunī și baterī, închisă fiindū de nisce nepētrunse lanȝurī. P'acolo sântū preumblările, cafenele, debarcaderurile. Vapórele sosindū de pe mări staȝi- onează 'n margine; și mișcarea comercialē e nespusă, cu uă mulȝime de ómenī și de lucrătorī ceī-ce repară navele.

Byzanȝiulū spre partea *Cornului-de-aurū* apare cu înăl- țimile lui în formă de amfiteatru, privitū ca unū întinsū tablou cu locuinȝile, domele bisericilorū, a ȝurnurilor de pre lângă seraiurī, minarelelorū, și tótă magnificența sa recunoscută de tótă lumea.

Cartierulū Galata, precum am mai vorbitū în capitulū precedentū, este uă vale îmbăcsită de dughene și fel-de- felū de mărfurī cari se vīndū acolo. În faȝiă de Galata

(*) Chimitirele sântū mai multe a le Musulmanilorū la Con- stantinopolu în Europa și 'n Asia, precum ș'ale Creștinilorū.

și dinaintea podului de comunicațiune cu Byzanțiu este portul comercial, în care se grămădesc nave și vapoarele cele de mărime ca nise cetății flotante, cari lăgă comerciul a tótei lumi cu punctul acesta, sosind și plecând pe fie-care și cu miile, cu fel-de-fel de bandiere și sub diferite protecțiuni. Tricolorul României încă se vedea fâlfăind între acele nave!

Pera, care e înainte, în sus spre Tophane, pozițiune eminentă pre țermi Bosforului, e partea locuită de Creștinii și Europei, consoli, comercianți, bancheri, comptoarele și cancelariile agențiilor...

Acolo sânt case mari ca nise palate, hoteluri princiare, theatru, (care în urmă s'a incendiat) unde mai tot-d'una juca opera italiană. Acolo dér se ferbă și se țesu intrigile politice, și se învîrtesce marea machină a diplomației!.. Stradele îi sânt liniate, frumos pavate și luminate cu gasă aeriană. Piața, casinurile și osteriile au cu totul uă aparință europeană. În alte părți sânt hanuri pentru pasageri de tótă mâna.

Mulțimea ómenilor și mai cu sémă a lucrătorilor, cari se pornesc în tóte diminețile din tot Constantinopolu către port, umple stradele curgându ore întregi ca ună nemărginită torentă, și séra asemeni, când se întornă către casă de la lucru, sau de la comerciul lor; numai pușin și în Pera inundează acea mulțime de străini din tóte țerile cu fel-de-fel de costume și fisionomii. Uneori din acesti se formează bande de sute de indiviđi, ómeni fără căpătii de diferite națiuni, și unii scăpați póte de prin galere, cari țin peptă contra gendarmeriei poliției, și cari comită jafuri și asasinate. Apoi cine mai póte socoti scer-

lataniile, înșelătoriile și falsificătorii de monete, calpusanii?..

Spre uă parte a Perei, mai 'nainte, privirea noastră se opresce cu devoțiune! Omul se moralisă privind; vicile și păcatele din viață găsesc uă pörtă unde se 'nchid. Noi, asemeni membrului unei familii căutându să găsiască rămășițele fraților săi, contamplăm umbrele a loră nostri în acestü locü. Este unü mare chimitirü, numitü: *Grand-campo*. În acele părți Româniä de la 48 Negulici și Iscovescu fură înmormentați. Memoria despre ei ca și de Bălcescu și alții, rămâne neștersă din inimile Românilorü!..

Casim-Pașia este uă suburbie mai în susü care e locuită de turci. Incendiurile dese cari se 'ntemplă la Constantinopole și căre une-oră suntu date într'adinsü, făcu să ia uă mare prefacere aceste cartiere, în linierea stradelorü și construcțiunii de case, pre lângă ceia ce era altă-dată.

Haschioni, care e și mai depărtatü, este uă înfundătură puturosă, mișăniță de locuinți jidovesci, precum ar' fi la Iași în Tătărași. Acolo nici guvernului nu este cunosut numărul locuitorilor și locuințelor, și se comit tot felul de fapte în ascunsü...

Dealul lui St. Dumitru, Tatavla, în acea parte e celü mai dominantü. Din înălțimea acésta se vedé ca uă panoramă încântătoarele tablourii scnteinde ce desfășură Bosforulü, Byzanțiul cu tóte frumusețile, cu munții și cătunele din Asia, muntele Olympu, și insulele din marea de Marmara.

Fanarulü, ce a dat în timpü de unü secolü atâți Domni în Valachia și Moldova, e unü cartierü în marginea de-

spre *Chrisocheras*, în Bysanţiu. Cea mai mare parte din proprietăţi sînt a le comercianţilor bancheri armeni. Locuitorii aci sînt greci, cari se ţin de vechia lor meserie, mesii şi dragomanii. Pe ici şi colea se află şi comercianţi greci sau căpitanii de nave. Patriarchia, scaunul bisericii Orthodoxe este aci, avînd biserica cu hramul St. George. St. Sophie, cu domele ei strălucite cu colone mari de marmură înlăuntru-î şi părăţii îmbrăcaţi cu mosaică, biserică grandioasă; edificiu-î încărcat de încăperi cît un munte şi avîndu patru minarele împregiuru-î; care a fost fundată de imperatoarele Constantin şi reedificată de Iustinian, astăzi prefăcută în geamie mahometană, (Sofia-geamisi) atrage admiraţiunea vizitatorilor pentru construcţiunea şi a ei splendore, şi produce lacrimi Creştinilor, ce-ice, din intrige şi corupţiune, perdură monumentul acesta sântu, ca şi cetatea asta măreţă, cădîndu în mâinile Mahometanilor. Alături cu acesta este palatul: Sublima-Pörtă, Babi-Humaium, Babi-alie, Paşa-Capuşu...

Atmeidan, hypodromul, coloseul nouei Romi, în care se da spectacolele, luptele cu feare şi gladiatorii; şi s'a petrecut în el uă mulţime de fapte istorice sub imperatori Bisantinii şi Romanii, precum şi în timpul Sultanelor; pare a se vedea în umbră petrelor şi Sphinxului adus din Egipt, injustiţia care lăsase pe Belisarie cerşetor; şi mai târziu ele s'a inundat de sângele ianicerilor, de către un Sultan care cugetă la reformele Turciei!..

În palatul: Sublima-Pörtă, se regulează afacerile din tot imperiul; d'acolo se trimit ordine guvernatorilor de prin provinci, se menţine administraţiune, iustiţia, şi

strângerea dărilor. Fiind și ministeriul de rebelă, serascheratul, aci, toate lucrările lui se espediază din acest palat, prin voința și sancțiunea Padișachului. Astu palat e divizat în multe secțiuni, coprinde sale mari, cu divanuri, cu rogojinii fine și covore așternute pe jos. Acolo de la înalții funcționari și pên' la inferiori scriu pe mesciore rôtunde ținându-le dinaintea lor pe divan, ședând cu picioarele încrucișate și reșemându-se cu cotul de câte uă pernă tare, și umblând cu mestii în picioare, lăsând la ușă încălțăminteale. La uși păzesc gardii învestiți cu uniformă, armați cu spadă și cu revolver. Asemeni sântu servitorii cari oferă ciubucile acestor funcționari cât și visitorilor, pentru care sântu stabilite bufeturii cu tot felul de bături răcoritoare și cafea, și facu serviciu înlăuntru palatului. La Turci formele sântu puține; decisiunile, sentințele se facu repeși și espeditive. S'a observat ănsă că ei, în judecățile lor, au bunul simț; hotărârile adesea ori conțin uă nepărtinitore iustiție. Un proces se casează din puține vorbe...

De la Pera spre răsăritu este cartierul Beșic-Tași; acolo e palatul celu renumit al Sultanului, cu uă aparință magnifică strălucitoare. Învălitorea îi e din plăci de aramă și marmure, cu porțile d'argintii în formă de turnulețe. E ocolit de parcuri și grădini de rose și iasomii, seraiul Dolma-bacce, care se întinde pênă în marginea Bosforului cu cea mai plăcută privire, scutit iarna de vânturi și asprimea timpului, în marginea mării; der nu și scutit de uă mulțime de țeseturii a le intrigei, lăcomie și superbie, care mai rară se 'ntemplă să nu fie încuibate acestea pe lângă curțile...

Nu vomă uita să adăogămă că, guvernulă are între altele, în acéstă parte a Cornului-de-aură, uă scólă militară și cea de medicină, în care sântă priimiți inter-nați elevi fără escepție de naționalitate.

Și ca să ne facemă uă idee de întinderea Constanti-nopolelui cu tóte cartierele sale și cătunele de pre lângă Bosforă, populațiunea sa, osebită de străini, emigrația gră-mădită venită în timpulă resbelului, se póte număra de cincă oră p'atâta câtă e în capitala României. Și, ca să ne putemă face uă idee despre comerțul ce se învêr-tesce acolo și câștigurile de pe fie-care ți, vė puteți în-chipui : ună singură lord Englesă, se înțelege, bărbatū de Stat la Constantinopole în timpulă frământăturiloră poli-tice din acesti anī, avëndū cu sine uă suită de 600 persóne, cari ocupă ună hotelū, și avëndū ună vaporū care este cu foculă permanentū ardëndū, ținendu-lū nu-mai pentru persóna sa în portă, cheltuesce pe fie-care ți pênă la 12,000 galbeni...

Și cu tóte acestea, din aste scurte descrieri, nu vomă avca decăt uă mică idee despre importanța comercială și întin-derea astui mare bulevardū acolo între continente...

Întrevorbirca a duoī, bărbați, cu ocasiunea unei repre-sentațiunii de concertū, într'ună sală, la Pera, va da óre-cari deslușiri asupra acestei istorii.

— Trăimă ca în timpī precând se făcēu minunile bi-blice ; auđimă și vedemă petrecēdu-se pe fie-care ți mi-nuni! ți se sir Edgard... stând de vorbă cu D. P... în-tr'ună sală, cum ți serămă, a unui mare hotelū, pe acelu timpū când se petrecēu frământările, cum le numirămă, a le diplomației, dér nu intrase spaima în seraiulū de la

Dolma-bacce, despre succesele adversarilor combătându în mijlocul Bulgariei, și nu detese încă iarna în care se urmă funestele întâmplări armatei turce în Balcani, care nu va fi curându uitată în capitala Sultanilor.

Sir Edgard... lord Englesu, petrecea din luna lui Augustu, anul acesta, la Constantinopole. Elu e unul din acei turisti călători ce nu lasă nici un colțisoru d'a nu fi vizitatu de dênși în Orientu. Bărbatu de litere, închinătorul Muselor de înalte științi, pe lângă urmele existente de mărirea trecută a Egiptului, alergă să vedă și a le Greciei clasice, Termopilele etc., pre care le a vizitatu pe rând. Era decisu, ca în primăvera viitoare, adică p'în Februarie, să mērgă în Arabia să vedă monastirea și muntele Sinai, unde Dumneđu s'a arătat în strălucirea omnipotenței Sale, între nuori luminoși și trăsnete, și a vorbit lui Moise... Până atunci visita pe rând tot ce au lucrat imperatori ca Constantin, Iustinian, și imperatrice ca Eudocsia, în monastiri și monumente de cari capitala Bysanțiului, pre țermi Europei și Asiei, este plină, și amintirile din timpii de superbie ale Sultanilor Soleiman și Amurat...

Elu, sir Edgard... nu cruța cheltueli cât de însemnate pentru a 'și îndeplini aceste mulțămiri, mai cu sēmă pasiunea lui cea mare fiind pentru lucruri rari, extraordinare și ciudate... În priimii an ai juneței sale elu făcuse parte ca căpitan în corpul de cavalerie ușoră care era sub comanda lordului Cardigan, în Crimeea. Avusese ocasiune să cunoască d'aprobe pe Ruși, din atacul care l'a avut aproape la Balaclava. Suvenirile suntu tot-d'auna plăcute când se gondesce cineva în trecut...

Înaltă de statură, cu favorite mari și cu mustățile rase, la față brună, cu totă serioșitatea de care era caracterizată, avându tot-d'auna uă căutătură dulce a ochilor, nu lipsia a se vedea, în mărețului său chip, aceia ce arăta busele sale suridende, uă bună umóre și spirită când elă vorbea. La curățenie extremă, în oră-ce felă de costum s'ar fi investit, turcă saă europeană, gulerulă răsfrântă al cămeșei sale lăsa a se vedea ună gătă camă lungă și spetele lui arătau uă tărie atletică. Ca nobilă, îi plăcea când promitea ceva, să afirme cu vorba : parola mea de gentleman!.. Ca avere avu înclinare d'a se pune de multe oră în câmpulă de bătălie alătură lângă celă mai slabă. Nu s'ar' fi turburată ca să pérđă cu uă prinsóre miă de livre sterlinge, destulă să fie pentru vre ună lucru rară, saă, cum am șis, ceva care va atrage curiositate... Iubia multă călătoriile, iubia marea și Oceanulă. La Constantinopole era mai în tóte șilele pe Bosfor, de la Turnulă Leandru, în marginea Scutari, pênă la Buic-dere și la farură. Serile, privind orașulă acesta, vedea tabloură de a căroră frumusețe fermecătoare rară se mai póte găsi; luminile caseloră și stradeloră ce se străvêdă în apele Bosforuluiă daă aparința unei cetăți care e permanentă în serbătorire și iluminățione. Orientulă îi însufla ideă poetice; cercetândă în elă cum a mers treptată desvoltarea genuluiă umană; citia în acesta trecutulă și prezentulă, în mulțimea fapteloră cari se gășiau sub ochiă săi. Cât despre miseriile suferinșiloră ómenă, nu 'lă mai impresiona; ear cât despre mișeliă și trădarea capeteloră mari, nunaă era ună lucru nouă, saă rară care se face!..

Atunci, ca unŃ lucrul demnŃ pentru pasiunea sa, i se pŃru, în rebelulŃ actuală, defensarea trupelorŃ otomane la Plevna.

Îi venise și ideea de a merge cu orŃ-ce prețŃ acolo, să vedŃă teremulŃ și ce-felŃ sântŃ construite fortificațiunile de pŃmântŃ, din care Osman ș'a câștigat unŃ renume. I se pŃru asemeni curiosŃ aușindŃ, din iușială, că Curcani aŃ bătut pe Osman... Ce-felŃ de lucru, ce ostire va fi acêsta Curcanii?.. I se pŃru ciudată astă Ńicere, care circula ca uă nŃvelâ pênă la Constantinopole, și chiarŃ la seraiŃ, când SultanulŃ nu voia să vorbiască nimicŃ de Români, nici de bine, nici de rŃu. ElŃ gŃsi, precum am mai arŃtatŃ, în asta unŃ ce ciudatŃ!..

D. P... am mai vorbitŃ despre persŃna sa, este sciut de unŃ bŃrbatŃ stimatŃ la Constantinopole. ElŃ trŃesce acolo din timpulŃ emigrațiunei. Se vede că cu grecii ce ținŃ de protecțiunea română elŃ a rŃspânditŃ vorba asta. ElŃ n'a împŃrtășit opiniunea unora și altora, ce se Ńicea despre rebelŃ și partea care a luat-o Români în astă împrejurare, ênsă s'a interesat a sci totŃ ce se făcuse pe câmpulŃ de luptă, de către Români, și inima sa a săltatŃ aușindŃ că numele acestorŃ voinici se ilustrează prin bravuri. Însuși Turcii cei cari aŃ fostŃ în luptă cu dênși nu o vanega... DecŃ, gŃsindŃ P... ocaziune, în conversațiune ce avu cu sir Edgard... esplică cu deamênuntulŃ cine sântŃ acestŃ luptătorŃ și de ce s'aŃ numitŃ Curcani, cari s'aŃ distinsŃ în Ńiua luărei reduteŃ de lângă Plevna, precum și la alte atacuri și 'n mai multe puncturi unde s'aŃ bătutŃ. Dér Turcii lui Osman aŃ avut, în Curcanii RomanilorŃ demni adversari, în strălucita defensă de la Plevna!..

— Voisemă, adăogă sir Edgard, să mergă acolo să privescă întăririle cari ei le au lucrată, dăr mi s'a spus de către ună ofițeră compatriotă, ce eșise din Plevna, că situațiunea este nesigură; cine-va s'ar' espune să fie prinsă de Ruși. Proiectasemă cu tôte acestea, pentru admirațiunea ce am avut-o pentru Osman, a ți da ună mică suveniră; nu uă spadă, dăr ună chronometru cu lanțu de aură cu duoă inițiale pe elă formate de briliante. M'a costatū astă bagatelă patru sute livre sterlinge. Bietul Osman n'a avută parte!.. — Și acéstă bijuterie?.. întrebă cu interesū D. P... — S'a perđutū, cu cutia în care era aședată, din greșială mea când am pus-o în posunară, răspunde lordulă. Ênsă ceia ce mă supără mai multă e că a fost pe lângă acéstă și ună biletū. — De bancă? întrebă earăși D. P... — Ba nu. Astū biletū ilū primisem de la mătușă mea din Londra, care mă însciința despre ore-cari afaceri de familie, de uă partidă... Eacă! le am perđutū, și cutia cu orologiu și scrisórea, când mă dusesemă la apele cu pesci seculari de la Balucli. Ce 'mă venise acolo să citescū!.. Și ceia ce e mai mult, n'ași voi să între astă scrisóre în mâini străine..

— Ați simțitū târđiū că nu le ați mai avută?

— Din nebăgare de seamă le am pus alătură cu posunarulă în înđoitura pardesului. Acolo la Balucli, care e dinaintea porțiloră despre Andrianopole, era adunătură de bărbați și femei veniți să se închine la biserica de acolo; cine scie a cui va fi fostă partea să le găsiască!

— Sir Edgard, esti îndestulă de avută, sciū că esti și generosă; când vei afla persóna care a găsitū astă bijuterie ce promiți că ți dai? — Nu socoti că m'a tur-

burată cât de puţin perdându astă chronometru, dér la scrisóre ţinū pré mult! răspunde lordulū englesū. — Ce voesci să dai acelaî care le a găsitū? adăogă P...

— Pe ȓiumătate din valóre, urmă sir Edgard, cam rîdëndū, vorbindū cu acela. — Am parola dumitale, sirū Edgard, sântū pré sigurū că o ȓi. Persóna ce a găsitū astă bijuterie o sciū de vre uă trei ȓile, este uă fată nefericită care şéde la Fanar; şi, ceia ce te va surprinde, vei afla că este uă română, uă fiică rătăcită aici adusă fără voia ei de la Galaţi. — Cum? uă fată de la Galaţi? uă refugită aici în Constantinople? şi tocmai acum în asemenea timpî?.. — Da, sir Edgard. Acésta amū aflat-o precum vă spuseiū, şi urma să ne întelnimū aici ca să potū să vă vorbescū. — Dupe ce ea a găsitū astă bijuterie a arétat-o? n'a ascuns-o? — Nu! sir Edgard. Este uă fată pré nefericită străină aici, dér se vede că are fondū de virtute; muncesce, lucréză ce găsesce de cusăturī p'în casele hanâmelorū, şi trăesce pre lângă uă bētrână grécă, şi nu abusă... Aşa dér orologiul dumitale celū încrustatū cu briliante se află la acea fiică care l'a găsitū, la biserica Isvorul de la Balucli, precum singurū vorbişi. — Şi ea l'a arétat? Nu se va fi dus la vre unū giuvaergiū să 'lū dea să 'i schimbe petrile?

— Precum ve spun eū este, sir Edgard.

— Eată unū ce ciudatū! exclamă lordulū auȓindū că în Constantinople, unde e multă amestecătura de străini, uă fată săracă găsindū briliante de asemenea valóre, să le aréte să se publice. Asta e mai mult ca ceia ce mi s'a întemplatū în iarna ce a trecutū, ȓise Englesulū. Mē înturnasemū din Grecia, pre când visitasemū Termopilele;

și, pentru că răcisemă, mă bolnovisemă din călătorie și fusesemă răgușită că abia puteamă vorbi, voisemă să iaă în casă la mine uă camerieră, fiind-că numai femeile țină bine menagiulă și scie să îngrijiască de ună bolnavă. Mi s'a spusă că uă fată, tot asemeni neferită precum cea care mi o ăiseși, era détore și secuestrată în casa unei jidauce, și nu putea pleca d'acolo pênă nu va plăti. Ea cănta ună locă ca să serviască. Am ăis dragomanulă care mi o recomandase, să ă aréte să vie la mine. Ea mi a trimisă răspunsă, că, déca sântă însurată și am copii, vine la mine ca uă servitóre de rând a mă servi, ear alt-fel nu. Închipesceți, cum eram atunci bolnavă suferindă, trebuia să mă însoră ca să vie uă femeie în casa mea. Tótă détoria ei era să îngrijiască de a 'mă curăți casa, a căuta de ună omă bolnavă, a face ceainlă, a îngriji de măsă, atâtă numai. Ei bine, ea a refusată propunerea dragomanulă care l'am trimis să mi o aducă.

Acea fată, nu e așa, sir Edgard, era în casa jidancei Aneta-mica? — Tocmai la dânsa, și d'aceia m'a prinsă mirare, răspunde lordul uitându-se cu ochi mari la D. P... — Apoi da, ea este!.. răspunde acesta.

— Cum se întemplă ca dumnéta să scii tóte? întrebă lordulă vorbindă în limba francesă cu numitulă personagiă.

— Sir Edgard, bine voesce de spune, ce daă astei fete?..

— Pentru-că și asta este uă raritate, ăi promită că va avea de la mine pentru acest orologiu 200 livre sterlinge, plus ună premiu pentru scrisóra ce a ăăsit-o.

Sir Edgard, aceia ce promiți va fi uă Californie, uă minune, ună ajutoră providențială pentru acea nefericită

fiică! — Pre parola mea de gentilom! am promis și îndeplinesc promisiunea pentruastă fiică. Ea merită a fi ajutată, mai ales cum mi ai spus că este venită de la Galați, din țera unde sîntu dișii Curcani!.. Te rog numai să fii interpretul și mijlocitorul meu, ca să am acea scrisore. Puțin îmi păsa decă nu găsiam chronometrul; ear cât pentru scrisore, ve spun, țin foarte mult la dēnsa, cōci este de la mătușa mea și conține întere de familie!.. Ține, scumpul meu, decă voesci, de acum îți pot da uă poliță către bancherul meu, să numere dișa sumă pentru acea fiică. Și să 'i faci laudele mele, cōci conduita ei este una dintre minuni!..

D. P... bărbat probu, recunoscut de lumea mare în Constantinople, îndeplini cu essactitate comisionul cu care l'a însărcinat sir Edgard.

Susana, prin acēstă întēmplare câștigă uă mică fortună în țera străină, în casa bētrānei grece unde ea ședea, între Balata și Fanaru.

Putea face dēnsa ore-cari fapte de pietate prin mijlocele cari le avu...

XXII.

ÎNVINGERILE RUȘILORŪ.—EMIGRAȚIUNEA MUSULMANILORŪ — LA SERAIŪ

Ne găsimu dētori să facem aceste descrieri, căutându să aflăm numai urmele unu militar cāduț prisionerū.

Uă-dată aflându-ne în capitala și intrând în seraiulă Padișachului Otomanilor, atingemū nisce împrejurări pe-trecute, să avemū cunoscință, în extractū, de actele sale.

Turcia cu pământurile și resursele ei naturale e ca arborele cu mere la drumū; se 'nvirtescū toți pe lângă elū, vorū să 'lū îngrădiască, și să 'lū despóie...

Ambasadoriī plenipotențiarī însărcinați de Puterī pe lângă Înalta-Pórtă, tocmai ei câte uă-dată ațiță pe sub mână lucrurile, și de față în formă arētū că ei vorū binele și prosperitatea astui Statū.

În acelū timpū la finele lui Noembre, fusese uă agitațiune extremă la Constantinopole; partiđile, mai alesū după perderile cele mari în Asia, voiaū să detroneze pe Sultanu și să 'lū înlocuiască cu Murad V, dér acéstă încercare n'a isbutitū.

Înalta-Pórtă se silia prin tóte chipurile să înpace voința popórelorū cari acum cădea sub puterea armatei ruse, ce le promitea desvoltare naționale...

Din ordinulū Sultanului, Marele Visirū adresă Bulgarilorū, mai multe proclamațiuni în cari le amintia, că: sub guvernulū părintescū al Sultanului, ei s'aū bucuratū de libertatea cultului, aū trăitū în ușurință și le a fost garantate drepturile lorū naționale; că numai uni dintre dênși, amăgiți de către instigatorī, s'aū depărtatū de la dētoria de a se supune legilorū și ordinei, și aū făcutū fapte necuviincióse, după cari fură siliți să părăsiască căminurile lorū. Așa dér cei mai mulți vorū fi cu minte, și vorū continua a trăi în pace cu confrățil lorū conlocuitorī. Majestatea Sa Sultanulū le dă amnistie și acelora pentru crimele ce le aū comis, în speranță că ei se vorū

corigea; se voru înturna la căminurile lor, voru fi liniștiți și se voru opri de la asemenea abateri în viitor...

La începutul lui Decembre, Padișachul, deschide camera, adresându discursu : D. Deputați și D. Senatori!... În acestu discursu elă făcea cunoscutu situațiunea grea în care se găsește imperiul și că pentru asta suntu chiamați, aceste corpuri legislative, de a se lua grabnice măsurî relative la împregiurările actuale; și să urmeze a elabora reformele în ramul administrativ, financiar și iustitiei; și să se formeze uă gendarmerie, compusă din toate clasile societății fără deosebire de cultu, pentru a essecuta aplicarea acestorî legi...

Totu în acelă timp Marele visir trimise către reprezentanți de pe la toate cabinetele, în străinătate, uă circulară în care descria, că: e cunoscutu Europei cumu s'a începutu ostilitățile în imperiul Otoman. Precum că guvernul Sultanului s'a ferit de orice provocațiune. Și că Rusia arătându că voesce d'a îmbunătăți sôrtea creștinilor din acestu imperiu venî ast-fel; când Maiestatea Sa Sultanul a lucrat mai'nainte la acesta, dând uă constituțiune, din a le cării drepturi toți supușii să se împărtaşiască de uă potrivă. Se voru face reforme satisfăcătoare; uă nouă legislație și administrație va fi; și se va regula chipul essecutării legilor constituționali, despre care rebelul nu dete timp d'a se îndeplini. Și că, cu toate acestea guvernul Sultanului, ca și populațiunea care se luptă pentru drepturile ei; fără să fi sleit încă mișlocele sale de apărare, coci uă națiune nu sleesce nici uădată resursele când se luptă pentru libertatea sa, totuși e dispus de a mărgini vërsarea de sânge, și a priimi, deca

Europa bine voiesce să fie mijlocitoare, d'a încheia pace cu Rusia, cu nisce condițiuni onorabile...

Maî 'nainte de acésta Colonelu Velleslei, fiind delegat din partea Cabinetului Engles la cartierul general alu Țarului, a depeșat maî multe note Lordului Derbi, arătând că, Țarul n'are alte intențiuni prin campania actuală contra Turciei, decât, a îmbunătăți sôrtea creștinilor în Orientu, și că nu tinde la cuceriri de alte pămên-turi, afară numai de acelu care i s'a luat la 1856. Și cu tôte acestea nu va face dificultăți, când Turcia va da uă satisfacțiune convenabilă, d'a încheia pace.

Condițiunile convenite, se voru regula de către unu congresu europeanu etc.

P'atunci êncă Rușii nu erau învingători, nici în Europa, nici în Asia. Și lucrurile, dupe atâtea schimbări de note a le Puteriloru, nu putură ajunge la doritulă rezultată. Turcia se ținea tare; armatele sale combătéu cu heroismu în tôte părțile. Armatele Țarului din partea luptău asemeni.

Puterile êncă creșură că Turcia se va putea menține maî multă timp pênă voru ajunge la înțelegere cu Rosia.

În urmă, cădëndu Plevna lucrurile se schimbară cu totul și fôrte grabnicu.

Sultanulu se adresă la Puteri, și maî ales la guvernul Reginei Marei Britanii și al Austriei, cerëndu uă mijlocire, găsindu-se într'uă stare de neajunsu, d'a interveni dênsele a se încheia pace.

Cam greu! când vei năzui la ajutorulă vecinulu!..

Lordul Derbi, dupe atâtea discursuri ținute în camera Lordiloră, răspunde, unei deputațiunii ce se manifestase

de a susține pe Turcia, precum că, guvernul Reginei va păzi uă strictă neutralitate pênă încât interesele Engli-terei nu vorü fi atacate...

În Austria, cu tötă manifestațiunea popolului Maghi-arü pentru Turci și unii deputați Poloni cari tunañ și fulgeraü contra Rosii, Președintele de ministri, mai ales după întrevederea ce a avut-o în luna lui Septembre, la Salzburg, Comitele Andrassy eu D. de Bismark, adăogă cele rostite de Lordul Derbi, că : Austro-Ungaria va scöte sabia numai atunci când se va vedea nevoită și silită pentru interesele sale...

Căderea Plevnei schimbă îndată fața lucrurilor. A-tunci vijelia belică, cu câtü s'ar' fi părütü că se va po-toli cădënd punctulü acesta, din contra ea amenința cu unü oraganü și mai teribilü care va atrage cu dënsul pe töte puterile Europei...

Să întörcemü acum ochiï earăși spre Balcani.

Soleiman-Pașa desfășurase, mai 'nainte, uă mare activi-tate spre partea riului Lom.

Östea sa a avut în multe puncturi încăirări însemnate cu armata lui Țarevicî, mai cu sémă la Meca, Tristinicu și Pirgos. Ea ênsă a fostü respinsă de Ruși. Dupe aceia fu uă luptă crâncenă, în acele regiuni muntöse între Tîr-nova, Mariani și Elena. Brigadele lui Reșid-Pașa și Mus-tafa Remzi-Beî, atacändü pe Ruși în pozițiunile ce le oc-upaü, repurtă învingere, apoi cu töte trupele de cari dispunëü Turciï, între cari eraü și vre uă 3,000 Cer-chesi, bätu pe inamicü și 'lү făcu să părăsiască orașulü Elena cu mari perderi.

Soleiman a voit să facë și astă încercare, să punë töte

forțele ca să vină în ajutorul lui Osman la Plevna, dăr, era pră târziu...

Dupe acele sângerose bătălii petrecute cu perderi însemnate despre Șipca, elă fusese chiămatul să ia loculul lui Mechemet-Ali care comandase către Lom. Pe acesta îlă vedurămă mai în urmă ocupându-se d'a organisa unū noū corpul de armată în Orkhanie.

Înțelegând Soleiman că succesele repeđi a le generalulul Gurko era să schimbe teatrul resbelului, căută cu cea mai mare iuțială de a trece tôte oștile de la Razgrad dincolo de Balcani, și cetățile principale măriră garnisónele lorū. Turcili atunci părăsiră Elena. În locul lui Soleiman luă comandamentul spre Dunăre Fazli-Pașa. Armatele lui Țarevicil ținēu fađiă spre Rușciucul, care cu inamiculul nu a mai avut decăt nisce ciocniri de avanposturi...

După căderea Plevnei, aceste formidabile ostiri rusesci, porniră repede să cōprindē gurile Balcanilorul, peste cari trecēndul, să împingē succesele lorū glorióse peste ostirile lui Soleiman și cari se mai găsiaul în calea lorū. Balcaniul, munțil înalțil scarpoșil și plinil de obstacole naturalil, numail putēul fi apērațil de ostirile turce, cu tôte că grămădiră tôte trupele lorū cele din cadrilaterul să apere aceste pasuril; fiind ênsă obosițil de atâtea lupte, lipsuril, și póte că și rēul coudușil de generalil cari il comanda, tôte forțele lorū, a le Turcilorul, și vigórea care o opuseră dinnaintea inamiculul se sdrobi și se nimicil. Armatele Țarului, făcură a se deștepta de hura!.. și de resunetulul armelorul Balcaniul, aceste pasuril numail prăpăstil, stâncil grele de suitul și de scoboritul, și pe la unele

locuri cu nisce poteci înguste pe unde urma să trecă aceste armate, cavaleria și tunurile cele grele, într'ună timpă spăimântătoră de iarnă cu ninsore, ploă, poleiuri și geră cu vântă pătrunđătoră, omoritoră, produsă din corentele acestorū munți. Ostirile dér cari se aflaseră în giurulă Plevnei, (cari ținuseră atăta timpă asediulă acestui punctă) se espediară îndată ca să împuterniciască pe lupătătorii conduși de gen. Gurko, în Etropol-Balcan, operațiunea din drépta a armatei ruse.

Pe la ăiumătatea lui Decembre, acestă generală priimind trei divisiuni cari îi veniră, le lăsă numai uă ăi să se repause, le împărți pesmeți pentru 7 ăile, și mișcă cu dênsele înainte de a trece Balcanii. A formată trei colóne mari : una de a amenința pe Turci de prin întări-rile cari le avéu pe dinaintea a mai multorū sate și orășele prin munți, alta să se dirige drept spre Sofia, de a tăia calea armatei turce de sub comanda lui Șachir-Pașa, ce ținea garnisona în astă orașă, a treia să împingă trupele turce cari erau aședate spre stânga. Repartițiunea trupe-lorū prin colóne era cea următóre : *colóna principală*, comandată de Locotenentă generală Katalei, coprindea regimentele de garda Preobrejensky și Ismailovsky, brigada vênătorilor de gardă, tótă divisiunea III infanterie garda și regimentulă Cozlof din a 31 divisiune de infanterie. Artilerie era a 3-ea, 6-ea de la 1-ia brigadă artilerie a gardel, uă baterie de la 3-ea brig. a artileriei și de la 8-a bate-rie a Cazacilor de Don, în totă vre uă 44 tunuri. Ca-valeria se compunea de brigada Cazacilor de Caucas, de regimentulă dragonilor de Astrachan, ca vre uă 16 sotni și escadróne.

Colóna din dreapta, comandată de locotenentul general Veliaminof, era compusă din regimentele Tambof și Penza (de la 13 divisiune de infanterie) de 1-ia și 2-a brigade de la 3-ia divisiune de cavalerie a gardei și de 2-a și 5-a baterie de artilerie călărășă din gardă.

Colóna din stânga, comandată de generalu-maioru Dandevil, compusă de a 2-a brigadă de la 3-a divisiune infanterie și de reg. de infanterie Voronege cu uă baterie de 4 de la 51 brigadă d'artilerie, a 19 baterie a Cazacilor de Don și reg. dragonilor Caterinoslaf. Osebit încă trei colóne ce ținéu față spre inamic pentru a înlesni mișcarea colónelor susú disé.

Cea principalé, era compusa de reg. Semenocovsky și de vênătorii de gardă comand. de principele Odenbourg. Acésta era înșirată spre estulú șoselei. Divisiunea 2-a de infant. a gardei comand. de generalu Șouvalof II, era așédată la vestú de șosea, și brig. de la 5-a divis. infanterie servia de rezervă către șosea. Artil. 3 baterii de la 1-a brig. a artileriei gardei cu câte 4 tunurí de la 16 baterie călărășă. Uă altă colónă la *Slatitza*, comandată de gen. Brock, se compunea din regimentele de grenadiri gardei, de 6 companii din reg. Noua-Ingrie, de 2 tunurí de la 19-lea baterie a Cazacilor de Don și de duoé sotnia din brigada micstă a Cazacilor. Cea despre *Luticovo*, comandată de generalú-maiorú Pokhitonof, compusă de 1 brigadă de la 5-a divisiune infanterie, 3 baterii pedestre de la 5-a brigadă de artilerie și a 3-a din a 2-a divisiune de cavalerie, cu 6 tunurí de la a 3-a baterie de art. călărășă a gardei, formândú unú totalú de 30 tunurí. Unú batalion din reg. de infanterie

de Arkhangel fu trimisă la Oumourdag, ca să ocupe calea ce vine despre Ianoblonița, și a se ține în fața Turcilor cari erau în acel sat.

Turcii asemenea se găsea ca vre uă 45 tabore pre valea și în pozițiunile retranșate de la Comarța; la Slatitza, erau până la vre-uă 15 tabore; aproape de Luticovo ca vre uă dece, și împregiurulu Sofiei și drumurile Pirotu și Bercovățu până la vre-uă 12 tabore,—în total cam până la 80 tabore, și uă numerosă artilerie.

La diumătatea lui Decembre se începu foarte de dimineță operațiunea. Nu era însă drum făcut. Nisce spaimântătoare înălțimi în fața oștirilor cari trebuia trecute cu cavaleria, bagagele și numerosa și gréoa artilerie; pentru a se sprijini, a se ajuta sau a se adăposti unde-va ostașii nu era nici un loc, de cât munți și stâncile scârpóse, prăpăstii mari și adâncimi. Pentru a se face un drum, a trebuit să se ampolieze bataliône de oștiri și saperi cari într'una lucrau. Néoa învélise câmpiile și dealurile, și pe la adăpóste era grămădită de mai mult metri. Nu se mai cunosea unde este drumul; și, ca să se cunoscă de oștiri pe unde au trecut alte corpuri, erau înfipte, în troeni de néoă, puscă cu baioneta în sus și lopeți, din distanță în distanță.

Viscolile începură a sufla cu turbare, gerul creștea din ce în ce; noptile erau îngrozitoare, și nefericiții ostași ruși nu găsea loc unde să se adăpostiască. Această oștire, pe lângă lupta la care se pregătia de a da peptu cu inamicul, avea uă luptă mai crâncenă, d'a învinge greutățile cari le întâpina la urcarea și scoborișul astor prăpăstioșe culmi, prin ninsóre, ploă, frig, și, atunci, aco-

perite numai de ghiaçii și poleiuri. Pentru a trece cu tunurile s'a destinată pentru fie-care tună, pentru fie-care chesonă câte ună companie de soldați, adică ca cum ar' duce aceste tunuri pe umerile loră. Și cu această greutate pornind colónele și cu artileria diminéta din pólele acestoră munți, tocmai séră au putut să ajungă la vîrfă. De acolo, scoborîșulă pe partea cea-laltă era și mai anevoe, numai poteci strîmte, repeșișuri și alunecușă. Au legatú tunurile cu otgóne, cu lanțuri și cu fringhiă gróse, cari le înfășura pe câte ună trunchiă, pe câte ună peatră, pe mărăcină și pe ce se găsia în marginea drumu'ui, și le lăsa încet cu precauțiune p'între steiurile de stâncă; aceste bucăți mari de ună enormă greutate trecendu-le tărîșă de pe ghiaçia pe zăpadă, peste stâncă, peste bolovanii de pėtră ce nu apucaseră a 'i sparge, de pe acele înălțimi, pênă în valea numită Ciuriacu. De acolo alte înălțimi și mai mari și mai prăpăstióse se rėdicaă în drumulă pe unde căta să trecă óstea, munții Oumourdag, punctulă celă mai dominantă în Balcan-Etropol. Dimpreună cu sașerii și trupe erau și nenumėrate cete de Bulgari ocupați ca să arunce néoa cu lopețile în tóte părțile de a face drumă. La 16 Decembre, a fostă lovire cu trupele turcė lângă Mircovo, cari erau acolo retransate. Prin acestă atacă, colóna generaluluă Dandevil atrase spre dēnsa atențiunea Turciloră, ca să se pótă de altă parte opera înaintarea grosuluă armatei înainte prin munți. Vijelia érsă cu geră și néoa începēndă și mai tare a sufla și a spulbera, batalióne de soldați și oficerii loră rēmaseră făr' de viață în-nemețiți și degerați sub troienii viscoloși. Brigada Cazaciloră de Caucaș și pėtrunsesse cu tóte acestea în căm-

piile despre Sofia. Înaintând către Gorni-Malina, pe șosea, ei întâlnește un convoi de oște turcă mergând de la Sofia la Tașcose, cu care se încăieră și 'lă luată prinsă, Muntele care desparte valea Ciuriacu de valea Sofiei se numește Cerni-Verc. Acolo erau întăriți uă parte din armatele turce. Spre această parte isbindu trupele comandate de gen. Șouvalof, ocupară aceste pozițiuni, și trupele expediționare putură a se lega mai cu înlesnire. La satul Tașchisen, pozițiune tare naturală având nisce văi rîpöse și stânci care îl apăra, Turcii acolo în număr mare se ținură în contra Rușilor cari îi atacase. Lupta a durat aproape uă zi; și în cele din urmă Turcii se retraseră. Cele mai multe regimente se angageară în astă luptă. Satele din acea parte, Dolni-Comarți, Araba-Conac a fostu centru de operațiune al luptătorilor, Brigada lui Bacher-Pașa și gen. Regep-Pașa, dimpreună cu brigada lui Mustafa-Remzi-Pașa și Colonelului Nazir-Beî și altele au ținut lupta cu Rușii și apoi se retraseră fără a avea mari pierderi. După două zile Rușii urmărind pe inamic, se petrecu, în defileul de la Petricevo, uă escramușă peste care ei deteră de uă-dată fără de scire cu ariera garda inamică, și, în încăierarea ce o avură cu Turcii, perdură două generali, gen. Katalei și gen. Filosof și uă mulțime de omeni. Pe când acestea se petrecură la Estu de Tașchisen, colona gen. Veliaminof cu 5 batalioane din regimentul Penza și Tambof, brigada Cazacilor de Caucas a gen. Tcherevin, 4 tunuri de la a 2-a baterie și 2 tunuri de la 5-a a gardei călărășă, se îndreptă către pozițiunile Gorni-Bugarovo, și se retrasă în acele locuri. Îndată această colona fu atacată de uă parte a ostirei

turce eșită de la Sofia, Venindū Turcii, peste podul de la Bugarovo, se desfășurară dinaintea frontului și al flancului stâng al pozițiunii ocupate de Ruși și se siliau să le încongiure flancul drept. Otomanii începură aci cu focuri violente a le puscilor; și Rușii din parte-le le răspunse bine,

A doua zi generalu Gurko îndreptă uă colónă spre Sofia: divisiunea întâi de infanterie a gardei, regimentul de infanterie Kozlof și brigada vânătorilor gardei. Celelalte corpuri scoborau încă din munți.

Cavaleria într' acestea n'a putut să jöce vre un rol însemnat din cauza tărîmului accidental, afară numai de Cazacii trimiși în recunoscere și a urmări pe inamic.

Colóna gen. Rauch plecă de la Tașchisen forte de dimineță, în 20 Decembre, și ajunse pînă sêra la podul de la Ischer lângă satul Vrajdebna. Podul era ocupat de Turci, fiind ei în număr de câte-va tabore acolo și ca vre-uă 600 cavalerie. Infanteria turcă se ținea înlăuntru a vre-uă două șanțuri, săpate de uă parte și de alta a podului. Rușii îndreptați cu tactică în mai multe colone, și uă parte era destinată să trecă rîul pe gheață, atacă pe Turci cari răspunseră bărbătesce la focurile artileriei, întâi, și se păreă că voră apăra podul acesta pînă la extremitate. Pe cându ênsă focurile de pusc și din artilerie bubuia cu înfîrbîntare pe din fața podului, colóna pornită spre stînga, și isbutise să trecă apă pe partea cea-laltă. Turcii când vedură acesta că Rușii au trecut pe țermul de dincolo, grăbiră a fugi d'acolo, și se retraseră în fortăreța Sofiei, după ce deteră focu podului, și pe care îl stinseră numai decât Rușii garda

familiei imperiale. Fiind-că se înnoptase nu putéu să urmăriască pe Turci. Colóna bivoacă în préjma satului Vrajdebna, pe care Turcii îl incendiasc, plecându ei d'acolo.

Îndată după acésta gen. Gurco făcu recunóscere asupra oraşului şi forteretei Sofia. Turcii într'ua bună dimineţă plecaseră de acolo, şi când veniră Ruşii să ocupe Sofia o găsiră plină numai cu bolnavi cari se gătiau să plece în nisce cară cu bivoli. Locuitorii de multă evacuasera astu oraş.

Acum să ne întórcem privirea către uă altă parte a Balcanilor, spre pasul ce se numesce Troian, şi care e în mică depărtare mai încóce de Şipca—operaţiunea din stânga a armatei ruse. În faţa astui punctu se afla locot. generalu Cartsof comandantu corpului Lovaç-Selvi. Punctul acesta era pré interesantă pentru Ruşi, că, intrând pe acolo, se lega cu armata lui Gurco şi putea a îmbrânci corpurile comandate de Soleiman care acum se ţineu înfipte asupra gardei luptându-se cu dânsa. Şi tot de-uă-dată spre acea parte la stânga, să isbiască pe Turcii lui Veisel-Paşa cari căutau să închidă la Şipca drumul generalului Radeţki. Aci la Troian, tot asemenea ca la Etropol, sântă munţi prăpăstioşi şi drumul era închisă de redute. Ruşii cu vre-uă dece batalione tiraliori, şi cu tunuri, cari abia putură a le urca, puse în săni şi tărîte cu bivoli, căutară a se folosi de unu timpă întunecosă cu cétă, nóptea, şi atacară reduta care apăra pasul acesta, ênsă nu isbutiră şi se retraseră având mulţi ómenii morţi. Ei continuară cu lucrările înainte spre a forţa şi a pătrunde pe acolo.

Generalu Radeţki ficsă la 24 Decembre a face mişca-

re în Șipca, coci la data acesta cele-lalte corpuri de către Țirnova trebuiau să fie ajunse la Travno. Formă oșteea sa în două colone: cea din dreapta, comand. Locotenentul general Scobelef, cuprindea a 16-a divisiune de infanterie, 19-lea, 11-lea și 12-lea bataliune de tiraliori, 7 batalione de Bulgari, 2 companii din al 4-lea bat. geniu, 9-lea regiment de Cazaci de Don, uă sotniă Cazaci de Urali, uă baterie de munți cu câte șese tunuri, disposându-se a le transporta cu săni. Colona din stânga pusă sub ordinele Loc. generalu principe Sviatopolk-Mirsky, compusă din 3 reg. de la a 9-a div. a 4-a tiraliori, 30-lea divis. infanterie, 1 companie de la 5-lea batalion de geniu, 1 batalion bulgari, al 22-lea reg. Cazaci de Don, 1 baterie de munte și 2 baterii de câmp, tot asemenea dispuse a se transporta cu săni.

A 14 divis. infant. 35-lea regiment de Briansk, și 2 companii din al 2-lea batalion de geniu stătea asupra pozițiunei Șipcei. A 2-a brig. de la 14-ea divs. și un batalion din regimentul Briansk erau destinați să opereze uă mișcare asupra satului Șipca, prin colonele însărcinate de a 'lă impresura.

Colona din stânga, având să facă un drum mai lung, porni foarte de dimineță în ajunul Crăciunului și înainte către tirgușoru Travno la Gouzovo, spre dreapta inamicului, earu col. din dreapta porni tocmai séra de a se duce la Imetli, înainte în Balcani, care cădea spre stânga Turcilor.

Dupe calculu făcutu de statu-major, amândouă aceste colone trebuiau să fie ajunse la 28 Decembre în fația inamicului și a doua-qi să începă atacul.

Ambele colone căutau a fi acoperite în mergerea

loră, principele Sfiatopolk-Mirsky ocupând Maglișu. pentru a se feri de vre ună atacă al inamicului despre partea Uzungiovei, Haschioi, și gen. Scobelef, ocupându Karadja, în fația flancului stângă de pozițiunile Turcilor la Șipca, colóna sa avënd a merge puçin pênă la aceste pozițiuni, ca vre uă câți-va kilometri, și fiindă apêrată de muntele Caradja.

Scoborându din munte, aceste duoë colóna trebuiaă să atace satul Șipca; cea a principelui Mirsky, de la Gouzovo, punându-se prin stânga în comunicațiune cu gen. Scobelef, și colóna din drépta, de la Imetli, prin Scenovo, căutând a se întelni la drépta cu colóna principelui Sviatopol-Mirsky. În aceste zile, la 26 colóna principelui Mirsky ajunse la Selți și din acestă sată înaintă, avangarda sa, pênă în strêmtóre la Gouzovo. A dua-ți merse înainte; colóna gn. Scobelef începu a scobori în câmpie, asupra satului Imetli. Acolo dete peste Turci, se luptă cu dênși și Ț îmbrânci afară din aceste pozițiuni, în care dênșa se concentră. Tot în acea zi colóna principelui Sviatopol-Mirsky scobori în valea Toundja și coprinsă cu mare luptă satele Gorni și Dolni-Couzovo; spre séră, general Maioru Șnitnicof, trimisă fiind în avangardă de flancă cu uă brigadă de la 30-lea divisiune, coprinsă, earășă cu luptă, satul Maglișu. În mersul acesta prin munté óstea avu' a lupta cu nisce greutăți mai mari și mai grele ca cele din munții Etropol. Stratulă de néoă ca de 1 $\frac{1}{2}$ stânjenă, și a trebuit să se sape ca nisce tranșee pe unde să deschidă drumu. Tunurile de munte le sui cu cea mai mare anevoință, căruțele, chesóne și călăreții cu luptă mare, pênă ajunseră unde óstea s'a concetratū.

La 27 Decembre generalu Radețki, care ayea direcțiunea generale a mișcării trupelor, merse la muntele St. Nicolae de unde putea urma operațiunile celor două colone.

Turcii au fost lăsat pe la pozițiunile cele înaintate de la Șipca toate trupele și tunurile cari le apăraseră; ei așteptau, se vede ranforturi, sau, că, dădea puțină importanță colonelelor ce 'i ataca din flancuri; credéu că atacul principalu o să fie la pozițiunea întărită la satul Șipca.

La zece ore, tunul răsună de uă-dată din partea dréptă și stângă a muntelui St. Nicolae, gen. Radețki putea să vedă mișcarea ce făcea princip. Mirsky, ce se dirigea către inamic; la amiadî colona se desfășura pentru a ataca și înaintă către întăririle Turcilor încăirându-se cu dênși într'ua luptă crâncenă.

Generalu Scobelef întârziase, din cauza greutăților mari ce le a întâmpinat în drumu-î, d'a veni cu corpul său la timpu destinat. Acéstă întârziere a causat uă-cum modificarea planului, mai ales din cauza acésta colona gen. Mirsky se aflase într'ua grea încurcătură în ziua de 27, că s'a luptat singură cu inamicul, a perdut uă mulțime de ómeni, și soldații rămăseseră fără munițiune, fiind ca la uă sută de metri dinaintea întăriturilor turce. P'aci ei erau să părăsiască tărîmul ce 'lă câștigaseră.

La 28, la 5 ore dimineța, s'a auđit uă canonadă violentă spre direcțiunea principelui Mirsky, care da a înțelege generalului Radețki, că colona sa despre stânga era atacată. Nu se putea ênsă vedea nimic din muntele St. Nicolae, din causă că era uă cétă pré întunecosă. Confîindu-se în soliditatea trupelor principelui Mi-

rsky, gen. Radețki se resolu că la amiazi îi va trimite ajutoră, coci se aștepta negreșit să sosiască gen. Scobelef, și atunci va ataca cu tôte forțele întăriturile principale de la Șipca.

Gen. Scobelef a și sosit pe la 7 ore, și îndată a începută ataculă, Vânătorii reg. Vladimir se repeziră asupra flancului stângă al Turcilor, la Scenovo, și cu tot foculă omoritoră cu care acestia îi priimiră, coprinseră colinele cari se rēdică lângă satulă Șipca, acoperite cu redute. Dupe acest succesă, generalu Scobelef trimise regi. de Ouglici și de Kazan contra flancului dreptă al inamicului. Aceste regi. se precipitară înainte, scoseră pe Turci din liniile retransamenteloră și ocupară tôte fortificațiunile. Scobelef ducea în același timpă reg. Vladimir la ataculă din centru și 5 companii de Bulgari, să coprindă principală redută.

În acestă timpă Rușii începuseră atacul din frontă. Pe la amiazi gen. Radețki dete semnalul, și luă dispozițiunile următoare : al 55-lea regimentă de infanterie, de Podolia, precedat de 3 companii de tiraliori, ce susținē 4 companii din al 2-lea batalion din acel regimentă, trebuiaă să dea asaltă la retransamente înaintând pre șosea; 1-iul și al 3-lea batalione din astă regimentă, ocupând tranșeurile despre drēpta șoselei urmaă să serviască ca reserve companiilor de asaltă. Colonelulă Doucopin de la 55-lea regimentă fu însărcinat cu comanda a tuturiloră acestoră trupe cari opera la șosea.

Batalionu I-iū din regimentulă 35 de Briansk formaă colonă de asaltă cu a sale 1-ia și 4-a companie, ce trebuiaă să înaintenze prin ună tranșeă sub stânci, a-

vënd în rezervă alte trei comp. din batalion. Al 2-lea batalion din regimentul 56-lea de Jitomir fu ordonată să atace prin uă văgăunătură de pământ, spre partea stâncilor mari; colóna sa de asalt trebuia să fie formată prin a 5-a și 6-a companie, cele-lalte companii constituând imediată reserva sa; înfine 1-iul și 3-lea batalion de la 36-lea regimentă forma reserva generală în pólele muntelui St. Nicolae, înainte de bateria de mortiere, sub comanda colonelului Bakof.

Colónele de asalt, ce trebuiau să mérgă pe lângă tranșeu și pe lângă rípa spre dreapta de stânci, nu se putéu scoborí de-cât în mici grupe de câte cincí șese ómeni, și ele avéu de scopu a ataca din flancu tranșeurile turce de la șosea, și a secula atacul principalu; dupe ce percurseră ca vre-uă 800 pași ele erau silite să dea eară pe șosea. Trupele avansate a le fie-căria colóne se puseră la locurile ce li se ordonase, fără sgomotu și bătaie de tobe. Săpătorii spărgéu stâncile cari se opunéu ca nisce ziduri eșirei din șosea și înainătrii către redate.

În curénd companiile de avangardă de reg. Podolie intrară în ántéiulu retransémentu; de uă-dată atunci Turcii din lăuntru întăririlor traseră focuri de puscă cu uă nespună iuțială.

Și al duoilea tranșeu după cel d'ántéi fu luatú de la inamicu, dér cu prețulú a enorme perderi. Și cei cari scăpară cu viață umplură indată cu cadavrele lorú șanțurile de la al treilea tranșeu.

Turcii din lăuntru redutelorú se luptau atunci cu furie și desperare. Rușii cari îi împresurase și Ț asalta mérgéu dând návală și aruncându-se ca nisce stânci repeđite

din munți peste șanțurile lor, sub plóie de glónțe și obuse, ca cum acolo s'ar' fi grămădită tóte trăsnetele infernului pentru a distruge omenirea...

Ranforturii erau necesarii acolo; 1-iul regimentu de Podolie și apoi al 5-lea îndată fură trimise. Focurile erau atât de violente că cei mai mulți ómenii care eșiau din tranșeu cădeu morți; la vre-uă 50 pași mai 'nainte șoseoa era plină de ómenii morți și răniți; în acelú momentú ajunsé, condusú de colonelu Bakof, 1-iul batalion de la al 56-lea regimentú Jitomir, chiămatú de la rezervă.

Aceste trupe próspete putéu să se mănținé în tranșeuri, dér era peste puțința de a putea înainta, sub foculú încrucișatú a dece mortiere, cu uă fuciladă ucigátóre din frunte și duoé baterii de obusiere din flancú.

Céța lăsându-se cu întunericú și mai mare, nu permi-tea ca să se póte orienta, opria vederea trupelorú cari ocupau tranșeele ca să se desfășure să ocoliască pe inamicú, colónele de asaltú însărcinate de a năvăli peste Turcii eșiră eară afară pe șosea, și se găsiră în aceiași pozițiune ca mai înainte.

Brigada acésta perdu 1,700 ómenii și diumétate din ofițeri, énsă ea făcu unú mare serviciu, ocupând dinaintea ei vre-uă duoé-deci de tabore și tótă artileria inamică, închidéndú pe Turcii ast-felú că numai avură nici uă eșire.

Focurile inamicului slăbiră pe la 4 ore, și apoi încetă de totú. Generalulú Stoletof, de la colóna gen. Scobelef, raportă îndată generalului Radețki nuvela că Turcii depun armele. Armata Turcă la Șipca avu sórtea care cu uă lună înainte o avusese cea de la Plevna.

Închis fiind din toate părțile, negăsindu vîre ună locu pe unde să iasă, Veisel-Pașa s'a predat cu 41 tabore de oștire, 93 tunuri și șese drapeluri ce cădură în mâinile Rușilor.

Victoria acésta decisivă a costat pe armatele Țarului: 5,465 ómenî morți și răniți, între cari două generali.

Avënd acum în totă întinderea Balcanilor două trei pasuri deschise, Rușii putéu merge înainte peste armatele turce, cari, sdrobite și amenințate din toate părțile, numai erau în stare d'a mai ține uă rezistență seriósă.

La Constantinopole rëmaseră toți ca Ioviți de trăsnetu aflând acésta nuvelă, fură înmărmuriți cei mari și cei de la seraiu, afară de populu ce nu scia nimic, și căruia mereu i se spunea că armata Padișachului face minuni de biruințe pe câmpulu de bătălie.

* * *

Acum ochii nostri să se 'ntórne de a privi pe acei nefericiți cari fuseră nevoiți, sau constrênși de a părăsi căminurile lor și multa puçină averea ce au avut-o.

Precum lăcustele ne 'naripate fugu de dinaintea glótelor cari le calcă și mătură câmpiea strivindu-le și omorându-le prin șanțuri, ast-felú Turcii, armate și populațiunea, emigrându de la Dunăre, de prin orașele și satele din pólele Balcanilor, fugiau în desperare și 'n starea cea mai deplorabile, de dinaintea armatelor ruse.

Deci emigrațiuna poporulu turcu cu femei, copii, bētrani, cu vitele, catirii și cu ce au pututu scāpa de prin căminele lor, mergendu sub ninsóre cu geru, precum di-serāmă, desculți, fară îmbrăcăminte, călători fugitivi prin

pădurî, pe jos, p'în glodurî, plângendî, cădend, murind, de fîme și de ger, ne pôte înfăcișa tabloulă îngrozitoră în care neamulă omenescă vre-uă-dată este cu desevîrșire biciuită. Tôtă acéstă lume, astă populațiune desolată și isbită așa de tare, se îndrepta către Constantinople; tot într'acolea unde înaintă și Rușii. Trenurile calei ferate Filipopoli-Andrianople, trecea continuu ducendă armata și pe emigrați cu bagagele lor. Șerpele acesta uriaș fugia prin ninsorea iernei, precum balena în valurile oceanului, însemnându-se de departe în șesurile Andrianoplei. Cu tôte acestea mergea fôrte greu din cauza că neoa acoperise șinele cari trebuia desgropate; și 'n tot locul, pe la stațiuni, nenumărată mulțimea de omeni aștepta să apuce locu p'în vagone. La stațiuni unde se opria trenul, se încingea uă luptă, care de care să apuce să intre; se îmbrância, se arunca jos de pe scări, unii cădău sub rôte pe șine, cari erau striviți, alții erau aruncați afară fiind morți degerați. Locomotiva fluera de plecare și mulțimea se punea înaintea ei; se agăța de ferele de pe la uș, de lanțuri și de aripile vagonlor. Învan strigaă conductorii și se suna de plecare; fluierulă țipa, lupta era înferbîntată; nimeni nu putea controla, că mulțimea nu se retrăgea, dândă năvală mereu și voidnă a fi dusă, ne mai putendă pacienta și aștepta venirea unui alt tren. Scenele dureroșe, starea de desperare și agonie era vedută în totă locul și pretutindenî despre nefericiții acesti călători cari nu găsiaă case unde să se adăpostiască, nu era pâine și chiar apă, fiind lipsă mare pentru numeroșele cîrdurî cu femeî și cu copii, precum nisce turme rătăcite prin pustii. Asemeni și ostași se vedău îmbul-

șindu-se și fugindă dimpreună cu populusul, tot înainte spre Stambul. La Andrianopole, erau pregătiri mari de fortificațiunii cu oștire concentrată cu munițiune și provisiunii. Acolo, Mechemet-Ali, mușcându-și mâinile că n'a adus ună ajutoră lui Osman când era timpă, voise să repare aci greșiala lui; dér aușind că vine armata rusă cu uă nespusă iușială, care tăia linia de comunicație dintre Balcani cu Ederne, și, că Soleiman cu tôte forțele este isolată, se descorage. Póte că elă avu și ordină pentru acésta, arse munițiunea și provisiunile, strică redutele, țintui tunurile cari nu le putea transporta și se retrase cu tótă óstea aceia sub murulă Constantinopolelui, lăsând în Andrianopole câți-va gendarmi, și acestia ordonați să se retragă mai în urmă, dimpreună cu emigrații cari dintr'acolo mereu fugiaă. Rușii înaintară grabnică pênă ajunseră la țermii Mariței, și găsiră Andrianopole părăsită de oștiri otomane.

Andrianopole este socotită a dua capitală a Turciei de Europa. Orașă cu întindere mare; trei râuri se 'mprenă lângă elă. Are monumente însemnate, populațiune numerósă, industrie și fabrici; din timpii cei mai depătați se memorează în elă lupte, invasiuni, închiăeri de tratate, prin care s'aă decisă sórtea populilor și a Orientului. În elă numele lui Andrian s'a consânțită pênă astă-đi, cel-ce l'a fost dotată cu multe înfrumusețări, ape-duce și altele. Goții, Huni, Avari aă trecut pe acolo; posede moschee însemnate și biserici; numele lui Bajazet, Amurat se răsună prin gura populației din timpulă când era acolo scaunulă Sultaniloră, pênă a nu se lua din mâinile lui Constantin cetatea cea mare, a dua capitală a Romei.

Rușii dăr, toți generalii și armatele cari le descrierăm, veniaă aci ca să ocupe astă metropolă a Rumelei, ca și la 1829. De uă-camdată ei umpluseră văile paradisiale cari véra înfăcișază pădurî de rose și arborî odoriferî, iarna ênsă erau învelite de troieni de néoă, Cazanlicu. Rușii umpluseră aceste lunci, aceste renumite câmpii cu orezării.

Panica dăr intră și în palatul Padișachului, care se spăimântă, după ce ținuse îndestulă ochii îndreptați spre Mediterana, către Europa interesată să véđă venindu-î vre ună ajutoră; și nevenindă de nicăiria, când era periclu pentru imperiă, grăbi de a trimite plenipotențiarî la Cazanlic și la Andrianopole să negoțieze cu capul armatei rusesci, Marele duce Nicolae, despre ună armistițiă. Însărcinații n'avuseră actele loră dupre regulă formate și se înapoiară. Alți plenipotențiarî, se duseră în grabă cu chârțile în regulă. Voi prin acésta a câștiga timpă...

Turcia acum se asemăna ca uă femeie ce 'și da sffritulă, delăsată, precum am đisă, de Europa interesată în a sa chestiune. Populațiunea cu tóte acestea fugia și intra din tóte părțile înlăuntrulă Constantinoplei pe tóte porțile, unde se înmulția miseria, lipsa și mulțimea suferințeloră...

Să intrămă în óre-cari đetaliuri ce s'a petrecut cu acei fugitivi.

Cu celă din urmă trenă care sosi de la Andrianopole, pe acelé đile de focă la Constantinopolă, într'ună vagon de rând se găsia sir Edgard... ședëndă alătoria pe uă bancă cu ună musulman ce ținea ună copilă în brațe și cu cadîna lângă el; dênsulă privia cu uă mare atențiune și observëndă scenele deplorabile mai susă descise.

În mijlocul ănsă astui flagelū al nefericiților emigrați, se mai găsea fanatică pînă la nebunie cari 'ș amestecă cîntecile cu plînsul amarū al suferinșilorū. Eată unulū din acei osmanlii endiferentū la spectacu ce se petrecea și care se credea în paradisulū promisū de Profetū, cîntăndū ast-felū :

„Precum strămoșii nostri de bravi și fericiți,
 „Cu spada sîngerăndă noi sîntemū renumiți!
 „Și 'n florea viteziei, la bunulū traiū promisū,
 „Sperămū uă altă viață mai dulce 'n paradisū.
 „Precum strămoșii nostri, așa vomū fi și noi,
 „Purtăndū strălucitū nume de osmanlii eroi!.

— De unde vii, întrebă lordulū pe celū alături cu dînsulū, și cum te numesci?

— Hechim, răspunde musulmanulū. Am scîpatū sîntū acum trei sêptămăni cu mare greutnte după bătălia de la Plevna. Am mers ca șoricele pe sub pămîntū și ca păsările în aerū îndreptăndu-mă către Carlovo, și m'a costat peste cincî-deci de lire de aurū ca să scotū femeia mea și cu copilū de acolo. Unū bulgarū, căruia eū îi făcusem altă-dată multe faceri de bine m'a ajutat acum și elū.

— Despre Osman ce scii să 'mi spuni? adăogă englesulū uităndu-se la musulman cū unū mai mare interes.

— Rănit! răspunde acesta, este luatū prisonerū. Pentru elū am însărcinări și grăbescū să ajungū la Stambul. Ce să fac? vedū că am întîrziatū; am așteptat pînă mi a venit femeia cu copilulū!. Voiū spune a sale întemplări la hanâma sa...

— Esti ascherū nizam? întrebă englesulū.

— Artileristă de la Vidin redifă, răspunde Hechim, care își ținea copilulă precăt putea lipită la peptă și învelindu-lă cu mantaoa sa învechită răsă și care fusese ciuruită de glónțe.

— Eată ună ce curiosă, țise sir Edgard în sine; cum a putută să scape ast soldatū când Plevna a fostă cernată de neînumăratele trupe?

— Baniî mei m'a scăpat pe mine, cadina și pe copilă. Și ce m'ar fi folosit baniî acestia deca îmi perdeamă familia? adăogă Hechim, care, în starea aceia de plânsă cum se găsia, îi mai venia une-oră să cânte.

Femeia lui își avea ochiî roșiți și obrasulă învelitū cu uă măramă subțire; era învinețită de suflarea crivățului care înghiață și vesteșesce inima și stinge cu viața și bucuria. Ca mamă, îi eră mai multă grijă pentru copilă de cât pentru dânsa. Pe copilă îlă ținea tata strêns în brațe. Femeia ținendă grămădite tôte câte le avusese cu dânsa ca să se scutiască de frigū, într'una o ducea plângendă, în acestă amărită și fatală călătorie, și ochiî ei se roșiseră ca cum ar' sta să pice sânge din ei. Bărbatulă ei ca să o încorage une-oră cânta.

Eată-i în fine ajunși la cea din urmă stațiune la porțile de la Ștambulū, unde se vorū da cu toțiî josū din trenū. Și d'acolo, se îngrijiău unde vorū trage mai iute, intrândū pe uă pörtă, să ajungă, chiarū în momentele acelea, la vre uă casă de musulmanū saū oră unde la cine va fi; cōci, tôte locuințile erău prinse gemendū tôte cartierele și tôte casele, oră cât e Bysanțiu de mare, de mulțimea cure se grămădia în tôte țilele, de prin tôte părțile imperiului, a emigrațiloră turci. Uă scutială unde-

va, vre ună adăpostă le trebuia cât mai curândă, coci copilu loră tremura și femeia asemeni; frigulă, fomea și setea îi tortura. În timpă de iarnă era diua mică și cu copilulă în brațe, pré cu greă! nu putéu, acesti emigrati, să întârđie pe strade! De aceia ei se dideseră josă la uă stanțiune mai îndărétă la margine.

Ei traversară orașul, intrândă cu uă araba pe pórtă despre Andrianopole și apucară pe lângă moscheea Sultan-Mechemet.

În celă d'ântei foburgă unde ei intrară aă vėđută cu ochii mulțimea acea de străini sosiți ce sta tăbăriți pe strade; și ca cum acestă cartieră era jurată pentru că în elă nu se găsia locă în nici uă casă să fie ospitalită nefericita acéstă familie emigrată. Hechim suflândă mereă să încălđiască mănutele copilului seă, începu a striga: — ,Dați ospitalitate unui soldată scăpată de la Plevna? — ,Nu este locă; avemă musafiră! e totulă prinsă în casele nóstre! răspundea ună omă tiriachiă din ună ceardacă, saă cei cu care se 'ntelnea priu tóte părțile și ilă auđiră. Copilulă seă plângea, femeia lui se văita și se omora de durere.

Ha! părintele ș'aduse aminte. În astă mahala, la marginea unui meidan, Hechim, sciea, pe ună bietă bătrână hamală de meserie, care trăia în uă căsuță próstă, omă săracă, éusă ună omă bună cercată prin tóte, Bulgară de origină. Îi veni în minte să tragă la căsuța acestui, la care, pentru-că era iarnă, cu copilu și cu femeia și se înoptase de tot, ar' fi fost fericită priimindu-lă. Déca ar' fi fost numai elă singură ar' fi nemerită și în vre uă casarmă. Apoi Hechim numai putea fi prejudițiosă, de a

priimi uă bine facere ospitalitate de la unŭ necredinciosŭ bătrânŭ fără femeică! Baba-Velicu, bătrânulŭ hamalŭ, ședea într'ua căsuță, precum ȕiserămŭ, tocmai în foburgulŭ celŭ depărtatŭ pe unde venia Hechim cu familia sa, Oprindu-se elŭ în pragulŭ ușei acestuŭ bătrânŭ și întrebând deca sŭntŭ priimiți, nu luă sēma că era uă femeie bătrână care aștepta afară.

Hechim cu fruntea încrețită privindŭ greliile împregiurării cu destulŭ sânge rece, ȕise mai ântēi în sine aceste vorbe: *„Cine ce face lui își face!..“*

Acolo intrândŭ vȕdu uă căsuță săracă, pereții afumați, unŭ mangelŭ în mijloculŭ camerei, în care puçinŭ cărbunŭ cu uă cenușă albă pe d'asupra mai tempera cevași frigulŭ care intra de prin tôte părțile, din ferestrele cele astupate cu nisce călți și ușa care era căscată de câte două degite la pragŭ.

Dér unŭ spectaclu durerosŭ isbi acolo vederea celorŭ acum sosiți. Pe unŭ patŭ, în colțulŭ camerei bătrânulŭ hamalŭ, sta culcată uă biată femeie jună slabă, galbenă la față și cu ochii duși în fundu capuluŭ, care aprópe numai putea vorbi fiind consumată de maladii și lungi suferințe, par'-că era unŭ scheletŭ. Alături sta uă alta, tot asemenea jună, care se părea că venise să certeze pe cea amalată, și 'i adusese într'unŭ servetŭ lucruri d'a le mȕncării, simiți mari, franselă, halva, smochine, zacherŭ, lēmăi și altele; ea sta lȕcristând lângă patul celei amalate și ȕicȕndu-ŭ:

— Bună Ancă, mare e puterea lui Dumnezeu! te vei face tu sănȕtosă!.. Să stai liniștită, să te îngrijescŭ cât vei putea, și de primăveră, făcȕndu-se pace, celŭ d'ântii

vaporū care va merge la Galați te va aduce acasă!.. Lasă, asta va fi în îngrijirea mea! — Déca ași putea să vedū încă uă-dată sórele răsărind acolo unde m'am născutū, răspunse acea fiică, n'ași mai dori uă altă fericire pre pământū! Ah! maica mea!.. Țise tiněra fată ce era în starea cum o descrierămū.

— Acum te lasū, mă ducū, că se înoptează, și înnoptatū este frică mare pe stradele din mahalale, că unū banditū bântuie părțile astea. Acesta face multe rele; și nimeī nu póte pune mâna pe elū să 'lū prinďă.

Hechim cu femeia luī și cu copilulū tocmai intră: — Baba-Velicu!.. Țise elū intrândū, sūntemū noi priimiți la dumnéta? venimū de pe drumū departe!..

— Cum nu! răspunde bătrânulū hamalū, cum nu! pofitimū aga Hechim. Numai să erți sārăcia nóstră. Pofțiți de ședeți, și bine ați venitū!..

— Numai Dumneďeū este avutū și cu Sultanulū, în a căruia umbrire cată să ne adăpostim cu toți. — Dér de departe? aga Hechim, adăogă bătrânulū hamalū.

— De obositū ce sūntū, degeratū și flămândū nu sciū nicī să răspundū... de la sângerósa Plevna, abia am scăpatū cu cadina și cu copilulū în brațe.

— O! Dumneďeule! Cunoscūți nostri or' fi mai scăpatū?.. Ai mei, acolo, și mai departe de acolo?.. Țise bătrânulū, și cletinândū cu capulū când vorbia. Bine că nu mă pușeși la uitare!.. Pofțiți mai aprópe lângă mangalū ca să vă încaldīți; și apoi că ai trasū la mine, imī veī face atáta bine, Aga Hechim, să 'mī spuī despre ai mei cei aprópe la Dunăre!..

Soćia musulnană, când intră în acéstă casă, vedēndū

unul omu acolo, își învâli fația precum e obiceiul cu tulpanul de sub brobódă, și se miră că nu face asemeni și femeile cari le găsi înlăuntru, pentru-că a intrat unul altu bărbatu, șafară de acésta ele nu avéu unghiile cănite!..

Hechim nefindú așa prejudițiosú ca soția sa, și mai alesú în ast-fel de timpî, se aședú pe laviță la uă parte când Baba-Velicu têri unú scaunú dinaintea mangalului ca să ședú femeia musulmană cu copilulú. Micuțulú plângea. — Vai! drăguțulú copilú! de ce o fi plângendú? dișe femeia jună care ședea lângă cea amalată. Hechim care înțelegea binișorú acéstă limbă, răspuse:

— De fόμε, că venimú de pe drumú. Banî am êncă, dér pâine îmi lipsesce de erî.

Anca adăogă:

— Dumneđeule! s'ar' putea asta? Să dămú, dragă Susana, copilului să mănânce, uite simiți, smochine ce 'mî ai adus dumnéta acolo în legătură.

Susana sări cum auđi, deslegă servetulú și rupse uă mare parte din pâinea albă și o 'ntinse la copilú precum și la mama lui. Femeia luă pâinea, pe care o ținu sub uă mână, ear cu cealaltă luă mâinile copilului ca să le încălđiască la mangalú. Dênsa mulțiămî cu ochii junei aceleia de bunătate. Hechim ședendú cu piciórele încrucisate pe laviță, stătu cât-va pe gôndurî, apoi scóse tabachera cu tutunú pregătindu-se ca să fumeze.

— Cu cine ai venit? întrebă Anca pe Susana făcétórea ei de bine. — Am venit cu bunică-mea, că e pré departe pênă să ajungú de la Fanar aici. Atâtea cóste am suitú și am scoboritú.

— Bunica dumitale?.. întrebă Anca cu mirare pe juna acésta protectórea sa, nú sciamú că este aici! Ea, e în Constantinopolú?.. — A! am uitatú să 'ți spun. Alaltă-erí înturnându-mé acasă, dupe ce plecaiú d'aici, închipuesceți că găsescú pe bunica-mea care a venit în timpú de iarnă pe la Triestí la Constantinopolú, împreună cu nisce familii cari mergú la Ierusalim. Drept, eú i am scris pentru ca să viné și îi trimisesemú și baní. Nú pot să 'ți spun câtă bucurie am avut când am vedúto-o; coci numai ea singurá mi a mai rēmas pe lume; că mama mea, adăogá fiica lácrimându, puçin în urma tatá-meú a muritú. — Dér, ce dicí, bêtrána a venit cu D-ta? Te vedú numai singurá, ñise cu óre-care mirare juna amatá. — Ea așteptá afará. N'a voit să intre cu mine ca să nu întârðiamú aici. — Dii să intre, draga mea! Ce te temí că o să întârðii? n'avemú pe tata Velicu aici care o să vé însoçiască cât de târðiu. — Negreșit, răspunde acesta, aprindú felinarulú meu cel mare, și cu elú aprinsú umblu pēná la ñiuá întēlnindu-mé cu caracolu pe stradele Stambululú. — Numai sta! chiamá, vaidemine! să intre bêtrána!.. O să mi se paré că vedú pe mama mea, uá femeie bêtráná din țeara nóstrá!..

Bunica în cele din urmă intrá, care ținea uá legăturá în mână încárcatá cu fel-de-felú de lucrurí d'a le mán-cării, tîrguite de lângá bezesteni. Aci, astá adunăturá, se putea ñice societatea celorú suferinði, pe care uá mână nevēðutá se scobórá spre a 'i consola în durerea lorú; uá ființá amatá, unú bêtránú, și familia musulmaná, care atunci venise și era în starea cea mai de jéle... Bêtrána fu salutată de către toți, și dēnsa mulțiámi, fiind

cu totulă voiioşă că găseşte acolo ómenî ce 'i vorbia românesce.

În scurtú, Susana, cum vedeţi, aducea într'unú chipú adevêratú crestinescú ajutorú acestora la toţi din mica ei fortună. Îngrijia de nefericita ei compatriotă dându-í cele trebuinciose, ca la uă soră a sa. Cu acéstă ocasiune ea a atrasú stima şi celui de uă altă religiune; ea a oferitú tóte acele merinde soçiei musulmanului care avea mare lipsă. Nu este pre páméntú nici unú simþimentú mai nobilú mai sântú ca generositatea!!.

Hechim care sta la uă parte fumândú, vedú cum se petrecurá aceste tóte, făcu ochii mari şi privi cu multă atenþiune pe bêtrâna. Ea avea înbrăcămînþi potrivite cu e-tatea sa şi dupé timpú, cu brobóda pe capú şi cu caþaveica de iarnă înblănită cum umblă femeile bêtrâne în părþile Dunărei de josú. Dupé ce Hechim íşi frecă câtva uă sprâncénă, se adresă dicéndú: Minune mare! Eú te cunoscú pe dumnéta!..

Femeia rěspunse cu óre-care luare aminte:—Se póte! dér nu sciú de unde? — A trecutú unú an şi yre uă duoé luni d'atunci când venisemú la Ismailú ca să cum-pêrú producte. Acolo dupé lucruri mă face să nu le uit. Unú focú mare se aprinsese par'că ardea tot oraşul, şi unú june ascherú care a intratú într'úă casă coprinsă de flacări să scóte uă femeie, care alt-felú ea ar' fi muritú acolo de nu era acelú voinicú. Pe dumnéta te am vedúť atunci, dinaintea caselorú ce ardéú, plângéndú şi jelindú pentru acea femeie care rămăsese în focú. Mi le aducú tóte aminte, uite par'că a fost eri.—Ce întêmplare! dumnéta, rěspunde femeia, mi aducí aminte nisce lucruri gro-

zave!.. — Hei! mama! Să mă erți că 'ți dic așa, fiind-că esti bătrână, adăogă turculă. Eă am petrecut și am vedut lucruri ce face să se cutremure mintea și carnea pe om! Am stat cu piciorele în zăpadă amestecată cu sânge patru zile de rând, bătându-ne mereu, fără a bea, a mânca, saă a fuma. Și apoi când am părăsită șanțurile în care zile și nopți petrecuserămă, a fost omorul măi presusă după cum pôte cine-va să 'și închipuiască!.. Eă, amă scăpată din acelu locă... Velicu asculta aceste vorbe cu uă deosebită atențiune. Am scosă și pre femeia mea, continuă Hechim, din acelu locă închisă și împresurată de dușmani, din acelu locă de peire, prin ajutorul unu Bulgară căruia i am dat tot aurulă ce 'lă purtamă cu mine; coci, deca nu luamă de acolo din atâtea primejdii nevasta și copilulă meă, mă înturnam și eă ca să fiă dus prisoneră precum atâți nefericiți confrăț ai mei!..

Susana rămâne înmarmurită aușind cele întâmplăte la Plevna, și că acestă turcă cunosce pe sergentulă Mitea.

Hechim pênă a nu se întâlni în vre uă cafenea, saă pe strade cu vre unulă din amici, și pênă a nu merge la seraiă, să 'și îndeplinască comisonulă pentru Osman dinaintea celoră măi însemnați rigialuri, precum avea în gôndă să facă, spuăea acestea aci în aușulă a câte-vă femeii și bătrânulă Velicu, vorbea și nu se măi potolia par'că vërșă focă din elă, descriindă pericolile și suferințele lui. Și, când dișe că pe femeia și copilu 'i a scăpată prin ajutorulă unu Bulgară de la Plevna, repetă vorbele: „Cine ce face lui își face!..“

— Și ai cunoscută dumiéta pe acelu sergentă Mitea care a fost în óstea de vênătoră? întrebă ficia cu mare inte-

resă, și ca cum schimbarea de pe fața sa trăda bucuria ce o simția în inima ei.

În urmă, răspunde Hechim: elă era din alt-felă de ostire. L'am avută noi prinsă în Plevna și de mult este trimis aicia. Trebuie să fie în Stambul la vre uă casarmă; pôte la Daut-pașa. — Déca este adus prinsă, răspunde Velicu, apoi trebuie să fie între prisoneril Ruși cari sântă ținută în insulă Prinçipi, saă Calchi, la Marmara...

— Vai! bietulă copilă! exclamă bētrâna.

— Déca nu va fi murită! țice fiica lăsândă capul în josă, că alt-felă ar' fi fostă peste puțină ca eă să nu 'lă întēlnescă unde-va. O fi pôte înmormētată, adăogă ea, uitânduse în ochil bunichi, la Aghion Dimitri, în chimitiră.—Bietulă copilă! ce inimă nobilă elă avea! Este adevērat că dintr'ună mărăcine ese ună trandafiră; mintea la omă se laudă, fie elă scos chiară din opincă! Elă, continuă bētrâna, din neaverea sa, a dat 300 fanci pentru ajutorulă nostru, când tu, fiică, scriai și cereai cu lacrimil ună ajutoră de la Dumnețē și de la ómenil, pentru a fi scósă de la robie!..

Hechim rămăsese earășil pe gōnduril și fuma, ca cum prin fumarea astei plante narcotice durerile lui eraă uitate. Copilulă seă tăcu din plânsă, dupe ce îmbucă pâine și din celelalte merinde cu uă nespūsă lăcomie a fōmei. Femeia turcă, care și dēnsa își amintia nefericirile sale, își stergea lacrimile ședēnd cu copilulă lângă mangală.

— Cine v'a ajutat în nefericirile vōstre? țise eară Hechim adresându-se către femeil. — Prieteni cei adevērați, răspunde bētrâna. — De astă-țil înainte fiind-că ați venit cu pâine și m'ați ajutat pe mine, femeia mea și

copilulă meu, când nu sciam cum și unde să aflu grăbnică ajutoră, să mă cunoșceți și pe mine între prietenii cei adevărați. Am soție și copilă precum vedeți, această este de ajunsă ca să vă pôte încredința de inima și prietenia mea! — Să cercetezi și dumneta să afli ce s'a făcut și în ce stare este sergentulă care ȑici că l'ai cunoscut, adăogă juna fiică. — Rămăi pe pace! Hechim este în Stambul; și, ori cât este de mare și întinsă orașulă nu o să 'mă fie cu greă ca să aflu de elă, și o să ve însciințeză.

Bătrănu Velicu aprinse ună felinară învilită cu țiplă, ca să ducă aceste femeii pēnă în cartierulă Fanaru. Era uă lumină ca ȑiua în acea sēră, și în umbra caseloră de pe dealură cari se întinde pēnă în apele lui Chricheras, ómenii cu felinarele aprinse circulaă pe strade, ca și bărcile ce plutia și se vedea luminile din ele pre valurile Bosforulă încântătoră.

Cât despre Hechim și familia sa, s'a mulțiamită să aibă uă rogojină ca să o aștērnă într'ua parte a camerei, să se culce și să uite nemărginitele sale supērări.

Despre prisionerii Ruși și Românii, aduși la Constantinopole, precum o ȑisese Velicu, ei erau încartiruiți în Insula-Prinȑipiloră, în marea de Marmara.

Sergentulă nostru Mitea, fusese din numērulă acestora. Pentru-că ranele sale s'au fost obrintită de pe drumă, a stat mai bine de duoē luni în ospitalulă grecescă pēnă s'a însănătoșită și s'a vindecat bine.

* * *

Sultanulă Abdul Hamid, ocolită de curteni sēi în mare și

strălucitoare ținută, fiind la palatul său cel renumit, înfrumusețat de ornamente cu colone de marmură și iaspis și cu toate raritățile produsurii din Orient, domn suveran, căruia atâtea provincii ale imperiului concură a-l înavuți arsenalele, museele și tesaurul, era nemulțumită; grijile îi îngreua capul; repezile și desastrosele evenimente petrecute de curându-l spăimântă. Seraiul său este uă minune prin pozițiune, mulțimea camerilor, mobilierul din ele și obiectele de artă cari se găsesc acolo, tot ce pôte fi mai scump, ce e mai grandios. Grădinile sale pururea verzi și înflorite precum și picturile a fresco, produse de maistri renumiți, represintă toate seșonele, arborii cu fructe, rose și cele mai delicate flori, munți, câmpie și marea. Fântânile cu murmură dulce vèrsă unda cristalosă sub un ceriu de azur care îl reflectă. Ferestrele cele arcuite, ornate cu galerii și lăsându să a-tirne în voie draperii de mătăsuri și catifea cu ciucuri de aur, în camerele de gală, produc uă lumină așa de plăcută, înlăuntrul spațiilor săli, precum într'uă frumósă zi a primăverei dă bucurie rașele sòrelui.

Mirosul ambrei dispută cu acela al flòrei de lèmai și portocale, essalat de prin terașele unde crescă acești arbori, pre-din-fașia palatului, și umple coridorele sale de îmbătătorul profum.

Picturile, sculpturii și mosaicul pe pereții acestor sălone, mai ales la palaturile cele noi, preocupă mintea edificiurilor, arta și gustul cu cari sânt construite și ornate. Ochiilor celor cari au ocașiune d'a le frecuenta nu se mai satură privindu-le. Lemnul de rosă, cimișirul lucrat cu multe colori ca și mosaicul strălucitor, for-

mează parchetele peste care se așternă covóre pre unde calcă Gransiniorul, de pre lângă care tot-d'auna nu lipsesce marele eunuc.

Și d'acolo alături, înlăuntru haremului, celă lipit de serai, frumoși ochi asiatici luminéză; umblă huriile cu picioru ușure gingașă în papuci cu firu și mărgăritare și purtându șalvar; mai de aceiași frumuset, sultane și odalisce, cari se supun și servesc pe Sultana Valide. Acolo cu întreținerea, lucsul și toaletele încântătoare feerice, se îngrópă tesaure în'regi, precum dorințele vage d'aurite ce se risipesc. Se scaldă dênsele numai în ape de flor, se péptenă și se îmbracă într'unu aeru profumat; se aduc continuu zacharicale de ocupațiune și plăcerea acestor huri cari locuesc apartamentele paradisiale acolo. Se aud cântece mângâiose între dómnele și servitórele cu voce de filomele, înlăuntru camerilor împresurate cu grădin, închise cu zăbrele pe la ferestre, și bine străjuite de paznici. Acesta este locul destinat fericirilor și repausului Grand-siniorului. Vre un străin acolo, numai dochtorul seraiului póte să intre.

Camerile dér cele de gală, înlăuntru palatului, conțin sofale de fel-de-fel de stofe, mătăsării, velură și cu garnituri de aur, cu coltuțe și perini moi pe lângă pereți, ce invită la uă ședere odihnitoare; ear pe jos, cum e usu în tot Orientul, pardosiala parchetelor acoperită cu covóre de Persia și Ismirna și cu rogojin de Constantinople, țesute numai în flor, opresce sgotul pasurilor când servitorii, eunuci și muți, învestiți cu costume pitoresci, se iutrec a aduce Padișachului, la selamlcul sê, ciubuce, narghile și aromatele serbeturi.

Visitatorii, ambasadorii ministrii, cu secretarii și suita lor, când obțin audiența, la seraiu, d'a fi presințați dinaintea Sultanului, sîntu asemeni tratați dându-li-se ciubuce cu emumea de chihlibarü încrustată cu briliantele, și cafea în filigeanne cu zarfuri în filigran lucrate din aurü.

Marele visirü, ministru cancelariu alü Sublimei-Portii, bărbatü cu uă fisionomie mărëță; mai de multe ori unü personagiü cu obrasulü încadratü de uă barbă cărunțită și cu ochiul negru pëtrundëtorü sub nisce sprâncene stufose arcuite, fiind în plină uniformă cu vestmintele mai mult comode simple cu ceva garniturü de firü, stă în sfială dinaintea suveranului sëü și asculta chestiunile de cari se vorbesce; precum și dragomanulü care de obiceiü este presinte, când Padișachul priimesce în audiență însărcinați cu afacere de Statü din străinü.

Mușii, garda seraiului, precum și căpetenia eunucilorü, sedü tot-d'auna de pază la uși tãcënd ca nisce statue de bronzü. Mușii, capabili de cele mai grozave fapte și cari apoi nu le potü spune nimului, sîntü persönele ce încongiură de apröpe pe Padișachulü.

Numai çeremoniale, parade, musicü și öspețe se petrecü acolo în palaturile acelea de uă fericire apărută...

Ënsuși Visirulü nu e permis d'a intra fără ca să fie mai äntii anuțatü. Cätü despre reprezentanții străinü, se indeplinescü öre-cari formalități, când ei cerü audiență prin Visirü. Sultanulü eșind pentru a merge la moschee, priu rëndurile sale de öștirü, însöcitü de garda sa imperiale, cea investită într'uă mare ținută;— musulmanü, cälări pe cai negri, sau albi, uniforma lorü fiindü, cu tunica numai

auru garnitură pe peptu și la gütu cu essarbanturî, și pantalonî roșii cu lampasu de firu, cu armătura de oțelü d'argintită, și cu fesü bine fasonatü pe frunte-le; elü e salutat de résunetul canonadei a forteretelorü; saü a se preumbla la apele duclî, saü a contêmpla câte-va momente la Boiangi-chioi, saü la Dolma-bacce, în vre-unulü din chioșchiurile seraiurilorü;—îlü vede cine-va în piadela sa sub unü pavilionü cu draperii d'aurite și cu duoë-đeci și patru bărbați aleși lopătarî ce o face a aluneca cu acéstă pompă strălucitoare pe d'asupra undelorü Bosforului trecëndü cu iuțiala săgetei.

Tótă comoditatea, tótă frumusețea produsă din avuțiile Orientului se află cu ambondanță grupate înlăuntru și 'n afară a seraiului: grădinî, parcurî, murmura fântânilorü, marea încrucișată de nave și caice, chioșchiuri aerate și umbrite avëndü vedere spre cele mai remarcabile părți. Cântarea mola-chilorü de pe minarele în međiulü noptii și de mai multe ori điuă, este auđită d'aci, și a paserilorü și a marinarilorü caicciî. Tóte acestea sântü vęđute, împărtășite și auđite de acolo; sântü desfășurate ca uă întinsă și încântătoare panoramă, în coprinsulü seraiului la Dolma-bacce...

Și cu tóte acestea, Sultanulü Abdul Hamid era nemulțiamitü, tristü, nu 'i mai plăcea nimicü; era îngrijuratü de împrejurările đilei. Fusesse surprinsü de durere auđindü de acéstă catastrofă întêmplată armatei sale în Bulgaria, și care dete locü inamicului sëü să avanseze pré tare ca să se apropie pênă sub muriî cetăței cetățitorü reședința sa. Mereü elü stândü cu ochiî ficsați spre valurile mării, impovêratü de durere compătimindü pentru poporulü sëü ce emigra, într'unü timpü așa de greü,

cu atâtea lipsuri și cu frigul cel mare al iernei, suferirea de acestea. și precât putea nu înceta de a da ajutor.

Uimită vedând că Europa interesată în cauza sa sta nemișcată, nu sciea nici ce să mai dică, nici ce să credă...

Consultările sale cu ambasadorii, cu Vizirii, Șeicu-el-islam și ulemalele, și desbaterile deputaților din cameră, astăzi nu 'lă mai puteu folosi. Englitera având un ministru ce trăgănia într' adins lucrurile, se părea, după totă probalitatea, că elă servece mai mult interese străine. Tote cele-lalte state, Austria amica sa, ilă lasă și dânsa?.. Pe de altă parte antagonistulă său ajuns până către țermi de Galipoli și la St. Stefan, întregulă său imperiu este inundat. Și acela îi întinde de acolo mâna și cu spada amenințându către murii Constantinopleului, îi dictedă condițiuni de pace cu uă mare pierdere a teritoriului. Ômenii de prin pregiuru-î, bărbați de stat, mai mult saă mai puçin îi însuflă prepusuri. Constituțiunea popórelor de sub dominațiunea sa, nefiindă timpă d'a se aplica în liniște, rămâne ca uă literă mórta. Causa essistenței imperiului otoman este compromisă!.. Abdul Hamid, mēhnit și supărat că nu scia unde ș'avea capul, neavendă somn, ne mai lipindu-se de elă plăceri în acest serai încărcat de totă magnificența strălucirea și fericirile ce le póte da frumusețea, fără amici sinceri, cu nici uă consolațiune, lănceția, suspina și alte-orî plângea în ascuns. Numai salele cele spațiose, bolțile de granit a le astui grandios serai, puteu răspunde cu al lor echo înfundat la plângerile sale. Cunoscule elă îndestulă că e grea sarcina d'a conduce popóre, a le governa

și a le face fericite!.. Pre lângă toate acestea, desbinările dinlăuntru, fratele său Amurat, ce 'lă ține sub privighere, care 'i dispută drepturile la tronă, este uă continuă luptă!..

Déca ar' fi avut să 'și impută ceva, în aceste a le sale plângerī, era că, trebuia să 'și facē nisce aliați din popórele cu care imperiul său a stat în legătură... (cum și noi Românii a trebuit să ne gôndimū, că: România care, pe lângă alte state în luptă cu Turcia când era în intréga ei vigóre, singură nu căđu sub lovirile Machometanilorū, și pênă în anii cari se găsesce, mulțumită ·fie viteziei strămoșescī, a stat în préjma Turciei, nu ca țeră supusă, ci ca uă țeră legată prin tractate, cum ar' fi putut ea tocmai în acesti timpī să fie socotită ca uă provincie?..) și, că, în fația acestorū grele împregiurări, déca s'ar fi arētat M. Sa Sultanul Abdul Hamid, ca unū adevēratū strănepotū al lui Ilderim și lui Amurat, și ar' fi venit în persónă pe câmpulū de resbelū, dupe essemplul Țarului Alessandru și Domnitorului Carol, la vocea suveranului, a Padișachului, toți generalii și pașale cu armatele și poporulū s'ar' fi încorageatū, s'arū fi rēdicatū și ar' fi alergatū cu toți într'uă bărbăție, ca să ajute să susținē causa imperiului cu heroismū; când alt-felū, stândū liniștitū în seraiū, lăsând a se essercita intrigile și persecuțiunile unora asupra altora, a trebuit să se aștepte la uă asemenea sórtē d'a suferi consecințele cele amari cari le aduse cu umilirea catastrofele petrecute pe câmpul de bătălie armatelorū sale...

Unū bărbatū énsă mare va face, din sēnulū acestorū palate, ca uitătura lūmei întregī să fie într'acolo ațintită, nu prin amenințare, nu prin conchistă, dér prin răspân-

direa, sub scutul său prosper, a luminilor cerute de secolu în care ne aflăm. Imperiul Otoman și poporul său viguros, desbrăcându-se de trecutele greșeli și prejudeci, înarmat de lumină și cu legi constituționale, se va mântui și va trăi în concertul populilor Creștini. Coranul care e un obstacol, șicem, pentru dezvoltarea acestui poplu musulman, nu va fi el cu mult mai tare ca plăcile de aramă ce acoperă palaturile Padișachului, coci cu tôte aceste pètrunde prin ele căldura și lumina sórelui; nu va fi el mai putinte decât cerințele șilei și luminile progresului a le civilizațiunei din secolul al XIX, luând însuși Padișachul inițiativa...

Turcia, fiind în concert cu Europa Creștină, cată să o imiteze spre dezvoltare și civilizațiune...

Numele acelu bărbat care se va ilustra cu nisce reforme adevèrat salutare potrivite cu împregiurările și cerințele secolului, va fi trômbiat pênă la marginile pământului..

Când el era mai liniștit, vorbea, se arêta că are voie bună, făcea spirit de vorbe; și trăgea mereu cu urechea să audă ce este nou, ce se dice și ce se mai mișcă p'între poplu, cât și în lumea mare a diplomații europene.

Și nuvela curiosă a ajuns pênă la urechea sa: La Plevna bravii săi ostași și generalul său Gaziu-Osman a fost bătut și învins. Afară de Ruși, de cine?.. de Curcani!.. Acesta îl făcu să ridè, precum pe lordul Edgard îl nedomirise șicerea asta, și nu știu ce să credă.

Presintându-se într'ua și la serai Marele Visir, Padișachul îi dice:

— Să 'mî aduci în grădina seraiului curcanii. Voiu să 'i vîdî!

Cei marii aû și ei momente când le vine să rîdî și a glumi.

Marele Visir îl înțelese ; dér, cu uă mare sfială și cu ochii lăsați în jos, își permise a surîde răspundînd :

— Maiestate, o să vî incomodeze aceste păseri, că ele facă gălăgie!..

— Vorî tăcea aici!.. Mi 'i adu!

A duoa ȓi, fiind unî timpî seninî, căldurosî, ȓe și în miȓloculî iernei, în parculî de la Dolma-bacce-seraiu erau prisonerii, chiar așa cum aû fostî ei aduși, cu man-ta, cu opinci, și căciulă cu péna curcei la uă parte.

Între cei aduși la seraiu erau unî ore-care numîrî de Moscovi și fórte puȓini Români.

În fruntea lorî era Mitea sergentulî de la Plevna, acela din lagărulî de la Calafatî.

Elî ȓisese confrățilorî sîi pe șoptite : „Fraȓilorî, ȓéca voiȓi șă ne iasă bine lucru, să mî așcultăȓi ȓe vî voiî ȓice. V'aduceȓi aminte când, pe la ȓile mari, în țéră la noi, ne venia une-orî cei mari la casaȓmă? Acum mî înțelegî ce vî ȓicî șă faceȓi?..“

Padișachul vine inconito, fără nici unî semnî al uniformei, în uă redengotă de postavî șerî cu gulerulî rîșfrântî; numai pe fesulî sîu se deosibia uă mică flóre de briliante din care rîsăria d'argintiulî penagiî. Elî era înșoȓitî de duoi trei bărbaȓi și Visirulî...

Româniî, de și în micî numîrî, sta dreptî, liniatî cu ochii privindî dinainte-le, cu unî aerî imponentî și cu faȓă voiósă.

Abdul-Hamid, bărbatû cu statura mijlocie, óchesû, bu-sele ceva gróse, și din căutătura ochilorû cunoscându-se omû nu lipsitû de spiritû, se opresce dinaintea acestora privindû-î atentû.

De uă-dată s'aude uă detunare de atâtea voci, câți erau ei asti prisioneri: 'Trăiescî Măria ta!..,

Acésta se repetă și a doua óră.

Padișachul fu surprinsû, ênsă nu 'i aduse vre-uă neplăcere auđindû aste voci.

Servitorii, curtenii sêi cari se găsescû de mai tóte națiunile din imperiulû Otomanû și cu costume din điferiți secolî, ceî-ce erau îndărêtû, se așteptaseră ca să vedă pe asti prisioneri îngenuchindû și a nu cuteza ca să se uite să vedă fația Cesarului. Acésta, nu; ei stătură drepti cu căutătura ficsă, priviră în fația pe Padișachul Otomanilorû și salutară ca nisce ostași Românî..

Se đice, că, Sultanul, care mai ântéiû surise, depărtându-se de aci, așa ni se spune, ar' fi proferatû acestea: 'Îmî pare rău că nu 'i am cunoscutû mai 'nainte!.. Acestia sîntû Românî?.. Se vede că ei sîntû inteliginți, trebuie să fie vitezi!..'

Ordinî s'aû datû ca, Românîi prisioneri, precum și Rușii, să fie bine întreținuți în Insolile-principilor, la Marmara; unde clima e uă perpetuă primăveră, locû de plăceri, de admirațiune pentru toți visitorii, călătorii și indigenii...

XXIII.

GINERELE PREUTULUI DIN GHIGHI

Este necesitate să dăm ōre-cari deslușiri asupra vorbelor ūise de musulmanul Hechim : cine ce face lui și face!

Ghichi este uă comună aproape de Dunăre, cu unŭ numărŭ de locuitori potrivitŭ; avēnd în ōre-care distanță, despre Vest, învecinare cu satul și cu pădurea Bișlii și ca la unŭ kilometru și diumētate riul Ischer. Despre Sud, se rēdică unŭ dealŭ pe care Turcii construiseră duoē redate, cu a le căroră tunuri bătēu pēnă peste Dunăre. Comuna acēsta e locuită de populațiune a trei naționalități. La mijloculŭ ei și ceva despre Sud erau locuințele Turcilor; spre Est și parte spre Nord Bulgarii, earŭ spre Vest Romāni. Sub dealulŭ ūisŭ erau grădinile și viile, și pe câmpiea despre riul Ischer ogórele și semēnturile. În marginea despre Sud este uă cesmea dintr'unŭ, bloc de pētră, din care curge uă apă cristalină. Cam la Nord, în comună, este uă bisericuță. Lōcuințele creștinilor sŭntŭ mai multe bordee acoperite cu pēmântŭ, câteva case învelite cu olane și restul cu trestie și șovarŭ; cu pătulu dinainte în bătătură, cu grămeșile de tor, bāligaru uscatŭ pentru focŭ; ocolite fiind grădinile saŭ curțile lorŭ cu unŭ șantŭ îngustŭ și adāncŭ, cu pēmēntul aruncat înlăuntru, și cu ceva rāgălii înfipte d'asupra ca unŭ gardŭ.

Uă casă era mai însemnată, cam în centru, casa comunei, primăria. În ea s'a fost aşezat cartieru general al oştirei noastre, cea cu destinaţiune d'a observa partea de dincolo peste Ischer, şi în urmă a operat asupra Rachevei şi Vidinului..

Preutulă din Ghighi, Bulgară, prin măritişulă ficei sale după fiulă ciorbagiulă, primarulă de acolo, era cu dănsulă în cea mai bună relaţiune ca rudenie, şi amănduoi iubiau de uă-potrivă pe fii loră.

Ciorbagiulă omă simplu, precum e populu acesta în stare de pruncie, se ocupa de micile iconomi p'împregiurulă casei sale şi d'a essecuta, când venia vre-ună mumbaşiră cu ordin de la Paşa din Vidin, de a stränge dijma* Sultanulă, saă să facă cară de bélică de a transporta produse pe timpulă resbelulă unde se ceră.

Ei erau trei fraţi, din cari, unulă se stabilise la Plevna cu miculă comerciulă de caă, celă d'ală treilea, care era mai mare, s'a fost răsniţă de când era copilă, totă aşa după timpă când a mai fostă răsmiriţă, de la casa părinţilor, şi ajunse pe la Constantinopole, de care s'a auziţă că este hamală. Hechim pe câteşi trei îi cunoscuse.

Comerciulă Bulgariloră, afară de vre-uă câte-va oraşe unde mai mişcă ce-va, e înapoi, care se va împicioroga şi înainta cu timpulă; în principală vitele e cea mai mare a loră resursă. Despre industrie avemă să şicemă şi mai puţină; grădinăria o cultivă bine, cunoscă arta de administrarea apeloră pentru grădină şi cişmele, cuţitărie, fabricarea dimiei etc.

Ginerile preutulă, de când cu ostilitatea începută spre Vidin şi incursiunile sélbatice a le Cercheziloră p'în sa-

tele de pre lângă Dunăre, se retrăsese cu femeia lui la unchiul său din Plevna, cu socotélă ca să trăiască pe lângă el făcându împreună cu dânsul micul comerț. Acesta ș'avea casa în orașu dinaintea șoselei care vine despre satul Grivița. Cine s' așteptase să fie uă asemenea luptă crâncenă acolo?..

Pe timpul resbelului, Bulgariî priimiseră ordinu dat de comandantîi ruși, ca să numai pörte fesuri, ci căciuli negre de chârșie, ca să se deosebiască de populațiunea turcă. Ceî ce căduseră sub dominarea armatelor ce intrase la ei, făcură cruci din șireturi pe vestmintele lor, pe case și pe gardurile despre fația drumurilor, le trăsese cu păcură, ca să se cunóscă că sîntu crestini. Aceî ce erau ênsă sub dominarea armatei musulmane, purtau fesuri ca mai nainte și unî nisce scufe albe de lână rötunde pe forma capului. Cu chipul acesta ei erau astă-dată ca servul cu duoî stöpâni. Rușii le imputează că ține cu Turciî, și acestia le dice că țin cu inamicii lor. Nu sciau bieți ómenî ce să mai facă! Dintr'acésta proveni că ei se feriră a da ajutoru nici unora, nici altora; ear când era vorba de niscai-ya produse, vite și oi de tăiatu, cară de transportu și altele, ce li se cerea de rechiziție sau cu bani plătiți, ori cine se adresa la dênși, respunsul era: nemă! n'avem. Cu tóte astea când erau în soçietate propriu dis de popor bulgaru, cel puçin pênă atunci, preferau fesul și simpatisau, din obicei pöte, cu Turciî; cöci se temeu că, schimbând stöpânul, usă nu pățiască ca boul din fabulă cu jugul nou!. Ori cum, merită a fi compătimitu, ca omul cel în nefericire, unu populu êncă pruncu care perduse de secolî essistența sa politică

și cădută sub tirani. Dreptul și civilizațiunea reclamă un ajutor pentru acești ca pentru toți... Progresul este în legea lucrurilor. Spre mai bine dorim!.

Să venim acum la ginerile preutului de la Ghigli care era în Plevna. Acolo era uă calamitate extremă pentru toți; numai era de viață, nu era de suferit, lumea peria, muria și de fôme; Turcii nu permitéu nimenui a intra, saŭ a eși afară din raionul orașului. Sefinelele lorŭ veghiaŭ cu scrupulositate în tôte părțile. Celŭ mult pênă la mori déca se putea duce vre-unŭ locuitorŭ pentru a măcina porumbŭ.

Comerciantulŭ și femeia lui avéu tótă dreptatea să se gôndiască la Ghigli, unde părintii lorŭ, socrulŭ și tata, le ar' fi fostŭ unŭ mare sprijinŭ în nevoile aceste extreme produse din cauza reșbelului.

Ciorbagiulŭ avusese uă nefericire, că murise mama sa, fôrte bătrână, pentru care era în doliu; și ar' fi doritŭ din totŭ sufletulŭ să vedă că vine fiulŭ seŭ cu nora sa; earŭ preutulŭ într'una plângea dimpreună cu preutésa de fiica lorŭ, pentru care s'ar' fi dus unde erau închiși, la Plevna, déca le ar' fi fostŭ permisŭ d'a merge acolo fără vre unŭ periclu de perderea capului.

Fiii asemeni se gôndiaŭ, și căutaŭ unŭ chipŭ de scăpare.

Eată ce s'aŭ vorbitŭ comerciantulŭ cu femeia lui, ca așa să pôte eși amênduoï. Țise bărbatulŭ lăcrimândŭ:

„Mai ântei să frământii trei azime din făine de grău câtă ni se mai găsesesce; una să o iaŭ să o aŭ de drum, și duoë să mi le lași mie. Te du pênă 'n Țiuă la biserică ca să te rogi lui Dumneșeu să ne ajute, apoi plécă luândŭ calea peste dealuri spre rîulŭ Ischer.“

Așa făcu femeia. Luă asinul și punând pe samară un saculeț cu porumb, și eși din oraș. Sentinela care păzise la capetul orașului vădu uă femeie mergând cu asinul. O întrebă:

— Unde te duci?.. Răspunde femeia :

— Îmi mórre copii de fóme a casă! mă duc la móră să macin, și mă întorn pênă la uamedji înapoi.—Drum bun!.. Mai adăoga turcul: Când te vei înturna adumi și mie uă turtă din mălaiu nou. — Bine, aga! îi răspunde femeia care, fără a se uita îndărétu, mâna cu un bețișor asinul înainte. Ei 'i a fost mult pênă să trecă rful Vidu, ajutată și de un timp întunecos de cétă, dincolo de cordon, în marginea unor porumburi, și d'acolo lăsându drumul cel mare apucă prin mijlocul unui crânguleț, în adâncul căruia se făcu nevăduță pre dupe dealuri... Dupe trei zile ea ajunse a casă la părintele ei avându uă mare parte că nu s'a întâlnit cu nici un fel de oștiro.

Soțul ei plecă în céstă-laltă și. El purta pe umere două casmale și cele două azime într'ua trăistuță. Sentinela turcă îl opresce și 'lă întrebă:

— Unde mergi?—Mă duc să sap la tabie. N'a trecut p'aici și ceilalți tovarșii ai mei? — N'am vădu pe nimeni, răspunde acel turc cu uă faciă smolie și cu fesul soios, în care îi era infundat capul. Dér acolo ce ai? — Am două pâini, una e a mea, și una a ofițerului care este cu noi la săpături. Vin mulți ómeni salahori în urmă. — Te aproprie, îl chiamă turcul. Taie uă diumătate, orî îmi lași pâinea întregă? și se sentinela acestuia. — Bucuros și a și lăsa-o, dér una nu e a mea. Uă diumătate din pâinea mea și o dau.

Precând acesta deslega traista, îi cade din întâmplare căciula neagră de sub minteanu peste care era încinsă cu brâu roșu de lână. Turcii aflaseră de măsurile și ordinele date de către Ruși.—Ce este asta, bre! giauă ?!. Îi dice turculă cu uă vorbă aspră nefericitului Bulgară care rămâne incremenită trădându-se singură din nebagarea lui de sémă. Căciula neagră de oie eră sciută că este dupe ordinul Rușilor, și turculă 'i ar' fi trecut ce-va prin minte că acesta vrea să trecă pe partea inamicului. Prin acésta fu supsonat că elă e spionă. — Nu este a mea, răspunde îndată bulgarulă, am găsit-o din întâmplare astă-đi de diminéță când am eșit din casă... Încât despre mine vă pot incredința că sântă omă care nu m'amestecă în flécuri. Căciula asta cine-scie póte că 'mă va prinde bine pe ună timpă gerosă, saă la uă uinsóre. Fii sigură, efendi, (elă îi măria titlulă) că n'am asemenea purtări, și nu pot fi omă bănuită! Se silia omulă prin aceste vorbe a se desculpa dinaintea acelu turcă care era de sentinelă la marginea orașului. Ciaușulă și ceilalți turci erău la corpu de garda mai înlături. — Nu, adăogă turculă, să stai pe locă pênă ce va veni ciaușulă. O să fii trimis cu escortă la conacă, și te vei îndrepta acolo déca e dupe cum o đici.

În adevără bietulă ginerile preutului din Ghighi, rămase incremenită și înghețiată pentru cele ce i se întâmplă. Îi veni în minte să scóte să dea puçiniă banice avea asupra-í ca să scape.

Ună musulman scobora din susă despre partea dréptă. Când acesta fu aprópe, Bulgarulă răsufă și 'i veni puçin coragiă. Acesta era Hechim, a cărui femeie cu co-

pilulă ședuse într'ua cameră la unchiul aceluia. — Ce este? întrebă Hechim pe sentinela vădându pe Bulgaru cu uneltele de lucru și cu traista cu pâine dinaintea sa.

— Nu-sciū cine este acest omū, bun, saū rēū, eū l'am opritū. — Unde mergi? întrebă Hechim pe ȃisulū bulgarū.

— Mē duc unde mi s'a ordonat pentru sǎpǎturī la uǎ tabie care acum se face, și am rǎtǎcit de tovarǎși mei.

Tirania și nevoia invēțǎ pe omū sǎ fie astuȃiosū, a minȃi...

Hechim își prinse firile de barbǎ pe cari le rēsuci între mǎini și făcu în susulū sprāncenilorū pe frunte cǎteva crețuri. Elū cunoscea pe omulū acesta...

Ca unulū cē, Hechim, fusese pe lāngǎ Mușirulū, era cunoscutū de mai tōtǎ ōstea și avea influențǎ p'acolea; vorba lui putea sǎ aibǎ ōre-care trecere dinaintea astui turcū. Elū îi ȃise: — poȃi a 'lū lǎsa sǎ se ducē!..—O voi face asta fiind-cǎ imi ȃici D-ta, dēr sǎ întrebū pe ciaușū. — Sciū cǎ se face uǎ tabie... adǎogǎ Hechim.—Bine, rēsponse sentinela de ȃi, care făcu semnū Bulgarului sǎ plece, dupe cē îngriji de puse la uǎ parte ȃiumētatea pǎine ce i a fost lǎsat-o din traistǎ. Hechim dete unū Alach-amantolu, bǎtu pe turcū pe umere și 'și urmǎ calea înainte.

Bietulū ginerile popi care fusese perdut și cu inima cǎt unū purice de acēstǎ intēmplare, resuflāndū cǎt putu, o luǎ repede la drumū pēnǎ ce se facu nevēȃutū din ochii sentinelei turce, și bine-cuvīntǎ din tot sufletulū pe acela care l'a scǎpatū.

Elū, a duoa-ȃi, a fost luat de sentinelele ōstei romānesci ce 'lū intēlni.

Își pusese însă căciula neagră pe cap și aruncase fesul, ca Românii să 'lă cunoscă că este creștin.

Elu fu luat, dus la corpul de gardă, unde flă cerceț, și 'lă înaintă la cartierul general sub pază.

Preutul din Ghighi fu chemat, care a dat garanție în regulă precum că acesta este ginerele seă care a eșit din Plevna... Ca prin minune și cu atâta parte bună bietul preut vede la casa sa pe fiică-sa și pe ginerele seă cari îi produse uă mare bucurie.

Cât despre ciorbragiu, în starea aceea cum era trist, fiind în doliu pentru mama sa, când veni popa și 'lă anunță de sosirea fiului seă și cu nora sa, tresări de plăcere. Elu sta în gârligiul bordeiului, în care drept totă averea și mobilieru era uă rogojină așternută pe jos, câte-va șire de ardei atârdate afară, pușină ceapă, un mic sac cu mălai, un țest pe vatră, și încolo toate lucrurile ascunse, pitite de vederea vizitatorilor; elu sta cu picioarele încrucișate, având dinaintea sa uă căldăruș cu vin și uă strachină, din care bea ca dintr'ua cupă; și, ținând tambura în mâini, cea lungă și cu cordele de uă sîrmă subțirele, cântându un cântec monotou, înviurător și lamentabil, ohtându din când în când și curgându-i lacrimile pe obrași.

Nu pușin venirea fiului și nurorei sale aduse uă orecare schimbare, uă fericire în bordeiul seă, în acei timp de continue lupte și amărăciuni.

Cât despre musulmanu, sciți cum se întorse róta norocului, dupe vre uă trei săptămâni și elu fugi tot așa din Plevna, și pe femeia, copilul și negresa servitorea sa 'i a scăpat prin ajutorul fratelui ciorbagiului, căruia

i a plătită cu mulțămire cincă-decă de lire, din care bană acesta dăte parte și la Cazacă. Hechim, omă cu prevedere, se înțelege, regulase mai dinainte lucrurile cu ăisulă comerciantă bulgară. Acesta o a fost dus, astă familie, când se dăte voie să se retragă din lagără, cu căruța sa, noptea, și cu mară precauțiună ce luase, trecând peste Balcană, unde aștepta nefericitulă soăiă, cum arătarămă. Este uă Providență pentru cei bună!..

În cele din urmă când elă priimi ospitalitate la bătrănu Velicu, care era fratele cel mai mare al ciorbagiului ăisă, îi descrie tôte aceste amănunte, și cele despre care avu ocașiune să se informeze de la arabagiul seă, de fuga Bulgarului din Plevna.

Cocă dădese scăpare, prin uă vorbă, junelă negustoră care căută să iasă cu oră ce chipă din acelă locă plină de calamitate, găsi și Hechim scăpare, prin fapta umană a unchiului acelă.

Vorbindă elă despre acăsta, nu înceta din când în când a repeta sentința morală : Cine ce face luă își face!..

De la aceia căroră elă le a fost făcut binele, găsi Turcul sprijină și ajutoră pentru familia sa...

XXIV.

PENTRU VIRTUTE CUNUNĂ. ABUSURILE, CRIMELE SE PEDEPSESCĂ

Hechim era musulman piosă, fanatică în religiunea sa, ênsă onestă probă în afaceră comerciale,—nepăsătoră in-

diferență la nefericiri, sincer și calduș în amiciție, și aprins răsunător când cineva îl insulta, Tutunul și cafeaua le obicinuia ca pâinea. Era pasionat pentru flori și fructe. Băuturile spirtuoase ar fi fost un abuz să le întrebuițeze, și mai ales vinul, fiind oprit de Coran. El se însurase cu o singură femeie; și, fiindcă avusese un băiat, numai era obligat să mai ia și altele, adică de a ține harem. Scopul este ca omul să lase moștenitor după moarte sa. Apoi e pră multe griji și cheltuieli cu haremul! își dicea el. Pentru că iubia pînă la nebunie pe copil, nu mai puțin prețuia pe mama lui. Om robust, cu chipul prelung, ochi negri, obrași încadrați într-o bărbie, era de departe cunoscut când mergea. Pentru el creștinul virtuos prețuia tot atîta ca un frate. Ūra pe Cerchesi și Zeibehi din cauza tîlchărilor. Și pentru creștinii ladri, sau musulmanii pirați, s'ar fi făcută gealăt, d'a-i esecuta la moarte. Cel puțin ast-fel era Hechim...

După ce rămase noaptea la bătrînul hamal, precum știți, se sculă cînd era două ore pînă la ziuă. Iute se îmbracă și se pregătește să iasă.

Ori cîte nefericiri arătarăm provenite poporului din Turcia din cauza resbelului, tot mai grea și amărită este soarta prizonierului! El numai are o voință a sa, nu este liber să lucreze și chiar să cugete. De aceea Omar, un colonel egiptean, vedînd că va fi dus prins în Rusia, preferă să descărce arma în peptul său și să se facă liber...

Deci, Hechim, după atîtea nefericite împregiurări pînă la a fi spus să mîră de fîme dimpreună cu familia sa, se sculă cum dîserăm a duoa-și voios pentru că era li-

beru, și 'și luă hangerulă cu care tătâniseu de duoë ori a fost la hagiliculu de la Meca, pe care avea obiceiă a 'lă săruta diminęta când se încingea cu brăulă seă roșcată, și 'lă înfigea sub cingetőre la spate. Elă căta acum să iasă d'a îndeplini însărcinările cari i le dădese protectorulă seă Mușirulă. Tot într'ună timpă nu uită să cerceteze, precum a promisă aceloră femeï, de prisonerulă care de duoë luni era adus la Stambulă.

Când se lumină de ȝiuă elă trecea peste puntea numită ore-când a lui Ghizaerli, la Cornul-de-aură.

Bětrânulă Velicu eșise și elă de cu nöpfe pentru a se duce la portă la meseria lui. În căsuța sa rămăsese femeia pe care o descriserămă, și óspi lui de uă ȝi, femeia musulmană cu copilulă și cu negresa servitóra.

ȝiua acęsta, vorbind despre musulmană, fu fatală; pe cine elă căutase și cu cine voise să dea ochi nu putuse a găsi la timpă bună dupe cum sciea elă. Perduse mai tótă ȝiua fără folosă. Se vede că și cei din Stambulă erau atunci amețitși și nu sta pe la locurile loră, precum cei cari erau risipițși de la Plevna...

Tocmai era în ȝiua aceia uă mare tevatură, uă nespăș mișcare și ferbere la seraiă.

Eată vomă spune în puține vorbe ce se petrecea atunci la serai, și ce se mai urmase pe câmpulă de luptă între aste duoë armate adversare.

Marele duce Nicolae, care era la Bogot, cum a auđit de succesele armateï la Șipca, veni îndată la Gabrova și la 30 Decembre trecu Balcaniș; a duoa-ȝi séra fuse la Cazanlic. Tótă armata, se disposase a opera dupe ordinile Marelui duce și sub dirigearea gen. Gurko. Acesta lășă

Sofia sub paza trupelor gener. maiorului Arnoldi, (unde aşteptase trupe sârbe şi nu veniră) şi cu toate corpurile ce le conducea se dirige spre Filipopoli. Uă colónă din aceste trupe sub com. gen. Radzieşevsky, în direcţiunea Tatar-Pazargic, la Zlocucea, se 'ncăiră cu Turcii şi ţinu lupta pênă nóptea. Despre Şipca s'a disposat ca cavaleria din corpul gen. Cartsof să se dea sub ord. gen. Scobelef I, şi să mérgă grabnică de la Carlovo la Filipopoli ca să se 'mpreună acolo cu corpul de la Estă al lui Gurko. La Cernogol, Cepeli şi Filipopoli se făcu pregătiră însemnate de a lovi pe turcii lui Şachir-Paşa ce părăsise Tatar-Pazargicu şi căuta să ocupe Filipopoli. Baronu Krüdner cu trupele sale, Comitele Şouvalof şi alţi generali se puseră în calea Turcilor de a'î hărţui. Acesti de mai susă cu gen. Şilder-Suldner intrară în Filipopoli; Turcii cum vědură pe Ruşi se retraseră.

Cu toate acestea trupele turce, asemenea celui bătut der care rēdică pumnul din când în când, făcēu să se înmulţiască numărul martirilor morţi şi răniţi, încăirându-se pe poziţiunile muntóse a le Rumeli, cu Ruşi, la Dermendere, apoi la Caragaci şi la Belesniţa, unde ţinură lupta aprópe uă đi şi pênă la mieđulă nopti.

Resultatulă ce obţinură Ruşii la 5 Ianuarie, în lupta de la Caragaci, Belesniţa şi la Stanimachi a fostă imensă. Diumătate din armata cea comandată de Fuad-Paşa fu distrusă împrăştiată.

Soleiman-Paşa care se retrăse de la Stanimachi, către Haschioi, cu toate trupele ce veniră de la Filipopoli şi Tatar-Pasargic, se oprise puţin la Çaradjiliar, şi apoi plecă înainte, rămânēndă mai în urmă artileria sa, ca

vre uă 40 tunuri, escortate de 5 tabore de infanterie. Pe acestea le întelni avangarda rusă compusă de Cazaci. Dupe ce se 'ncăiră cu dânselé, fu ăscorta săbiată și fugărită; aceste tunuri le luară Rușii. Cavaleria gen. Scobelef, gonindă după urmă pe ce-țe fugiaă, mai luă de la Turci ăncă 13 tunuri.

Gen. Scobelef II, la începutu lui Ianuarie, plecase cu cavaleria sa de la Cazanlică, ăjunse la Eski-Zaghra și a doua-ăi fu la ăni-Zaghra. Lănceriă de Petresburg ocupară ăni-Zaghra, dragoniă de Moscua, Semenlia, și Căzaciă de Don Cirpanu. Adunându-se în aceste puncturi trupele-ruse înaintară spre Hermeli și Mustafa-Pașă. Pe drumulă între Hermeli și Khanchioi, al II-lea batalion de vên. dîn reg. Ougliciă cu 2 tunuri, sub conducerea col. Paniotin, prinse ună convoiă turcescă cu provisiune și inuniăiune, ca vre uă 20,000 căruțe.

Precănd generalu Scobelef fiul se aruncă către Hachioi asupra lui Mustafa-Pașă, generalu Gurko de la Filipopoli se îndreptă îndată către Andrianopole. La 14 Ianuarie întră acolo avangarda brigadei I de la I-a divisiune de infanterie a gardei, cavalerie, și apoi sosi și tătă infanteria condusă de gen. Gurko.

Soleiman-Pașă se restrase la Sudă. Ca să scurtămă mai mult, elă se întări cu trupele sale ardicând niscă fortificaăni formidabile la țermi de la Galipoli, dinaintea cetăăii și orașului acolo, la strămtărea Dardaneleloră, hotărit d'a se îngropa sub dăramăturile loră, în cas deca va fi cotropită de armata inamică. Mechemet-Ală asemenea, sub mul rulă Stambulului, întrunindă tătă trupele acolo și lucrându continuă la întăriră și preparându-se de uă estremă apă-

rare, se ținea sumețu cu acele mulțimi de guri de focuri și tabiile cele noui construite, d' a susține Constantinopolu pên la uă picătură de sânge.

Pășind ênsă Rușii din succesu în succesu, avênd uădată în mâinile loră Andrianopole, care acum era plin de ostiri, generali acei cu pepturile decorate, cu fisionomiile mulțiamite, cu fruntea acoperită de gloria ce le dedese întreprinderile grele a le coragiului și vitezia faptelor; stabiliți acolo cu aceste amenințătoare corpuri aprópe de reședința Sultanului, mai putea óre Turcia să reziste mai multă forțeloră acestora?..

La 15 Ianuarie gener. Radețki ocupă Andrianopolu cu trupele sale, ear gen. Gurko merse și înaintă cu avangarda, pregătitu de a pune în mișcare tóte trupele și corpurile, în casu déca va fi să se mai dea cea mai din urmă bătălie; avangarda sa ajunsese pênă Silveri, ună orașelú cu uă cetate la țermi marii de Marmara.

Garnisóna turcă din Andrianopole se retrăsese la Cialgi, care este ună punctú centralú către linia fortificațiunilorú Constantinoplelú.

Generalu Stroucof venindú de la Mustafa-Pașa și intrândú, ca avangardă forté cu reg. sêu de dragoni, în Andrianopole, găsise, precum s'a mai vorbit, autoritățile plecate și populațiunea într'uă mare frică și desordine. Elú se sili a liniști orașulú, a aședa ordine, cum și a pune unú capătú jefuirilorú și masacrului care se petrecuse p'în satele de prin pregiurú de către turburători, precum s'a fostú întemplatú în mai multe locuri, ca și la Burgas..

Ahmed-Eyoub, sub ord. lui Mechemet-Ali, înainte d'a se retrage cu oștile, detese focú la erbăria și la vechiulú seraiú. La

arsenală se făcuse uă mulțime de jeafuri, de către bașibuzucî și turcîi înșelbătăciți. Gen. Stroucof, intrându, își puse energia și silința d' a mărgini aceste tôte, și întocmi uă comisiune municipală sub preșidenția Arhierelui de la Andrianopole, de a se stabili uă ôre-care regularitate.

La arsenală era de pază, când aū venitū Rușii, 2 ofițeri și 73 soldați turcî.

Rușii, înaintându de acolo spre Sud, ocupară înaintea lorū satele Lule-Burgas, Demotica și Ouzoun-Kepri. Către Lule-Burgas, gen. Stroucof a desarmatū uă mulțime populațiune ce fugea cu armele și cu unū convoiū de vre-uă 15,000 căruțe. De acolo elū se îndreptă spre Rodosto, unū punctū la marginea mării de Marmara.

La 17 Ianuarie, cavaleria de Moscua și Cazaci de Don, conduși de gen. Stroucof, luară cu asaltū orașelu Ciurlu, de la Andrianopole înainte.

La Silveri, după semnătura condițiunilorū de armistițiu, fiind-că Turcîi nu priimiseră îndată ordinū de la Constantinopole, nu voiră să deșerte cetatea, și Rușii o încogiurară cu tunurile amenințându-i că dau focū; așa atuncî ei eșiră.

De acolo Rușii merseră mai 'nainte. Ast-felū corpurile acestea ocupară părțile despre marea de Marmara, când unū alt corpū rusescū, în susū, ajunsese despre marea-Năgră asupra Constantinopolelui, și altele din josū se apropiaseră de marea Egeei. Ei se concetrară fără întârđiere la satul St. Stefan, care e pe unū capū al mării de Marmara, 10 kilometre aprópe de Stambul, unde Marele duce Nicolae aședă cartierulū său generale.

La 25 Ianuarie, Marele duce a dat ordină de ȃi preste t3tă armata, făcându-ȃi laudele cele mai eminente precum heroiloră din antichitate, pentru bravura, abnegaȃiunea ce a arătat-o și silinȃa cu care s'a purtată, aceste oștiri, suferindă lipsurile, învingânduă cele mai mari greutăȃi cu inamiculă în față și anevoinȃile asprului timpă ; și, prin acăstă bravură, dupe ce a trecut Balcanii, a sfărîmată armata turcă de la Filipopoli, și, într'ună timpă de uă lună, a parcursă mai t3tă Turcia, a ajuns sub murelă Țarigradu.uī, și a silită prin acăsta pe inamică să 'și plece capulă și să subsemne t3te condiȃiunile ce le a cerut de la dănsulă. Le mulȃămesce de aceste bravură heroice, le recomandă a se repausa dupe atătea osteneli, și să fie gata, când va fi necesitate, de a re'ncepe lupta etc...

A doua-ȃi după ce ajunse gen. Gurko la Silveri, s'a subsemnată bazele de armistiȃiu și punctele preliminară de închiăerea păcii. Ostilităȃile încetară...

Tocmai în acea ȃi era când Turculă din istoria n3tră mersese la seraiă, și acolo era mulȃime bărbaȃi de stată, ministrii deputaȃii, generali, rigealuri, ambasadoră și consilieri, adunaȃi pentru ună casă așa de însemnată.

Reouf-Pașă, înfăȃșase Padișachulă, învălită într'ună zarfă (uă învălit3re cusută cu flori de aură în care se pună chărtiile ce se daă pers3neloră înalte) actulă cu bazele pentru pace și subsemnarea armistiȃiului.

Ministru de resbel Reouf-Pașă, ȃicându :

— Majestate, 3re bine facemă noi că priimim nisce condiȃiună a le ună tractată care e fatală pentru imperiū?..

— Avemă trebuinȃă acum de pace!.. răspunse cu ună aeră impunătoră Abdul-Hamid.

Ca plenipotențiară veniți la cartieru generală rusescă, din partea Turciei, fu Server-Pașa și Namik-Pașa, ambii ministri, eară subsemnătariți baseloră armistițiului, din partea Sultanului, Nedjib-Pașa și Osman-Pașa, din partea Marelui Duce, gen. Nepocoicinskă și gén. Levitki.

Subsemnându-se armistițiulă, și oștirea română, care era într'ună numără destulă de respectabilă, ce constrânsese Vidinulă bombardându-lă, a suspendat ostilitatea. Izet-Pașa deschide porțile astui orașă, Ostirea turcă de acolo plécă de a se uni la altele corpuri, ducându cu dënse armele și bagagele portative, eară tunurile și munițiunea le a lăsată în cetate, Românii intrară și ocupară Vidinul etc...

Unul dintre articolile armistițiului și cele de închiătarea păcii, coprindea ; armata turcă să evacueze tôte forteretele din Bulgaria, cari apoi se voră dărîma...

În strade la Constantinopole, atunci, era hauală și agitațiune precum în tot timpulă; acum ênsă mai mult, cõci Rușii aă fost ajunsă la St. Stefan, și Padișachulă încheiasc cu dënși acest armistiu și condițiunile preliminarii pentru pace, cam umilitõre... Se dete din partea sa uă proclamațiune poporului mahometan; și deputații camereii, dupe regimul constituțional, fiind êncă în sesiune, fură reținuți cătře fine, pentru a delibera asupra mariloră chestiunii ce atingëu viața Statului.

În intervalulă acestoră zile,—pênă când Englitera nu se pronunțase êncă ce ton va lua în Orientă, și nu pornise șcadrele, cele de la Malta, spre Galipoli și 'n Marmara, șe urmă õre-cari curteniri cari tindëu la vre uă înțelegere din partea Sultanului, invitându pe Marele

duce Nicolae, să vie a petrece câteva zile în seraiul său de pre Bosfor. Și tot cam p'atunci se răspândi nuzela că Osman se liberează din captivitatea sa. Și Constantinopolu fu în picior, pregătit cu daruri de uă mare însemnătate, de a priimi pe celebrul căpitan cu salve de tunuri, în serbătorire și cu ghirlante de flori, pe care însuși Padișachul îl va onora priimindu-l și 'lă va îmbrățișa, oferindu-î medalia osmanie și uă sabie. Mare paradă va fi de venirea lui...

Eată și ce se mai întemplă în Constantinople, ca să descriem nisce mici împregiurări, cari învederează că liniștea populațiunei nu era îndestul acolo garantată.

Pe la ziua diumătate, ca să venim earși la musulmanul nostru, înlăuntru cartierelor din Stambul, în acéstă di, se petrecu uă alarmă care reținu pe Hechim și nu se înturnă îndată la soția sa unde o lăsase. De prin tóte unghiurile eșiau și alergau bărbați cu iataganele scóse, și auđindu-se țipete de copii cari făcéu larmă. — Prin deți! puneți mâna pe tâlharu!.. strigau alergătorii cu săbiile cletinându-le în mâini, erau gardistă, soldați și gendarmă de la polițiă, cari îi urmau cu puscile încărcate, alergându toți în acea direcțiune, așa că și de la casarne mai în apropiere, și de la Ghiulhane se vedură venindă acestia. Asta da aerul unei răscole; și care făcea pe ună agenți să dică: „Eată ce esta Turcia!..“ Hechim care era deprins cu aceste răscole și alarme, și oră cât era de endiferentă, voi să scie ce este.

Cel din urmă din cei cari alergau, era ună bătrân turc care altă-dată fusese servitoră la serai pe timpul lui Sultan Machmut, ruginită cu totul în ideă pre-

cum îi era și portul îmbrăcăminteii pe dânsul. Avea pe cap uă cealma cât uă banișă de mare, care făcea un contrast grotesc cu talia lui, fiind-că elu era micu de statură; peste miđlocu era încinsu cu unu brău grosu în formă de taclitū, și peste acesta, care îi scotea pântecel mult înainte, avea unu sileafu de pele vechiă, sco-rojită, cu mai multe despărțituri înlăuntru, în care duoē pistole cu cremenă, ruginite, le ținea cu îngâmfare, ca și iataganulū înfiptu acolo, care se lăsa în josu pênă aprópe de genuchi, și unu clește de luat cărbuni cu dânsul. Poturi sēi de la genuchi strēmți în josu, erau închiăiați cu sponci Capulū îi era rasu, și numai în creștetu avea nisce șuvițe cărunțite de perī. În picióre purta iminei roșil și încălțatū cu colțuni de bumbacu înegreți. Pučină barbă cu uă formă ca furculișă arēta că de felulū lui era cam spinu. Macru la chipu, slabu din cauza întrebuintării opiumului și mândării așifului, obrași lui erau cu tctulū sbirciți; și lipsindu-i vre trei dinți de dinainte, arēta e-tatea ce o avea că era trecutū de șetpe-đeci de ani.

Alergând acesta cam șontorogu, schiopătându de unu picioru, și cu iataganulū scosu descriind curbe în aeru, se isbesce de Hechim care își ținea căutătura spre mulțimea care trecea înainte. — Aga Hechim, păzia înlături! saū vino și D-ta cu noi, ca să prindemū banditulū, đise acesta lovindu-se în peptu cu acela. Probă e că nici nu vedea din cauza bētrânețelorū.

— Ce este ciorbagi Mehmet? Unde te duci? Unde alergă acēstă mulțime de ómenī?.. întrebă Hechim pe astū babalicu, al căru aspectu semēna cu unu accibași al Ianicerilorū. — Să prindemū pe banditulū care pradă lu-

mea, că multe nelegiuiri și jeafuri a făcutu elu nefericitorilor nostri osmanlii! — Dér cine e? cum îl chiamă? ce este elu? adăogă celu d'ântii. — Este unu desertor de la uă navă străină, așa am auditu; elu se numesce Mat, este Croat de felu-i. Tótă poliția, colu, cara-colu umblă să pună mâna pe elu și nu pôte. N'auđi c'a je-fuitu pe musulmani pên' la porțile seraiului pré-strălucitului nostru Padișachü, care e dupe Profetu sórele ce ne luminează și ne încăldește pre pământu? — Merită, merită d'a fi prinsu și încarceratu ast-felu de omu blestematu! ăise Hechim. — Ba, uite coea! răspunse mechet arătându-și iataganulü, una să 'i daș așa!.. și apoi să 'lă aruncü în mare!..

Luı Hechim îi veni în minte să întrebe pe acesta despre prisioneri, ca să pôte afla unde e celu despre care se interesa.

Mechmet, când auđi că îi vorbește de prisioneri, ochii săi învinețiți duși în fundulü capului părură a luci de uă viue satisfacțiune.

— Nu este așa? aga Hechim, că pré-strălucitulü nostru Padișachü înveci biruitorü, a învinsü pre dușmani în Bulgaria, și Moscoviı, cari se găsescü sub zidurile Stambulului, sântü ostatici cari vin să salute frumósa cetate?.. așa ne a spus hoga celü bătrânü că a citit în fóia havadișului. Noı, uite, să sărimü cu toții, cu copii, cu bătrânii, când vomü vedeä periclu, ca să apărämü sântulü scaunü pré-strălucitului Padișachü.

— Să 'ți vedü armele, Mechmet?.. Ai unü iataganü lungü dér tocitü, știrbitü!.. nisce pistóle cu cremenă cu oțelile stricate, ruginite!.. Atâta numai?..

— Dér, veđi, eú sântú cu ele deprinsú; daú la țintă mai sigurú ca cu revolverile de acum. De la suirea pe tron a Sultanului Machmut le portú eú la brâu. Eram numai unú băețandru p'atunci... — Hei! Mechmet! Mechmet, astea numai facú parale în ȓilele nóstre! Trebuescú arme, arme bune ca să te bați cu inamiculú!..

— Cu tóte acestea pré-strălucitulú nostru Padișachú va fi tot-d'auna biruitořú! și noi slugile sale catá să ne luptámú cu armele ce le avemú. Necredincioșii vorú tremura dinaintea nóstra, numai când ne vorú vedea ei!..

Hechim, care avea dreptate să scie ceia-ce nu scia cestă-laltú, dete din capú uitându-se și măsurându cu ochii pe celú d'alături de la capú pêná la picióre, și ca cum ar' ȓice cu unú provervú: Adevěratú, Mechmet tot Mechmet!..

— Aga Hechim, terniná acestú turcú, te gătesce să mergemú cu toți ca să prindemú pe bandiți, măcar de am umbla pêná în mieđulú noptii. Mechmet, în felulú de mai susú descrisú, apucá drumulú înainte.

Hechim ȓata să se gôndiască la familia luí.

Era cu tóte acestea adevěrațú unú banditú îndrásnețú care punea în perturbație întregulú orașú alú Ștambululú. Elú recrutase în ceata luí cei mai desperați matrosi, din străini vagabonđi, și vre-uá câți-va Zeibechi. Elú jefuia ȓiua namiada mare, cálca casele celorú avuți și maltrata pe Turci. Acéstă desordine și cu prădăciuní, se petrecéú tocmai în timpulú când êncá nu se terminase definitivú chestiunea resbelulú cu imperiulú Otomanú.

Bandiții aú tot-d'auna asoțiați. Fără să aibá gasdele lorú și locuri unde să aglomereze averile din furțișaguri,

ei n'ar' putea fi, n'ar' trece multă timp și poliția 'i ar' prinde. Deci, acesta era în legătură cu indiviđi de cei cari facă totul pentru bani. El' umbla travestit, armat cu diferite arme; și obrasul' său îngroșat de a-sprimi cât și inima-și împetrită de crime, fața lui și perii capului țării, barba și mustățile av' colórea hamei, sau a cremenei, ochii săi întunecați ca nuorul, prin căutătura lor' denunța pe omul' bănuit de care toți căta să se ferescă. Gura lui scotea trăsnete de injurii; și căutătura îi era niște pumnale când el' privia încrunțat. Făcea călcări în toate părțile, în toate foburgurile, și poliția care 'l' urmăria îl scăpa tot-déuna. El' numai de Francesi și de Englesi se feria de a da peptu cu d'nsi; mai cu sémă de când în casa Anetei mic' i se întâmplase că, un' matros' Irlandes' îi fărmasese măselile din gură cu lovituri de bocsu. El' nu uita énsă și pentru ce s'a făcutu conflictul' acela; pentru un' nimica, se ațitase gâlceava!..

De când bărbatul' Anetei-mic' lipsise un' óre-care timp, ea se temuse că va fi perit' făc'ndu negoțiu la Zimnicea, de la începutul' campanii. Lectorul' nu va fi uitat' pre cel' care se numise agent' de afaceri importante ce călătoria cu vaporul' pe Dunăre?

Femeia cea cu semne în obras', fusese și d'nsa acolo; c'ci toți acesti nu se lăsa' mai pe jos' când era vorba d'a aduna imperialii' junei armate, care, déca n'ar' fi avut' pe ce să 'i cheltuiască în plăceri, s'ar' fi dus cu ei în foc'.

Pentru d'nsa atunci, acelei femei, veni uă, lovitură estremă. A auđit' că, în acele zile, câte-va case la Giur-

giu, în piață, s'aun fărîmatu și incediatu de obuse. Lăsă totu, și alergă mai mult ca uă nebună acolo, pentru că în una din aceste case ș'avusese adunatu totu fructul câștiguriloru spre care o împinsese lăcomia ei pentru bani.

Când plecă i se presintă unu cazacū; și cumpără de la densusu unu revolverū, să'lū aibă de suvenirū, și se ea... Elū, deci, omul de mai sus, a eșitu ca din pământū, cu începerea iernei aflându-se în strada Saduchei; cel-ce pregătia gasde, în Haschioi, banditulū, și aglomerându cu tótă forța, ca unu bunu casierū de contrabandū, sumele care i le depunea acela de a i le păstra. Elū scóse vorba pe ici pe colo, că va deschide încurëndū, la unu timpū și camū de crisă, uă bancă sucursală unei óre-cării soțietățī, care, cu unu capitalū însemnatū, va face concurență bancherilorū armenī usurarī.

Și femeia lui asemenī voia a deschide unu stabilimentū mai renumitū de meseria sa, mai populatū, dispunëndū ea acum de mai întinse miđlóce. Cu tóte acestea ea blama în gura mare tot-d'auna pe acea fată de la Ismailū care 'i a adusū unu derangementū în întreprinderile sale. Comercianțī creștinī, vedëndū atâtea nelegiurī, protestarā la autoritățī de mișeliile și neorânduelile comise de acei indiviđi furândū și aducëndū fice spre a le perde și a le omorī acolo... Cu toțī acum, și Aneta și Șmil și banditulū șișū, avéū nisce cuvinte d'a urmări unde o vorū afla și o vorū gasi pe acea Ismaileană. Noulū éntreprenorū alū sucursalei de bancherie, cum arëtarāmū, avusese miđlóce să afle că dënса priimise uă bună sumă de aurū dată de către lordul englesū, și putu să scie, ca unulū ce era specialū în aceste afacerī, precum că dënса

purta asupra ei cupóne și bancnote englese sigure și uă parte monedă sunătoare. Banditulă, persecutoriă ei, putuseră descoperi că tînăra fată venia adese-oră să cerceteze și să dea ajutoră nefericitei amalate care era în casa bătrânului hamală, cel-ce ședea de uă parte lângă ună meidan din Constantinopole. Și eată cum elă putu să afle acésta. Interesându-se d'a avea uă gasdă spre părțile acelea de bună câștigă, se adresase cu propunere, mai înainte, către bătrânulă muncitoră, că să goniască din casa lui pe acea amalată ofticosă, și pentru acésta îi va da însemnate beneficiă, ca să aibă elă ună cuibă de întelniri acolo. Bătrânulă, ne'ndemânică pentru ast-felă de afaceri, și fricosă, cu tóte că acela îi duse pe șoptite că elă se luptă pentru causă de prietenă, 'i a refusată. Și mai cu sémă, că, déca ar' fi dat din casa sa afară pe acea nefericită, trebuia ea să móră pe drumuri, într'ună timpă de iarnă și fără alte resurse decât ce 'i dădea compătimirea umană. Bătrânulă priimise pe acea infortunată numai și numai de compătimire, că o cunoscuse că era străină și amalată, și, póte, pentru ca să mai fie cine-va în casa lui, omă bătrână și săracă, pe timpulă când elă se ducea pentru lucru la portă. Așa dér nu a fostă cu greă ca cel de mai susă să scie cine venia în casa bătrânului, și cam la ce oră. Grózá și cutremură semănaă ei, pe unde bandiții voră călca, grózá pe cine căpetenia loră este mániosă!..

Și fiind-că musulmanulă cunoscută, în acea dă s'a oprită în mai multe locuri, cam întărđie d'a veni acasă. Elă a găsită, când se înturnă, pe femeia sa în lăcrimă, care din nouă începu să plângă și să 'i spună cele ce i s'a întemplată.

Duoi ómenî, dintre care unul cu uă fisionomie brutală, armat, și cu căutătura de bandit, o întempină și o insultă în pragul ușei, nefiind acasă decât ea singură cu copilul și cu femeia cea amalată. Acela o apucase de braț cu uă mână, și cu ceclaltă amenințând-o cu revolverul, îimise : Scóte baniî cari 'i ai asupra-ți și polițe, că de nu, îți rēdică viața! Baniî cari 'i ai priimitu, curēnd să mi 'i dai!..

Eū am rēmasū ca mórtă, mise femeia musulmană ; cine era să mă ajute în acēstă pustietate, când tótă lumea este dusă la lucru? adăogă dēnsa.

Cel care însoția pe bandit misese : — Te înșeli, nu este ca care a luatū baniî de la lordulū englesū ; nu veđi, asta e uă turcă?..

— A! turcă e? Turciî sūntū cāini!.. adăoga acela. Și, lāsând-o de braț, o împinse cu violență și brutalitate, rupēndū amuletulū de la gūtulū copilulū, și adresāndu-î vorbele cele mai injurióse.

Acēsta se petrecuse cam pe timpulū când generósa Susana, alte-orî, pe la diumētatea țilei, venia să viziteze și să ajute pe nefericita ei compatriotă.

Turculū când consórtea lui ast-felū i se plânse, se uită lungū împrejuru-î nevēdēndū pre nimeni altū decâtū femeia și copilulū. Ochiî sēi scīnteiară, dér, precum îi era obiceiulū, nu mise nimicū. Șeđu pe laviță, făcu țigară, și se gōndi rēdicāndū fruntea sa în crețurî. Trase de duoē orî cu sete inghițindū fumulū tutunulū. Se sculă în susū ; își pipăi hangerulū și își neteđi fesulū pe capū. Lui îi trecuse ca upū fulgerū prin mintea sa fisionomia banditulū despre care Mechet îi vorbise. Cadīna lāsă copi-

lulă în brațele negresei servitorei, și eși după elă. Hechim plecase; se ducea ca trăsnetulă pe stradele costișe a le foburgulăi. Ochiilă îi erau turburilă de furie.

Déră precum în viașă se petrecă totă felulă de evenimente, ast-felă aceste încidente și împregiurări se urmară repeșilă în aceiașilă și pentru musulmană. Voină nara pe urmă ce s'a întemplat pușin înainte de a apune sôrele pe uă stradă la Pera.

Maî ântăiă pênă una-alta să căutămă să aflămă despre sergentă.

Mitea, din câte înțeleserămă, fusese ținută la curtea seraiului. Despre acéta ne a încredințată ună martură oculară, ună călugheră de la Muntele-Atos, venită prin Constantinople. Acea ce făcu ca Gorjanul să fie acolo, a fostă pôte maî ântăi curioșitatea, maî în urmă deveni musafirulă Sultanului. Turculă are uă mândrie ca străinulă să se hrăniască din mėsă luă... Ună omă cu minte atrage prin conduita sa încrederea și stima, și nu lasă a se perde timpulă fără a se folosi. Elă se puse a studia limbilă orientale, spre a putea să se înțelégă cu populațiunea și cu ceilă din seraiă.

Libertate sântă celui care merită a se bucura de dênșă !.. hară dumnezeescă dată omului în viață !.. Câtă plăcere, câtă fericire pentru junele acesta ! cōcî de vre uă două șile i se detese libertate de a face ce voia și a se preumbla liberă, număi d'a veni la conaculă ce îi era oferită de ospitalitate. Totă ast-felă fuseră și ceilă dece miilă de prisionerilă turcă, luașilă de Românilă, cari se înturnară la locurile loră, după ce s'a încheiată în curendă pace...

A se preumbla liberă ca în munșilă și câmpiile Româ-

niei, era cea mai mare dorință pentru ună june cu inimă și cu imaginațiune înfocată, în această țară la porțile Orientului paradisaie; pe această mare cu atâtea plăceri, în acestă orașu înfrumusețat cu navele în portu, cu casele de toate mărimile, chioschiuri, monumente numai sculpturi, arabescuri și antichități în mosaicuri, geamiile cu cipri și minarelele albe, biserici și palaturi, a se preumbla liberu în cetatea din care ore când s'a răspândit lumina, artele și civilizațiunea popórelor... Acolo Sântii Ambrosie, Ioan Chrisostomu și Arsenie, învățătorii clasici ai bisericei Orthodoxe, au instruit și au întemeiat credința crestină, au luminat pe ignoranți; câtu și au suferit pătimiri, coci au spus adevărul tiranilor dominanți Teodosie și Michail III Paleologu, pentru nedreptățiri și despoierea biete turme în Christos, popolul. A se preumbla liberu și a studia aceste urme istorice care avură legătură cu trecutul țerei noastre, a vedea liberu, înlăuntru Constantinopolei, lucruri și edificii; piața de la Oc-meidan cu stâlpi cei de pétră, precum și cea de la At-meidan; a se preumbla la Seraï-burnu, numit ore-când Acropoli, palaturile lui Constantin celu Mare; a merge la biserica cea cu apele sântite și cu pesci seculari; la St. Antonie, unde duminicele merge să se închine populațiunea grécă, și la St. Dimitrie de la Tatavla; a vedea la extremitatea fortificațiunei, către marginea Cornului-de-auru, geamia de la Eiub, unde Sultanu încinge spada lui Osman; monumentul lui Sultan Selim și al Califilor... A vedea istoria acelor popoli din vechime și celor mai din urmă; cercetându monumentele aceste, precum, în România, ar' visita cine-va urmele istorice și monastirile ei, monumen-

tele și monastirile edificate de Iustinianî, precum la noi cele a le Basarabilorū, Stefanî, Lupu Albanitul, și mulți alți Domnitori pioși, adică : Curtea de-Argeși, Cozia, Stănescii, Trei Sânti Ierachi, Putna, Baia, în marginea rîului Moldova, Cetatea-Niamțu, Câmpu-Lungū, Radu-Vodă și Serendariu, cari sîntū atātū de prețioase pentru Romāni, preçum cele de mai susū pentru Crestiniî și ōmenii luminați, despre trecutulū și istoria Romāniei, defensōrea civilizațiunei creștinității în mediulū evū!. Ast-felū Romānulū dus la țermii Bosforulū visita tōte acele monumente ce conținū urmele istorice din antichitate și pēnā în țilele nōstre,.

Atuncî ęlū, acolo, cāt ar' fi doritū, în aceste țile de libertate, sā întēlniascā vre uā ființă care sā 'i vorbiascā de țera lui scumpa Romānie, vre uā ființă marturā suferințilorū sale, despre legăturile și simțimētele cari 'l a dominatū în trecutū, cine-va care sā 'i vorbiascā de amici sēi, despre întēmplările și chiarū nefericirile unei ființe despre care nu putuse ēncā sā afle nimicū în acēstā cetate unde cunoscuții și rudeniile nu se potū vedea cu anii; elū ēnsā, care de puține țile se bucura de libertate, cum ar' fi putut sā o gāsiascā? unū nefericitū prisonerū liberatū atuncî precum se deschide ușia coliviei la uā pasēre? Elū șta mai de multe-orī pe la rēspāntii, pre piețe și în cafenele, sā vedā cālătorii ce trecū și se deosibescū dupē costume în naționalitatea lorū; sta la portū, cu ochii ațintiți pre pavilōnele bastimentelorū cari vinū din diferite părți a le lumei; vedea Efenđi, Ciorbagii, cālughēri, derviși, Turcomanî, Armeni, Greci, și chiarū Mocanî veniți cu comerciu lorū din Ardealū, saū închinătorii cari

trecî pentru a se duce la Ierusalim, ca doară să întem-pine vre uă fisionomie cunoscută, cine-va care să 'i vor-biască de cele mai susu ڭise. Sta diminețile în porțile seraiului de unde vedea tôte notabilitățile, ulemale, rî-gialurî și oștirî, nu găsia ênsă aceia ce pre dênsulă îlî interesează. Merse la bisericî precum la St. Antonie, unde sócele și ficele comercianțiloră grecî, cu rochiî de cut-nie pe talie, peptênate modestu, cu fesu așeșatû cam la uă parte pe creștetû, cusutû numai firu, se arêtaû, sêr-bătorile, cu tôte splendórea frumusețelî lorû, nu găsi elû nici acolo pe cine căuta. Înfine nu rêmase piață, sera-iurî, satele de pre lêngă Bosfor, cari sîntû uă minune de mulțimea și pitorescile lorû frumuseți, să nu cerceteze și să întrebe de dênsa.

Întêmplarea îi scóte înainte pe comerciantulă ڭis de la Vidin, lêngă podulă Cornului-de-auru. Ar' fi de prisosu să obosescu pe lectorû descriindû ce plăcere și câtă mi-rare a fostû pentru amênduoi când s'aû vêđutû. Hechim așa, mâniosu, supêratû cum era, lăsă pentru pușin aface-rea ce 'lû preocupa. Și ei ș'aû datû mâna și vorbiră cu multû interesu. Musulmanul îi ڭise cam de vă-dată : Să viî cu mine, tînerule, nu astă-đî, dér într'ua ڭi pe cu-rêndû, unde pe tine cine-va te aștéptă să te vêđă... Mi-tea ascultă pe Hechim, care, déca nu era așa de preo-cupatû, chiarû atunci l'ar' fi condusû la casa greceî din Fanar ce nu era pré departe de acolo.

Dér cine va putea a descri întócmai bucuria junelû român când a auđit acele vorbe din gura lui Hechim, de Susana ce era cu bêtrâna lêngă dênsa, la care elû me-reu cugetase și despre a căriia sórte era tot-d'auna îngrijitû?

Cu atât bucuria lui fu mai mare când a aflat, că, din toate acele cercări și loviră pentru uă jună fată, în asemenea împregiurări grele ca a le ei, eșise învingătoare; că ea trăiește, se află acolo, și cercetează de densusul!..

Repede se petrecură toate acestea, și Mitea plecă dimpreună cu Musulmanul, care îi promise că a duoa-și, sau a treia și, îl va duce la casa numită, a grecei, de a revedea pe sora sa, pe mama lui.

Hechim însă, cu totă plăcerea care îi produsese astă întâlnire, nu îi putu vorbi, mai întâi, lui Mitea, decât despre supărarea lui, de insulta care îi făcuse familiei sale banditul care prăda și maltrata pe toți unde călca picioru-și.

— Toți amicii și frații mei îi vedui cădându unu după altul, și eu am rămas ca să fiu de batjocură și risul blestemaților tâlchari!.. dăcea pătuns de supărare amaritului Hechim.

Sergentul, în condițiunile care se găsia, nu 'lă ar' fi putut ajuta întru nimica. Recunosc însă că era de compătimită bietul om! Déca această nedreptate și nesiguranță e în mijlocul unei capitale, ce are să fie, adăogă densusul, de cei rămași locuitori prin provinci!..

Vai de țera unde nu se essecută legile cari trebuie să garanteze viața și averea fie căruia om!..

Eată drama ce se petrecu tot în ziua aceea, în înserat, despre care menționaram.

Mat era, cum se vede, un bandit de primul ordin, jefuitor și ucigaș.

Unii pretinseră că el era încorageat. Avea aerul

să ȕică, uni-alȕi din acei ómenii cari le place intrigile, că era vre unú omú politicú, banditulú !..

Poliȕia din Constantinopole îlú urmăria pretutindenii câtú și pe tótá ceata lui; pe care numai prin concursulú unuí Josepe Corsicanul, o cam înȕiumătăȕise prindéndú mereú și umpléndú temniȕile cu acei indiviȕii.

Josepe, unú bărbatú energicú, cú experienȕă, era peirea bandiȕilorú de când poliȕia îlú avea în serviciulú ei de a 'i urmări. Era uă luptă mare d'a pune mâna pe căpetenia bandiȕilorú, ce 'și schimba mereú culcușul, și când îlú căuta gendarmeria într'unú cartierú, s' auȕia făcéndú călcarii la vre uă altă extremitate unde nu se góndia nimeni că o să fie; și acésta într'unú timpú când se petrecuse atâtea turburării, sguduitorii a le statulú și cu Rușii apropiatii sub murii Constantinopolei. Ómenii și gendarmeria destinaȕi pentru a 'lú prinde, umblaú deghisaȕi și împănaseră stradele, rěspântiile pe unde se credea că elú va trece. Ómenii poliȕiei și cu bandiȕii se urmăriaú și se ameninȕau unii pe alȕii arėtându-se cari de cari mai cu dibăcie; ei se alungaú precum ȕiua ȕispare când vėlulú noȕții îi ia loculú, și nóptea fuge când se face ȕiuă.

Hechim în ast-fel de afacerii, cócii însuși fusese insultatú și căuta uă sigură rěsbunare contra áceluí cutezătorú, nu uita lesne, și spera că negreșitú îlú va întėlni unde-va, mai íngrab saú mai târȕiu. Căta elú rěsbunare pentru familia sa, pentru persóna lui. Elú îndrepta căutăturile observándú pe orii cine trecea atunci pe strade și la orii ce mișcare s'ar' fi simȕitú unde-va. Conceptă în mintea sa planulú ce-felú să 'și rěsbune, și ținea întipărite

în memoria sa semnele și amănuntele cum i le descriesese Mechmet, despre bandită, Femeia lui, fiind-că îl văduse așa de cătrănită și că întârzie pînă în noapte, plecase după el și 'lă căuta pe străde, pînă ce trecuse de cealaltă parte peste podul de pe Chrizocheras.

În răscruciul unei străde mai dincoă, în Pera, banditul Mat, pînă nu se întunericise și nu începuse să trecă mulțimea lucrătorilor către locuințele lor, se vedu venind din jos călcând cu un pas trufaș. El ținea direcțiunea spre Haschioi, pentru că acolo mai cu sémă ș'avea el culcușurile. Cu un obras, precum dîserăm, care semena a urs, și un braț îndestul de essercitat în lupte și crime, el venia ținînd pre umeri burnusul său cu care acoperia un turbun, de sub brațu-î, armă sigură d'a omori...

El se opresce în loc la uă distanță, și se uită ținînd mîna d'asupra ochilor ca să pôte în zare a vedea bine de parte. El cunoscuse pe Josepe acel iscoditor periculos pentru bandiți care îi urmăria cu tótă poliția. Cum îl vedu, Mat, și se încredință că este el, ca la 300 pași de departe, ardică turbunul la ochi, cel încărcat cu pulbere, de ajuns și glonțe multe.

Josepe se lipi numai cu spatele de un perete de piatră din stradă și puse mîna stîngă mai în sus de cap.

Mat atunci ochise și făcuse foc; turbunul său detună ca un trăsnet, Glonțele aș intrat uă parte în mîna acelu, în perete, și la cap fu lovit în vre uă duoă locuri. Josepe Corsicanul cădu îndată jos plin de sânge. Banditul socotind că el este mort, sau lovit mortale, își întorse pasul să se facă nevedut fugind.

Hechim, care tocmai atunci sosise, scóse hangerulú năvălindú asupra lui; cel puçin de a 'i eși în cale déca va fugi. Banditul și cu turcul se vedúrá faciá 'n faciá. Hechim rēdicá brațulú și făcu a scinteia hangerulú pe dinaintea ochilorú lui gata să loviască, dér îi căðu hangerulú la picióre. Ș'aduse aminte póte că elú nu era aici la Plevna, de a strápunge și a ucide, ci mai bine de a pune brațulú tare pe elú și a 'lú putea da viú în mâinile autoritățilorú. Mat căðu ca cum se împedicase de vre uă peatră. Ciorbagiulú Mechmet eșise în acelú minutú ca din pământú, și se făcuse, dintr'úă iuțială, ca unú moșoroiú aruncându-se între piciórele lui, de care acela se împedicá.

Hechim puse brațulú ca unú atletú forte; acela se smucia din puterí și mugi precum rage uă férá. Mat se lupta cu ei toți câți năvălirá asupra lui, și p'aci aprópe a fost să scape.

Femeia lui Hechim, sosindú și dēnsa acolo, striga cât putea: --- acesta e care astá-qi a voit să 'mí rēdice viața, mi a ñis vorbe necaviincióse, m'a insultatú cu nerușinare, cáinele!..

Și, dēnsa earú își ivéli ñiumētate obrasulú, când pentru a vorbi fusese nevoitá a se desvéli puçin. Se trase ñupe aceia îndărētú din acelú tumultú al ómenilorú, grămădindu-se și vedēndu-se acolo cealmale, fesurí și caschete celorú cari năvălirá pre banditú, și alții spre a rēdica de josú pe celú împușcatú. Lucrurile se urmarú fórte espeditive precum suntu sentințele cari le daú Turci. Când e vorba de a se prinde tálchari, nu se pré pórtá ei cu çeremonie. Mat fu îndatá pus în lanțurí. Uă parte din

ómeni alergase la Corsicană spre a 'lă lua de josă, care era greă rănită. Mitea Curcanul era acolo spre a da ajutoră de a duce pe acesta la ospitală. Eară uă parte de lucrători, cari începuseră să trecă spre cartiere, escortaă pe bandită cu ună mare convoiă, spre a 'lă duce la închisóre. Mechmet aci fusese triumfătoră, cu tóte că fu sborbită de călcăturile picióreloră, pênă să se rēdice de josă să pue și elă mâna de a fereca pe acelă prinsă.

Lucrurile se petrecură așa, că, în curēnd nu se auă mai mult vorbindu-se de bandiă. Poliăia pe tăcute urmăria în tóte părăile de a pune mâna pe restulă bandei, gasdele, și instrumentele tálchariloră. Și, ca să nu dea locă la protestări și opuneră la astă urmărire, în fie-ce nópte, dupe ce apunea luna, ómeni ei ducău nisce sarcină la marginea mării; acolo, pre câte uă galeră veche, totulă se termina cu înfiorătorulă întunerică al noptăi și mugirea valuriloră cari 'și desfăcău și 'și strēngău posomorătele și umidile loră pânze!..

Stambulul fiind așa de mare și împrăștiată, când se petrece nisce asemenea casură, nică că se mai face a dua-ăi menăuine; și mai alesă că, târăiu se póte afla într'ună cartieră ce s'a petrecută în altul, pentru-că ómenii, populaăiunea, continuă se ocupă de afaceră, în travalu și comerăiă.

Cu tóte astea în cafenele a dua-ăi se vorbi, că, prinderea banditulă se dētoresce luă Hechim; cōcă dēcă nu venia elă la timpă să 'lă prindă și să 'lă ține bine braăulă, fugia și numai punea nimenă mâna pe dēnsulă. Alăii susăinău că Mechmet a făcută isbānda, că s'a aruncată cu meștesugă între piciórele acestă bandită,

ca să 'lă încurce, să 'lă împedice de dânsulă și să cadă, și altele multe. Mechmet atunci îngâmfatū de aceste laude și de plăcere că a eșitū lucrurile după cum a doritū elū, mersē la măcelării să cumpere cincī litre de carne de berbecū, și adună uă mulțime de căini p'împrejuru-ī să le dea câte uă bucățică.

Încât despre Hēchim, care fu îmbrățișatū și aplaudatū, își găsisē, după acēstă împregiurare, uă bună găsduire și priimire între connaționaliī sēi; dēr elū nu putea uita și pe acei cari l'a îmbrățișatū în momentele cele triste pentru familia sa când a sositū.

Dupe trei ȝile uă împregiurare gravă chiāmă pe Români cu inima strivită a se într'uni la casa bătrânului hamalū. Împregiurarea era tristă, durerósă, și détoriea de omenire reclama presința lorū acolo. Nefericita Anca încetase din viață!.. Turmentată dēnsa așa greū de suferințele ei, dorulū părinților și patriei, și mai mult, pôte, de mustrarea cugetului, pentru greșelile ce făcuse, ea, pré săracă, străină acolo, bolnavă, nefericită, a terminatū scăpândū din durerile ei când a încetatū de a mai simți : când numai trăi!...

Deci, bătrâna bunica Șusanei, se duse îndată ca să reguleze pentru a se face cele din urmă détorii creștinesci defuntei.

Acolo, colonia întrégă acestorū emigrați și emigrate, Români, afară de Angelina care numai cu câte-va ȝile înainte părăsise Constantinopolu pentru a se duce la Egiptū, urma să vinē cu toți ca să o acompanieze la chimitirū.

Susana, pēnă nu se strēnseseră acolo acești de mai susū, sta peste ȝi singură la capulū reposatei privind-o cum

mărtea vestețise acea viață în nisce anî tineri și stinsese din ochi ei lumina care îi însuflețise mai 'nainte. Rece și întinsă p'ar'că era de marmură, fiind înfășurată într'unu lințoliu alb, defunta, conserva uă urmă de frumusețe a juneței, dér care fusese consumată mai 'nainte de timp prin uă viață!.. tristă viață!.. Ea își recunoscuse rătăcirea ei dér a fost târziu!.. Fruntea ei ca cum era de ceară, ochii stinși închiși pe diumătate, pletele blondine a le pèrului cari se lăsaū pe lângă obrași, și mâinile ei par'că erau de ghips, învinețite, ce le ținea întinse pe peptu, părea că, din busele ei, ea profera êncă rugă și ertare. În ochii ênsă puçin reflecta uă rađă de la făclia care ardea alături. Ea a espiratū acolo, depărtată de sênul cãldurosū alū mamei precum și de lacrimile sale ș'a le surorilorū în loculū ei natale!..

Susana singură sta amintindū atâtea evenimente trecute, și simția uă mulțiamire că toț-d'auna dênsa a venit iu ajutorulū acestorū victime a le nefericirei. Câtă rătăcire! câtă neomenie de a têri în amăgire nisce sărace ființe cari n'aū esperiență! cugetă ea în sine. Dênsa ca și ele venise pe același vaporū... Cugetarea ei fu uă adêncă meditațiune, ce putea servi altora de lecțiune!..

În acele momente unū bărbatū roșcatū la față, cu aerulū vre unū dragomanū, avêndū puçină bărbie și cu fesulū lăsatū pe ceafă, intră acolo. Ochii sêi fiind țintiți spre fundū unde uă ferestruce lăsa uă mică lumină, veđu de uă-cam-dată numai pe Susana. Elū vorbi din pragulū ușei de dinafară : — „Bancnote de bănci déca aveți și voiți să le schimbați pe aurū, daū lire otomane pentru ele, cu unū câștigū de 12 la sută...“

Susana care auđi acéști voce, a cunoscut îndată pe omŭ. Ea își mușcă busele de mânie, dér se stöpani. Îlŭ recunoscuse; era elŭ... — „Bine, îi răspunde dēnsa, intră înlăuntru. Voesci a lua cupóne de bancă și să 'mŭ dai aurŭ?.. — „Pentru acésta am venit... Sciŭ că ai priimitŭ nisce banŭ și cunoscŭ persóna care v'a transmisŭ cupóne a le unei băncŭ englese; potŭ ca să vi le schimb déca voesci, cu lire aurŭ. O să ai câștigŭ!..“ Elŭ vorbia din ușă.— „Intră!..“ repetă încă uă-dată Susana către acesta.

D. P... protectorulŭ amicul Românilorŭ acolo în fel-de-felŭ de împregiurări, tocmai ajunsese și pășia cu bētrâna în pragu, vre-uă cincŭ minute în urma venirŭ aceluia.

Susana bărbată, luă de mânica îmbrăcăminteŭ pe acéști zarafŭ și 'lŭ duse dinaintea patulŭ funebru, care era într'uă lature a camerei cu mórta pe dēnsulŭ, în acéști locŭ de miserie, de lacrimi și reamintirea crimeŭ pentru dēnsulŭ!..

— „Eată!.. veđi aci rezultatulŭ banilorŭ cari i ai adunată?.. Veđi? mai cunosci pre acéști ființă ce a răposată?..

Elŭ veđu atunci pe mórta, arđendŭ uă făclie de ceară albă la capu-ŭ, și cu câte-va flori de mușcată, puse împregiuru-ŭ, la căpētiŭ și pe d'asupra lințoliulŭ.

Saŭ, că, în adevărŭ omulŭ a fostŭ atinsŭ pēnă în adēnculŭ sufletulŭ, trecēndu-ŭ pe dinaintea ochilorŭ nenumăratele victime cari le a făcutŭ, saŭ, că, veđendŭ acéști spectaclŭ, se îngrozise și remușcarea găsi unŭ minutŭ locu în inima acéști omŭ indiferentŭ la tóte, afară de banŭ; cōci, elŭ nu đise nimicŭ, ci ardicândŭ ochiŭ mari către Susana, și întēpinândŭ uă căutătură mai aspră în ea decâtŭ vorbele care i le đicea, elŭ par'că perduse limba. Juna copilă mai făcu eară acea întrebare. Elŭ în

locu de a răspunde, ș' întorse repede ochii de la acestu spectaclu, și porni spre ușă ca să iasă.

Fiica plină de coragiu îl reținu.

— Te du în templu și te rogă lu Dumneșeu să îți erte păcatele cari le ai făcutu, și să te părăsesci în viitoru de a amăgi ființe inocente cari le aduci cu viclesugă din țera loră aici, ca să le faci să se perdă și să móră!.. Uite! Privesce!.. adăogă dēnsa. Și să sciī bine că nici uă faptă nu rămāne ne-rēsplătită în lumea asta!..

Lăudārosulū cu noua bancherie și zaraficū, se smulse de aci plecāndū ochii în josū dinaintea acelei fete, și eși pe ușă afară ducēndū cu dēnsulū uă pungă de pānză roșie, care o ținea în mână cam ferită, și se părea avēndū într'ēnsa monede...

A dua-đi se făcu înmormēntarea modestă, la care contribuiră și asistară Românii și ce-va femei străine, vēđēndu-se în umilitulū acestu cortegiū pēnă și obrase învélite pe ățumētate cu iasmacurī, și fisionomiū cu costume grece, celorū cari sciură a compātimi pe decedata de sórtea care o avusese. Earū acelū bētrān omū bunū a plāns-o când preutulū d'asupra mormēntulū îi dete tēmāiere și ultima bine-cuvēntare...

În urma dētoriilorū împlinite cu care ne despărțimū la marginea mormēntulū de cei cu cari am trăitū, familia emigrată era strēnsă la casa grecei în Fanar. Și onorabilulū romānu P... venise mai 'nainte.

Mitea, liberatulū prisonerū, era... Să đicemū : morții cu morții, vii cu vii!..

Scena ce se petrecu, schimbă, după întristare, în bucurie pe toți.

Acei junii s'aruncaseră cu brațele deschise unulă către altulă spre a se strânge și a se îmbrățișa de fericire că mai trăescă, se vedă și se întelnescă, într'ună locă unde le era rezervată uă bucurie și uă fericire mai mare, în străinătate. Când ei se vedură, Mitea și cu Susana, scóseră uă singură strigare pronunțându fie-care numele celui-laltă; și, în fația atătoră martură, mai 'nainte ca ei să vorbiască și să întrebe despre viața loră, ochii li se un-pluseră de lacrimă. Asemeni și bătrâna bunica plângea. La acéstă revedere a astoră tineră copii, bătrâna fusese fația, cât și Turculă, care perduse din prejudițiu-ă, asistându cum ei se îmbrățișară.

Hechim, care promisese astoră femeii că va afla unde este sergentul cunoscută și amicu său de altă-dată, își ținuse și îndeplinesc promisiunea, cu tóte că luă, precum sciții, multe i se întemplase, cari l'a făcută să întărđie ca vre uă patru cincă ȓile.

Junele era acum liberă, urma să fie și fericită găsindă pe aceia la care se gôndia cât și la patria luă!.. Turcul care avea familie, și ca unulă ce a îndurată asprimea a atătoră calamității precum le descrierămă, perduse multe din prejudițiu-ă, și elă asistă ca ună martoră, ca ună frate și ca ună bună amicu, la transportulă revederei al juniloră, precum la Ismail a asistată când junele militară a salvată pe astă fecióră din incendiu.

— Miteo! Miteo! cât sântă de fericită că te vedă! Îții sântă détore multe bine-faceri, pentru care recunoscința mea este nemărginită! Bătrâna fi luă vorba adăogândă:—Treii sute de franci cari 'i ai dat, Miteo, atunci a fost mântuirea Susanei, pentru care noi nu vomă uita nică-uă-dată, și îi sântemă înđecită și înmiită détori!..

— Fără să mai gîndescă la argintulă acesta, am câștigat în adevăr înmîit vădendă pe Susana care o doriamă și pe dumneata sănătose; Susana, bună și virtuosă Susana! și pe dumniata, ca mama mea! care veghezi lângă dēnsa...

— Ce faci? Esti sănētosă? Cum ai scăpat? Cum ai eșit din tōte?.. Ai fost rānită greă?.. întrebă bătrāna cu vorbele mângāioase a le unei mame pe militară.

Răspunde Mitea: Sîntă sănētosă, petrecă bine, dēră pătinescă; îmi este doră de țera nōstră, de cunoscuții, frații și camaradi mei de acolo, îmi este doră cānd mă gîndescă la dēnșii de mi se sfāsie ininia! Acum ēnsă avēndă pe Susana alătură lângă mine, am cea mai mare avuție, am totulă pentru mine în lume!..

La acēstă întēlnire atāt de atingētoare, amicii, cunoscuții și chiară rudele de prin pregiură, a le bătrānei grece care dedese ospitalitate junei acesteia și bunichi sale, veniră să ia parte la astă bucurie, ca la solemnitatea triumfului de virtute și fidanțarea acestorū fi aduși din întēmplare și de furtună, de la marginile Istrului la țermii Bosforului.

Ea ēnsă privindă pe junele fidanțatulă ei și înțelegēndă cāt de sinceră elă narează tōte întēmplările ce s'au petrecută de cānd ei nu s'au văduț din Ismail; despre care dēnsa se cunoscu culpabilă că fusese indusă în erōre și a daț cređēmēntă intrigei care a fost uă cursă pentru ea, obrași ei se roșiră, sufletulă 'i era mișcată, și inima amar sdrobită de atātea calamității ce nu le putea uita. Ar' fi dorit, ca, dēca acea romānă, flica Borceanului, precum venise tată-sēu în duoē rāndurii de a merge să se închine la Locurile-Sānte și se oprise în Constantionpole, ar' fi venit și dēnsa cu elă și s'ar fi aflat atuncă acolo,

de sigură ar' fi cădută la genunchi ei, să ceară ertare de la dânsa pentru că cu nedreptă a socotit-o de uă rivală. Portul acela cu care o văduse, când ea venise la Ismail, mândru, românesc și pitoresc, din borangică, fir, flutur și arniciu, din lucru de mâini harnice, străluce în lumina sórelui sub ceriul României precum nisce diamante pe iiea, vâlnicul și mărama albă cari le pórta boiăreșa română, ar' fi fost pentru dânsa acolo celă mai scumpă suveniru, despre țera și obiceiurile părinților săi; ar' fi stimat-o și ar' fi prețuit-o cât nu sciuse mai înainte a o prețui, pentru-că îi fusese capul plin de fumulu rătăcirii dupe mode străine!.. Ea acum iubia țeara și pre ai săi precum toți câți se găsescă depărtați înstrăinați de la căminurile părintesci... Acum lacrimile, mult timp ținându ea obrasulă aplecatu pe mâini, îi ușurase inima și îi liniștise consciința. Mitea mântuitorul ei, bunica mama sa, și dorința de a fi înturnată cât mai curând împreună cu fidanțatul ei în patrie... Ah! patrie!!.. aș disu eicu toții...

În miđloculă acestei bucurii, Mitea scóse și sărută cruciulița de inorocú pe care i o dedese bunulă sêu anachoretulă de la monastirea Lainici, și 'și aduse pré bine a minte de vorbele și consiliile ce i le-a fost dat bêtrânulă...

Bunica Susanei peste puçin, aduse uă epistolă care îi o detese dragomanulă ce aducea tot-d'auna pe a le Susanei, sosită cu posta austriacă, și care, trecându prin mai multe mâini, a ajuns la destinațiune.

Acésta era adresată din România către sergentu.

Mitea fu răpită de bucurie de acéstă nuvelă, în miđloculă celoră cari se găsiaă aci. Luă scrisórea, o des-sigilă și o citi.

Cei doi sergenți, confrății camarazi săi de arme, îi scrieră de la Vidin. Mărian fiind trimisă pentru afaceri de serviciu ôstei, se găsise acolo cu Viscol.

Ună minută Mitea citi cu uă mare plăcere, în urmă stătu seriosă.

Turculă Hechim plecase și mai în urmă earăși a venit.

Cu atătă mai mult cu cât societatea se mărise, era de mai mare interesă ca ei să scie cu toți ce coprindea disa epistolă. Ei ardău de dorință și așteptău ca să audă nuvele, mai cu sémă Români, despre țera loră, cari altfelă rară le putău afla.

Eată ce conținea mai importantă pentru Români acele lini scrise:

„Confrate!

„Eri aă fucetată tunurile.

„Pașa din Vidin a deschis porțile și a dată chiăile în mâna generalului nostru, și oștenii aă intratū în orașū.

„Vre uă trei sergenți rezerviști dintre dorobanți găsiră fete și se gătescū să facă nuntă mare aici în Vidin.

„S'a întemplată că am găsită pe ună Romănu de la Banat, de meserie comisionară. Prin mijlocirea lui putărămă a ț scrie cu posta austriacă, adresăndū scrisorea către uă altă persónă care să te găsiască în Constantinopolū, unde noi cređerămă că vei fi, după arătările unoră prisoneri turci cari 'i avemă la noi.

„Campania este încheiată...

„Intrămă triumfătorii în iubita noastră patrie!..

„În Bucuresci și 'n tôte orașele la noi se facă iluminățiunii și serbării!..

„O să defilămă în curëndū în capitală, acoperiți de onóre, de

, laude și 'n triumf!.. Tóte corpurile de oștire cari aũ fost în re-
 , sbelũ pre câmpiile Bulgariei, cu drapelele lorũ decorate, ce aũ
 , fostũ ciuruite de glónțe și de obuse, vorũ trece și vorũ
 , fi admirate de populațiunea întregel României... O sã ne
 , bucurãmũ, o sã cercãmũ uã extremã fericire, o sã fimũ
 , acoperiți de glorie!.. Trãiascã România iubita nóstrã țerã!!.

, Lucrãrile nóstre, șanțurile și redutele armatei române
 , cari s'aũ lucratũ pe aceste câmpii a le Bulgariei, vorũ
 , rãmãnea ca nisce urme strãlucite, precum se vedũ pãnã
 , acum tabiile de lângã Sibii, la Șelimbergũ, și cele de
 , lângã Brașovũ la satulũ St. Petru, pe unde aũ cãlcatũ
 , și aũ triumfatũ armatele Basarabilorũ...

, Ast-felũ, în viitorũ vorũ privi și vorũ vorbi genera-
 , ționile de campania la Plevna!..

, Ênsã și ceva fãr' de bucurie putemũ spune în fiin-
 , tulũ acestei campanii.

, Rușii cerũ înstrãinarea a unei părți din țera nóstrã,
 , Basarabia, și în schimbũ pentru dẽnsa ni se va da unu
 , ținutũ peste Dunãre, Dobrogea...

Oșteanulũ românũ privindũ pe toți în røndũ și uitãnduse
 cu unũ simțimẽntũ tinerũ cãtre adorata sa, ca cum ar'
 observa êncã frumusețea ei, frãgeđimea și seninãtatea pre-
 cum era când a cunoscut-o, și pẽtrunsũ elũ de mẽhnire
 pãnã în adẽnculũ sufletului, dupẽ întrebãrile cari i le fã-
 curã acei cari erau presinți, spuse ce este. Toți fãcurã
 ochii mari... Elũ stãtu cãte-va momente cugetãndũ și cer-
 cetãndũ în sine lucrurulũ...

Pre điumẽtate din dorinți i se împliniserã. Aspirațiunea
 și dorința cea mai mare ênsã îi era prosperitatea patriei!..
 Și, încetũ elũ cugeta : , Sigurũ, nici unũ fiũ al țerei nó-

stre, nici unu omu cu inimă de adevăratu român nu este care să nu ȃică :

„Dăca credința și sângele nostru fură jertfite!.. dăca cuceritorii se folosescu de ocaziune!.. dăca nu fuserămu siguri pe ce am avut al nostru!.. făcă Bunulă Dumneđu ca în viitoru să fie stabilitate în lucruri; Dobrogea care ni se dă în schimbă pentru Basarabia, să fie uă țără, fericită și noi asemeni cu dănsa!..

Apoi elu adăogă, în auđulă tuturoră cari l'asculta:

„Basarabia! Ismailu!.. Basarabia este legată de sufletulă meu, de istoria viței mele!..“

Și, într'acestea, elu întinse mâna și earășii se uită cu mai multu interesu la acea fiică, ce ședea alături lângă dănsulă, a le căriia împregiurări și suvenirii îi veniaă de acolo...

D. P... promise tot sprijinulă și ajutoru duple miđlăcele sale, ca unu părinte acestoră fi, și de înturnarea încurând în patrie și căsătoria loră le ură prosperitate...

Turculă Hechim intră înturnându-se de la afaceri; se pune unu minutu să ședă după cum îi era obiceiulă, scóte tabachera și se gătesce să fumeze. D'aci se luă vorba despre multe. Elu ȃice cam de uă-dată, sergentulu amiculă seă : — După cum vedă că se schimbară lucrurile astă-ȃi, Vidinulă nu va mai fi patria mea!.. Dér, eă, cu familia și tóte afacerile de comerciú, mă voiă aședă la Chiustenge. Viă și D-ta acolo sergent Mitea ?

—Eă voiă mai servi în oștirea țerei... În urmă, póte, voiă veni și eă în Dobrogea... dimpreună cu iubita mea, cu sođióra mea!.. Și elu întinse earășii mâna prindënd pe a Susanei.

Apoi din una-în-alta, turculă spuse ce a auđitú, uă nuvelă mai própătă, cel-ce aflase și sciuse nefericitele

împregiurării petrecute asupra atâtoru finții perdate, ca și acelei copile ce murise; dișe, că, pe mișelulă acela Șmil l'a găsit poliția fiind căptușitū cu lire false, și, în Hașchiori, s'a descoperitū la uă casă uă presă cu care elū fabrica monetă.

Adăogă în sine Susana: a venit să 'mī propunē ca să 'mī schimbe bangnote bune cu lire d'acelea?..

— Ce va fi ore cu elū acum?.. întrebă bunica Susanei, când auđi vorbindu-se despre acel individū.

— Ce va fi cu elū? adăogă Românul P... Tocmai acum, cam răū va fi.. ca și cu toți ceilalți bandiți!..

Adevēratū, în mieđul nopții când luna apunea, în nisce saci legați la gură și cu câte uă ghiulea atârnată de gūtū, fură aruncați toți acei criminali în fundulū mării...

Pentru astă turbată lăcomie de banī, femeia acelu rēmase vėduvă. Pe cel mai devotatū membru dēr, soțietatea Moneda, pentru tot-d'auna l'a perdutū.

* * *

Îfine, duoē personaje ce aū jucatū câte unū rolū în istoria acēstă, sūntemū dētori a nu le da uitării.

Acele în Romania.

Funcționarulū abusivū este uă plagă, uă calamitate soțietății la tóte națiunile și 'n tóte țerile, în orī care postū va fi. Precum cei cari aū speculatū și aū furatū soțietatea prin réoa îndeplinire a dētoriilorū de funcționarū; precum cei cari s'aū întovărășitū cu speculanții usurarī, aū cumpēratū bonurī de tesaurū și altele cu prețurī scăđute, și le aū vėndut celorū ce dētoriaū către Statū, să le dea aceste la casierie, în locū d'a vėrsa monetă numerariă,

când țera se găsia încurcată cu nevoile cele grele a le resbelului; precum cei cari au abusat adunându bani și efecte de rechiziție, de pe la locuitorii, nefind sinceri și nepublicându liste exacte de tot ce s'a adunat și pe ce a nume și cum s'a întrebuițat, ca poporul să fie sigur și să dea tot-d'auna cu voe bună pentru asemenea împregiurări, un ast-fel de funcționar nu pôte fi de-cât stigmatizat în ochii lumei și cădut desprețului!..

Cât despre femeia cu semnele în obrasă, aceia despre care s'a vorbită îndestulă, fiind, se înțelege, în desperare și ajunsă la desgustul ce aduce cu sine viața imorală, condamnabilă; prăpastiindu-se, perdându-se în miseriile corupțiunei; — pôte că, în urmă își perduse și mintea făcându multe de tôte și tôte pentru bani; — pôte, erte-o Dumneșă!.. și din vre uă patimă provenită din escesuri, că ea a terminat în chipul cel mai amară...

Pôte că mulți nu voră crede, dăr adevărul e așa cum s'a petrecut...

S'a sinucisă în Dealu-Spiri, între casarme, în timpul resbelului, diumătatea lui Augustă, trăgându în capu-i două focuri cu revolverul...

Cei cari n'au cunoscută împregiurările acestea, chiară plângându-o, când o însoțiră la chimitirul Șerban-Vodă, au putut înțelege, că, uă asemenea faptă nu pôte să fie rezultatul care ni 'lă dă în viață uă dulce liniștire a consciinței!..

Turcia, la 19 Fevruarie 1878, a subsemnată tractatul de la St. Stefan, dictat de Rosia. Subsemnatari au fost, din partea Țarului: Comitele N. Ingnatief, și Nelidof; din partea Sultanului: ministru Savfet, și Sadoulah.

Plenipotențiarii Turci trebuiră să mērgă la St. Petresbourg de a supune preliminările păcii la sancțiunea imperatorului.

Turcia numai era în stare d'a discuta condițiunile astui tractatū, nici d'a urma lupta înainte, ne avēndū oștirī și bani. Dēnsa abia a putut cu puținele sale mișlóce, cari 'i mai rămăseseră, să alerge d'a potoli rēscóla ce se aștășase spre hotarele Greciei.

Estragemū ce este mai principalū, pentru noi, din punctele cari conține tractatulū.

Articolu 5 stipulează: România independentă. Pēnă la încheiărea unui tractatū între S. Pórtă și România, supușii români, în Turcia, se vorū bucura de tóte drepturile cari sūntū garantate supușilorū celor-lalte puteri europene.

Montenegro și Serbia vorū fi asemenī principate independente.

Bulgaria e constituită în principatū autonomū, tributarū, cu unū guvernū creștin și cu uă miliție națională.

Armata otomană nu va sta mai multă în Bulgaria, și toate forterele cele vechi se voru dărîma cu cheltuiala guvernului local.

Precum și în insula Creta să se aplice reglementul organic de la 1868, ținendu-se compt de dorințele exprimate de către populațiunea indigenă.

Un reglement analog se va elabora, potrivit trebuințelor locale, care se va aplica în Epiru, Thessalia și în celelalte părți ale Turciei de Europa; reformele acestea ewsă voru fi supuse examinarii Rosii.

Atât în timpul de pace, cât și în resbelu, Bosforul și Dardanelele voru fi deschise bastimentelor cari vin și se duc de la porturile din Rosia.

Mai adaugă sume enorme despăgubire pentru cheltueli de resbelu : un miliard și patru-sute de milioane rube, în cesiuni teritoriale, în Asia și Europa...

Între acestea, sangiacul Tulcea cu districtele din Dobrogea precum și Delta Dunărei și insula Șerpilor, și le rezervă Rosia ca să le dea în schimb pentru Basarabia.

Acest tractat compus de 29 articole precum este vedut, e desastrosu Turciei. Nu mai puțin Anglia, prin chestiunea Bosforului și a Dardanelor, și Austro-Ungaria, din diferite interese și încât-va pentru gurile Dunărei, erau provocate.

De și art. 5 stipulează de a fi România independentă, acesta este un drept câștigat cu sângele atâtoru bravi căduți pe câmpul de bătălie. Pentru tractarea der cu S. Pörtă de schimbul Dobrogei pentru Basarabia (când Românii se credeu că, prin convențiunea ce o făcură cu Rosia și serviciile cu prețului sângelui cari i le a adus, este

garantată teritoriu țerei lor) și, ca, Romania cooperându alături cu Rosia în acest război, trebuia și dânsa să fie chemată a lua parte la încheierea acestui tratat; apoi despăgubirii de război, de oare-ce Țarul le pretinse, nu era cu dreptu să se ceară și pentru dânsa?..

Guvernul român a protestat de acestea formal la Puteri. Națiunea, Camera și Senatul asemenea...

Românii nu vor uita nici uă-dată răspunsul cavaleresc măreț al M. S. Domnitorului Carol, că: „Armata română va putea fi zdrobită, eară nu desarmată!..“

În Anglia și 'n Austria, pentru încât erau lovite în interesele lor, a fost uă mare emoțiune... Dupe nisce desbateri furtunoase în camere, Lordul Derbi se retrase de la ministeră, și 'lă înlocui Comitele Salisbury. Comitele Andrassy ceru, de la adunarea Austro-Ungară, creditul de 60 milioane florini, care i s'a acordat, pentru preparative de război...

Englita chemă rezervele de oștiri, luă mari dispozițiuni și făcu demonstrațiuni energice, preparându-se de un război uriaș. Lucrurile se complica din ce în ce, și avu aerul d'a aduce un oragan mai mare belică ca acelu care fusese...

Germania însă potoli lucrurile.

Congresul de la Berlin a modificat încât-va tratatul de la St. Stefan; și, mandatarii trimiși de Puteri acolo, aduseră pacea...

Dintre toți, prizonierii de război, cei din Rosia, România și din Constantinople, se bucurară de a fi re'urnați în patria lor.

TABLA DE MATERII

PARTEA ÂNTÊÎ

I. Ostaşul român	3
II. Caporalul şi două sergenţi, dinaintea casarmei de cavalerie St. George	13
III. Păstorii în séra de lăsatu-secului pentru postul Sântei Marii	22
IV. Cunoscinţa şi visita făcută la Severin	37
V. Ismailu	47
VI. Intriga prin Sistemă	66
VII. Răpirea feciórei de la Galaţi	78

PARTEA A DUOA

VIII. Calafatul şi Osman	86
IX. Tabările Românilor	109
X. Ruşii se încairă cu Turcii	122
XI. Mobilisarea óstei române, trecerea ei peste Dunăre	132
XII. Schimnicul Ioanichie	139
XIII. În ce stare se află Nicopole	150

PARTEA A TREIA

XIV. Asaltul de la 30 August la reduta Griviţa	153
XV. Cât despre óspi mei d'ântei îi aruncam pe toţi în Dunăre	179
XVI. Ordinul de război al M. S. Domnitorului pre armată. Acţiunea de la 6 Septembrie	188
XVII. Campania urmată despre Rachova-Vidin	202
XVIII. Căderea Plevnei	217

PARTEA A PATRA

XIX. De la Galați la Constantinopole . . .	237
XX. Umilită ca unū culpabilū care se penitențiază	252

PARTEA A CINCIA

XXI. Constantinopole. Unū chronometru destinată pentru Osman	269
XXII. Învingerile Rușilorū. — Emigrațiunea Musulmanilorū. — La seraiu	285
XXIII. Ginerile preutului din Ghighi	328
XXIV. Pentru virtute cununī. Abusurile, crimele se pedepsescū	336

OBSERVAȚIUNE

Rîul, dinaintea al cărui podū eraū retranșeați dorobanții din regimentul I, ce aū atacat pe Turci când ei se retrăgēū de la Rochova, se numesce *Augusto*, căruia popoul ū Țice și *Scātu*.

Eșirea lui Osman-Pașa din Plevna, la 28 Noembre, trecēndū rîul Vidu cu armata sa, pe podul improvisatū din cară legate; și atacāndū la 7 ore și 1/2, grenadirii gardei comandantī de genereli Ganetsky și Catalei, ataculū fu mai în sus de Dolni-Dubnic către Gorni-Étropol.

